sofi oksanen

STALINO KARVES

VERSUS AUREUS

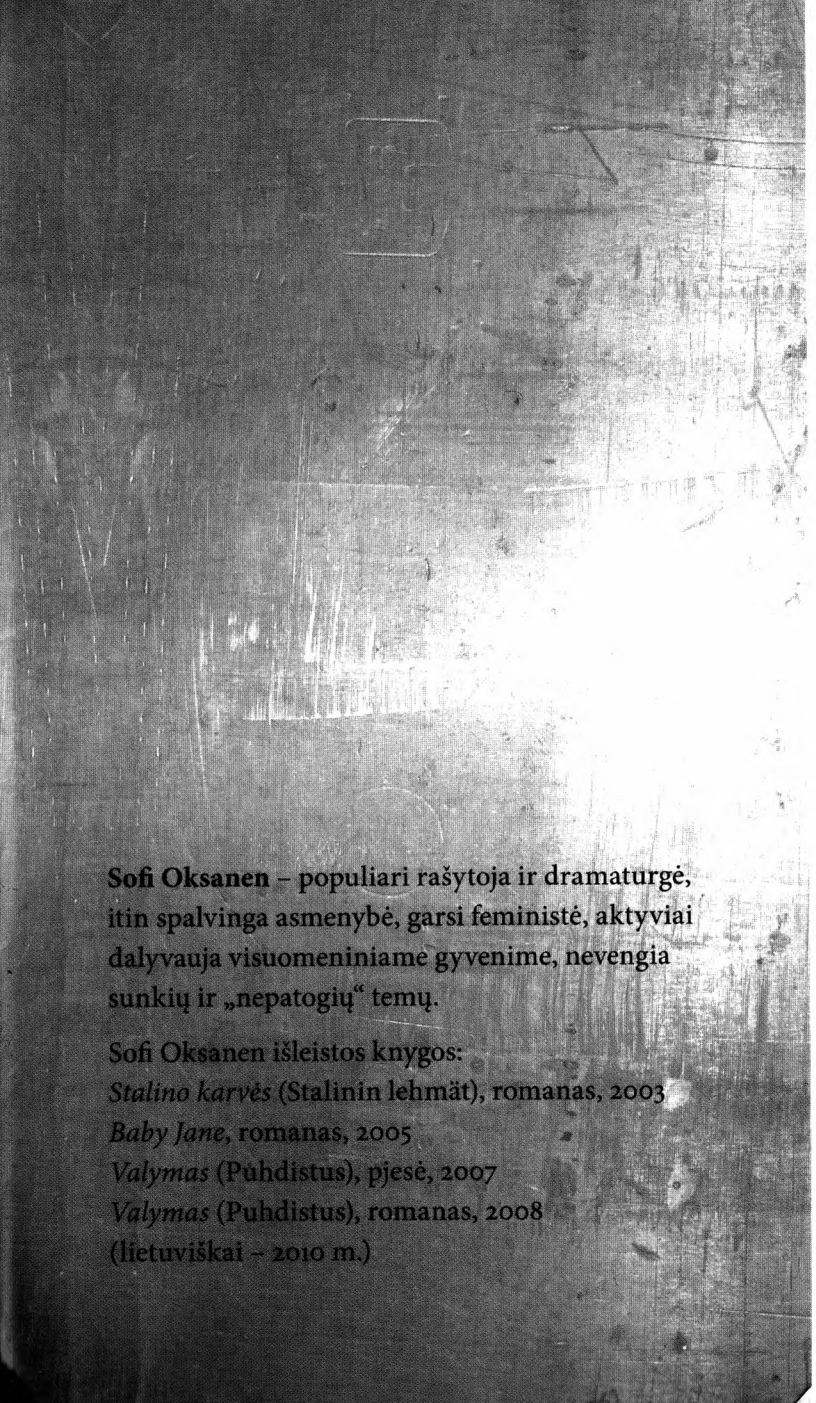

Sofi Oksanen – populiari rašytoja ir dramaturgė, itin spalvinga asmenybė, garsi feministė, aktyviai dalyvauja visuomeniniame gyvenime, nevengia sunkių ir „nepatogių“ temų.

Sofi Oksanen išleistos knygos:
Stalino karvės (Stalinin lehmät), romanas, 2003
Baby Jane, romanas, 2005
Valymas (Puhdistus), pjesė, 2007
Valymas (Puhdistus), romanas, 2008
(lietuviškai – 2010 m.)

*sofi*oksanen

STALINO KARVĖS

Iš suomių kalbos vertė
Danutė Sirijos Giraitė

VERSUS AUREUS

UDK 821.511.111-31
Ok34

Versta iš:
Sofi Oksanen.
Stalinin lehmät

Knygos leidimą rėmė
Kultūros rėmimo fondas
Suomijos literatūros informacijos centras (FILI)

Copyright © Sofi Oksanen, 2003
Published by agreement with
Salomonsson Agency
© Danutė Sirijos Giraitė,
vertimas į lietuvių kalbą, 2012
© „Versus aureus“ leidykla, 2012

ISBN 978-9955-34-351-6

MANO
PIRMASIS
KARTAS buvo kitoks. Maniau, kad tai baisu, šlykštu, purvina ir glitu. Maniau, kad iš manęs trykš kraujas ir baisiai raižys pilvą. Maniau, kad niekas manęs neprivers to daryti, kad aš nepajėgsiu, nenorėsiu, bet kai grikšinčių pilvo dangalų garsas ėmė draskyti ausis, kūnas pats apsisprendė už mane. Neturėjau kitos išeities.

Tai buvo dieviška.

Žiebtuvėlio liepsna nutvieskė įsunkusias švytinčias akis. Mano pirmoji cigaretė po pirmojo karto. Ir ji buvo dieviška. Viskas buvo dieviška.

Vienintelis akivaizdus dalykas – tai pasitenkinimas ir pergalės džiaugsmas. Balsas skambėjo gal kiek šiurkštokai, lyg palūžęs, na, ir kas.

Ir aš žinojau, kad bus ir antras kartas. Trečias. Šimtasis. Be abejo, visiems taip nenutinka. Kai kam pirmasis kartas lieka ir paskutinis, bet ne tiems, kam taip gera ir kas tam geras.

Man iškart buvo gera.

Tiesa, būdama nepatyrusi pirmą kartą išvėmiau į kriauklę. Ir antrąjį. Gal klozetas atrodė kažkoks per žemas, menkinantis. O priešais kriauklę nereikia klauptis, bet čia turi nuolat stebėti, kad neužsikimštų vamzdis. Ką daryti tuomet, kai, pavyzdžiui, būni svečiuose? Kai vėmalai plūduriuoja kriauklėje, kanaliza-

cijos vamzdžio jokiu būdu neatkimši, o po ranka nėra nieko, kuo galėtum susemti tą putrą. Dažniausiai vonioje gali rasti puodelių burnai skalauti, tačiau juos išmazgoti, kad neliktų pėdsakų, – keblus dalykas, muilo ar valiklio skonis atkreips puodelio savininko dėmesį ir nepermuš vėmalų tvaiko.

Dušas, žinoma, geras daiktas, jis slopina garsus ir nuotekų groteles paprastai nesunku nuimti. Betgi negali nuolat bėgioti į dušą. O į tualetą gali. Visiškai normalu pasipudruoti nosį. Ir visi žino, kad moterys tualete užtrunka ilgiau, todėl dažniausiai nereikia beprotiškai skubėti, spėji viską gražiai pašalinti ir apsitvarkyti.

Tą puikiai darau jau keturiolika metų, ir niekas nepastebi, jeigu aš pati neprisipažįstu, tačiau niekas nenori girdėti mano pasakojimo. O jei kas išklauso, tampa bejėgis. Toks galingas yra mano Viešpats ir kūrėjas, ir taip atsidavusi aš esu savo Viešpačiui, kurio tvirtame glėbyje sužydės mano moteriškas kūnas, jei tik paklusiu jam ir jį garbinsiu. Tuomet Viešpats duos man tai, ko geidžiu, tobulą moters kūną, tobulą man, tobulą Viešpačiui, tobulą visam pasauliui. Ir tobulas kūnas pavers mane tobula moterim. Puikia moterim. Geidžiama moterim. Supratinga ir pavydėtina moterim. Tokia, kuria visi žavisi. *Beauty hurts, baby.*

1971

Kataryna vėluoja į pirmąjį pasimatymą jau daugiau kaip pusvalandį, bet jos tebelaukia. Suomis laukia. Tasai, kuris nepaisė jos neigiamų atsakymų per šokių vakarą praėjusią savaitę, bet vis kvietė ir kvietė, kol Kataryna nebegalėjo atsisakyti. Vyras vis klausė suomiškai, girdi, kodėl gi ne, ir Kataryna neįsivaizdavo, ką jis pagalvotų, jei ji pasakytų, kad dabar tikrai nenori šokti, kad ji pavargusi ir atėjo tik palaikyti draugijos savo bičiulei, nes toji labai norėjo ir vis tikino, jog Rotušėje Katarynai bus smagu, garbės žodis, jos būtinai turi eiti kartu! Atėjus išaiškėjo, kad tai ne Rotušės kavinė, kaip juodvi manė, o restoranas, ir padorios merginos vienos, be lydinčių jas vyrų, restoranuose nesilanko. Iš pradžių durininkas atsiduso, kad merginos taip nesusivokia, bet nepavarė jų, tik deramai nukreipė prie mažiausiai pastebimo staliuko ir vėliau net kartkartėmis ateidavo žvilgtelėti, ar viskas gerai. Tad Kataryna juo labiau nenorėjo šokti. Taip, taip.

O suomis ir vėl atėjo kviesti Katarynos. Padėkojęs po pirmojo šokio, palydėjo ją prie staliuko, paskui vėl nusivedė į šokių aikštelę, jis vis norėjo šokti, ir mergina vėl girdėjo padėkos žodžius šokiui pasibaigus. *Kiitos* buvo pirmasis suomiškas žodis, kurį išmoko Kataryna.

Visa iškaitusi ir gaudydama kvapą Kataryna atsisėda prie jau laukiančio suomio staliuko ir taria, kad užsisakys kavos su konjaku. Suomis visai nesipiktina, jog Kataryna pavėlavo, bet ar jo nesutrikdys tai, kad mergina tegali valandėlę pasėdėti kartu? Kai Kataryna ima naršyti rankinėje, stengdamasi sugalvoti, kaip apie tai švelniau pranešti, tuomet iš rankinės iškrenta du į laikraštį susukti tepaluoti vandentiekio čiaupai ir durų rankena, kurie paskatina pranešti apie laiko stoką, nes suomio veido išraiška reikalauja paaiškinimo, kodėl iš mini sijonėlį vilkinčios jaunos moters rankinės iškrenta damos rankas ir drabužius tepančios statybinės detalės, kai ši ateina į pasimatymą.

Kataryna aiškina, kad turi eit iškeisti į jos objektui reikalingas vamzdyno dalis.

Jos objektui?

Taip, Kataryna – statybos brigadininkė. Argi ji to nepasakė, kai suomis aiškino dirbąs „Viru“ viešbučio statyboje? Iš vyriškio veido išraiškos Kataryna supranta, kad, nepamatęs čiaupų ir durų rankenų, ja nepatikėtų. Merginą tai suerzina, ji atlošia galvą ir praneša, kad turi tuojau pat eiti apsikeist prekėmis. Taip, anapus gatvės esančiame restorane. Ten Katarynos laukia kitoje įmonėje dirbantis inžinierius su pilnu krepšiu vamzdžių movų. Beje, Kataryna susitarė susitikti su suomiu šioje vietoje tik todėl, kad jai kaip tik pakeliui. Galbūt Suomijoje moteris negali dirbti statybose brigadininke, bet Katarynos šalyje tai įmanoma.

Tačiau čia nėra kavos pertraukėlių, šypteli suomis.

Kavos pertraukėlių?

Suomis žada papasakoti apie kavos pertraukėles, jeigu mergina vėl atsisės ir išgers savo konjaką.

Kataryna sėsteli ant kėdės krašto.

Kavos pertraukėlė – tai privalomas ketvirtis valandos kavai gerti.

Katarynos manymu, tai keista. Kodėl ketvirtį valandos privaloma gerti kavą? Ir šeštadieniais nereikia dirbti?

Apie „Viru" viešbučio statybą Kataryna jau buvo girdėjusi, vykdant pirmąjį stambų Estijos ir Suomijos bendrą projektą gandas apie suomių darbininkus pasklido po miestą. Suomių darbo jėgos niekas neminėjo blogu žodžiu, o su savais vyrais viešbutis, ko gero, niekad nebūtų pastatytas. Sako, kad suomiai iškart imasi to, ką reikia daryti, dirba gerai ir kruopščiai, medžiagos nedingsta, darbas nė dienos nenutrūksta, tartum jie būtų turėję po septynetą rankų ir kojų, ir net jų kombinezonai ypatingi, su begale kilpų ir kišenių instrumentams, kad nereikėtų kiekvieną kartą vaikščioti jų atsinešti. Suomiai visiškai kitokie, negu šios šalies lėti ir net šiokiadienio rytą pagiringi darbininkai su tomis negrabiomis *fufaikėmis*, kurias vilkėdamas ir šiaip vos pajudi.

Kataryna nenueina į restoraną, kur turėjo apsimainyti prekėmis, ji spės ir rytoj iškeisti čiaupus į vamzdžių movas arba sugalvos kokį pateisinimą, kodėl nėra detalių.

Bedarbystė Suomijoje irgi ne taip didelė, kaip šneka, nors ji tokia bloga kapitalistinė valstybė, *kapšalis*. Be to, suomis nuolat sportuoja, plaukioja ir slidinėja. Sunku patikėti, kad gerųjų *socšalių* priešų, *kapšalių*, jaunimas turi noro ir laiko sportuoti, ir neprivalo dirbti priverstinių darbų. Ir kad yra dėl ko juoktis ir šypsotis.

Kataryna savo ruožtu turi patikinti suomį, kad mokykloje ji nesimokė rusų kalba. Tikrai, tikrai, čia gali

mokytis ir estiškai, tai tiesa! Ir tiesa tai, kad dirbti būtina, negali būti bedarbis, bedarbių nėra, ir tiek. Kataryna susiranda rankinėje darbo knygelę ir rodo suomiui: kiekvienas tokią turi, ją išduoda jau mokykloje atliekant pirmąją praktiką, joje žymima, kur tu dirbi, o jei grįžti mokytis, įrašoma, kad mokaisi. Kai įsidarbini, baigęs mokyklą, į darbo knygelę įrašomas įstaigos pavadinimas, pareigos ir nuo kada pradėjai dirbti. Išeinant iš darbo taip pat atsiranda įrašas knygelėje. Tarp datų neturi būti nė vieno tarpo.

Apie bedarbių pašalpas Kataryna irgi nieko negirdėjo. Ne, tokių nėra, na, tiesiog nėra, nes nėra ir bedarbių. Kas gi čia suomiui neaišku? Kaip tik nesuprantama, kad jiems, jei atostogauti važiuoja į Suomiją, atlyginimas išmokos dieną pervedamas į banko sąskaitą, o banknotų neskaičiuoja ir grynais į rankas neduoda kaip pas mus.

Pasirodo, suomis įdomus, ir Kataryna galbūt norės jį vėl pamatyti.

Kataryna dirsčioja į vyriškį. Maždaug bendraamžis, tvarkingai apsivilkęs, kvepia švara ir šiaip gerai. Taip, Kataryna nori jį vėl pamatyti.

Ak, vadinasi, jie dirba visą laiką, bet ne per „kavos pertraukėles“?

Ir kodėl šeštadienį nedirba?

AŠ TIK
Į
TUALETĄ.
Ir klubų apimtis 93 cm.

Šviesiai rausvas centimetras sveria vos vieną kitą gramą. Jis puikiai telpa į bet kurią kišenę, rankinę, piniginę, juo galima susirišti kad ir plaukus, juo galima apvyti riešą kaip apyranke arba pirštą kaip žiedu, jį galima sukioti, ir tai veikia raminamai kaip visi maldos karoliukai.

Einu, pasipudruosiu nosį.
Klubai – 92 cm.

Atleiskite, kur moterų tualetas?
92 cm.

Užsitraukite dūmo po valgio, o aš nueisiu į damų kambarį.
Vis 92 cm.

Mielasis, moterų tualete baisi eilė, teko labai ilgai laukti.
91 cm.

Ne, mama, aš dabar nieko nenoriu... Ak, išeini? Ar tavęs nebus visą vakarą? Ar tėtis taip pat nepareis namo?
93 cm.

Žinoma, aš ištuštinsiu lėkštę, mama.

93 cm... nešnekėk nesąmonių; kai maistas gerokai sumaigytas šakute, mama išeina, tada nuo lėkštės viską sužeriu į šiukšlinę ar plastikinį maišelį.

Taip, tikrai, mes rengiame vaikams šventę, pusšimčiui bamblių reikia nupirkti sausainių.

91 cm. Tūkstantis ačiū.

Ne, ne dabar, aš jau pavalgiau.

Gal užkąsiu vėliau.

90 cm?

Prižadu prižadu, aš prižadu, kad viską suvalgysiu, mielasis.

92 cm.

Šiandien jau valgiau ne vieną kartą.
Iš tikrųjų aš šiandien valgiau jau ne kartą.
Jau pavalgiau.
Jau pavalgiau mokykloj.
Jau pavalgiau pas senelę.
Jau pavalgiau namuose.
Jau pavalgiau pas Irenę.
Jau pavalgiau mokykloje ir pas Irenę, ir namuose.
Iš tikrųjų aš jau pavalgiau.
Iš tikrųjų pakankamai. Duodu žodį!
... tikrai tikrai. Tegu sau tiki, kas nori.

1971

Antrasis suomiškas žodis, kurį išmoko Kataryna, buvo *keskiviikko*, nes pasimatymas buvo skirtas trečiadienį, ir mėginti išsiaiškinti pasimatymo dieną teko ilgokai. Jiedu pasitikrino kalendoriuje, ar turi galvoje tą pačią dieną. *Kolmapäev* – estiškai trečia diena, arba suomiškai *keskiviikko* – diena vidury savaitės.

Netrukus Kataryna nusiperka suomių–estų pokalbių knygelę, ir suomis juos skaito balsu, pirmą kartą viešėdamas pas Kataryną. Suomių kalbos *s* raidės juokingos, plačios ir tarsi pliaukšinčios. O draudimas *älä* visai beviltiškas, nes estiškas atitikmuo yra *ärä*, ir *älä* sako turintis kalbos defektą vaikas, dar nemokantis ištarti *ärä*.

Vienas pirmųjų iš žodyne nerastų žodžių yra *„juustosukka“*[1]. Estų kalba neturi atskiro žodžio apibūdinti vyro puskojinėms, mūvimoms kiaurą dieną. Kodėl Kataryna neatsimena, kad jos šalies vyrų kojos būtų smarkiai smirdėjusios, ar vyrai būtų ėmę į galvą, kad negali persimauti švarių?

Aišku, Hugo, jos buvęs vaikinas, galėjo vienaip ar kitaip tą pakomentuoti. Neturėjo ir Hugo tiek daug porų puskojinių. Ir, žinoma, nekeitė jų kas dieną. Ar galėtų taip būti, kad esto kojos prakaituotų mažiau negu suomio, ar gal tas prakaitas smirda mažiau?

1. Dviejų žodžių „sūris“ ir „kojinės“ samplaika, siejama su puskojinių, atsiduodančių sūriu, kvapu.

ANOT
KNYGŲ,
MANO paausinės seilių liaukos turėtų patinti taip, kad tapčiau panaši į žiurkėną.

Tačiau *A. Hukka* vadina mane katyte. Maža Katyte.

Knygose rašoma, kad išsivėmusi jaučiuosi atstumianti ir puolusi į neviltį.

O aš esu švytinti, pakilios tobulos savijautos.

Knygose rašoma, kad mano dantų emaliui galas.

O mano burnoje šviečia nepriekaištingi dantys, gal per jautriai dilgčiojantys, dantenos gal kiek atsiknojusios, bet dantys kaip dantys.

Sako, kad bulimikės stengiasi nesišypsoti dėl išgedusių priekinių dantų.

Nesąmonės.

Tik juoką kelia.

Keturiolika metų, o aš vis čia.

Ką jūs į tai, nuolatos viską žinantys makaronų rijikai?

Ką tu į tai, garbioji daktare Joan Gomez, juk, tavo manymu, bulimikė negali darytis makiažo, nes jos oda per prastai atrodo.

Ką tu pasakytum, daktare Gomez, pažvelgusi į mano veidą?

O plaukai, daktare Gomez, ką pasakytum apie juos? Juk turėčiau būti plikagalvė mergina iš koncentracijos stovyklos su dvoku iš burnos ir neaiškiomis išmatomis, tarp giltinės išsuki-

nėtų jos šlaunų niekad negims gyvybė ir jos širdis pumpuoja nebe kraują, o vien kalorijas. Tarytum būčiau tiesiai iš Vorkutos! Turėčiau būti portretas, pagal kurį menininkai vaizduotų save prieš mirtį: išsklidę kontūrai, vis gilesnės akiduobės, po oda ryškėjanti kaukolė. Mano lūpos turėtų tarti tuos žodžius, kuriuos rašytojai įamžina paskutinėmis savo dienomis, mano ranka turėtų rašyti tokiu pat nykstančiu ir galų gale susitraukusiu raštu, beveik kaip lygi linija kardiogramoje, sustojus širdžiai. Argi ne taip, Peggy Claude-Pierre, argi tu nerašei, kad anoreksikių raštui būdingos vos išskaitomos raidės? Ką? Juk taip turėjo būti?

Na, tai pasakykite dabar, kodėl aš atrodau tokia žydinti ir spinduliuojanti? Kodėl mano pilvas plokščias, neišpampęs, kodėl jis tyli ir neskleidžia apgailėtinų ir labai nemalonių garsų, kaip tu perspėjai? Kodėl mane visuomet *kabina* restorane, kodėl meilužiai nepajėgia laikyti rankų toliau nuo manęs – argi mano bučiniai nedvokia vėmalais ir jų neatbaido? Argi įmanomas dalykas, kad per stojamuosius egzaminus gaunu didžiausią balų skaičių, nors egzamino metu einu į tualetą pasirūpinti savimi ir išvemti per pietus suvalgytų dešrelių? Ir ką šalia viso šito reiškia nežymus galvos svaigimas ar džiūstanti burna?

Kodėl tuomet turėčiau atsižadėti savo neprilygstamo meilužio, savo Kūrėjo ir Viešpaties?

1972

Kataryna moka 1680 suomiškų žodžių.
Suomis giria Katarynos suomių kalbos žinias.

MOČIUTĖS

GALVA

TARSI apsamanojusi su ta prasta chemine pusmetine, sukempėjęs skruostas priešais šalčio išrašytą langą trigubai baltesnis, atrodo, tartum langas šaldytų močiutei skruostą, ir jame pažiūrėti daugiau grybienos nei kitame, iš kambario pusės. Mano balti mergaitiški skruostai jau turėtų būti tokie pat pilki, nes mano Viešpats sukelia priešlaikinį senėjimą, ar kaip ten pasakyta? Taip, hipogonadizmas. Taigi mudvi su močiute dabar turėtume atrodyti vienodai, nes mes, močiutė ir aš, ne giminės. Šitai močiutei aš paprasčiausiai patinku, ji gyvena tame pačiame daugiabutyje, kur ir mes gyvenom anksčiau, ir nuo tada mudvi pažįstamos. Toji močiutė, kuri mano giminaitė, nežino, kaip reaguoti į svetimtautės atkilėlės vaisių kaip ir visi kiti grynasuomių giminės nariai. Iš tikrųjų mano maža narsi mama baltijietė buvo pirma svetimtautė, su kuria susidūrė tėčio motina. Taip, ji buvo sutikusi karelų, kai tie atkako Suomijon, ir todėl kas antrą sakinį pradėdavo tuo, kaip karelai darė tą ar kaip karelai darė aną. Jeigu mama gėrė kavą, močiutė primindavo, jog karelai irgi gėrė kavą. Kai mama gamindavo valgį, močiutė sakydavo, kad karelų valgiai irgi buvo keisto skonio. Jei mama šnypštėsi nosį, močiutė kartodavo, kad ir karelai taip darė. Tiesa, praėjo daug metų, kol mama susivokė, kodėl šnekant apie ją visuomet būdavo minimi tie karelai.

Galbūt močiutės giminaitės šnekos – tai nerangus bandymas suartėti, galbūt ji net džiaugėsi radusi, jos manymu, bendrą pokalbio temą. Gal ji nebuvo tikra, ar mama išvis deramai moka suomių kalbą, nes pati močiutė nemokėjo jokios kitos tarmės. Gal ir taip, bet karelų močiutė nemėgo. Verčiau jie būtų pasilikę ten, iš kur atėjo, ruskiai. Mama netikėjo močiutės ketinimais nevykusiai reikšti prielankumą ir niekuomet negamino tokių valgių, kurie galėtų atsiduoti grynasuomiškumu. Bent jau ne savo anytai. Nieko estiško, bet ir ne grynasuomiško, kad anytai netektų gailėti savo sūnaus dėl to, jog tokia prasta virėja toji svetimtautė žmona.

Pamilusi mane močiutė atkiša obuolį, še, imk, ir kažko ieško savo rankinėje. Aš juk žinau, ko jinai ieško. Piniginės. Verčiau to nedarytų, kodėl ji taip elgiasi, daugiau nebenoriu to obuolio, kam man jis, kai galiu gauti pinigų ir viską, ko už juos galima nusipirkti, vemti visą vakarą ir naktį, nes šiaip tam niekuomet nebūna laisvų pinigų. Miela močiute, padėk savo rankinę, būk gera. Tačiau močiutė ne tokia gera, kaip gali būti gera man, ji viena ranka čerkšteli savo piniginę, o kita tebelaiko obuolį, kurio nepaimu, ir močiutė nustebusi pakelia galvą; kodėl aš neimu, toks gražus blizgantis obuolys, o aš juk mėgstu obuolius, močiutė tą žino, bet jinai neįsivaizduoja, kad obuolius mėgstu tik todėl, jog tai saugus maistas saugaus valgio dienomis. Tada močiutė klausia, kas nutiko, ir aš turiu kuo greičiau paimti obuolį, bet ne per greitai, ne įtartinai greitai, o taip, kad ji manytų, jog aš tiesiog nugrimzdus mintyse ir nepastebėjau atkišto obuolio, kad viskas atrodytų lyg niekur nieko. Kad aš nedvejojau, nesijaudinau, nepadariau jokio bauginamo sprendimo, nors taip ir padariau, tą trumpą akimirką, kai laukiau piniginę traukiančios rankos. Jeigu močiutė būtų

davusi obuolį anksčiau, nei ieškojo piniginės, prieš ją išimant būčiau galėjusi pasakyti, pavyzdžiui, sudie, pamiršau tokį susitikimą, jau turiu lėkti. Nebūčiau patekusi į šią situaciją, prieš tokį pasirinkimą, bet būčiau ramiai leidusi visą vakarą, ar bent jau tol, kol daugmaž žinočiau, kad naktis bus rami. Tačiau močiutė nesupranta šių paprastų dalykų ir to, kad manęs negalima gundyti dovanojant pinigus, nes aš neturiu pinigų ir žinau, kam juos vis tiek išleisiu. Jau būčiau turėjusi bėgti, prasimanyti bet ką, o aš tebestoviu ir spoksau į močiutės ranką, kuri išima glotnų banknotą ir paduoda jį man, įbruka pinigą į kišenę. Jaučiu, tarsi kišenė degintų ligi kaulų. Banknotas... toksai glotnus. Noriu išmesti obuolį, bet močiutei matant to negaliu daryti. Turiu tol gniužinti obuolį saujoje, kol jame atsiranda žymės. O močiutė nori dar pasišnekučiuoti. Linkteliu, lyg jos klausydamasi. Kojose dilgsi. Reikia nykti iš čia. Turbūt jau vėloka. Parduotuves tuojau uždarys. Veiks tiktai kioskas, bet jame viskas brangiau. Kokia nauda iš stambaus banknoto, jei negali nusipirkti sočiai pavalgyti. Būtų nepakeliama. Mindžikuoju. Sugniaužiu obuolį. Nežinau, kur jį padėti. Kišenėje netilps, ten jau glūdi banknotas. Negaliu atsikąsti nė kąsnelio. Aš jau nusprendžiau, ką darysiu šį vakarą. Todėl negaliu valgyti obuolio. Kai gavau pinigų, obuolys perėjo į uždraustų valgių sąrašą. Pasidarė beprasmis. Šiandien man jo nereikės. Kodėl jis mano saujoj visą laiką turi priminti, kad nevertėjo pasilikti, kai močiutė ėmė ieškoti piniginės. Ji tiki, kad paremia mane, nes mano sąskaitoje švilpia vėjai. Kad dabar galėsiu nusipirkti būtiniausių dalykų, kavos ir cigarečių, muilo ir šampūno, tokių pirmučiausios reikmės produktų kaip duona ir sviestas, kurių kitiems pakaktų kelioms dienoms, o man tik valandai.

Aš tik šypteliu močiutei, linkčioju kaip mašina, kad greičiau ištrūkčiau, greičiau pabėgčiau. Pro šias duris, palengva,

bet nerūpestingai, laisvai, o už kampo jau galėsiu dėti į kojas, spėsiu, kur panorėjusi. Bet močiutė vis šneka, lėtai keisdama kojų padėtį. Grindys girgžda. Nuduodu esanti rami ir susidomėjusi. Išgeriu dar puodelį kavos. Kaip ištverti? Pastebiu, kad gurkšnių sulaikymas – geras būdas susikaupti į ką kita, ne į valandas, išėjimą ir kišenę deginantį banknotą bei jo raminantį glotnumą. Pagaliau močiutės kėdė kriukšteli, ir žinau, kad ji netrukus pakils.

Liko vos pusvalandis.

Stengiuosi nebėgti, skubėdama į parduotuvę. Tiesa, kulnai kaukši nebylių filmų pagreitintu tempu, kartkartėmis žviegteli nuslydę Helsinkio grindiniu. Mamos kulnai irgi taip kaukšėjo senamiestyje per grindinio akmenis, ne mano vaikystės grynasuomiškame miestuke, kur tolėliau nuo centro nebuvo grįstų gatvių... Turėjom skubėti, Taline mums nuolatos reikėjo skubėti, nes laikas buvo ribotas, o tvarkant net mažiausius reikalus prireikdavo sugaišti amžinybę, kurios trukmės neįmanoma nuspėti, todėl tekdavo kone bėgti, tačiau labai neatkreipiant kitų dėmesio, tekdavo bėgti kaip dabar, stebint aplinką, ar kas nors neseka, ar anas vyras – ne tas pats, kuris parduotuvėje stovėjo eilėje už mūsų? O gal jo paltas tiesiog toks pat? Taip mama klausinėdavo manęs, o aš nebuvau tikra. Nuolatinis stebėjimas dirgino ir kėlė įtampą. Mama bijojo. Aš dar nemokėjau bijoti.

Tenai tai buvo įprasta. Šičia tai yra įprasta. Mano įprastinė diena. Kaip anuomet Taline, aš dabar dirsčioju, kad nesusitikčiau pažįstamų, stabdančių mano apsipirkimą, kad parduotuvėje nebūtų žmonių, su kuriais kartu eidavau parūpinti saugaus maisto, ir kurie žino, kad mano vežimėlin nieku gyvu neužklys tokie pirkiniai. Arba ko nors, kas vos prieš kelias dienas matė, kaip aš iš paskutiniųjų tempiu į savo viengungišką būstą

tokias pat kiaušinių pakuotes šeimai ir ledų dėžes. Ačiū Dievui, dabar mano valgymo priepuoliai nesusiję vien su saldumynais ir taip netraukia dėmesio kaip pilnas krepšys sausainių, šokoladų ir pudingų. Vos nepaslydau, bet šoktelėjau porą kartų ant vienos kojos, lygiai taip, kaip mama kadaise tenai... Baigiantis aštuntajam dešimtmečiui ji liovėsi avėti aukštakulnius ir Taline. Suomės užsienietės įvaizdis ir suomiškumas buvo įtikinamesnis, kai avėjo žemakulnius batus. Sportbačių ji vis dėlto neavėjo, gal manė, kad gali susidurti su buvusiais mokslo draugais. Tokie ridikažieviai šiaurės elnių nemėgo. Ridiko žievė, iš viršaus – raudonų raudoniausi komunistų partijos nariai, tik ohoho! O viduje – balto kraujo patriotai. Juos mama ir išdavė, ištekėjusi už suomio. Tikrai smerktina, nors mama buvo viena iš nedaugelio, atsisakiusių stoti į partiją ir giedoti su kitais: *„Laisvoji respublikų sąjunga amžiams tvirčiausiai Didžiosios Rusios suburta, Tarybų mūs Sąjunga, visad gyvuoki, vieninga, stipri, tautų valios kurta!“*[1] Nepaisant šito, ridikažievių paniekos mama nenorėjo aitrinti dar ir tokiu suomiškumo įspaudu kaip sportbačių pėdsakai. Plaukdami į Taliną suomiai visad avėjo sportbačius, baltus, naujutėlaičius, bet, anot jų, tai nuosavybė, skirta patiems avėti, – juk reikėjo įtikinti muitininkus. Su tais sportbačiais suomiai lūkuriuodavo prie viešbučio ar *Viru*[2] vartų, kol koks vertelga pasiteiraus, kiek kainuoja batai, ir paskui už gautus rublius eidavo gerti.

„Valintatalo“ prekybos centro apsauginininkas jau rūko prie įėjimo durų, tarsi ketindamas jas užrakinti. Nors žinau, kad laiko dar turiu, širdies gelmėje jaučiu baimę. O jei būčiau ne-

1. SSRS himnas, iš rusų kalbos vertė A. Venclova (*čia ir toliau – vertėjos pastabos*).
2. Talino senamiesčio vartai.

spėjusi? Smunku vidun. Kvėpavimas ūždamas tvinksi galvoje. Tačiau dabar jau nebaisu. Esu viduje. Niekas manęs neišmes, kol neapsipirksiu. Imu vežimėlį. Eidama pro vaisių prekystalį sulėtinu žingsnį, bet, skirtingai negu saugaus maisto dienomis, čia nesustoju, o traukiu tiesiai prie kvapnios duonos. Ji – visų svarbiausia. Šviežia duona, ką tik iškepta, jos kvapas užspaustas pakuotėje. Svaiginamai šilti duonos kepaliukai. Juos reikia gerai sutepti sviestu, kuris burnoje virsta grynu auksu. Prieš uždarant kvepiančių kepaliukų nebėra, bet aš neleidžiu svaiginamam duonos kvapui išgaruoti iš galvos, ant lentynų dar vienas kitas kepaliukas, kurių šviežumas kaipmat įsiurbia mano pirštus, kai mėgindama spūsteliu iš šonų. Be to, namie duoną galima kiek palaikyti orkaitėje, kad pajustum, kaip ji kvepia ir tirpsta sviestas.

Klajoju tarp lentynų ligi paskutinės minutės. Parduotuvėje visuomet ilgai užtrunku. Žiūrinėju naujus gaminius. Mėgaujuosi. Skaitau etiketėse maisto sudėtį. Tik neturiu pakankamai pinigų viskam nusipirkti. Naują „Hermesetas" indelį tenka užmiršti vežimėlyje po rankine. Švysteliu tenai ir saulėj džiovintus pomidorus, na, stiklainis iš tikrųjų tiesiog pats įrieda. Jėtau, kaip aš įsigudrinau. Apsauginninkas kaip apsauginninkas. Tiriamas žvilgsnis. O kasa yra muitinė. Tik „Valintatalo" kasoje šypsosi ir sveikinasi, atvirkščiai, negu reikalauja sovietinis etiketas.

Draudžiamų prekių sąrašas muitinės deklaracijoje metų metus būdavo toks pat. Ne, nėra ginklų nei šovinių, antikinių daiktų, narkotikų ir priemonių jiems vartoti, taip pat nėra Sovietų Sąjungos loterijos bilietų. Kiekvieną pavadinimą reikia atskirai peržiūrėti ir prie kiekvieno parašyti: „nėra". O dar *žinau, kad, be muitinės deklaracijoje nurodytų daiktų, apmuitinamos taip*

pat šios prekės: spaudiniai, rankraščiai, filmai, garso įrašai plokštelėse ir kasetėse, pašto ženklai, fotografuotos medžiagos ir t. t., kaip ir augalai, vaisiai, sėklos, gyvi gyvūnai bei paukščiai, taip pat švieži gyvulininkystės produktai ir žvėriena. Ir jokių prekių, kurios būtų skirtos tik asmeniniam naudojimui kelionės metu. Atskiroje eilutėje nurodomi brangieji metalai ir brangakmeniai. Mama kasmet įrašydavo tuos pačius sužieduotuvių žiedus, tuos pačius auskarus, kiekvieną kartą rodydavo juos muitininkui... čia mano sužadėtuvių žiedas... Tai mano auskarai... Va mano grynieji pinigai... Šalia stovinčiam muitinės pareigūnui atveriamos kavos pakuotės ir dantų pastos tūbelės, toks žmogus buvo labai naivus, mėgindamas slapčia įvežti Biblijas... Kiekvieną kartą peršviečiant ir mano krepšyje matyti pilkos juostos – kelionėn pasiimtos knygos. Kartais jas tikrina, kartais ne. O Biblijų savininkas buvo toks kvailas, jis tikėjosi apgauti muitininkus įvyniojęs knygas į foliją, kurią apšvietus dar geriau matyti. Paikas žmogus. Aš tokios klaidos nepadaryčiau. Tuo metu, kai mama tvarko muitinės formalumus ir stumdo krepšius peršviesti, aš žvilgčioju į šone stovinčių muitinės pareigūnų veiksmus ir kitų krepšius. Mamai ne kartą siūlė, kad aš savo krepšyje galėčiau pervežti tą ar aną, nedidelė mergaitė, jos niekas neįtars, nenaršys po mažos mergaitės krepšį, kuriame yra birbynė ir fluoro tabletės, tenai galėtum bet ką sukišti. Tačiau mama nesutikdavo.

Pirmą kartą į savo cilindrišką sportinį krepšį įsimetu ir žaislą, raudoną plastmasinį zuikutį. Mama ne kartą pabrėžė, kad neimčiau nieko, kas nebūtina, krepšiai ir šiaip per sunkūs. Tik tokias prekes, kurias perėjus sieną galima parduoti. Plastmasinis zuikutis, žinoma, toks nėra, nors jis man be galo patinka, bet pasiėmiau, nes bus šiek tiek klastos ir truputis gudrybės, nekalti žvilgsniai. Grįždama į Suomiją pasikišu po marškiniais

praėjusio šimtmečio baptistų maldaknygę, kurią radau senelės palėpėje... turi nuskilti, turi pasisekti... Ir aš nutaisau tokią pat šypseną, viduje brinkstančią ir klastingą, iš pažiūros nekaltą, žaidžiančią slėpynių su pavojumi šypseną. Kaskart kam nors nukerta galvą, bet taip neturi nutikti Anos arba Anos mamos galvai... Toji šypsena tokia pat, kai išsivėmusi pasirodau kitiems, tada ji gal kiek glebesnė, bet šiaip tokia pati... ta šypsena ima šokti manyje sakydama: še, kad nori!

1972

Kataryna dalyvauja gabenant įstaigos rašomąsias mašinėles kasmetinei kontrolei, ji stebi, kad jų transportavimas būtų atliekamas pagal planą ir atgal grąžintos tos pačios mašinėlės. Per apžiūrą tikrinami visų mašinėlių atspaudai ir žymimi duomenys, kad, įvykus galimiems nusikaltimams – ir politiniams, ir kitokiems – būtų aišku, kokia mašinėle vienas ar kitas pamfletas ar kas kita buvo spausdinta. Tiesa, Katarynos dėdė turėjo dar prieškario laikų rašomąją mašinėlę, kurios neatėmė, ja dabar mergina spausdina savo laiškus. O šiaip privatūs asmenys rašomųjų mašinėlių neturi. Ir apskritai, kodėl turėtų turėti? Visa, ką reikia atspausdinti, galima ir darbe parašyti.

Kataryna galvoja apie suomį. Jis atsiuntė telegramą, kad atvyks iš Suomijos po trijų dienų. Įdomu, ar Suomijoje irgi kasmet tikrinamos visos rašomosios mašinėlės? Reikės pasiteirauti.

KIEKVIENĄ VASARĄ, KAI ilgesnį laiką paviešėdavom pas mamos motiną, mama priaugdavo keletą kilogramų. Važinėjant į komandiruotes ir vertėjaujant tai buvo neįmanoma, be paliovos kalbėdama ir versdama ji niekad nespėdavo ištuštinti lėkštės, tačiau per kitas keliones, trumpas ir ilgesnes, mama vėl prisikaupdavo svorio ir grįžusi į Suomiją po kilogramą jo atsikratydavo, kol sverdavo maždaug penkiasdešimt kilogramų, kaip anksčiau, ir kiek dabar sveriu aš.

Esame visiškai vienodos, aš ir mama, mudviejų vienodas kūno sudėjimas, toks pat ūgis, toks pat liaunas liemuo, vienodi smulkūs it paukščio riešai ir vienopas batų dydis – keturiasdešimtas. Tokio pat dydžio krūtinės ląsta ir tokia pat galvos apimtis. Keturiolika metų tūpčioju apie penkiasdešimtį kilogramų, bet visada grįžtu prie šito skaičiaus, netgi to nenorėdama, netgi nesistengdama, nuolat ir visada grįžtu prie to paties svorio. Prieš keturiolika metų pasiekiau dabartinį ūgį, ir mudvi su mama galėtume vilkėti viena kitos drabužius, jeigu skoniai nebūtų visiškai priešingi. Mes nevalgėm tų pačių valgių; nors mama išmoko valgyti suomiškus patiekalus, manęs nevertė to daryti. Buvau tokia išranki maistui, kad mama gamino valgį pagal mano įgeidžius. Desertus ir šokolado plyteles ji visada pastūmėdavo man: Suomijoje – todėl, kad jų buvo taip mažai, Estijoje – dėl tos pačios priežasties, tam,

kad prisivalgyčiau atsargai, pasirengčiau grynasuomių žiemai. Suomių kakavos neįsiūlydavo gerti, ir senelė siųsdavo kakavą iš Estijos tarp šokoladinių saldainių rudame vyniojamajame popieriuje.

Iš taupumo mama negalėjo pirkti man Suomijoje tiek šokolado ir Runebergo pyragaičių, kiek būtų galėjęs sudoroti saldumynų nepasotinamai geidžiantis mano pilvas, tačiau ten, kur ji galėjo tai daryti, norėjo man atiduoti viską. Be to, mamos nekamavo lėtinis saldumynų geismas, ji mieliau valgė sūdytas ir kitokias estiškas užkandas, kurios padėjo priaugti svorio iki grįžtant Suomijon. Man tekdavo visi ligi vieno saldumynai. Pilnos šokoladinių saldainių dėžutės – man... ištisi padėklai to bei šio – man... kilogramai saldainių, sausainių pakeliai, pyragaičiai, oriniai, – man, vien tik man, kaipgi būčiau galėjusi išmokt laikytis saiko?

Aš turbūt nė karto nepirkau vieno banano ar apelsino. Jų turi būti nė mažiau kaip kilogramas. Ir dabar mano vežimuko turinys panašus į didelės šeimos savaitgalio pirkinius, arba į tai, jog ketinu su šeima keliauti savaitei į vasarnamį saloje, ir niekam neateis į galvą iš jos išsidanginti per tą savaitę. Aš nemoku nusipirkti saujos sveriamų saldymedžio pastilių, tiktai – visą maišelį. Arba apskritai nieko. Išsiverdu du litrus rūgščios kopūstienės ir būtinai suvalgau ją per dieną. Taip pat ir pomidorų sriubą. Aš nemoku valgyti dalindama tuos du litrus dviem ar trims dienoms, netgi keliems kartams tą pačią dieną, bet turiu viską sušveisti išsyk. Aš nemoku tiktai pasidažyti blakstienų, turiu pasidaryti visą akių makiažą. Aš negaliu užsitraukti vienos cigaretės, turiu surūkyti kelias paeiliui. Nemoku saikingai naudoti kvepalų, apsišlakstau taip, kad kvapas jaučiamas laiptinėje. Aš net telefonu nesugebu kalbėti penkias minutes, man reikia penkių valandų arba penkių sekundžių.

Pagailėjus riebalų nebus nieko gero: lašas žudo, o kibiras pražudo. Jei išlaidauji, tai suvisam. Duonos, žinoma, sūrio, paties riebiausio, apelsinų džemo, avižinių sausainių, šokoladinių sausainių, šokolado plytelių, picų, karelišku pyragėlių, Ambrozijos pyrago, šaldytų cinamono bandelių, mango ir melionų ledų... Įšildyti orkaitę, įjungti kavos aparatą, sviestą – ant stalo, kad nebūtų per kietas... taip, būtent sviestas, natūralus, valgymo priepuolio metu tik natūralus sviestas... muzika groja, telefonai išjungti, ir priepuolį galima pradėti. Geriausia pradėti nuo ledų. Jau pasimokiau, kad negalima pradėti nuo duonos, jeigu taip nevalgei kelias dienas... Nes po pasninko duonos neišstumsi, nors kištum gerklėn visą ranką. Ledai – geriausias slidiklis, jo dėka maisto masė lengvai išjuda, o paskui eina kaip iš pypkės. Be to, ledai tinka ir švariam priepuoliui *ant smūgio* – tuojau pat išvemti ledai būna nepraradę skonio ir kvapo. Beje, paskui ledus išeina duona ir sviestas, be gėrimo, nes užgėrus duoną vemti sunkiau, nors, atrodytų, atvirkščiai... tralialialialialiaa... padampapapaa... nuostabu... viens du trys duonos, viens du trys sūrio... picos jau gatavos orkaitėje... tuomet picos ir viens du trys į burną, į burną, į burną ir skrudinti bandeles...

Kaip galėčiau laikytis saiko santykiuose su bet kuo, savo santykiuose su *Hukka*, suartėjant, lovoje, vis tiek kur... Galiu gulti lovon be meilės ir mylėti neguldama lovon, bet ne mylėti ir gulti lovon. Netgi rūpintis galiu tik perdėtai, ir čia nėra nieko ypatinga ar romantiška, todėl, matyt, ir pasirinkau tai, kai nieko nejauti, joks jausmas nedreskia paviršiaus, ir pirmiausia sprendžiu aš pati, ar valgyti du litrus kopūstienės dabar ir čia pat; tai neturi nieko bendra su alkiu ar su tuo, kada valgiau pastarąjį kartą, aš juk nežinau, kada mano pilvas tuščias, kada ne. Aš sprendžiu, ar išvemsiu du kilogramus šokolado dabar, ar

niekuomet, ar bučiuosiuos su tuo tipu dabar, ar niekada. Tik nežinau, ar aš noriu bučiuotis, ar ne, ir niekuomet nesirgau viduriavimu kartu su nevaldomu vėmimu – kada vemti, visada sprendžiu pati. Jei sumanau bučiuotis, bučiuojuosi. Kai sumanau valgyti, valgau. Kai sumanau vemti, vemiu.

Priepuolių metų sudoroju ir maistą spintelėje, skirtą *Hukkai*. Kartais toks priepuolis prasideda nuo to, kai susipykstu su *Hukka*, atsikeršiju suvalgydama jam skirtą maistą ir išvemiu jį. *Hukkos* manymu, tai smagu, toks atvirkštinis drausminimas, tačiau man jis pats teisingausias ir būtiniausias. Aš juk keršiju *Hukkai* tuo, kas jam brangiausia, arba savimi. Elementaru. Pavyzdžiui, sykį išvėmiau jam pagamintą gimtadienio tortą, kurį buvau atnešusi *Hukka*i ir padėjusi į šaldytuvą, bet paskui mudu truputį susikivirčijome, ir, kai *Hukka* nuėjo į vonią, aš pasprukau su tortu namo. Svečiai, kuriems iš anksto buvo pareklamuotas tokios kaip aš konditerijos meistrės tortas, susirinko po valandos. Nežinau, ką jis sumanė, kai atsiprašinėjo jų.

Jeigu *Hukka* mane įžeidinėja, jam nereikia mano torto. Jeigu *Hukka* įžeidinėja mano tortą, jam nereikia manęs. Arba jis nori mūsų abiejų, arba nieko, tuomet netektis būtų dviguba, nes geriausius tortus aš gaminu *Hukkai*. Ir mano mama kepė geriausius man, svarbiausiajam asmeniui. Kaip ir jos mama jai. Tam, kad mama galėtų skanauti savo mamos gamintų valgių, mes, žinoma, turėjome vykti Estijon, kur senelės viryklė ir krosnis nepaliaujama sparta kepė visokiausius valgius. Senelė buvo taip pasiligojusi, kad negalėjo atvykti į Taliną susitikti su mumis, nors mes turėjome kvietimą kaip tik į Taliną, ne kitur. Teko slapta ištrūkti už Talino ribų, į kaimą. Užsieniečiai anuomet galėjo patekti į Sovietų Sąjungą – be poros dienų turistinių kelionių, kurios buvo numatytos tik į tam tikrus miestus, daž-

niausiai į Maskvą, Leningradą, Rygą ir Taliną, Vyborgą, – tik su kvietimu į svečius. Tuomet galėjo ten ilgiau pagyventi. Ar prašymas turint kvietimą į svečius bus patenkintas, nebuvo aišku ir priklausė nuo daugybės prašytojui nežinomų aplinkybių. Be to, pateikti prašymą galėjo tik artimi giminaičiai, kuriais laikomi broliai ir seserys, tėvai ir vaikai, taigi kviesti buvo leidžiama tik užsienyje gyvenančius artimiausius gimines. Vėliau keliauti pasidarė lengviau ir pažįstami taip pat buvo įtraukti į galimų vizos gavėjų sąrašą.

Kelionės būdavo tikrai patraukļios. Geriausiai įsiminiau tuos metus, kai iš pradžių nakvodavome pas seną mamos draugę Jūli, paskui keldavomės, mama užimdavo eilę prie taksi stotelės, ten galėjai stovėti kažin kiek, nes eilės prie taksi visada atrodė begalinės. Pagaliau kieme pasigirsdavo taksi signalas, po kurio imdavome tempti krepšius į mašiną. Jeigu vairuotojui toptelėdavo, kad reisas pelningas, jis išeidavo padėti sunešti mantos, tikėdamasis gauti arbatpinigių ir kontaktų užsienyje. Tąkart buvo išimtinis atvejis. Kiti taksistai neatidarydavo savo klientams durų, nors kartais jos būdavo labai stipriai užtrenktos ir iš lauko, ir iš vidaus, vairuotojai niekuomet netempdavo krepšių, nekalbant apie bagažinės atidarymą. Tai versdavo mamą keikti ir koneveikti vairuotojus, iš to niekad nebuvo jokios naudos, bet žalos taip pat. Vairuotojas nekrustelėdavo. Atsiradus privatiems taksi prieš sėsdamas į mašiną turėjai nepamiršti paklausti, ar vairuotojas galės važiuoti į nurodytą vietą. Nes to niekada negalėjai žinoti. Pasiklausęs tausodavai nervus ir kojas. Tiesa, paprasčiau kalbėti suomiškai. Tuomet viskas įeidavo į vėžes, nors vairuotojas ir nesuprasdavo nieko, išskyrus tai, kad keleivis iš užsienio. O atsisėdęs į mašiną galėjai tęsti pokalbį rusiškai, kad įsitikintum, jog pateksi, kur reikia.

Traukiniais ir autobusais važiuoti netiko jau dėl bagažo, nes būtinų dalykų turėjome nusipirkti Taline. Kaime neįmanoma laisvai judėti ir sunkiau viskuo apsirūpinti. Traukiniai irgi pernelyg vieši, per daug žmonių, per daug vagių, pernelyg daug dėmesio.

Žinoma, kelionė taksi taip pat traukdavo pernelyg daug dėmesio ir nebuvo geriausia išeitis. Talino taksistai nelinkę važinėti į kaimo vietoves, tik kolūkio mašinos, ir tai buvo vienintelė galimybė. Mašinas turėjo nedaugelis pažįstamų, ir mama nepasikliovė tuo nedaugeliu, kad galėtų jų prašyti nuvežti. Tuomet nebeužtektų jokių kyšių – reikėtų vis daugiau ir daugiau. Be to, tikrai nebūtina, jog kas nors plačiau žinotų tikslią mūsų buvimo vietą. Taigi visų patikimiausia ir paprasčiausia – paimti taksi ir duoti taksistui gerų arbatpinigių arba sumokėti dvigubą kainą. Tada taksistas puola krauti krepšių ir ryšulių senelės kieme ir prižada, kad atvažiuos sutartą dieną nuvežti mūsų į Taliną, padrąsina mamą, kad ji ir kitais kartais susisiektų su juo bet kuriuo klausimu. Susižavėjimas ryšiais su Vakarų pasauliu šviečia jo veide.

Tai buvo privatus Anos pasaulis.

Anos pasaulis yra ten, kur Anos mama būna laiminga.

Laimės vietose visos moterys segi sijonus. Todėl vos parėjusi iš mokyklos Ana pakeičia kelnes sijonu ar suknele. Nes su sijonu kur kas smagiau. Devintąjį dešimtmetį suomės nevilki sijonų, taip pat ir mergaitės mokykloje, todėl Ana ir Suomijoje turi maskuotis suome ir užsitempti džinsus, susilieti su kitomis, nors ji to visai nenori. Kadaise Ana apsivilko sijoną eidama į vaikų darželį ir auklėtoja tuojau paklausė, ar šiandien Anos gimtadienis, kad ji taip pasipuošė.

Laimės vietose Ana taip pat turi mūvėti kelnes, bet dėl kitos priežasties – kad išsiskirtų iš kitų, kad būtų matyti, jog

užsienietė. Sijonas tinka tik tuomet, kai jis atrodo ganėtinai *importinis*, pavyzdžiui, džinsinis. Tik jis neturi būti per trumpas ar per siauras, nes vietos mergaitės mėgsta kaip tik tokius modelius. Ir Ana norėtų dėvėti šitokį fasoną, juk jis pašėliškai gražus, bet prieš kitus ji galės tai daryti tik po penkiolikos metų, kai paauglės estukės jau mūvės tokias pat prigludusias tamprias kelnes kaip jų vienmetės Helsinkyje, o laimės vieta, privatus Anos pasaulis, tebegyvena vien prisiminimuose.

Tai nesąžininga. Kad niekur tarp kitų negali vilkėti sijono, nors Anai smagu su sijonu. Anai nė trupučio nepatinka tokia tvarka.

Mama irgi liovėsi segėti sijonus Suomijoje pastebėjusi, kaip vaikai stebeilija į jos sijoną, o vaikų motinos turėjo jiems aiškinti, koks čia iš tiesų keistas apdaras. Laimės vietose mama taip pat negali viešai vilkėti sijono, nes ir ji turi atrodyti kaip užsienietė.

Sijonas segimas ten, kur gera ir lengva, kur visų geriausia... Kur grindinio akmenys, saulė ir šypsenos, nepaisant keiksnojimų ir eilių. Nokstančios vyšnios, žydinčių alyvų giraitės. Sutręšę dvarai ir malūnai, nendrių stogai su vešančiomis samanomis, ant kadagiu kvepiančių padėklų įduobti aliumininiai puodai ir darganų pilkai įmerkti pienininkų tilteliai uosių alėjų gale.

Mama, mama, grįžkim atgal.

1976

Kataryna prisipažįsta, kad per Kalėdas buvo bažnyčioje. Po sakinio stojusi tyla sunki nuo žvilgsnių, nukreiptų į merginą. Kaip ji drįso. Kodėl tas apskritai ją domina. Šiandien pirmoji Kalėdų šventė ir darbovietėje tvyro lengvesnė nei paprastai nuotaika, bet šiaip viskas taip pat kaip ir šiokiadieniais. Kažkam šauna į galvą, jog Kataryna tik pajuokavo, jis nusikvatoja, ir visi kiti kuo greičiau suskanta juoktis, skubėdami prisivyti pirmąjį, kad neatrodytų kvaili, ir visi įsitikintų, kokie juokingi jiems atrodo Katarynos žodžiai.

Suomis Kalėdoms išvyko į Suomiją. Kataryna taip pat norėjo važiuoti pas savo tėvus, bet negalėjo, nes ir per Kūčias, ir pirmą bei antrą Kalėdų dieną reikia būti darbe, o autobusai ir traukiniai nevažinėja taip dažnai, kad laiku spėtų atgal į Taliną. Kaipgi švęsti Kalėdas, kai turi eiti į darbą ir mokyklą pagal kasdienį grafiką. Taigi Kalėdos ir virto kasdiena. Vietoj senų švenčių atsirado naujos, visiškai kitu metu ir kitomis progomis. Kataryna nori susigrąžinti savo Kalėdas. Kataryna trokšta teisių į Kalėdas. Į dovanojamus naujus naktinukus ir kalėdines giesmes. Į eglę, žvakes ir buvimą namie.

KAI
BŪNU

VIENA Helsinkio namuose, nustatau Estijos televiziją ir palieku ją, netgi kai nėra vaizdo, užtenka ir garso. Kai *Hukka* būna pas mane, žinoma, taip nedarau, turėčiau pradėti jam aiškinti, kodėl žiūriu ETV, o aš nenoriu *Hukkai* apie tai nieko sakyti, nenoriu atsakinėti į tokius klausimus, netgi jei mokėčiau.

Mama man nėra pasakiusi nė vieno žodžio estiškai, netgi iš nejučių. Ji neprataria man nė žodžio, nors šiaip gali kalbėti suomių ir estų kalbomis pramaišiui. Kai ji šneka su kitais estiškai, arba ją supa estiškai kalbantys žmonės, mama staiga nutraukia kitus, stabdo visą pokalbį ir perklausia manęs, ar aš supratau; ji klausia šito metų metus ir nesiliauja to dariusi, nors estų kalba yra mano antra gimtoji kalba ir išmokau ją, nepaisydama mamos prieštaravimų, savarankiškai, prisiėmiau mirštančią kalbą ir nesutikau jos išsižadėti, nors sugrįžus į Suomiją mama už kiekvieną estišką žodį priekaištingai sprigtelėdavo man į kaktą arba niūriai pešdavo už plaukų, kai niekas nematydavo. Aš tikrai *norėčiau*. Sprigtas. Pianino namų darbus gerai *išmokau*. Kirtis. Suvalgysiu vieną *obuolį*. Antausis. Sunkiausia – kaip tik po kelionių į Estiją, kai tenka gyventi estiškai kalbančių aplinkoje ir tiek daug jos girdėti. Imu šnekėti apgalvotai, pirma apmąstau, paskui sakau. Pagaliau visiškai nustoju kalbėti estiškai Estijoje, tam neprireikia daugelio metų, ir taip liaujuosi painioti kalbas, bet kartais pati sau galvoju estiškai ir estų

kalbos žinios niekad neišnyks, nors mama tuo netiki. Mama dešimt metų negirdėjo manęs šnekant estiškai, todėl ji kalba su estais estiškai, o paskui man viską persako suomiškai ir, jeigu mano ausims ko nors nedera girdėti, ji nutyli tą vietą ir mano, kad aš nesuprantu. Leidžiu jai ir toliau tuo tikėti, nuduodama kvailę. Išgirstu daug linksmų istorijų apie save ir kitus.

Kai iš Estijos atvažiuoja svečių ir aš ilgai tyliu, nes man draudžiama šnekėti estiškai, o suomiškai, mano manymu, bjauru kalbėti, nes vien tik mama gali suprasti, svečiai klausia jos, ar aš kalbu estiškai. Kartais klausia tiesiog manęs, bet mama už mane atsako „ne". Ji aiškina apie kalbų susimaišymą ir panašumą. Suomijoje baisus dalykas, jeigu aš smėlio dėžėje netyčia ką pasakysiu estiškai. Ji neleis savo vaikui užkabinti ruskės etiketės, ruskė Suomijoje visuomet bus ruskė, net paskrudinta su kalėdiniu kumpiu ir patiekta į stalą su Turku garstyčiomis. Suomijoje nedera reklamuoti estiškos kilmės. Ir ji pasakoja, kas buvo nutikę po to, kai visa šeima ištisus metus gyvenom Estijoje. Su mama Taline kalbėjau tik estiškai, todėl sugrįžusi Suomijon visiškai užmiršau suomių kalbą. Vos perėjusi Suomijos muitinę ėmiau kalbėti estiškai. Mama nebeleis, kad vėl tai pasikartotų.

Mamos teta jai išrėžia tiesiai šviesiai, kad tokia kalbinė politika jai ne prie širdies, tuo tarpu kiti tik kažką murma, nors žiūri nepatikliai ir nesupranta, kodėl mama nesutinka Suomijoje savo vaikui uždėti estės antspaudo. Bet prieštaravimų negirdėti, nes žmonės bijo, kad dėl užsienio ryšių atsidurs pavojuje. Ir niekas netiki, kai mama sako, kad suomiai laiko estus rusais, ruskiais tarp kitų ruskių. Čia mama teisi. Suomiai iš tiesų manė, kad estai yra rusai. Ilgai. Didelė dalis suomių moksleivių sužinojo apie estų buvimą tik tada, kai mokykloje buvo vardijamos giminingos tautos. Jie stebėjosi ir aikčiojo,

kad už 85 kilometrų nuo Helsinkio gyvena tauta, apie kurią jie nieko negirdėjo. Žinoma, kairuoliškos šeimos vežiojo savo atžalas į Taliną, Sočį ir Leningradą, tačiau kitiems tie miestai vienodai gerai galėjo būti jūros dugne arba Mėnulyje.

Kai Suomijoje sužinodavo apie mano estišką kilmę, visada pirmiausia klausdavo, ar aš moku rusų kalbą, ar žaisdavau būdama maža su rusų vaikais, kokius žaidimus su jais žaisdavau. Ką tai turi bendra su mano estiška kilme? Kodėl niekas neklausė, ar žaisdavau su estais? Juk aš nemanau, kad visi suomiai moka samių arba švedų kalbas. Tokie klausimai nesuprantami; Estijoje aš buvau dar keistesnis reiškinys negu šičia, po tų kelionių kalbanti pusiau estų kalba. Ir kodėl būčiau turėjusi žaisti su rusų vaikais, jeigu mano giminės ir pažįstami – estai? Niekas iš giminių nekalbėjo rusiškai ir niekur nesivedžiojo pažįstamų rusų, nes jų paprasčiausiai neturėjo. Atrodytų labai keista, jeigu mama, būdama namuose Estijoje, imtų kalbėti rusiškai ar apskritai kuris nors iš mano pažįstamų. Be to, mama niekad nebūtų mokiusi manęs rusų kalbos ir net neleidusi mokytis, dar labiau nei estų kalbos, nors visokių *spasiba, pažalusta, charašo* ir *ničevo* ji negalėjo nuo manęs nuslėpti. *Ladna...*

Tačiau Estijoje rusai, su kuriais susidurdavome, valdininkai ar taksistai, pamatę mane, kažkodėl iškart klausdavo mamos, ar aš kalbu rusiškai. Juk jie galėtų paklausti ir to, ar aš kalbu estiškai, bet tai buvo savotiška pastaba paraštėje, o ne klausimas, susijęs su mano rusų kalbos mokėjimu. Mama visuomet supykdavo. Geltonos „Volgos“ užpakalinėje sėdynėje. Sėdėdama ant žalios pliušinės kėdės pasų registracijos skyriuje. Laukiamajame su raudona klijuote aptemptomis kėdėmis. Po kažkokio partijos boso portretu. Jos pyktis buvo akivaizdus, nors atrėždavo tik vienu neigiamu žodžiu, žiūrėdama į tėtušio Stalino šypsena vypsantį milicininką ar taksistą.

Suomijos raudonųjų šeimos savo ruožtu nepajėgė suvokti, kodėl aš nekalbu rusiškai. Koks atsidavimas nušvisdavo jų veiduose išgirdus, kad mano mama estiškos kilmės! Tiesiog fanatizmas. Dabar, daugiau kaip po dešimties metų, suprantu, kad, jų manymu, mama ir aš palaikėme Sovietų Estijos oficialios politikos nuostatas, štai iš kur visi tie neaiškūs klausimai ir keistas užsidegimas. Jie nepajėgė įsivaizduoti, kad mums Sovietų Estija nebuvo pirmosios pasaulio socialistinės valstybės dalelė, pavyzdys, kuriuo seks visas pasaulis. Kad per radiją girdėti „valio", Estijai prisijungus prie Sovietų Sąjungos, truko tik tol, kol buvo duoti įsakymai juos baigti, tie palaikymo pareiškimai nebuvo spontaniški, bet tiksliai surašyti pagal scenarijų ir šūkčioti pagal scenarijų. Kad visoks džiaugsmas ir gėris Sovietų Sąjungoje buvo kaip tik toks.

Jie nesuprato, jog mano maža narsi mama baltijietė, nors ir kilusi iš didžios ir galingos tautų draugystės šalies, Sovietų Sąjungos, buvo šaltakraujė patriotė, kuri pradinėse klasėse neužsirišo raudono pionierių kaklaraiščio, kaip derėjo, bet pareiškė, kad jis ją pasmaugs, ir įvarė mokytojai baimės. O jeigu kas būtų įskundęs, kad mokytojos klasėje plinta tokios kalbos? Kad mokytoja skatino priešiškumą sovietų valdžiai, augino komunizmui grėsmę keliančią kartą? Mokytoja nenorėjo atsidurti Sibire.

Todėl mama ir mane augino tylią. Nes netinkami žodžiai gali nužudyti. Bet tas tylėjimas, kurį man perteikė mama, ne geros mergaitės su kasytėmis tylėjimas, jį su kasyčių turėtojos tylėjimu sieja tik žodžių stoka, ne daugiau.

Mano gydytojo manymu, labai keista, kad motina netaria vaikui savo kalba nė žodžio, netgi naujagimiui, jokio lalėjimo, vien svetima kalba, kuri dar gerai neįaugo į sąmonę ir jausmus,

yra svetima ir keista, taigi ir kalba su vaiku – svetima ir keista. Nustebau. Argi tai keista? Aš niekad nepamaniau, kad turėjo būti kitaip, bet išnagrinėjusi ir pasvėrusi prisiminiau, kad nežinau nė vienos daugiakalbės šeimos, kuri nebūtų norėjusi, kad vaikas išmoktų abiejų tėvų kalbas. Jis noriai mokomas net tos kalbos, kuria kalbėjo jo protėviai.

Ir kai aš pirmą kartą Suomijoje išgirdau prancūzų ir suomių kalbomis sklandžiai kalbančius vaikus, supratau, kad čia nieko keista, kai dvikalbis vaikas šnekėdamas sumaišo abi gimtąsias kalbas. Aš nebuvau kažkokia išimtis. Kalbų panašumas čia niekuo dėtas. Ir tai nesibaigia tuo, kad užaugęs žmogus gerai nemoka jokios kalbos, kaip teigė mama.

Mama nusprendė už mane ir tai, kad, užaugusi grynasuomiškoje šalyje ir todėl ligi širdies gilumos būdama grynasuomė, neturiu atsiminti tos šalies, iš kurios ji kilusi, ne, nors mes ten ir lankėmės, ne, nors ji ilgėjosi jos. Tų kelionių apskritai nebuvo, nes Suomijoje su nieku apie jas nešnekėjome. Aš turėjau tapti suome. Turėjau kalbėti ir vaikščioti kaip suomė, atrodyti kaip suomė, nors nuolatos jaučiausi tartum išstumta iš vėžių, ne savo vietoje, lyg vilkėdama švarką su skirtingo ilgio ir per siauromis rankovėmis, kaip avėdama batus, kurie kas žingsnis trina.

Be to, mano svorio klasė buvo fiziškai netinkama. *Tu juk supranti, kad dabar reikia truputį susilaikyti.* Ana nesupranta, o medicinos sesuo vėl klausia apie tėvų ūgį ir liepia mamai parodyti lapelį su Anos ūgio ir svorio įrašais, nors Ana neklausdama žino, kad mama irgi nesupranta, kam tas lapelis, ji tik atsakytų, kad juo daugiau formalumų, tuo didesnis melas.

Pasiekti dabartinę būklę man vis dėlto prireikė keturiolikos metų. Keturiolika metų maisto kelionių ir valgymo grafikų, ir

mitybos kalendorių, ir laiko tėkmės konvertavimo kilogramais bei kalorijomis. Darnus kaloringumo palaikymas. Palipus vieną pakopą aukštyn, kaip teigiama, sudeginame dvi kalorijas, o nulipę vieną pakopą – vieną kaloriją. Diena mokykloje vidutiniškai užima tris šimtus pakopų. Laiko sąnaudų konvertavimas į kilogramus tais metais, kai nustojau augti aukštyn ir medicinos sesuo sunerimo. Tuomet buvau 160 cm ūgio, tokia tebesu ir dabar. Mano batų dydis užsifiksavo jau prieš metus. Buvau stambiausia mergaitė klasėje – pradinės mokyklos stambiausia mergaitė klasėje. 53 kilogramai ir 160 centimetrų, tokia pat kaip mama, nors tebuvau dešimties metų. Dabar sveriu mažiau, bet ir anuomet svoris nebuvo per didelis, aš niekada nemaniau, kad sveriu per daug ar mano matmenys neteisingi, paprasčiausiai buvau neproporcinga aplinkos atžvilgiu. Tos moterų ligos – klasikinis pavyzdys, vadinamas dar valgymo sutrikimu. Suaugusios moters kūnas ir vaiko dvasia, ir vienintelės klasėje krūtys. Todėl turbūt nesijaučiau... fiziškai... taip laisvai kaip kitos. Reikėjo būti apdairiai. Nuolatos budėti. Įtraukti pečius. Kryžiuoti ant krūtinės rankas. Marškiniai turėjo būti gana platūs, juo platesni, juo geriau; ant krūtinės negalėjo būti jokių patraukiančių dėmesį raštų, nes niekad negalėjai žinoti, iš už kurio kampo pasirodys Oskaris. Ir jo draugai. Kartais Oskaris tykodavo. Kartais susidurdavo netikėtai. Tarpais Oskaris tiesiog ramiai laukdavo Anos, ir mokytojai juokavo, kad Oskariui greičiausiai patinka ta mergaitė. Taip taip. Nieko nauja. Pritariamas kuždesys. Reikšmingi žvilgsniai.

Ana nedrįsta užsirišti batraiščių prie drabužinės, ji čiumpa batus ir pirma išsmunka iš klasės, bėga į žemutinio aukšto mergaičių tualetą ir tenai apsiauna, užsiriša batraiščius, įsiklauso, kaip išeina kiti, ar girdėti Oskario balsas, ar jis jau išėjo, ar kur nors kieme švytuoja raudoni kaip vėliava Oskario marškiniai,

ar jis liko laukti, žinoma, jeigu nesumąstė, kad Ana išėjo iš mokyklos, tuomet nuskuba paskui ją, stengiasi prisivyti Aną.

Ana žiūri į laikrodį ir laukia ketvirtį valandos. Joks Oskario draugas neapsikęstų ilgiau laukti, trintis ir lūkuriuoti mokyklos kieme. Tenai jau nieko nebėra... Ana stengiasi įžvelgti kuo toliau, ar yra kas nors, galintis ją pastebėti. Ji renkasi kelią, kuriuo einant mažiausia tikimybė susidurti su Oskariu arba Oskario draugais.

Nors su jais gali susidurti bet kur. Mažame grynasuomiškame miestuke Oskaris ar kuris kitas gali išnirti iš už bet kurio kampo. Ir kas būtų, jei Ana eitų viena? Na, gal kaip nors liktų gyva. O jeigu taip nutiktų būnant mieste su tėčiu ar mama – ne, neįmanomas dalykas. To neturi nutikti. Ana neišgyventų, jeigu jos tėvai pamatytų, ką Oskaris daro Anai, kaip jo rankos čiumpa ir tempia ją, ir maigo, daro visokiausias bjaurybes. Todėl kas kartą eidama parduotuvėn Ana įsitempia, registruoja kiekvieną naują akiratyje pasirodžiusį žmogų, krūpteli pamačiusi kokį bendraamžį berniuką, sustoja minutėlei, rankos šaltos nuo prakaito, kai tolėliau pasirodo tokia pat šviesi galva kaip Oskario... Bet čia ne Oskaris. Berniukas apsigręžia ir žiūrinėja su tėvu kažkokius sporto reikmenis. Pernelyg apvali galva, aukštesnis už Oskarį. Mama nepastebi, kad Ana sustingsta lyg druskos stulpas, nejuda ir stengiasi būti kuo mažiau matoma. Nes tai sarmata. Tai, ką daro Oskaris. Ką daro Oskario draugai. Anai. Aš nekalta! Duodu žodį! Aš negaliu nieko padaryti, kad visoje pradinėje mokykloje man pirmai išaugo krūtys! Ir netgi, jeigu taip yra dėl genų, vis tiek nereiškia, ne, garbės žodis, tai nereiškia, kad visa kita – irgi mano genuose, nėra to, apie ką jūs visi galvojate, nėra! Aš mesiu akmenį, jeigu jūs nepasitrauksite! Tikrai mesiu! Baikit! Ne! Negalima... negalima!

MEDPADŽIAI
NUKRENTA

ANT grindų, bumbteli vienas po kito, mama sviedžia juos man į krūtinę, mano krūtys yra mažos ir jautrios, stirksančios ir užgautos, mama išeina, trinktelėjusios užsiveria durys, medpadžiai krito visiškai netikėtai, be perspėjimo, aš tik tyliai tūnojau kambaryje, kai batai kliudė man krūtis. Jos jau pirma sopėjo. Prieš porą savaičių ėmė sunktis kažkoks gelsvas skystis, nežinau, kas tai, bet aš nedrįstu ko nors pasiklausti, pernelyg nesmagu, nors nežinau, kodėl man taip nesmagu. Pati sau nutariu, kad apatinuko audekle yra kažkokios medžiagos, kuri sukelia šitokią reakciją. O gal tą skystį nulemia genai? Įsidedu vatos tarp spenelių ir apatinio, kad gelsvas varvalas neprasisunktų ir marškiniai nepriliptų prie krūtinės, nes porą kartų buvo taip nutikę, varvalas išdžiūvo ir skaudėjo plėšiant marškinius. Ai! Apatinio siūlės dar labiau viską sunkina, ir aš imu vaikščioti kiek atstačiusi alkūnes, kad marškiniai ne taip trintų krūtis. Ai ai ai! Ištisus metus stengiuosi išvengti bėgimo ir šokinėjimo, tačiau dėl Oskaro kartais tenka bėgti. Nes tai, ką daro Oskaris, mano krūtims yra dvigubai skaudžiau.

Skalbiu savo apatinius vogčia, einu į pirtį viena, persirenginėju tik būdama viena arba tamsoje, niekas neturi pamatyti, kas dedasi mano krūtims. Vatos gumulėlius tenka keisti gana dažnai, antraip jie ims dvokti, o juos keičiant skauda, reikia sudrėkinti ir lėtai judinti, kol vata atlimpa ir galiu ją nuimti.

Senus raukšlėtus gumuliukus paslėpiau už spintos ir kartais juos apžiūriu ir uostinėju, ypač pačius didžiausius, tai jaudina kaip ir mažus vaikus, kurie mėgina sudoroti savo baubus. Tas trunka kurį laiką. Aš negaliu eiti plaukioti su klasiokais. Turiu išsisukinėti ir nuo to, ir daugelio kitų dalykų, bet priežasties niekuomet neišduodu. Paskui randu vaistinėlėje kremo, ant jo pakuotės parašyta, kad jis tinka išopėjusiems speneliams, ir imu vartoti. Kai skystis nustoja sunktis, išmetu senus vatos gumuliukus iš slėptuvės po kelis ir nusiperku liemenėlę. Ant spenelių ilgą laiką lieka randai. Mano laikysena ilgainiui atsistato, ir, mūvėdama aptemptas kelnes su leopardo kailio dėmėmis, kiek galėdama labiau atstatau krūtinę ir imu didžiuotis, ypač sublogusi, savo nepakartojamu kūnu, kuris, mano manymu, besąlygiškai paklūsta man ir verčia visus aplinkinius paklusti man.

MAN DVYLIKA METŲ.

MES viešime kaime pas senelę. Tais pačiais metais, kai mama paleidžia medpadžius man į krūtinę. Kažkas plauna virtuvėje indus. Greičiausiai senelė. Indai tarška. Dažniausiai indus plauna mama, šičia kaime tai mamos darbas, bet dabar mama užsiėmusi kitkuo, ji stovi priešais mane priemenėje ir pyksta. Aš kaip tik apsivilkau, pasirengusi su mama eiti pas kaimynus parsinešti pieno su penklitriu skardiniu bidonu, o mamos ranka sušeria, griaudama iš kojų ir terliodama raudoną lūpdažį skersai viso veido. Aš jau esanti per didelė žaisti tokius žaidimus. Aš atrodanti kaip kekšė. Manęs negalima vestis kartu, nes neatrodau užsienietė, arba nesu gana užsienietiškai apsivilkusi netgi bidonui pieno parnešti.

Maniau, kad ta vasara bus kaip ankstesnės. Vaidinsiu suomę mieste, restoranuose, svečiuose ir parduotuvėse. Išsiruošiame ilgam apsipirkti, ir aš gaunu pakuotes ir dėžutes, ir susuktus audeklus, ir skrybėlaites, ir makiažo dažus, kuriais švaistausi čia, kaime, kur paprastai nėra nieko, be manęs, mamos ir senelės. Kai būdavom vienos, kas vasarą mėgavausi lūpdažiais, kvepalais, nagų lakais, kurių mama Suomijoje nebūtų leidusi nė paliesti, nes tokių prekių kainos ne žaidimui. Šiapus įlankos už vieną kitą rublį galėjai įsigyti didelę šūsnį visokių gėrybių, lūpų skaistalų, kojaraiščių, plaukų segtukų, baltų plačiakraščių skrybėlaičių su sidabriniais apvadais. Buvau tiesiog pamišusi dėl

moteriškų dalykėlių tame pranykusio Talino pasaulyje. Man tai buvo pagrindinė kelionės pramoga: vis ištrūkti apsipirkti, laukti už prekystalio, kol pakuoja mezginius–sagas–seges ir žmonės eilėje spokso, kaip penkiametė mergaičiukė perka kojaraiščius, šukas ir žvilgančias sagas už sumą, lygią ketvirčiui suaugusiųjų atlyginimo, ir kaip ta suma užrašoma ant pakuotės popieriaus ar specialaus čekio, kurio vienas lapelis kišamas pakuotėn, o antras duodamas man. Kai kur pirmąjį čekį išmušdavo kasos aparatas, bet šiaip mokėti visur reikėdavo vienodai: gavus čekį eiti į kitą eilę, prie kasos, ir laukti, kol priartėsi prie triukšmingo kasos aparato ir sumokėsi čekyje nurodytą sumą, tada, gavęs mainais kitą čekį, grįžti prie prekystalio, nuo kurio teko eiti prie kasos ir kur už tą kitą čekį pagaliau gauni supakuotą pirkinį. Visose bent kiek didesnėse parduotuvėse tvarka buvo kaip tik tokia. Prie šios kvailos sistemos puikiai derėjo tai, kaip aš žaidžiau apsiperkančią išrankią damą ir aibė mūsų turimų rublių leido man žaisti tais tikraisiais rubliais, žaisti parduotuvę tikroje parduotuvėje ir išrankią damą, apsiperkančią tikrovėje. Todėl vietoj amžiams įkyrėjusių suomiškų pėdkelnių galėjau nusipirkti šimtą porų kojinių ir kojaraiščių, ir visus tuos vien savo malonumui įsigytus stebuklus apsivilkti kaime pas senelę, o kostiumui papildyti dar ir rastą seną mamos išeiginę suknelę bei aukštakulnius batelius, kurių kulniukai buvo tokie aštrūs, pagaminti iš metalo ir taip maloniai kaukšėjo, – vaikštinėjau su jais ant cementinių virtuvės grindų ir kiemo trinkelių, šokau priemenėje priešais veidrodį, padovanotą močiutei per vestuves, įsivaizdavau, kaip skubu senamiesčio gatvelių grindiniu, kaip kulnai kaukši siauruose skersgatviuose ir bažnyčiose.

Sovietiniai daiktai metų metus buvo tokie patys, nesvarbu, žaislas ar drabužis. Tiesa, kaina irgi buvo ta pati, ją jau gamykloje atspausdindavo ant daikto, arba būdavo tokios

formos, kuriose kainą nuliedavo kartu su gaminiu. Nors tos skrybėlaitės ir net plaukų segtukai ilgus metus buvo vienodi, man jų niekad nebuvo gana, skirtingai negu amžinų Sovietų šalies plastikinių žaislų. Žaislų skyriaus žaislai ir aitriai dvokianti sovietinė plastmasė bei kietas paviršius nekėlė jokio susidomėjimo. Suomijoje turėjau užtektinai Barbių ir kitokių daiktų. Senų laikų moteriškų dalykėlių kitapus sienos galėjai gauti net tuomet, kai parduotuvėse nieko kito nebuvo – išskyrus mezginius, sagas ir plaukų segtukus, skrybėlių skyriuje buvo skrybėlaičių su sidabriniais pakraščiais ar mėlynais šilkiniais kaspinais. Ir visame pastate nebuvo nieko daugiau. Tik tos beprasmės plačiakraštės skrybėlės, kurių niekas negeidė net šalies gilumoje, nors visa kita tenai tiko. Mūsų rublinė situacija visada buvo puiki.

Galėjau ir šįkart kaip anksčiau lankytis parduotuvėse, bet man buvo draudžiama žaisti savo pirkiniais net kaime. Kas pasikeitė, kodėl ir čia turėjau vaidinti Suomijos princesę ir dėvėti Suomijos princesės rūmų kostiumą, avėti turkio mėlio sportukus ir geltoną neoninę striukę su reljefiniu raštu, kodėl negalėjau vilktis kaime rastų senų mamos išeiginių suknelių, kažkurią akimirką vilkėdama jas savo nauju makiažu ėmiau panėšėti į kekšę, anų laikų suknelės virto skudurais ir būsimais skudurų draiskalais, nors aš jaučiausi esanti netolimo dvaro grafienė iš praėjusio šimtmečio, mėlyno kraujo, mėlynesnio už mėlyniausią senelės dubens emalę arba mėlyną o mėlyną rusišką puodelį arbatai? Kodėl man draudžiama būti gražiai? Mama, kodėl aš turiu būti tokia pat baisi kaip tu dabar? Mama avi guminius kaliošus, tačiau raudonais ir baltais dryžiais striukė nuo vėjo palaiko *užsieninę* išvaizdą netgi kaime.

Ar žaidimas turėjo pasibaigti, kai man užaugo krūtys? O gal jų atsiradimas vien atsitiktinai sutapo su naujomis taisyklėmis?

Nes, jeigu aš noriu, kad su senele būtų gerai elgiamasi ir kiti jai padėtų, kai prireiks pagalbos, jeigu aš pati noriu prisidėti prie patarnavimo, privalau atrodyti kaip suomė ir vilkėti pačius *užsienietiškiausius* drabužius, trintus, o dar anksčiau – blukintus džinsus ar džinsinį švarkelį. Na, visos užsienyje pirktos ilgos kelnės atrodė gana *užsienietiškai*. Ir nieku gyvu negalima plaukuose ryšėti tokių didelių kaspinų kaip rusų *mergiočių*, ir jokių kuodelių, jokių plaukų segtukų, Dieve sergėk.

Juk aš noriu, kad senelei viskas gerai klotųsi, aš juk noriu?

1973

Katarynos darbe per Lenino gimtadienį radosi daug butelių „šnapso“, ir visiems buvo linksma. Linksmoji Katarynos diena tęsėsi vakare, suomio draugijoje, jiems nuėjus į Kadriorgo restoraną pašokti. Durininkas pataikauja suomiui, šypsosi kaip įmanydamas ir klausia, ar suomis turi kramtomosios gumos.

Išeinant durininkas paduoda apsiaustą tik suomiui, net nepastebi Katarynos ir nueina kitur. Pagaliau suomis taria: „Na?“– tuomet šveicorius atneša paltą, bet nepadeda Katarynai apsivilkti, net nepaduoda suomiui, tik numeta ant turėklo pasakęs: mat kaip.

Kataryna apsiverkia jau namie, nes suomis tąkart palydėjo ją ligi taksi nepabučiavęs. Ji uždraudė suomiui vežti net degtinės, kad ir gražiausiame butelyje! Gautą anksčiau, dabar tuščią „Finlandia“ butelį Kataryna atiduoda savo bičiuliui, jau seniai kaulijusiam to butelio, kaip ir kitų butelių, kuriuos pasibaigus gėrimui pripildydavo vietinės degtinės. Visi svečiai norėjo skanauti vien iš užsienio atgabentą degtinę ir visi manė ją esant geresnę, nors butelyje tebuvo sena gerai žinoma „Stoličnaja“.

Kataryna parūpino suomiui marcipanų ir ikrų parsivežti Suomijon, tačiau dovanų ji daugiau nebeimsianti. Ir, nors vilki mini sijoną, ji išsivers kojinėmis su kojaraiš-

čiais, kai kojinės gana ilgos. Nereikia jokių pėdkelnių. O audinio savo drabužiams ji gaus iš pažįstamos, kuriai neša įstaigos „bibliotekai“ skirtas knygas. Biblioteka įsteigta kaip tik tam, kad iš leidyklos būtų galima gauti estiškų knygų, kurių šiaip niekur nerasi, nes tiražai tokie maži. Iš suomių į estų kalbą verstas sekso vadovėlis „Apie santuoką nuoširdžiai“ tekainuoja 57 kapeikas pagal galiniame viršelyje išspausdintą kainą, tačiau mieste jis jau pardavinėjamas už 25–50 rublių, o iš 80 000 egzempliorių tiražo knygyno prekystalio nepasiekia nė viena knyga. „Apie santuoką nuoširdžiai“ keičiama į čekišką suknelės audinį už penkis rublius, ir iš to audinio Kataryna savo siuvamąja mašina sukurpia mini sijonėlį.

ESTIJOS
NEPRIKLAUSOMYBĖ

NESUKĖLĖ mūsų šalyje didelio furoro. Aš nepamenu, ką apie tai kalbėta Suomijos žiniose. Tik atsimenu pankų užrašus ant krūtinės: „Laisvę Estijai“. Manau, kad mama nenorėjo apie tai nieko žinoti. Tai neturėjo reikšmės, daugiau – nebe. Senelę ištiko antras infarktas ir ji nepajėgė pajudėti iš tetos buto. Mama baisiausiai norėjo važiuoti pas senelę, bet negalėjo, nes iš tėčio kurį laiką nebuvo jokių žinių.

Tėtis jau turėjo būti pargrįžęs iš Maskvos, tačiau nieko nebuvo girdėti nei matyti, galbūt kilo keblumų dėl vizos, kas žino. Mama negalėjo palikti manęs vienos namie, o kartu pasiimti taip pat negalėjo, nes tam nepakako pinigų, o tėčio prašyti *tokiam dalykui* nederėjo. Ir apskritai nebuvo nieko, kam galėjo išsipasakoti. Kur aš būčiau galėjusi pabūti? *Tokiam dalykui* – nieku būdu. Mama pati viena krimtosi dideliame grynasuomiškame name, rašė laiškus ir laukė laiškų, palikdama neskaitytas tas vietas, kur rašoma apie vis griežtesnius parduodamo maisto ribojimus, talonus ir eiles, kuriose teko stovėti, kad gautum bent tai, kas priklausė gauti.

Teta eidavo stovėti už parduotuvės durų prieš darbo pradžią, per pietų pertrauką ir net po darbo.

Miltai, mėsa, makaronai, sviestas, manai – viskas buvo už talonus.

Nepaisant nieko mama troško žinoti, ko norėtų paskanauti senelė, ji įkalbinėjo senelę parašyti, apie ką ji svajoja, mama jai visko parūpins, ko tik reikės. Būk gera, mamyte, miela mamute, būk gera ir parašyk, kas tau tik šaus galvon, aš tau atvešiu tai, ko tu visados norėjai paskanauti, bet nesi gavusi, kas tai galėtų būti? O valiutinėse parduotuvėse ir pas jus įmanoma visko gauti, aš atvešiu finmarkių, sumokėsi jomis tam, kas parneš pirkinį. Už finmarkes juk visko galima. Mamyte, mamute, miela mamulyte, tu privalai valgyti! Vien avižinės putros negana!

Senelė neišmanė, ką rašyti, nes ji nežinojo, ko norėtų.

Mama kaupė lagaminuose viską, kas, jos manymu, tiktų senelei valgyti. Maistui gabenti iškilusios kliūtys pykdė mamą ir ji, lygiai kaip klausinėdama laiškuose, ko senelė norėtų užvalgyti, pasakojo, kokius valgius gamino, matyt, šitaip vildamasi sukelti močiutei apetitą, o ir Anai tai patiko, Ana juk buvo tokia pat menka valgytoja kaip senelė, beviltiškas atvejis. Trečiadienį mama pagamino lašišos, ar senelei tiktų? Ana jos nevalgė, nes Ana nemėgsta lašišos. Taip pat iškepė avižinių sausainių, jų galėtų atvežti, sausainių ir Ana porą skardų sušveitė. Ir kokio nors pašteto lengvai atsidarančiame stiklainyje, konservų, jų galima atvežti, jie ilgai stovi. Yra ir kitų konservų mažuose stiklainiuose, juos galima iškart suvalgyti, nesuges. Turi ir konservuotos lašišos. O kaip sriuba pakeliuose, tereikia tik karšto vandens, ją mėgsta ir Ana, sukerta net kelis pakelius per dieną. Gal atvežti paragauti, senelė paskui pasakys, patiko ar ne. Ir kokių nors pastilių, jas smagu čiulpčioti.

Senelė numirė praėjus dviem mėnesiams po nepriklausomybės paskelbimo.

Ir mama nebeturėjo dingsties važiuoti tenai, kur kadaise buvo jos namai.

Pirmą kartą žengdamos nepriklausomos Estijos žeme mudvi su mama ėjome į senelės laidotuves.

Kai tėtis pagaliau atvyko Suomijon, išgirdome, kad vizos iš tikrųjų buvo įstrigusios kažkur stalčiuose. Centrinė telefono stotis buvo visiškai užkimšta. Tėtis sėdėjęs daug vakarų savo viešbutyje prie telefono ir laukęs užsakyto pokalbio, tačiau ryšio gauti nepavyko. Argi ne gana pokštavai su darbuotojomis rusėmis, paklausė mama.

Tėtis nudavė neišgirdęs.

1972

Katarynos vyras yra pirmasis suomis, su kuriuo ji susipažino. Studijų metais Estijon atvykdavo tik pavieniai suomių turistai, pirmieji pasirodė septintojo dešimtmečio viduryje. Jie vilkėjo rudus languotus kostiumus ir skrybėles su plunksna. Suomių turistams nuomojo studentų bendrabučius, nes „Viru“ viešbučio dar nebuvo, o Talino viešbutyje jie nebetilpo. Tačiau Katarynai nepavyko jų pamatyti, nes išvažiuodavo į kaimą tuo metu, kai jos kambariu naudojosi suomių turistai.

Baigusi studijas Kataryna lankėsi Piritoje, statybos mugėje, kaip jauna patriotiškai nusiteikusi specialistė – taip ji buvo įvardyta mugėje sakomoje kalboje. Mugėje dalyvavo ir suomiai, kurie pažindino su savo statybinėmis medžiagomis, jie atrodė mandagūs, tvarkingai apsirengę. Tai buvo tik trumpas susidūrimas. Tiek Kataryna ir tematė pavojingos *kapšalies* gyventojus.

Mieste vis dažniau ėjo gandas apie suomių statybininkus. Tikriau apie jų drauges, kurios tikėjosi ištekėsiančios už milijonieriaus, o atvykusios į Suomiją susidurdavo su alimentais ir šeima, kurią vyras buvo metęs dėl meilužės estės. Vyro lėšomis perkami daiktai visai jo nedžiugino kaip moters, o atvirkščiai, jį pykdė. Kataryna nenorėjo tapti tokių apkalbų taikiniu. Visi žinojo

Talino universalinės parduotuvės darbuoją, kuri puikiai nutekėjo už jauno viengungio suomio. Talino universalinė parduotuvė buvo ypač vertinama ir svarbi darbovietė, nes visos prekės judėjo per tos įstaigos pardavėjas, o jos suvokė savo poziciją ir tai, kokią reikšmę turėjo pažįstamiems. Toji reikšminga panelė Pardavėja manė, kad dėl savo jaunikio suomio ji užims dar aukštesnę padėtį, bet vyras nepasiėmė reikšmingosios panelės Pardavėjos gyventi Helsinkyje, o talinietė pateko į kaimą ir bemat gavo kibirą karvėms melžti. Reikšmingoji panelė Pardavėja netrukus pargrįžo į Taliną, ir visas miestas galėjo iš jos šaipytis. Gavo, ko pelnė!

Kataryna kalbėjosi su Ela prie keturių akių. Ela buvo Katarynos suomio oficialaus kambarioko draugė. Iš tikrųjų kambariokas gyvena pas Elą, nors vyras Suomijoje turi žmoną ir keturis vaikus. Ela moka suomių kalbą ir dirba „Inturiste", todėl gauna kelialapių. Tokia gera darbovietė, žinoma, reikalauja, kad Ela būtų... na, viena iš tų, *beldikų*. Kai Ela iškeliavo Suomijon, vyras nusivežė Elą į namus ir pristatė žmonai kaip bičiulę iš Estijos. Ela visiškai nesibodėjo miegoti ant suomio žmonos išlygintų paklodžių ir valgyti tos moters pagaminto valgio. Kataryna juk žino, kad „Sovietų Sąjungoje gera gyventi, kai turi automobilį, butą ir meilužį suomį". Pasibaigus komandiruotei vyras vis dėlto liko Suomijoje, o Ela gali grįžti pas savo buvusį vyrą. Ir ta diena jau ne už kalnų.

O kas bus, jeigu Katarynos bičiulis suomis irgi toks pat? Kataryna nesidalija savo nuogąstavimais su Ela ir nieko jos neklausinėja, nors galėtų, nes Ela greičiausiai ką nors žino, bet ne, ji nesižemins. Kataryna jau pakankamai ilgai susitikinėja su suomiu, jau galėtų jį

pasikviesti į namus, tuomet turėtų progą išsiaiškinti, ar suomis nepriskiedė esąs viengungis. Kai vyras miega ant Katarynos sofos, ji tyrinėja jo pasą, ar informacija tikra, nes suomių statybininkai, atvykę į Taliną, vietoje Suomijos paso gauna Sovietų Sąjungos pasą, rusakalbiams pareigūnams būtina pateikti asmens dokumentą rusų kalba, o sovietiniame pase visada įrašoma šeiminė padėtis, vaikų skaičius, jų gimimo metai ir vardai.

Suomis sakė tiesą. Jisai viengungis ir neturi vaikų. Kataryna be reikalo būgštavo.

Be to, Katarynos suomis yra specialistas, ne pagalbinis darbininkas kaip anas panelės Pardavėjos Simo. Specialistams darbo užtenka, darbo mieste, ne kažkur tvarte. Juokinga ir tai, kad visi suomiai turi atskirus pagalbininkus, ir staliai, ir santechnikai, ir elektrikai, tuo tarpu kai čia visi yra staliai ar santechnikai, ar elektrikai – niekas iš jų nėra pagalbininkas ir niekas taip pat neturi pagalbininko.

Galbūt viskas tarp Katarynos ir suomio susiklostys puikiai.

AIŠKU,
KIEKVIENA

MOTERIS tam tikru tarpsniu būna kekšė. Tik vienos didesnės kekšės už kitas. Kai kuriai tas labiau įaugę į kraują; kai kuri to išmoko arba tokia užaugo; kai kuri tokia iš prigimties. *Kodėl visos estų moterys yra kekšės? Ar tai užkoduota jų genuose?* Taip svarstoma dienraščio „Helsingin Sanomat"[1] *Kirsti* rubrikoje visiškai viešai.

Kokia man nauda sakyti taip, mano mama estė, bet turi inžinierės diplomą, o kalbėdamas su ja darbdavys labiau domėjosi, ar ji „sutiktų bendradarbiauti", pavyzdžiui, kartu pavakarieniavusi, ką ji pasakytų?

Mama vertė, įkalbinėjo, saikdino mane slėpti savo mišrią kilmę, nors jos įrodymų buvo pakankamai, nors mama kalbėjo su mokytojais maišyta suomių ir estų kalba, bet tai visuomet būtų galima kaip nors paaiškinti, juk mano šneka, odos spalva ar vardas nieko neišdavė, kaip ir mamos vardas – Kataryna. Mama ir būdavo dažnai laikoma Suomijos švede, nes kalbėjo su panašiu akcentu. Jeigu kas sužinodavo apie keliones į užsienį ar žvilgtelėdavo į mano pasą, galėjau paaiškinti, kad tai susiję su tėvų pasu. Giminių lankymą galėjau vadinti giminių lankymu, bet neturėjau sakyti, kur iš tikrųjų gyvena mano teta. Taip pat galėjau galvoti ne apie tą tetą, kurios važiavom aplankyti, o apie kurią nors iš tėvo seserų, gyvenusių šen bei ten Suomijoje. Jau gana, kad tėčio giminės žinojo apie mūsų

kilmę. Su jais bendravome kuo mažiau, tik tuomet, kai tėtis atvažiuodavo Suomijon atostogauti.

Žinoma, aš supratau, kad, išaiškėjus mano mišriai kilmei, būčiau geidžiama tik todėl, kad esu rusų kekšė, o jei nebūčiau geidžiama, irgi todėl, kad esu rusų kekšytė, maža gliti rusiška putytė. Taip sakė mama. Likčiau ta, su kuria būtų visai kitaip elgiamasi, kalbama kitomis temomis, klausiama kitokių dalykų. Niekas nenorėtų tavęs rimtai. Bruktų ranką man tarp šlaunų, nes tarusi NE ir atsisakiusi išgerti alaus užeigoje „Kallion Kaivotorppa“, galų gale vis tiek likčiau estų kekšė ir estų kekšės išpera, kas gi manau esanti, bene laikau save geresne už kitas, kaip galiu atsakyti šauniam doram suomiui, kurio šalis juk visada buvo viena iš pažangos skleidėjų?

Galbūt mama buvo teisi. Nes Estija buvo ne Estija, netgi ne dalelė Sovietų Sąjungos, o vien Rusija. Visus estus vadino ruskiais ir iš to daroma išvada, kad, be visų rusių, visos estės taip pat yra kekšės. Ruskė kekšė Suomijos turguje su užrašu po kaklu: „duodu už 50 markių“, arba einanti Talino gatvėmis kraipydama strėnas, tokių spindinčių akių, kad *suomipoika*[1] visiškai pasimaišo, nes... ššš, Suomijoje tokių moterų nėra! Suomių mergaitė kaip ir moteris ne iš tolo neprilygo rusei ir, norėdama tai kompensuoti, ji galėjo gailėti savo gentainių, rinkti jiems senus drabužius, įsitaisyti susibičiuliavusią šeimą ir jai gabenti išaugtus vaikų drabužėlius bei visokiausių nereikalingų ar brokuotų prekių. Gailestis ir malonė. Aš manau, kad jos – nepakartojama kompensacija. Firmos taip pat mielai bogino Estijon brokuotas savo gaminių partijas, nes ten jos tiko.

Kai pradėta dažniau leisti važinėt į Suomiją, tautiečiai kviesdavo pasisvečiuoti susibičiuliavusią estų šeimą, vežda-

1. Suomis vaikinas (*suom.*).

vo parodyti Suomijos stebuklų ir tada galėjo jausti nuoširdų pasididžiavimą būdami suomiai. Estes imta kviesti braškiauti ūkiuose, nes tai pigesnė ir miklesnė darbo jėga lyginant su saviškėmis braškiautojomis aptemptais „Levi“ užpakaliukais. Taip Irenės tėvas ten susitiko trečią – ar ketvirtą – žmoną estę, braškių lysvėje rastą dvidešimt vienerių mergiotę, kuri ištekėjusi labai klusniai vilkėjo senus Irenės tėvo treningus, nes, Irenės tėvo nuomone, kitų drabužių jai nereikėjo. Irenė manė, kad naujoji tėvo žmona yra kvaiša, tad Irenė vadino ją Kvaiša, neketindama įsiminti jos vardo, o ir aš turbūt niekuomet jo nesu girdėjusi. Ji turėjo būti vyresnė už mus... trejais metais... ko gero, ir buvo. Toji Kvaiša.

Irenė – tai mano geriausia draugė.

OFICIALIAI
PROSTITUCIJOS

SOVIETŲ Sąjungoje nebuvo, nei organizuotos, nei neorganizuotos. Sovietinis pilietis negalėjo verstis prostitucija, juodu uždarbiu, prekiauti valiuta, būti sąvadautojas ar vagis, nes sovietinis pilietis tenorėjo būti vien sovietinis pilietis, ir jo dorovei tokie dalykai buvo nepriimtini. Ir nė vienas sovietinis pilietis nenorėjo palikti sovietų šalies, pabėgti į Vakarus, tarp vakarietiško raugo kapitalistų dalyvauti jų suregztame darbininkų klasės engime. Žinoma, ne. Saulėtoje Sovietų Sąjungoje nebuvo bado, nepriteklių, kyšininkavimo, nusikalstamumo, nekalbant apie serijinius žudikus, – tokiam pajuokos vertam tyrimui nė vienas milicininkas neturėjo veltui eikvoti laiko, popieriaus ir vietos archyve. Kaip kilo tos kalbos, kad vienoje ar kitoje vietoje rasta nukraujavusių lavonų? Vakarų propaganda, kurią pasitelkus mėginta su purvu sumaišyti sovietinį orumą! Ar Vakarų šnipai tyčia neskleidė tokių paskalų? Vakarų šnipų parankiniai? Vakarietiškai nusiteikę išdavikai? Pernelyg baltas estas? Kas per nesąmonė, politiniai kaliniai? Sovietų Sąjungoje juk nėra tokių! Prašome pasakyti, kas skleidžia tokias kalbas, norėtume su juo pasikalbėti, paprasčiausiai prie puodelio arbatos ar kavos maloniai pašnekučiuoti.

Mama niekuomet nevartojo žodžio *kekšė*. Gal manė, kad jis pernelyg bjaurus. Ji naudojo neapibrėžtus pakaitinius žodžius,

kaip antai: „šitutės“ ar „anos“, arba „jinai, viena iš tų“, ar „va anos ir vėl eina“. Žodį *šliundra* mama irgi vartojo, tačiau ne tiesiogine prasme, siejama su užsiėmimu. Iš tikrųjų aš išgirdau žodį *kekšė* pirmą kartą Suomijoje, būdama maždaug aštuonerių. Tuomet mama pasakė, ką reiškia tas žodis – parsiduodančią moterį. Didžioji dalis mano vienmečių nežinojo žodžio reikšmės ir vadino kekše tai, kas ant seilės užeidavo, o aš kaip visažinė pareikšdavau, kad taip sakyti negalima, vyras taip nevadinamas, ir kėdė taip pat ne, o juokingiausia, mano supratimu, buvo tai, kad berniukai, iš dalies suvokę šį žodį, ėmė vadinti kekšėmis tetules virėjas ir mokytojas, kurias stulbino toks piktžodžiavimas, – jos juk nebuvo parsiduodančios moterys...

Anapus sienos tai buvo vienas iš daugelio verslo būdų, tačiau Suomijoje būti kekše – kur kas labiau abstraktesnis dalykas, nesusijęs su dideliais pinigais, tai lietė ne darbą, o moters asmenybės ar būdo savybę. Tai, kas vertė moteris raudonuoti ir gėdytis, ne oriai ir pergalingai žingsniuoti kaip užsienietės prostitutės, dėvinčios užsieninius drabužius, kelių žmonių metinį atlyginimą kainuojantį apsiaustą, nors negali pasakyti, kad jos būtų iš tikrųjų gerbiamos. Ženklai, kuriuos jos dėvėjo, kėlė pavydą ir pagarbą, teikė joms kažkokios... neliečiamybės. Drabužiai buvo jų šarvai, vertinami mamos žvilgsnio. Mamai atrodė labai svarbu, kad atskirčiau profę tarp kitų moterų. Girdi, anos yra tos. Tos ir tos. Toji tenai. Mama, kekšių ekspertė, savo tvirtu teisėjos balsu ir žvilgsniu nurodo specialybės atstovę, Ana gali nuolatos viską stebėti iš ložės, kratydamasi traukiniu į Maskvą, pas tėtį, traukinys atsiduoda Rusija, ir kupė gali gerti arbatą iš stiklinių su užrašu „Čaika“, arba keliaudama į Leningradą, ar plaukdama į Taliną, dėl mamos ar tėčio darbo, ar pas jų gimines, arba tik šiaip sau; ir tenai mama su Ana eina iš restorano į restoraną, kas dieną sėdi su „anomis“ moterimis

tuose pačiuose restoranuose. Mama sako, kad namuose Suomijoje ji gali sočiai prisivirti bulvių, čia ji nori ant baltos staltiesės patiektų pietų, o desertui – penkiasdešimt ar šimtą gramų konjako. Kaip kitaip dar mama su Ana gali panaudoti savo pinigus? Juk „juodai" parūpintų pinigų neišsikeisi į markes. Be to, tenai, kur kekšės, būna geriausias aptarnavimas, geriausias maistas, visa, kas geriausia. O tenai, kur tiktai vietiniai gyventojai ir eilės, yra visa tai, kas sudaro priešingą polių.

Taigi lengvo dūmelio apgaubta Ana sėdi „Viru" viešbučio restorane už balta staltiese apdengto stalo ir žiūri į praeinančias blauzdas su tinklinėmis kojinėmis, blauzdas su nėriniuotomis kojinėmis, blauzdas su pėdkelnėmis, plikas blauzdas, aukštakulnius batelius, aukštas šukuosenas, mažus rankinukus, užsienines cigaretes, dažniausiai – „More", cigaretes laikančius pirštus ir raudoną jų laką, raudonas lūpas, pro kurias sklinda rusų kalba, palaidinukes su raukiniais, plačius diržus ir laibus liemenis. Ana klausosi valiūkiško juoko, linksmybes žadančio juoko, „Viru" viešbučio bare patruliuojančių moterų juoko, kai tos krėsčioja savo karčius, ji stebi begėdiškus žvilgsnius, žadančius žvilgsnius, visokiausius žvilgsnius pagal bet kurio vyro skonį. Palikęs savo šeimą viešbučio kambaryje ir tas raudonas nuo šišo vyras skuba šnekinti *tatjaną*, mostaguojančią savo koją, kad klientas matytų ant pado užrašytą kainą. Šišo pagautam raudonveidžiui *tatjanos* kaina turbūt priimtina, nes pora dingsta „Viru" tamsybėje, bet neilgam, kol raudonveidis būtų galėjęs išmest stikliuką ir išsikeisti pinigus. Nes aptarnavimas čia lėtas. Tad ir kambaryje laukianti žmona žino, koks lėtas sovietinis aptarnavimas, nors jie – „Inturisto" viešbutyje, ir visi klientai yra valiuta mokantys užsieniečiai...

„Viru" kavinėje, valiutiniame bare, grilio bare, medžioklių menėje ir restorane – visur vienodai įdomu. Skanaudama ledus

Ana stebi, kiek tos smarkiai raukšlėtos moterys turės laukti sėdėdamos. Kūno pardavėjos gali būti netgi labai raukšlėtos. O gal kaltos akys, įpratusios prie nedažytų suomių moterų, gal profių ryškiai dažyti veidai ir nemazgoti, juodomis šaknimis, riebaluoti ir nubalintais galais plaukai paverčia jas raukšlėtomis ir nusidėvėjusiomis? Ana sūpuoja kojas ant per aukštos baro kėdės. Ilgakojės aukštais kulniukais vis ateina ir nueina, *ant smūgio* gurkštelėjusios kavos ir surūkiusios cigaretę, raukšlėtosios tarpais turi laukti, tačiau nė vienos moters, buvusios Anai su motina atėjus į barą, jau nebėra joms išeinant. Ar tos raukšlėtosios tokios puikios šnipės, o gal jos moka šveicoriui nemažai pinigų, kad jas įleistų? Kiek? Į valiutinį barą vietos gyventojai patenka tik užsieniečiui pakvietus ir kartu su juo. Ana norėtų žinoti, bet ji neklausinėja mamos, nes Ana – nepratusi klausimais užpilti mergaitė. Gal sužinos pati, gana ilgai stebėdama moteris.

Ana dar tokia maža, kad prie jos niekas neprieina pasiteirauti kainos.

Mandarinų skonio ledų kokteilis tikrai geras.

Ana mūvi žydras „Seppälä"[1] parduotuvėje pirktas medvilnines kelnes, vilki dryžuotus marškinėlius ir džinsinį švarkelį. Su tokiais drabužiais gali visur įeiti.

1. Suomijoje populiarus drabužių ir avalynės prekybos tinklas.

1971

Kaip ten buvo iš tikro?

Tomas sugrįžta po trijų dienų kelionės Suomijoje. Jam velniškai pasisekė, nes pavyko gauti profsąjungos dalijamą turistinę vizą.

Nėra prasmės nė klausti! Tenai tylu, mašinos sau zuja pro šalį, gatvės tokios švarios, parduotuvėse pilna prekių. Ir net viešbutyje valgomos bulvės buvo bulvių spalvos! Į miestą, žinoma, vieno neišleisdavo, sargyba visuomet būdavo kartu, mus vedžiojo visa grupe žiūrėti miesto įdomybių ir politiškai svarbių vietų, bet...

Netgi jų margarinas yra geresnis už mūsų!

Grįžtant namo laive jau vyravo žinoma aplinka, o bulvės ir vėl pamėlusios.

Mėlynos bulvės – tai „superbulvės", tręštos superfosfatu. Siekiant gauti nustatytą bulvių normą kolūkiams būtina kreipti dėmesį į superbulvių auginimą. Derlius gausus ir gumbai stambūs, tačiau išvirtos bulvės pavandenija, prasmirsta, o atvėsusios pamėlynija. Ir skonis... Geresnėse vietose tokių negalima patiekti, todėl restoranai stengiasi gauti iš privačių asmenų su mėšlu augintų bulvių. Katarynos motinai Sofijai tai leidžia įsigyti dviratį ir uždirbti Katarynos mokslams, nes vien iš stipendijos

duktė neišsilaikytų. Sofija savo sklypelyje palei namą ima auginti bulves pardavimui ir tikisi, kad iš superinių nebus išvesta geresnė kokia nauja bulvių veislė. Na, jeigu jie nesugebėjo išrasti nieko gero, kodėl kaip tik naujas trąšas. *Rusiškas daiktas tėra* tik *rusiškas daiktas.*

1975

Voldemaro žmona svetainėje palei sieną pastatė stalą, ant kurio sukrovė visas Voldemaro atvežtas gėrybes, pradedant bilietais ir baigiant eilute išdėstytais čekiais. Čekių eilės gale buvo tualetinio popieriaus rulonas, ir visi eidami jį paliečia. Jis gėlėtas! Pamanykite, tualetinis popierius, minkštas kaip gėlės žiedlapis ir gėlėtai raštuotas! Katarynai nesmagu, nors josios suomio nėra apžiūroje. Voldemaro žmona kviečia ir Kataryną prie altoriumi paversto stalo, ir Kataryna nesugeba atsisakyti.

– *Kataryna, neramstyk tenai durų, eikš drąsiai čia, pasižiūrėk, jų tualetinis popierius gėlėtas, tik pamanyk!*

Sukviesti visi pažįstami pamatyti, ko parvežė Voldemaras, ir paklausyti, koks TENAI iš tiesų gyvenimas. Voldemaras – sportinis šokėjas, ir važinėja į užsienį rungtyniauti, į tikrus Vakarus, ne vien į Rytų bloko valstybes. Ak, taip, Voldemaro sūnus irgi nori būti sportininkas, kad patektų į Vakarus.

Kataryna turi ir kitą pažįstamą, važinėjusį Suomijon, aišku, sportininką, Eriką Brunmeisterį, Estijos vidutinių nuotolių bėgimo meistrą. Erikas nusivežė du butelius degtinės, kuriuos iškart nupirko viešbučio valytoja, ir truputį cigarečių – taip jam patarė kiti Suomijoje lankęsi žmonės. Girdi, ta viešbučio valytoja netrukus atsiras pati. Namo

Erikas pargrįžo su dvylika ilgų nailoninių apsiaustų, visus juos apsivilkęs – nes jis buvo aukštas ir laibas vyrukas. „Muitininkams nedašuto“, – patyliukais krizeno Erikas.

Eriko draugas Karelas buvo stambesnis ir jam nepavyko apsivilkti daugiau nei trejetą nailoninių marškinių. Mėgino, bet daugiau jau būtų buvę žymu. Už puskojinės krašto Karelui pavyko įsikišti pakelį kortų su pornografiniais paveikslėliais ir suomiškų prezervatyvų – kortas buvo griežtai draudžiama įsivežti, kaip ir bet kokią pornografiją, o apžiūrėjus muitinėje iš prezervatyvų nebūtų jokios naudos, nes muitininkai privalėjo atidaryti pakelius arba perdurti juos adata, kad sužinotų, kas yra tuose nepermatomuose maišeliuose. Sovietiniai kondomai pakuojami popieriniuose maišeliuose. Jie tikrai pigūs, tik pora kapeikų už vienetą, bet jie sausi, naudoti beveik neįmanoma, nes guma kaipmat suplyšta. Be to, niekas nedrįsta jų pirkti vaistinėse, o kitur tokių prekių neparduoda.

Artimesniems draugams buvo padalyta po vieną prezervatyvą su užrašu „Sultan“. Vedusiems draugams Karelas davė du prezervatyvus, vieną žmonai, kitą „braškėms“. Draugų merginoms buvo uždrausta pasakoti apie tą gaidžiagalvį stebuklą. Kataryna netyčia apie tai sužinojo ir jai perskaitė specialų pamokslą, kad neišduotų paslapties draugų merginoms, kurios nieku gyvu negalima viešinti. Nes gaidžiagalviai prezervatyvai buvo skirti naudoti ne su savo merginomis, o su „braškėmis“. „Braškės“ – tai aukštesnės rūšies merginos vienai nakčiai, bet ne draugauti. „Mėlynė“ – antrarūšė mergina, jau pavytusi, vyresnė, gal kiek padauginanti „šnapso“. O DRAUGUŽĖS jau visai kitas dalykas.

Kortos su pornografiniais paveikslėliais paleistos ratu per draugų rankas. Kiekvienas vaikinas galėjo turėti jas visą parą, bet savo merginoms jų, žinoma, negalėjo rodyti, taip pat niekam atskleisti, iš kur tos kortos, nes Karelą už pornografijos platinimą būtų išmetę iš aukštosios mokyklos.

Ratui pasibaigus kortos vėl atsidūrė pas Karelą, bet kai kurie jau spėjo nusikopijuoti paveikslėlius, ir kopijos keliavo savais ratais. Kataryna irgi jas gavo, nes apie tai žinojo, tačiau šiukštu neturėjo niekam prasitarti!

Kapitalistinėse valstybėse rodomi tokie dalykai? Suomijoje? Taip paprastai? Ar tokios yra tos *kapšalys*?

Moterys gyrė tuos gaidžiagalvius kondomus. „Braškių" nuomonė nedomino nieko.

LAUKIMAS,
KOL

PATEKSIM ant laiptų, kurie leidžiasi į uosto terminalo zoną. Giliai pilve sūkuriuoja džiugesys ir įtampa. Praėjus muitinę visų pirma į akis krenta kekšės. Už skiriamosios juostos. Ji žymi terminalo zoną, kurion gali eiti užsieniečiai iš zonos, uždraustos vietos gyventojams. Pirmiau vietoje juostos buvo stumdomosios durys, tokios pat žirnių žalumo spalvos, kuri matyti visur – ant pasieniečių uniformų, ant karinių automobilių ir vilkikų, visur, kad ir kur būtum. Žalia žalia žalia, jokios vilties.

Kelionėms supaprastėjus pirmiausia, be durų, reikėjo ir skiriamosios juostos, paskui vien juostos, kurios vieta vis keitėsi, kol vietiniai visai nebepateko į terminalą. Dabar jie turėjo lūkuriuoti lauke; atvykėlių iš užsienio vis daugėjo, todėl pasitinkančiųjų būrį buvo sunku reguliuoti. Visi laiko gėles, astrus ir smidro šakeles, gvazdikus, saulėgrąžas, ciklamenus, daug ciklamenų. Suomių paukštytės tesudaro mažą dalelę. Kol nebuvo skiriamosios juostos, iš terminalo neįmanoma išeiti. Prakaituoti žmonės susikimšę salėje be jokios ventiliacijos. Visų kaklai kuo labiau ištempti, kada pasirodys tas, kurio laukiama, teta iš Amerikos, ar pusbrolis iš Švedijos, kada, kada, ar jis ten, ar tas kitas... tarp stebeilijančios minios ir vystančių gėlių ištemptus kaklus pavykdavo geriausiai aplenkti pasitelkus kelių žmonių jėgas, taigi šia prasme pasitinkantieji buvo naudingi.

Suomijos pusėje niekas neturėjo tiek lagaminų kaip Ana ir jos mama. Anai viskas atrodė įdomu. Didelės bagažo šūsnys primindavo jai dūmijančius garvežius, rudas kelionines skrynias ir skrybėlines, tikrą kelionę, didelį nuotykį, tikro nuotykio atmosferą – lygiai taip, kaip kirtusi sieną galėjo žaisti apsipirkimą iš tikrųjų pirkdama parduotuvėje. Jau pirmosioms kelionėms mama nupirko milžinišką raudoną krepšį, labai lengvą ir todėl puikiai tinkamą jų reikmėms. Be jo, turi didžiulį juodą krepšį ir rankines bei nediduką cilindrišką Anos krepšį, kuriame ši laiko fluoro tabletes ir birbynę. Dar tą pačią naktį penkiolika po trijų mama ir Ana kiek įkabindamos su krepšiais skubėjo ilgu tamsiu grynasuomišku žvyrkeliu, vedančiu nuo Anai neįprasto šalto ir švaraus namo į miestą ir stotį. Netgi laikraščio dar nėra. Mama stinga pinigų važiuoti taksi, nes ji vis neturi Suomijos paso, dievai žino, kodėl jo neduoda, mama turi tik vizą, ir tai nuolat kelia Anai rūpestį. Todėl mama neranda darbo ir negauna jokių pinigų iš niekur, retkarčiais tik vieną kitą vertimą per tėčio darbovietę, nors ji gerai dirba savo darbą, bet šioje keistoje šaltos šviesos šalyje tai neturi reikšmės, tai nieko neverta. Todėl į miestą reikia kulniuoti pėsčiomis. O Helsinkyje neatsiginsi nuo taksi. Tačiau dukart nuvažiuoti taksi Suomijoje pinigų neužtenka.

Reikia skubėti, nes traukinys išeina iš grynasuomiškos stoties ketvirtą valandą ryto, ir tai vienintelis traukinys, kuriuo jos gali važiuoti. Iš jo vos ne vos suspės į laivą. Helsinkio viešbučiuose nakvoti negalima, nėra pinigų. Šeštą valandą traukinys pasieks Tamperę, ten jos turi paknopstomis persėsti, bėgti pėsčiųjų tuneliu su visais tais krepšiais, kad nieku gyvu neatsiliktų nuo Helsinkio traukinio. Persėsti tėra vos penkios minutės. Viskas turi vykti pagal planą, nes į traukinį šiukštu negali pavėluoti, juolab į laivą – nakvynė Helsinkyje kainuotų per-

nelyg brangiai. O laivas plaukia tik kartą per dieną. Atvykus į Helsinkį – lėkte į taksi ir varyti toliau. Paimti iš Tehtaankatu gatvės pasus ir vizas, prieš keliaujant į uostą. Ana laukia taksi, kol mama būna Sovietų Sąjungos ambasadoje. Niekuomet nežinia, kiek ten užtruks, ar spės į laivą. Laiko neapibrėžtumas ir laukimas eilėse prasideda vos susidūrus su Rytų sienos kirtimu ir sovietų šalimi. Negali būti tikra netgi tuo, ar Tehtaankatu gatvėje jau paruoštos vizos. Dažniausiai paruoštos, bet niekada nesi tikra. Ana netikra net tuo, ar mama apskritai išeis iš ambasados. Dar nebuvo nutikę, kad mama būtų ten likusi, tačiau niekad negali žinoti.

Kai kelionės abipus įlankos padažnėjo, ambasadoje nutysta begalinės eilės, jos nusidriekia už ambasados vartų ir apjuosia Tehtaankatu gatvę, bet ir tuomet mama nelieka laukti, o aplenkusi eilę žengia ambasados vidun, žmonės pyksta, tačiau ne taip, kad jai nepavyktų gauti vizų ir pasų ir suspėti atgal pas Aną su lagaminais. Tarnautojams nerūpi, kad mama braunasi. O joks stovintysis eilėje nedrįsta labiau triukšmauti, turbūt bijodamas pats likti be dokumentų.

Atvykus į uostą taksistui sunku iškrauti iš bagažinės net vieną didelį lagaminą. Terminale bent yra vežimukas, ant kurio vos telpa visa mūsų manta, ridenam jį prie bilietų kasos, kur reikia išstovėti nervus ėdančią eilę. Suomijos muitininkai niekuomet nieko neklausia, paprasčiausiai žvilgteli į pasą. Į laivą patenkam greitai. „Georgas Otsas“ – vienintelis laivas, plaukiantis į Taliną. Kelionės metu Ana apsiperka *tax-free* parduotuvėje ir apžiūri nuotraukas ant laivo sienų – skirtingi Otso vaidmenys, Čaikovskio ir Mocarto kūriniai, Ana valgo „Fruit Drops“, lėtai juos čiulpia, nė sykio nekrimsteli, – taip ji išmoksta jau vėliau.

Laivui artėjant prie Talino uosto mama nori užsukti į barą. Kiekvieną kartą, kai akiratyje pasirodo Talino bokštai, mama užsisako keturis centilitrus „Kirsberry“, duoda paragauti ir Anai. Mama sudirgusi, gurkšnoja pamaži, teliūškuoja gėrimą, žiūri, kaip juda ledo kubeliai, visuomet tuo pačiu metu – valandą prieš įplaukiant į uostą, vieną valandą prieš atvykstant metas eiti į barą, vėl ir vėl kryžiuoti rankas ir teliūškuoti ledo kubelius. Ana su mama metų metus sėdi prie to paties lango, žiūrėdamos į senamiesčio bažnyčių bokštus, uosto gerves ir anglių kauges. Štai jos ir sausumoje. Netrukus lauks pasų kontrolės eilėje ir paskui eis į muitinę. Gėrėjai klegena ir stengiasi susiimti. Vyrų marškiniai išsipešę iš kelnių, šviečia balti sportukai. Visi skundžiasi dėl stovėjimo eilėje, vangaus aptarnavimo ir blogo vėdinimo. Netrukus karštame terminale per nugarą ima žliaugti prakaitas, ir Ana nori, kad muitinėje tik peršviestų krepšius, antraip muitininkai ras senelei vežamą radiją ir mama turės jį gabenti atgal Suomijon, nes, pamatę radiją, jie įrašys jį muito deklaracijoje, nors mama nebuvo pažymėjusi. Tiktai peršvieskite, prašau, neatidarinėkite krepšių. Senelė guli lovoje ir nepajėgia skaityti, senelei reikia radijo, garbės žodis, neatidarinėkite krepšių. Ir tą kavos virintuvą turi nugabenti Jūli, kad ji perdavinėtų mamai senelės laiškus.

Mama dirsčioja, ar matyti kuris iš tų vyresnių vyrų, stovinčių su vežimėliais terminale prie pasų kontrolės. Suomiai neįpratę, jog kas nors kitas nešiotų jų bagažą, ir jie nežino, kokia iš to nauda. Tačiau mama gudri. Geriausiu atveju, viskas nutiks kaip šįkart. Senyvas vyriškis nuridena vežimėlį su kūpsančiu ant jo bagažu pro pasų kontrolę, nelaukdamas eilėje. Taigi Ana su mama eina tiesiai į muitinę. Peršviestus daiktus vyriškis vėl sukrauna ant vežimėlio, nuridena jį pro stumdomąsias duris į suplukusią minią ir palieka ten Aną su mama vienas.

Muitininkai neatvėrė nė vieno krepšio. Kaip nuskilo. Tiktai peršvietė patikrinę papuošalus, pinigus ir pasus. Ne daugiau.

Mama davė senyvam vyrui dešimt finmarkių arbatpinigių, toliau keliauti su krepšiais reikės pačioms. Vežimėlio negalima išvežti iš terminalo. O taksi neleidžiama privažiuoti prie terminalo, automobiliai turi laukti gana toli, taksi skirtoje zonoje.

Mama palieka Aną saugoti lagaminų ir eina įtikinėti vairuotojo, kad jis privažiuotų prie terminalo, bet, aišku, nieko nepeša, nors ji ima labai nedraugiškai keiktis. Ir, savaime aišku, vairuotojui niekada nešauna galvon išlipti iš automobilio ir padėti sukelti krepšius, netgi tuomet, kai krepšiai atboginti prie mašinos.

Taksistas ima elgtis kitaip tik pradėjęs važiuoti ir atsidūręs pakankamai toli nuo pasieniečių ir jų žalių kepurių su snapeliais.

ANOS
PASAULYJE

NIEKUR negalima brautis į priekį. Jei nori patekti toliau, reikia stovėti eilėje, visur būtina stovėti eilėje, visur reikia laukti ir stovėti eilėje, eilėse prie taksi, įstaigose, kavinėje, audinių parduotuvėje, muitinėje, jeigu nori kur nors spėti, visų pirma turi stotis eilėn, kai ko nors nori, kad ir prie mėsinės tuščio prekystalio, šalia kurio birzgia tuščios šaldiklių vonios. Gal jų dugne atsiras koldūnų, vaikiškos dešros ir kiaulės kojų, kurią nors dieną gal ir kitokių mėsos gabalų, kai estiškų kiaulių veislė išvesta taip, kad, be uodegos, kanopų ir ausų, duoda dar šio to, ką galima padėti į birzgiančios šaldiklio vonios dugną ant balto emaliuoto padėklo, o šalia nejudėdama stingso rūgščiaveidė pardavėja su nešvariu chalatu. Kitos Estijoje auginamų kiaulių dalys juk vežamos į *Maskvą*... nuolat viskas vežama be galo rajon Maskvon.... *Maskvon*... čia nebelieka nieko... Maskvon... Maskvon... arba į paprastiems žmonėms nepasiekiamas parduotuves.

Kai „glasnost" ir „peretsroika" tampa madingais žodžiais, taksi „Volgas" tolydžio ima keisti kitos automobilių markės. Eilės pajuda sparčiau. Atsiranda taksi „Žiguliai"; tai privatūs taksi, „burnos prie kelių" dydžio klasės, „Žiguliai" lekia pašėlišku greičiu ir nekreipia dėmesio į jokius ribojimus, nerūpestingai šokčioja per grublėtus kelius, akimirkai pakildami į orą nuo

kiekvieno grumsto ir akmens. Tačiau plentuose priešinga juosta važiuoja ne itin daug mašinų, jų dar labai mažai, viena kita, kaip ir anksčiau dažniausiai juda kolūkio sunkvežimiai, kurie irgi taip pat šokčioja, tarpais ir koks keleivinis autobusas, kiek mažiau strykčiojantis.

Mama koneveikia žmones, vadina juos avimis ir stebisi, kaip šie gali iš vienos eilės paprasčiausiai nuslinkti į kitą, nerodydami jokio pasipriešinimo, tiesiog stovi ir spokso priešais save, juda nuo eilės pradžios iki jos galo, paklūsta tai eilei, tartum kitos išeities nė nebūtų, klusnūs ir be jokių reikalavimų. Avių banda!

Mama negalėjo to pakęsti. Todėl ji visiškai iškeliavo iš tos šalies, iš avių šalies, avimi virtusios šalies. Todėl mama eilėse braunasi į priekį, o ją stumia atgal, bet ji vis tiek grumdosi, kol ateina metas nusileisti ir stoti į eilę. Per tą laiką Ana stebi žmones, auksinius dantis ir iš po rusių kartūninių sijonų švytuojančias plaukuotas blauzdas. Kartą Ana pamatė laibakoję moterį su trumpu sijonėliu ir basutėmis, kurių kulniukai buvo metaliniai, o žingsnis toks moteriškas, kad moteriškesnis jau negalėtų būti. Dama vilkėjo baltą palaidinę su raukinukais, per petį persimetusi mažą rankinę, bet jos blauzdos buvo plaukuotos, o šlaunys dar plaukuotesnės. Ana dar niekuomet nematė tokių plaukuotų blauzdų ir kelių. Tartum plaukuota vyro krūtinė būtų apvyniota apie moters blauzdas.

1972

Suomiai geria degtinę be sūrių užkandžių – gryną arba su „Jaffa“ ar „Cola“. Kataryna atranda vis naujų savo suomio keistenybių. Estai leisdami vakarą ir šiaip į stalą visuomet patiekia *užkandos*, degtinei ko nors užkrimsti. Rusai irgi negeria „šnapso“ be užkandos, jie į restoraną nešasi savo degtinę, bet valgyti užsisako dideliais kiekiais. Iš tikrųjų valgymas tėra gėrimo priedanga, lėkštėje maistas sujaukiamas, tarsi būtų valgoma, o į arbatos stiklines išpilstomas iš pilkos regztės sugraibytas butelis ir geriama „po stakanu“ – po stiklinę, tačiau geriant turi būti ir valgio. Bent jau tiek, kad degtinei užkąsti liktų gabalėlis duonos. Katarynos suomis savo ruožtu nesuvokia, kodėl degtinės buteliai stovi ant stalo. Suomiai ant stalo deda maistą, kai jį valgo, bet ne degtinę, kai ją geria. „Šnapsą“ maukia kur nors už kampo. Suomiai apskritai nemano „Kossucola“ esant gryną degtinę, kaip galvoja Kataryna, nes tai degtinės ir limonado mišinys[1]. Katarynai kelia juoką jos suomio sakymas, neva gero gėrimo neverta gadinti maistu. Ir šiaip tas suomis keistas – įsikiša cigaretes į kišenę kaskart, kai veda Kataryną šokti, arba apskritai, kai pakyla nuo stalo.

1. Kossucola – „Koskenkorva“ degtinės ir kolos mišinys.

Kataryna jau iš tolo mato, kai jos suomis atsiskiria nuo būrio draugų ir visi nueina kitapus, o Katarynos suomis žingsniuoja prie jos, snieguotais plaukais ir prasegtu paltu, jis net šaliko neryši. Suomį galima jau iš tolo pažinti vien todėl, kad žiemą gatvėje nematyti nė vieno vienplaukio praeivio, šviesus viršugalvis tarp kailinių kepurių ir žieminių paltų, be šaliko... nors taip gražu pažiūrėti, vienplaukiai jauni vyrai. Suomis vėl nusiskuto prieš pasimatymą su Kataryna, tai jaučiama glamonėjantis ir vyras taip švariai kvepia, greičiausiai ir po dušu nusiprausė. Vietiniai vyrukai nuolat vilki kostiumus su kaklaraiščiais, tačiau kūnas atsiduoda vakarykšte diena. Ir kaip suomis sugeba nekvepėti tabaku, nors pats rūko? Tai nuolat stulbina Kataryną.

Kataryna netveria nepaklaususi, kodėl suomis visuomet įsideda kišenėn cigarečių pakelį, kodėl negali jo palikti ant stalo, juk tai tiesiog...

Suomis sako, kad jis negali ir nenori pirkti naujo pakelio po kiekvienos cigaretės – užsieninis cigarečių pakelis dingsta nuo stalo iškart, vos jį ten palieki, arba prie stalo nusidriekia cigarečių kaulytojų eilė. Gal Kataryna nori pamatyti, gal ji netiki? Ne?

Suomis deda pakelį vidury stalo, kad jo iškart nenugvelbtų, ir iš tikrųjų nusidriekia eilė. Kataryna žiūri.

VISA
TAI –
NEMALONUS dalykas. Tai, kaip viskas suomiams atrodė Talino uoste. Kaip ir po kelerių metų savo ruožtu buvo nesmagu toje pačioje vietoje kalbėti suomiškai. Visi suomiai buvo „šnapso" ir kekšių ištroškę turistai. Kitokių bent nebuvo matyti. Ar jie apskritai buvo? Visa klasė suomių mokinukų lupo ožius susibičiuliavusios estų mokyklos pasveikinimo vakare ir neleido miegoti visam Pernu miestui, kai svečius priėmusių šeimų tėvai ieškojo nusilakusių, suomiškai rėkaujančių mokinių. Aišku, jie nusigėrė jau vien dėl Estijos alkoholio prekybos politikos, kuri leidžia nereikalauti dokumentų ir pardavinėti gėrimus visą parą. Žinoma, tai skatino. Provokavo. Vis dėlto degtinės neturėtų pardavinėti kiekvienoje pieno produktų parduotuvėje ir kioske, degalinėje ir gėlių parduotuvėje. Tokios atsakomybės stokos nė vienas iš Suomijos laikraščiuose skaičiusiųjų apie įvykį nepajėgė suvokti. Suomijoje bent jau galėjai būti tikras, kad nepilnamečiams nenutiks tokių dalykų. Gimti Suomijoje reiškia laimėti loterijoje!

Tiesą sakant, slėpiau tą gėdijimąsi lygiai kaip ir savo estišką kilmę. Tai suaugo su manimi jau motinos įsčiose, tad negalėjau be to savęs suvokti, nors ilgai nemokėjau pajusti. Tai buvo tokia neatskiriama mano dalelė, kad visur skelbiau nesuprantanti, kas yra gėda, kaip ji pasireiškia! Aš niekuomet nė karto dėl nieko nejaučiau gėdos.

Ana tapo mergaite, kuri nieko nesigėdijo, nors ji tik tegyveno gėda ir tylėjimu, gėdos pagimdytu tylėjimu ir tylos pagimdyta gėda.

Stengiausi palaužti gėdą, ją pripliekti, kol ši išsiliejo kraujuotais vėmalais, kuriuose plūduriavo svieste kepto prancūziško batono ir mano gėdos gabalėliai, persileidę gemalai, kuriuos aš nuleidau į klozetą kartu su žalios mėsos dešra ir visa virškinančiomis skrandžio rūgštimis. Mano gėda buvo net ne skaudi pasitenkinimą kelianti gėda, leidžianti panirti į savigailą ir plakti save. Aplinkybė, kad nepripažinau savo gėdos, pavertė ją netobula, nesimetriška, apsigimusia, negalėjau jos suvaldyti, kad ir kaip stengiausi žaboti jos valgymus ir gėrimus. Tai slydo iš rankų, nes to nė nebuvo. Tai neturėjo vardo. Tai reikėjo išginti, vis tiek, ar grūdant burnon pliauską, ar pakabos kablį, nėrimo vąšelį ar dantų šepetėlį, nėra jokio skirtumo. Gemalas pasižymėjo nesuvokiama augimo galia. Vos iškrapščiau vieną, jis vėl atsirado pilve naujo, bet vis dėlto tokio pat, pavidalo. Ir vėl ėmiau smurtauti prieš jį, atsitrenkiau į medį – galėtum pamanyti, jog buvau įsimylėjusi! – kad persileisčiau ir lerva žūtų, kliuvinėjau ant laiptų, nuo anoreksijos visa buvau nusėta mėlynių, draskiau vidaus organus, pasitelkusi bulimiją, kad nors kurį laiką atgaučiau ramybę. Kad tą trumpą akimirką, kai manyje nėra to, galėčiau matyti, kas manyje yra be to, ar apskritai kas yra, ar tikrai įmanoma, jog kas nors ten yra?

O gal tai tebuvo baimė?

Baimė, virtusi gėda, kai viską, kas buvo aišku ir natūralu, turėjau nuslėpti, taip ir nesupratusi, kodėl.

Kirtus sieną slapukavimas buvo nuotykis, Suomijoje – gėda. Ir kai vėliau Suomijoje mišrios šeimos tapo kone egzotika, kitapus sienos tai buvo gėdinga.

Man buvo gėda, kad mano mama neišsiskyrė.

Man buvo gėda, kai tėvas, klausydamasis savo suomiškų žinių, taip pagarsindavo radiją, kad buvo girdėti per visą namą, ir kai balsiai kartodavo estiškus žodžius, galbūt girdėtus per žinias. Niekuomet rusiškų žodžių, nors gerai mokėjo tą kalbą. Jo manymu, tai buvo labai juokinga. Kartais tėvas šūkaliodavo estiškus žodžius, nors kiaurą dieną nebuvo nieko kito pasakęs, ir aš girdėjau juos viršutiniame aukšte. O kartais jam tik užeidavo noras pasakyti ką nors estiškai, šiaip sau. Kai televizija rodė drabužių reklamą, tėtis kartojo estiškai *skudurai, skudurai,* o kai jam atrodė, kad namuose tvanku, jis atlapodavo langus šūktelėjęs, kad turi įkvėpti gurkšnelį *oro.* Šiaip tėtis per savo atostogas žarstydavo nieko nesakančias frazes, kurių negalėjau pakęsti. Koks gražus oras. Jau vėlu. Kažin, ar reikia jau gulti miego. Ar tikrai lyja? Aiškus dalykas, jis negalėjo garsiai svarstyti, kaip ištrūkti į miestą nupirkti *tatjanai* „Tampaksų", arba svaičioti apie tą dručkę brunetę, pasibeldusią į tėčio kambario duris, kai mudvi su mama svečiavomės pas jį Maskvoje, ir kurios garbanų radome tarp sofos pagalvių. Galbūt, jo manymu, nebuvo prasmės kalbėti apie kitką, nes kitomis mintimis nekvaršino sau galvos.

Per visas atostogas tėčio akys žvelgė į langą, nors lauke nieko nematė.

Koks gražus oras.

Net nemėgink, aš žinau, kas yra garaže paslėptame maiše.

Aš nežiūriu jo pusėn. Į akis irgi.

Lioviausi valgyti už vieno stalo, būdama maždaug dešimties metų. Šniceliais ir virtomis bulvėmis pradviseš sekmadienio kvapas vertė vemti. Pavalgius mama imdavo krauti tėčio drabužius, kuriuos jis veždavosi, kai ankstų rytą vėl iškeliaudavo Vyborgo pusėn. O gal Leningrado? Lauko durims užsitrenkus girdėjau mamą einant į balkoną žiūrėti, kaip išvyksta tėtis.

Buvau laiminga, kad nereikėdavo atsikelti, sakyti „iki pasimatymo, tėti“ ir mojuoti.

Ir kartu jaučiau tokį pasididžiavimą savo baltiškomis šaknimis. Švelniai ir mylinčiai, skaudžiai ir karčiai, tartum gimusiu su negalia vaiku.

1974

Sovietų Sąjunga nori apsaugoti savo piliečius nuo tokių baisybių, kai sovietinė moteris susiporuos su nuskurusiu nusikaltėliu užsieniečiu, valstybė turi būti tikra, jog asmuo, ketinantis vesti sovietinę moterį, yra nepriekaištingos reputacijos. Todėl Katarynos vaikinas turi pateikti pažymą, kuri patvirtintų, kad jaunikis yra viengungis, be teismo nuobaudų ir nėra kliūčių tuoktis. Be to, būtina užpildyti itin paprastas anketas: vardas, pavardė, specialybė, tautybė, pilietybė. Ir dar parūpinti Katarynos sužadėtiniui suomiui turistinę vizą tuoktuvių dienai, kad jis laiku spėtų atvykti į Taliną, į savo vestuves, nes buvo komandiruotas Maskvon remontuoti ambasados. Prasideda privalomas trijų mėnesių laukimas, prieš patenkant į „zagsą". Pažyma, kad nėra kliūčių tuoktis, galioja tris mėnesius.

Niekas nieko neklausinėja Katarynos ir niekas nenori su ja „pasikalbėti". Nekyla jokių didesnių keblumų, telieka vien tikėtis, kad visi dokumentai galios tuo pat metu. Antraip visą cirką reikės vėl pradėti iš naujo.

Maždaug per tų trijų mėnesių vidurį Katarynos tėvą Arnoldą išveda apklausti. Senuose archyvuose rasta informacijos, kad 1945-aisiais jis nušovė rusų kareivį, tuomet, kai saugumiečiai buvo apsupę miško brolių būrį,

kuriam priklausęs ir Katarynos tėvas. 74 metų Arnoldas, savaime aišku, neigia kaltinimą, tačiau nusikaltimas rimtas, daiktiniai įrodymai tikri, yra netgi liudininkas. Ak, kas? Na, Arnoldas juk pats žino, kas tenai buvo. Kaip, nežino? Ak, ar pats Arnoldas turi žinoti, kas liudininkas? Na, bent jau liudininkas pažįsta Arnoldą. Bene tas nieko nebepamena? Na, ateis metas, kai viskas išaiškės. Už tai gresia tremtis į Sibirą. Darbo stovyklon. Ar dešimties metų gana? Arba penkerių? Mažiau tikrai ne, ne mažiau, už pralietą sovietinio kario kraują griežtos bausmės neišvengs. Griežta bausmė yra 25+5. Dvidešimt penkeri metai darbo stovykloje, penkeri gyvenvietėje. Kartu su vyru Katarynos motinos Sofijos Sibiran nesiųs, kaip buvo daroma pirmiau, prieš porą dešimtmečių, trėmimo metais, ir vaikų nesiųs, juk jie jau suaugę žmonės. Jeigu nėra susiję su daiktinių įrodymų naikinimu ir nusikaltėlio slapstymu. To kol kas niekas nežino, maži vaikai gali būti labai aikštingi. Tada bausmė būtų lengvesnė.

Ar jis neprisipažins? Ką?

Nusikaltimo tyrimas tęsiasi.

Ar jis, Arnoldas, tikrai žino, kad tam tikra veika neturi senaties, o sovietinio kario nužudymas yra kaip tik tokia?

Parsigavęs namo Arnoldas smulkiau nepasakoja apie tardymą.

Ar tyrimas tebevyksta? Sofija nori žinoti.

Taip.

Už virtuvės stalo Sofija paprašo Kataryną palikti šalį, kad ir kaip pasibaigtų ta istorija. Važiuok. Išvyk. Mes jau seni, tu dar gali išvykti, važiuok! Važiuok! Tėvas nieko blogo nepadarė...

Tartum tai būtų ką nors reiškę. Kataryna viską puikiai supranta.

Arnoldas šūkteli iš galinio kambario Katarynai, kad bėgtų iš to raudonojo pragaro.

Sofija nubaido savo nepasakytus žodžius. To dar trūko, kad už lango slankiotų *šnipas*, kuris nori išgirsti kaip tik tokius žodžius.

Kai Kataryna keliauja į Maskvą aplankyti savo suomio, lėktuve šalia jos vieta tuščia. Paskutinę akimirką tenai įpuola vyriškis ir pradeda su Kataryna familiariai šnekėti. Ji nieko neatsako vyriškiui, paprasčiausiai linkčioja, bet tas ir nelaukia, kol Kataryna įsitrauks į pokalbį, tik mala toliau viso skrydžio metu. Jis sako, kad buvo Laplandijoje aukso kasti, paskui sklandžiai pereina prie Didžiojo tėvynės karo, kuriame sakosi dalyvavęs ir buvęs kažkur prie *Haapsalu*.

Kataryna nieko neatsako.

Vyriškis šneka, kad anuomet žuvo geras jo draugas rusas ir kad tik dabar aptiktas žudikas. Tai estų banditas, kuriam velniškai nuskilo, nes istorija nusėdo archyvų gelmėse, kai buvo kaupiama kita medžiaga ir tos senos istorijos nespėta dorai išnarplioti, taigi žudikas ilgus metus sau ramiai gyveno, užsimaskavęs kolūkio darbininku, nors nežinia, ką jis ten rezgė iš tikrųjų. Netgi įvykio liudininkas dar tebėra gyvas, berods Richardas vardu, senas bandito vaikystės draugas, kuris slapstėsi miške vienu metu su banditu ir savo akims matė, kaip viskas nutiko. Pasak Richardo, tas Arnoldas tikrai buvęs velnio neštas tipas.

Kataryna niekam nesako apie vyrą lėktuve, bet Arnoldui gana ir tardymo bei tyrimo – jis nebeina į kaimą, nesišneka su sodiečiais, ilgiau nepersimeta žodžiais net su Sofija. Labiausiai jam patinka sėdėti prie degtinės butelio galiniame kambaryje. Nenori išeiti net būtiniausių daržo ar lauko darbų dirbti. Kai Arnoldui būnant virtuvėje ar priemenėje užsuka svečiai, jis nepraveria burnos, tik sėdi ir traukia savo suktinę.

Galiniame kambaryje ant lentynos padėtame albume juodais viršeliais Arnoldas ir Richardas, geriausi draugai, apsikabinę šypsosi. Kitoje nuotraukoje Arnoldo sesers Aino vestuvės, Sofijos brolis Augustas atkišęs žirkles į jaunikio kelnių priešakį, antras brolis Elmeris stovi šalia ir juokiasi. Richardo akiniai kabo beveik ant skruostų, ir atrodo, kad jų kojelė laikosi tik už vienos ausies. Po žydinčiomis obelimis stovinčios Sofijos šypsena skirta Richardui, ne kameros akiai, ir jos šypsena panaši į tokią, nuo kurios ima rausti. Laikas išblukino Arnoldo žvilgsnį, toks tėra ir dabar.

VARDAS?
AMŽIUS?
ADRESAS?

Profesija?

Vaikai?

Ir jūsų vyro vardas, profesija?

Kur jūs su juo susitikote? Kada?

Kokio amžiaus įstojote į pionierių gretas? Ir paskui, žinoma, į komjaunuolių?

Ak, jūs net nebuvote pionierė? Ar tikrai? Komjaunuolė irgi nebuvote?

Vadinasi, nepriklausėte partijai?

Bet universitete vis dėlto mokėtės?

Bene tai įmanoma?

Jūs niekada nestojote partijon?

Taigi jūs mokėtės vidurinėje ir aukštojoje mokykloje, baigėte ją netgi puikiais pažymiais, tačiau nepriklausėte komunistų partijai?

Ar galėtumėte paaiškinti, kaip tai įmanoma?

Ar jūs niekuomet nenorėjote įstoti partijon?

Kaip į tai žiūrėta jūsų darbovietėje?

O jūsų tėvas, jis priklausė *Omakaitse*[1], tiesa?

Ką jūs manote apie savo tėvo poelgius?

1. *Omakaitse* (*est.* – savigyna) – savanoriška gynybinė ginkluota organizacija, veikusi Estijoje iki vokiečių okupacijos ir 1941–1944 metais.

Kaip ketinate ginti savo valstybės interesus?

Ką jums pasakojo tėvas apie gyvenimą Estijoje iki Sovietų Sąjungos?

Ką jūsų tėvai mano apie jūsų santuoką?

O jūsų draugai?

Ar jūs nepasiilgsite Sovietų Sąjungos? Arba savo tėvų, giminių, draugų?

Ar jūs tikite į Dievą?

Ar lankotės bažnyčioje?

Ar namuose turite Bibliją?

Kas jūsų artimiausi draugai? Nurodykite juos.

Kaip jūs susisiekiate su jais?

Kodėl jūs išsiskyrėte su savo buvusiu kavalieriumi?

Kas buvo jūsų moksladraugiai?

Ar jūs vis bendraujate su jais?

Apie ką kalbatės susitikę? Greičiausiai esate įsidėmėję ne vieną įdomų pokalbį!

Apie ką šnekėjotės paskutinį kartą susitikę su kuriuo nors moksladraugiu?

Ar kuris nors iš jų buvo išvykęs į užsienį?

Ką jūs kalbėjote apie Sovietų Sąjungą žmonėms, su kuriais buvote susitikusi?

Jūsų tėvas priklausė *Omakaitse*, tiesa?

Vadinasi, *Omakaitse* nario duktė, ar ne?

Kiek laiko jūsų tėvas užsiėmė ta veikla?

Vadinasi, *Omakaitse* narys, tiesa?

Taip, o jūs juk nuo pat pradžių priklausėte komunistų partijai?

Kuo užsiiminėjo komjaunimas, kaip jūs prisidėjote prie jo veiklos?

Ak, jūs nepriklausėte? Argi tai įmanoma?

Taigi jūs tvirtinate, kad įgijusi aukštąjį išsilavinimą ir eidama sąlyginai aukštas pareigas jūs nepriklausėte komunistų partijai?

O jūsų kolegos? Ak, tai jie priklausė? Ką jie manė apie tai, kad jūs nepriklausote partijai?

Mama buvo rami, dėjosi esanti kvailė ir nereagavo, kai *Supo*[1] pareigūnas užsiminė apie būsimus pokalbius ar bent apie tai, kad jie bus kitokie negu šis. Tačiau atvykusi Suomijon dar ne vienerius metus ji turėjo dalyvauti tokiuose *Supo* „pokalbiuose". Vėl ir vėl tie patys klausimai, valanda po valandos. Iš *Supo* skambindavo bet kuriuo paros metu. Jiems nuolat reikėjo apsvarstyti kažką, kas būtina patikrinti, ir mama tūkstantąjį kartą pasakojo, kaip susipažino su tėčiu. *Taip, restorane... Būtent, tą šokių vakarą. Aš jau pasakojau... Taip, tame restorane, jis pakvietė mane šokti...* Telefonas skambėdavo ketvirtą valandą nakties, devintą vakaro, septintą valandą ryto, ir visuomet būdavo užduodami tie patys klausimai.

Klausiausi telefoninių pokalbių už durų virpančia širdimi. Plastikinės grindys buvo šaltos, iš Talino atvežti naktinukai – šilti. Ar jie tik neišsiųs mamos? Ar ji tebegalės pratęsti savo vizą? Mama, atsakyk teisingai. Nepasakyk ko nors kvailai. Nesusierzink. Neprarask savitvardos, nors tai tau lengvai nutinka. Net ne tuomet, kai eini susitikti su tais žmonėmis. Tik būkim labai tylios ir mandagios. Kad tu gautum tą Suomijos pasą ir rastum darbo. Tada ir tėtis nepyks.

Mama sakė, kad tėtis rūstauja, nes ji neturi darbo ir Suomijos pilietybės. Bet gal tėtis pyksta dėl kitko, nes jei mama turėtų darbą ir Suomijos pasą, čia niekas negalėtų klausinėti apie ją

1. *Supo* – *Suojeluspoliisi* (saugumo policija – *suom.*) – saugumo policijos pavadinimo trumpinys.

ir tėtis galėtų nurodyti tik žmonos darbovietę. Galbūt nebūtų turėjęs daugiau pasakoti, nes nereikėtų bijoti žmonių reakcijos. Juk niekas nekalbės apie savo mylimąją bijodamas, kad kiti ims vadinti ją kekše paklausę, kur jis rado tą paukštytę ir ar ji gera lovoje. Greičiausiai tėtis šimtus kartų buvo patekęs į tokią padėtį. Pakanka ir kelių žodžių, kad atimtų žadą. Tikriausiai pakanka kelių žodžių, kad imtum gėdytis savo tautiečių. Ir tikriausiai taip pat gali gėdytis atvykėlės „iš tenai".

NEGALIMA
KALBĖTI
TELEFONU.

Nė kambaryje.

Tss, Ana, tuojau eisim į kiemą pasikalbėti.

Gal geriau parašysiu lapelyje?

Argi ne gražu lauke? Gana saulėta ir gana vėjuota.

Vos tik perskaitytą lapelį mama įmeta viryklėn tarp malkų.

Apie orą kalbama tol, kol senelė taip pat pasirengusi eit į kiemą.

Lygiai taip elgiamės ir anapus sienos. Kai pagyvenome Suomijoje apie penketą metų, mūsų telefonas nutilo. Mama iškvietė monterį. Tas nusistebėjo, kodėl jį kvietė, juk galėjom vien gerai padėti antrojo aparato ragelį.

– Kokio antrojo aparato?

– Na, to lygiagretaus telefono.

– Mes neturime lygiagretaus telefono.

– Argi?

Kaimyniniame name apsigyveno šeima, kurios galva dirbo grynasuomiškoje ryšių firmoje. Ar tai sutapimas?

Mama iškerpa iš laikraščio straipsnelį apie grynasuomiškame ežere paskandintą rusę, kurios dvylikametis sūnus rusas buvo rastas pasmaugtas namuose. Tėvas suomis ničnieko nežinojo apie nieką.

SENELĖS NAMUOSE

KAIME, anapus įlankos, gyvenimas buvo kitoks. Naktys tokios tamsios, kad nė nedrįsdavai pažvelgt į lauką. Bijodama vagių nemiegojau kiek įstengdama ir drebėjau... *šuo kiaurą vakarą lojo. Man tai nepatinka, man tai nepatinka, man tai nėmaž nepatinka...* Tarpais snūduriavau, tarpais nemiegojau, gulėdama sukryžiuotomis rankomis, kol užgirsdavau, kaip sugergždžia senelės sudedamoji lovelė ir jos lazda sukaukši į grindų lentas einant virtuvėn užkaisti rytinės kavos... *turi palikti šunį pas mus kaime, turi...* Mieste netrunki užmiršti, ką reiškia tamsa. Aš pirmoji apžiūrėdavau vakare, kad durų velkė būtų užsklęsta – senelio sumeistrautas gelžgalis, užstumiamas ant vidinių durų. Mama dar uždėdavo skersai laukujų durų metalinį strypą, kurio vienas galas rėmėsi į vidaus durų viršutinę staktą ir negalėjai durų atverti, netgi atrakinus spyną. *Pažvelk, šuo nenori išeiti iš virtuvės, stovi iškėlęs snukį ir uodžia priemenės orą...* Senelis visuomet sakydavo, kad spynos skirtos vien gyvuliams.

Patikrinau ir kablius durų, vedančių iš virtuvės į tvartą bei langus. Aš nedrįsau pasakyti mamai, kad užtrauktume užuolaidas, nes nenorėjau, jog mama suprastų mano mintis apie kažką, stovintį lauke ir tykantį, nagrinėjantį, stebintį mus, pasirengusį įeiti vidun. ...*vėl šuo loja...* Tai buvo tikra baimė, vadinu ją tikra, nes dabar, šiuolaikinėje Suomijoje, pagalvotum,

kad įmanoma ką nors padaryti, visos tos kameros, telefonai, aliarmai, gatvių šviestuvai, – pagalbos telefono numerį vaikai išmoksta jau mokykloje, jeigu nebuvo išmokę anksčiau; o tenai nebuvo nieko, nebuvo telefono, visai jokio ryšio su išoriniu pasauliu, jokio valdininkų palaikymo, ginklai tebuvo mėšlašakės ir šienkartė, mudvi irgi gyvenome čia neteisėtai, aplinkui plytėjo juodos tamsumos ir pilnas kraštas vagių, kurių dėmesiui atkreipti pakako fakto, kad tame name gyveno vienos į užsienį išvykusios estės motina. Bene ten kam nors paaiškinsi, kad buvome paprasčiausi kukliai gyvenantys žmonės, jeigu kiekvienas užsieniečio pirštas buvo laikomas savitu Eldoradu. Žinoma, mes vilkime drabužius, už kuriuos galima gauti nemenką sumą. Tačiau aš nenorėjau būti nužudyta dėl poros neoniškai žalių marškinėlių arba todėl, kad mama buvo politiškai nepatikima, ištekėjusi už užsieniečio ir galinti būti kapitalistų šnipė, pasirengusi įmesti nuodų kad ir „Viru“ viešbučio restorane į maisto atliekas, duodamas skersti skirtoms kiaulėms, o per mėsą nuodai galėtų išplisti visur kur. Todėl „Viru“ maisto atliekas naikindavo ir jomis nešerdavo kiaulių kaip įprasta. Ne vien dėl mano mamos, bet apskritai todėl, kad bet koks svetimos santvarkos agentas būtų galėjęs taip padaryti.

NIEKAS
IŠ
MŪSŲ anuomet nerūkė kaime pas senelę. Vis dėlto kartkartėmis už lango atsiduodavo rūkalais. Kartą visas ketvertas – aš, mama, senelė ir šuo, buvome darže už namo. Netrukome ten ilgai, o kai grįžome prie namo, buvo justi kažką tenai ką tik rūkius. Ir ant skudurinio priemenės takelio likęs purvino bato atspaudas, niekas iš mūsų tokio neavėjo, tai buvo vietinio *sportuko*, sportbačio pėda.

Tikrindavau *velkę*, skersinį, spynas, langus, kablius, visa, kas įmanoma, keliskart per vakarą, kiekvieną pavakarę.

Ir vis dėlto noriu sugrįžti tenai.

Tačiau aš nebegalėsiu grįžti atgal. Ką tuomet darysiu?

... aš tikrai nenustūmiau tų „spodkelių" į stalo kampą, aš visuomet laikau padėjusi jas vidury stalo, ir buvau išėjusi vos dviem valandom, man tai nepatinka, man tai nėmaž nepatinka...

Mama šnekučiavosi su močiute virtuvėje ir kartu klausėsi, ar radijas traška, ar kyla perkūnija, ar jos turėtų kiaurą naktį nemiegoti ir laukti, kada išbėgti, jeigu žaibas trenks į namą. Tartum nebūtų buvę gana rūpesčių dėl žmonių... *Visiškai svetimas vyriškis. Atėjo, vos jums išėjus. Mačiau pro langą, kaip jis mėgino duris ir apsuko lanką apie namą. Išsitiesiau ant grindų. Manęs jis nepamatė. Spėjo pakrapštinėti spyną, bet turbūt nemokėjo jos priveikti, gerai, kad tu atvežei tą* Abloy...

Tuose kraštuose klaidžiojo ir iš Rusijos labiau pasiturinčion Estijon atklydusios vagių gaujos. Vagys važinėjo sunkvežimiu, ir kažkas, matyt, bus spėjęs paleist liežuvį apie mūsų, užsieninio *deficito*, buvimo vietą. O gal plėšikai, *žulikai*, nieko nežinojo apie mus. Galbūt niekas jiems nepranešė, kad senelės duktė užsienietė dabar pas ją vieši, ir todėl jie manė, kad senelės namai yra pilni *importinių* prekių, kaip manė ir apie tetos Lindos namus, nes Linda juk buvo mamos sesuo. Ana yra tikra: Linda gėdijasi, kad taip nėra. Ir todėl Linda kartais taip įširsta ant mamos ir net senelės. Ar šiaip supyksta. Bent jau Marija tikrai pyksta. Mama pasakė, kad Marija kaip tik tokio amžiaus, kai labai svarbu drabužiai ir draugų nuomonė. Marija – tai Lindos duktė. Marija nežaidžia su Ana. Greičiausiai ji pyksta ir ant Anos. Nes Ana yra *panelė suomė*.

Kai trankiai pokšintis ir šokčiojantis svetimas sunkvežimis įrieda į kiemą, senelė nusitempia Aną su savim slėptuvėn, tarp tvarto ir virtuvės esančion kamaraitėn, užkabinusi kablius ir nuo šeimyninės, ir nuo tvarto pusės. Tvarto durų kablys buvo sunkus ir didelis, kalvio nukaltas. O šeimyninės durų kabliukas mažas, krautuvinis, duryse buvo ir spyna, bet Ana niekada nematė, kad ją kas būtų naudojęs, rankena nuknebusi, matyt, ir spyna neveikia, *rusiškas daiktas*. Ana su senele tyliai tūno, įsiklauso. Kas tie vyrai? Kodėl senelė tūno *kamaraitėje* užsidariusi? Tačiau senelė neleidžia Anai klausinėti, kas vyksta, ir pati neaiškina. Juodvi turi kiūtoti tylutėliai.

Ana kaip tik pramoko estiškų keiksmažodžių ir kartkartėmis mėgina murmtelėti „kurat“[1], bet senelė pastebi tai ir kuždomis ją bara bijodama, kad dabar bus blogai, netgi Ana kviečiasi velnią. Kad Ana nors galėtų pamatyti, kas darosi!

1. Velnias (*est.*).

Šalta suskilusi cementinė asla smelkia per šlepetes. Už kamaros yra bulvių kaupas, toks nedidukas, Ana galvoja, ar surastų, jeigu jos įlįstų slėptis į bulves... nors iš tenai netrukus gali pasirodyti žiurkės.

Kur mama? Kodėl mama nesislėpė su jomis *kamaroj?* Senele?

Riksmas atsklinda į kamarą. Ana dvidešimties vatų lemputės šviesoje žiūri į tamsėjančias lentynas. Kvepia žemė. Lempa nusėta musių išmatomis ir, žinoma, nėra gaubto. Senele, kodėl mama rėkauja ten kieme?

Sukčiai išsinešdina. Tiesiog ima ir išvažiuoja. Sulipa į mašiną, užveda motorą ir išvažiuoja.

Ana su senele išeina. Mama tebestovi tako gale, laikydama saujoje plytą, nukreiptą ten, kur ką tik spindėjo priekinis sunkvežimio stiklas.

Sunkvežimis buvo paprasčiausia kolūkio mašina. Kėbule sėdėję vyrai vilkėjo pilkšvai rudus darbinius drabužius, kai kurie su juodomis beretėmis, kai kurie su kepurėmis kaip Lenino – niekuo neišsiskiriantys darbininkai, galėtum pamanyt iš pirmo žvilgsnio. Sunkvežimio kabina buvusi ryškiai mėlynos, kolūkietiškai mėlynos spalvos, apvalūs žibintai kaip kvailai spoksančios akys. Vyrai iššoko iš sunkvežimio kėbulo – tuo metu Ana su senele jau buvo spėjusios pasislėpti, – o mama nuėjo jų pasitikti, sustojo per penkis metrus nuo mašinos, nutvėrusi pasitaikiusią po ranką plytą.

– *Ko jums, prakeikti banditai, reikia? Nešdinkitės iš čia!*

Ir tada mama prašneko rusiškai.

Ji vilkėjo seną naminį chalatą, beje, tokį pat kaip ir visos kolūkietės, tik gėlėtą, nuo viršaus iki apačios susagstomą medvilninį chalatą ligi blauzdų. Mama kaip tik apsiskalbė ir kapojo

malkas. Jeigu namuose būtų teta, dėdės ar kiti svečiai, mama būtų užsitraukusi treningą ar žvilgančias kelnes ir marškinėlius, kaime tai buvo ganėtinas *importas*. Tikro mėlyno fermos darbininkės chalato ji vis dėlto neturėjo, tai tebuvo naminis chalatas, ar tikriau *suknelė-chalatas*, flanelinis, kai oras atšąla, ir kitas, su trumpomis rankovėmis medvilninis chalatas šiltiems orams. Toksai primityvus drabužis tapo pačia veiksmingiausia gynybos priemone.

Nė vienas sunkvežimio kėbule sėdintis *žulikas* niekuomet nebūtų susiprotėjęs, kad toji spygaujanti ir šėlstanti kolūkietė buvo atvykusi paviešėti ponia iš Suomijos. Galimas dalykas, jie niekada nematė jokių suomių ar užsieniečių iš kitų kapitalistinių šalių. Jie nematė vaizdelių nei laidų iš Suomija vadinamo rojaus kampelio. Turbūt neatrodytų keista, jeigu mama būtų avėjusi paauksuotus sportukus, o jos prakaitas būtų kvepėjęs kaip „*Fii Pikkumusta*" dezodorantu pagardinta ambrozija. Juk Ana su savo mama turėjo kažkuo išsiskirti, atrodyti kažkaip keistai, kažkaip naujoviškai, tai turėtų matytis iš akių, kad jos mito bananais ir tikra kava, ne kokiais pakaitalais.

Iš tikrųjų per mūsų viešnages Estijoje mama iššaukiamai geria kavos pakaitalą, o svečiams kaičia „Presidentti" arba „Juhlamokka" – prieš svečiams atvykstant mama pripildė tuščius pakelius vietinio kavos pakaitalo, nes jos išteklių nepakanka visus apdovanoti asmeniniu kavos pakeliu, gauna tik tie, kuriems būtina vežti. Visi svečiai giria vienas per kitą, esą suomiška kava tokia gera. Akivaizdžiai kitokia, negu vietinė. Kur kas geresnė. Skirtumas toks ryškus, kad negali normaliai kvėpuoti, nes esi pratęs gerti visokiausius erzacus ir staiga turi galimybę paragauti iš tiesų grynos kavos.

Viso matę, patyrę, bičiuliavęsi su kalėjimo žiurkėmis ir mėlynai išsibadę odą po darbiniais marškiniais kiauniasnukiai ir

jų primityvūs kvaišos pagalbininkai turbūt taip apstulbo, kad vienintelė išeitis buvo bėgti. Senelės namas toks pat kaip kitos kaimo trobos, viršum durų skardinis stogelis, kitur nendrės, kurias senelis rudenį buvo pritvirtinęs, kad stogas atlaikytų. Bijūnai ir žioveiniai. Skalūnu apkraštuoti takeliai. Kieme aliumininėje vonioje vanduo kojoms nusimazgoti ir cinko kibiras, ištuštinamas griovyje. Mama su kaliošais. Priešais arklidę tradicinis *svirtinis šulinys*, iš kurio vanduo semiamas kitame svirties gale pritvirtintu kibiru; antrame namo gale tvartas ir arklidė, pačiame gale klėtis, į kurią tiesiai iš namo nepateksi. Tokios pat pilkos dailylentės kaip ir kitų klėčių. Tvarto pamatai tokie pat akmeniniai kaip ir kitų tvartų. Toks pat tvora aptvertas sodas ir obelys. Ir pumpuojamas šulinys priešais namo duris.

Nusiperku gelėtą naminį chalatą *Haapsalu* mieste 1994 ar 1995 metais, vilkiu jį namie Suomijoje. Dabar jie jau dingę iš visų Estijos parduotuvių. Juos tegali pamatyti vilkint sulinkusias kaimo senutes.

1974

Pažyma dėl *kliūčių tuoktis nebuvimo* galioja dar mėnesį. Aišku, galima išrūpinti naują pažymą, vėl galiojančią trejetą mėnesių, ir, žinoma, vėl laukti tuoktuvių metrikacijos biure. Ir, savaime aišku, galima vėl tikėtis, kad pažyma dėl *kliūčių tuoktis nebuvimo*, jaunikio viza ir metrikacijos biuro skirtas laikas sutaps tą pačią dieną. Jaunikis suomis neišmano apie popierizmą ir vis nuolat reikalaujamas pažymas, todėl Kataryna turi pasidarbuoti ir už jį, taisydama bei perrašinėdama blogai užpildytas anketas. Net paprasčiausi dalykai atrodo keblūs, ir suomis siunčia Katarynai iš Maskvos atvirukus rašydamas: „Čia tikras beprotnamis. Telefonas neveikia, kaip ir beveik visa kita."

Arnoldo byla tebetiriama toliau.

Kataryna siunčia Maskvon įsimylėjėlės laiškus, bet rašiklį apsiviję jos pirštai stingsta ir sunku rašyti. Galbūt neįmanoma susitaikyti su tuo, kad galvoji apie kitus dalykus, negu rašai.

Jeigu tėvas bus pripažintas kaltu, Kataryna negalės ištekėti už savo suomio ir išvažiuoti. Jeigu tėvas bus pripažintas kaltu, Kataryna jo daugiau niekada nepama-

tys. Jeigu tėvas bus pripažintas kaltu, jį nužudys darbas, šaltis, badas ar mušimai, tai būtų paprasčiausias būdas. Tėvo negali pripažinti kaltu.

LAIKĖMĖS
IR
KGB, ir *Supo* nurodymų, kad nieku gyvu neužmegztume ryšių su atvykėliais iš Rytų bloko.

Nes būtent visi jie priklausė „aniems".

Tai nebuvo „anos" moterys, kaip vadino mama, bet *šnipai*, šniukštinėtojai, *beldikai*.

Nebuvo didesnės prasmės bendrauti ir su suomiais, nes *Supo* galėjo pasikalbėti ir su tais.

Aš niekada neklausiau mamos, kas buvo tai, ko ji negalėjo sakyti *Supo*. Ar apskritai buvo kas nors panašaus.

Be to, mama vis tiek nebūtų to norėjusi. Bendrauti su kuo nors. Tikriau, mudvi nenorėjome, mama ir aš. Toks pasirinkimas buvo geriausias. Ar pats protingiausias. Arba pats išmaniausias. Mano atžvilgiu. Jos atžvilgiu. Mūsų abiejų atžvilgiu. Jeigu su niekuo nebendrauji, neatsiranda ir išdavikų. Jiems negalima duoti nė mažiausios galimybės. Tuo pačiu pavyko išvengti svetimtautiškos kilmės išaiškinimo, kaimynų smalsavimo ir dalijimosi atostogų įspūdžiais, pažįstamų apkalbų ir santykių tarp giminių aiškinimosi, šlykščiai nekaltų pašnekesių prie kavos stalelio, kamantinėjimų, kodėl mama nedirba. Ir kadangi suaugusieji visuomet klausinėja vaikų, o vaikai yra prasti melagiai, todėl klausinėja apie tai, ką išgirdo iš suaugusiųjų, bet nedrįsta paklausti tiesiai, aš neturėjau jokios dingsties par-

sivesti namo jaunimėlio arba eiti pas ką nors išgerti stiklinės sulčių ir paplepėti apie namų reikalus. Sulčių užteko ir namie, dargi sausainių.

Tačiau KGB ir *Supo* galėjo būti visur. Kas tik panorėjęs galėjo verbuoti į KGB, galėjo pasiūlyti kelioniniame lagamine ką nors parvežti čia ar nuvežti tenai. Tai galėjo būti vyras, kuris Tartu autobusų stotelėje ėmė kalbėti apie orą. Arba mergina, kuri kažkokiame Talino bare atsisėdusi už nugaros ėmė skaityti laikraštį, išsiėmė piniginę ir nuėjo nusipirkti ledų, o piniginę įdėjo atgal į plastikinį maišelį, dar išsiėmė iš jo nosinę su oranžiniu gėlių raštu, išsišnirpštė nosį, įmetė ją atgal į rankinės paskirtį atliekantį gelsvai žalią plastikinį krepšelį, padarytą iš durpių trąšas gaminančios firmos maišo, kurio paveikslėliai jau buvo išblukę, o dugne, be nosinės, gulėjo ir ta piniginė; šis krepšys buvo vienas iš tūkstančių vienodų, padarytų iš durpių pakavimo plėvelės, nuo jų geltonai mirguliavo gatvės, nes niekas nesigaudė, kad tos Prancūzijon eksportuojamos gėlių trąšos buvo supakuotos į tokią gerą plėvelę, kad iš jos galėjo gaminti krepšius, tarnaujančius ilgus metus ir net naudojamus vietoj valiutos. Palyginus su vietiniais krepšiais iš audinio, netgi durpių krepšiai buvo ganėtinai užsienietiški.

Tai galėjo būti pypkutę papsintis vyras, kuris sėdėjo automobilyje kaimyninio namo automobilių stovėjimo aikštelėje, sėdėjo tenai jau ne vieną valandą. Arba kažkas, užlėkęs ant tavęs mieste, parbloškęs ir paprašęs atleisti, pasišovęs iškart sumokėti už cheminį palto valymą. Tai galėjo būti garbiniuota moteris, kuri sėdėjo šalia mamos lėktuvo salone, skrendant iš Maskvos į Taliną, ir mėgino perskaityti, ką mama žymėjosi kalendoriuje, klausinėjo nuomonės apie laikraštyje išspausdintą žinutę, žurnalistą, partijos pirmąjį sekretorių ir pirmojo sekretoriaus žmoną, ir apie jos suknelę, žavėjosi mamos kvepalų

skoniu ir klausė, iš kur mama jų gavo, mamos lūpdažis buvo skaisčiai rožinio tono, kaip ir jos bateliai, koksai skonis! Kur ji visa tai gavo, iš kur tas kišeninis mamos kompiuteris? Tokio daikto Sovietų Sąjungoje neįmanoma niekur įsigyti, o mama juk sovietinė pilietė? O gal jai kas nors atvežė? O gal ji turi užsienyje draugą? Ar turi?

Ir mama tai moteriai taip patiko, kad ši pasikvietė mamą kitą dieną *pasikavinti* ir davė savo telefono numerį Taline, nes artimos sielos žmonių susitinki taip retai, tiesa? Mama nepatvirtino net to, kad gyveno Taline, bet linktelėjo galva duodama suprasti, kad ateis į sutartą kavinę.

Moteris atsisveikindama apsikabino mamą, blykstelėjusi savo auksiniais dantimis, ir mama pamanė, kad galutinai tos moters atsikratė, tačiau toji po savaitės priėjo prie mamos šnektelėti vienoje Mustamejės[1] maisto parduotuvėje, koksai sutapimas! Argi ne nuostabu! Ji gyvenanti gretimame name! Moteriškė nušvito auksiniu šypsniu ir tarė, esą nieko baisaus, kad mama sutartu laiku neatėjo kavinėn, kartais nėra nuotaikos, ir gana, gal kurį kitą kartą, o gal dabar pat?

Būtų smagu pamatyti mamos namus. Jeigu ji atneš pyragaičių, ar mama užkais kavos?

Dažniausiai KGB šniukštinėtojai nebūdavo dosniai apdalyti protu.

Beldikė galėjo būti ta sodriabalsė moteris, skambinusi Suomijoje ir iš Suomijos, iš to paties grynasuomiško miesto centro, ir pasakiusi, kad gavo mamos telefoną *Supo*, kai stengėsi išsirūpinti Suomijos pasą, šie įtikino ją susipažint su mama, nes abidvi kilusios iš tos pačios šalies, juk ateisi kartu išgerti kavos, tiesa?

1. *Mustamäe* (*est.*) – gyvenamasis Talino rajonas.

Mama vėl mandagiai susitarė pasimatyti, bet į sutartą vietą, žinoma, nenuėjo.

Tos sodriabalsės duktė ir Ana vėliau atsidurs vienoje klasėje. Visų pirma mergaitė prisipažįsta Anai, kad jos mama estė. Tik vėliau pasako savo vardą, Irenė.

Ana nudžiunga, joje kažkas paukšteli, tartum būtų sprogusi saulė, tačiau Ana nieko nepasako. Sesė.

Ana su Irene tampa geriausios draugės.

Ana niekuomet nepasako nieko apie savo estišką kilmę. Ir juodvi niekada apie tai nešneka.

Tačiau jos turi vieną bendrą paslaptį, apie kurią gali kalbėti. Tai didelė paslaptis, mažų mergaitiškų paslapčių, aišku, turi visos mergaitės, bet ši paslaptis tokia didelė, neturinti nieko bendra su anomis, mažomis. Tai maistas. Valgymas. Kartu skaitomi receptai. Kulinarijos knygų vagystės iš bibliotekų. Kavos ir prie jos siūlomos bandelės ar pyragaičio degustacijų paieškos maisto parduotuvėse, gruodyje kelionės iš parduotuvės į parduotuvę paskui vaikams saldainius dalijantį Kalėdų senelį.

Iš pradžių Irenė svėrė mažiau už Aną, kai Ana buvo tik pradėjusi savo mitybos karjerą, nors mergaitės yra vienodai aukšto ūgio, visų aukščiausios klasėje. Po trejų metų žongliravimo maistu Ana sugeba taip numesti savo svorį, kad sveria mažiau už Irenę, ir toji klausia jos patarimo. Irenė užaugo dar aukštesnė ir jai atrodo, kad ji vis pampsta ir pampsta. Taip nedera. Irenė nori sublogti, ir Ana turi patarti, kaip tat padaryti. Ana nurodinėja Irenei laviruodama ir duodama patarimus, ji daro tai mokyklos koridoriuose, per pertraukas, telefonu, visokiais būdais. Ana džiaugiasi, Irenė jai lyg tikra sesė. Kartu Ana būgštauja. Nes kas bus, jeigu Irenė ir vėl svers mažiau už Aną?

Irenė turi likti stambesnė.

Ir Ana nemeluoja, kai Irenė paklausia apie makaronų apkepo kaloringumą, o paskui ir apie žuvies kotletų. Irenė per daug tingi pati nagrinėti, ją būtų lengva apgauti, kaip dažniausiai nutinka žmonėms, neturintiems nuovokos apie kalorijas. Ana tiesiog nesupranta, kaip mergina neturi jokios kalorijų nuojautos.

BULVES

VALGYTI

ANA atsižada dar prieš pradėdama valgymo cirko mokyklą. Jį pradėjus Anos pilve vis daugiau vietos ima reikalauti saldumynų geismas, kol nieko daugiau tenai netelpa. Visa, išskyrus saldėsius, yra pasibjaurėtina ir kartu beprasmiška. Nė vienas šiltas patiekalas nėra tikrai saugus valgis, bet, kita vertus, nesukelia tokio seilėtekio, kad būtų priskirtas prie pavojingų valgių. Valgyti šiltą maistą juk nėra jokios prasmės – kam valgyti bulvių košę, kai gali valgyti ką nors, ko iš tikrųjų trokšti ir geidi, arba tai, nuo ko užtikrintai sublogsi, kaip kad agurkai ir pomidorai?

Galbūt penkiolikametė Ana iš tiesų nesimaitina kaip kiti, na, ir kas? Anos nevimdo ir ji neperkarusi. Taigi ji neserga kokiu nors mitybos sutrikimu, apie kuriuos mala spauda. Ana tiesiog sumanė, kaip misti tuo, ko nori – bent jau kartkartėmis – ir nepriaugti svorio.

KARTĄ
PER
GIMTOSIOS kalbos pamoką visi turėjo nupiešti savo giminės medį, Irenė ir aš turėjome perskaityti savuosius viena po kitos. Irenė pradėjo pasakiusi, kad jos senelis kilęs iš Baltarusijos. Jos senelis *baltarusis* vienas atvyko iš tenai traukiniu, ir aš garsiai neišsakiau abejonės, kodėl iš ten visa *baltarusių* giminė nesuplūdo jam iš paskos, nors būčiau turėjusi pasakyti, nes tai buvo neįprasta, pas visus kitus, atkilusius kažkur iš Rusijos, visuomet atkeliaudavo giminės. Nors klasėje niekas kitas nepastebėjo, bet aš žinojau, kas Irenės pasakojime buvo keista. Ir neklausinėjau apie tai Irenės, net kai buvome tik dviese, tai jau būtų buvę per daug... Yra dalykų, apie kuriuos nekalbama.

Po Irenės giminės medžio atėjo eilė man. Išsigalvojau Matiją, buvusį kaimo prekiju kažkur Hemės apylinkėse, ir Almą, jo žmoną. Pasakiau, kad jie turėjo trejetą vaikų, tapusių paštininkėmis ar gaisrininkais, arba panašių paprasčiausių žmonių, kuriems iš mano sugalvoto giminės medžio geriausiai tiko dingti Helsinkyje ir ten pat gimti.

Irenė neparodė nė mažiausio ženklo, kad pastebėjo mano melą apie giminę. Kai pažvelgiau į Irenę, jos tikėjimas paskatino mane savo pasakojimą iškloti kaip gryną tiesą, ką ir šiaip būčiau dariusi, tačiau Irenės dėka pasijutau dar tvirčiau, visų tvirčiausiai.

Kiti apie savo giminės medį sakė anekdotus, mokytoja uždavė klausimus ir užsimezgė net pokalbis, o aš sugebėjau pasirodyti tokia vidutiniokė, kad manęs nieko neklausinėjo.

Netrikdomas glotnus Irenės kaklas.

Mano net nevirptelėjusios sausos rankos ant mokyklos suolo.

O kai per istorijos pamoką dėstė apie Sovietų Sąjungą, aš neatplėšiau žvilgsnio nuo suolo ir nepakėliau rankos, kai užėjo kalba apie Suomijos raudonuosius ir baltuosius, o mokytojas paklausė, ar galime prie šios temos ką nors pridurti iš savo giminės gyvenimo. Niekas negalėjo. Visoje klasėje niekas nieko negalėjo pridurti. Ir apskritai, koks čia klausimas?

Nieko tai nedomino, niekas nieko nežinojo. Jie buvo nuoširdžiai abejingi. Aš neįstengiau suprasti, kaip jie galėjo užmiršti, nežinoti? Kitapus sienos penkiasdešimties metų senumo įvykiai yra dabarties dalis, bombų žymės ligi šiol matyti vidury miesto, Sibiras prarijo pusę giminių, o naujų kartų šaknyse įskiepijo baimę. O čia – Antrasis pasaulinis karas, Ribentropas ir Normandijos desantas, taip pat tiems berniukams, kurie domisi Antruoju pasauliniu karu ir žino, kaip atrodo Makarovo pistoletas ir kokie buvo eilinių šautuvai.

Mokykloje nutiko tik porą sykių, kad įpykau dėl pabertų juokelių apie ruskius ir ėmiau ginti rusus bei estus, visas skirtingas 130 sovietų šalies tautas, įrodinėjau per karštai kaip žmogui, kurio visa tai neliečia, pernelyg puoliau, pasikėlusi dėl savo išmanymo, ir vos neišsidavusi. Jau būdama penkerių žinojau, kad Sovietų Sąjunga plotu yra didžiausia pasaulio valstybė, nes turėjau didelį kamuolį, jame Sovietų Sąjunga raudonavo kaip vėliava, bet privalėjau slėpti, kaip žinau tai, ko nežino kiti, todėl savo žinias ir kamuolio buvimą turėjau apskritai nutylėti. Žinojau, kad Estijos herbe yra trys liūtai, nes senelis turėjo

tokį portsigarą, ir supratau, kad jį reikia slėpti senelės skarų stalčiuje, nes tokių dalykų laikymas buvo neteisėtas. Žinojau apie vaistus, okupavus šalį leidžiamus visam kaimui, tik senelis buvo toks girtas, kad negalėjo niekur eiti. Įdomu, ar tie vaistai turėjo panašių medžiagų kaip bromas kariuomenėje, kuriuo vaikinams ramdė penį? O gal užteko vien baimės, kad likę žmonės pavirstų avių banda, nedrįstančia net mekenti. Nors aš, kaip ir visi kiti, nenaudojau žodžio „okupacija“, tai buvo įvardijama tiesiog kaip „rusų atėjimas“, „raudonasis mėšlas“ ar „jų atėjimas“ – tų „kurie atkako iš už Narvos upės“, arba „atslinko iš Sibiro“. *Rusų.*

Kai labai įsismaginau, mane sutvardė Irenės ramybė. Tereikėjo pajausti jos kūną toje pačioje erdvėje, kad prisiverščiau nutilti.

PRIEŠ
IŠMOKDAMA

PAŽINTI kaloringumo lentelę Ana nusistato kitokias valgymo taisykles. Visų pirma ji nustoja valgyti vakare po šeštos valandos. Tai atrodytų paprasta, jeigu Ana taip ilgai nevakarotų. Be penkių šešios Ana godžiai ryja paskutinius pyragėlius ir miuslį kone springdama. Tuomet pusryčiai tebuvo toks valgymo metas, kai galėjai valgyti, kiek širdis geidžia, kol Ana susizgrimba, kad praleisti pusryčius visų paprasčiausia, nes po jų eina į mokyklą, o mokykloje negali kas penketą minučių šniukštinėti, kas gero šaldytuve, nors jame vis tie patys sūriai ir jogurtai kaip ir prieš penkias minutes. Mokykloje Ana sukaupia dėmesį į pamokas, todėl, žinoma, tenka praleisti pusryčius. O šilti mokyklos valgiai nedomina jos kaip apgaulės priemonė, todėl pirmą kartą pavalgo jau po mokyklos; kol neperėjo į vidurinės mokyklos klasę, juodvi su Irene bent valandą pazyliodavo po miestą, šit jau ir šešios, iš tikrųjų reikia skubėti prie šaldytuvo.

SVĖRIMOSI DIENOMIS

ANA palaikydavo Irenę. Svėrimosi diena buvo Irenei paskutiniojo teismo diena. Tuomet jai lemta sužinoti, kiek sveria. Irenės mama įrašys duomenis į asmeninį Irenės svorio dienoraštį. Dienoraščio viršelyje yra nuotrauka – Irenė su pelės uodegytėmis ir išpūsta bamba.

Data, ūgis, svoris. Kartą per savaitę. Irenė nebuvo gera mergaitė. Neklusnus vaikas. Irenė bloga. Taip sako naujausias skaičius, kurį mama įrašo Irenės svorio dienoraštyje. Irenė vėl per daug valgė. Kurgi Irenė gavo to papildomo maisto? Mama tikrino kiekvieną Irenės kąsnį, kiekvieną gurkšnį, Irenės mama nesuvokia, kaip tai įmanoma. Ji liepia dukrai atsakyti. Irenės svoris yra svarbus, nes jos mama sveria per daug ir šiuo atžvilgiu jai nevalia sekti mamos pėdomis. Irenė turi laukti, kol ištekės. Paskui galės valgyti. Taip darė ir jos mama. Būdama jauna ji atrodžiusi laiba kaip kilkutė, sunku atsistebėti! Tada ištekėjo už Irenės tėvo, persikėlė į Suomiją, pagimdė keturis vaikus ir įniko valgyti. Net skyrybos nieko nebepakeitė.

Kartais Ana paslepia Irenę savo kambaryje ir atneša jai iš virtuvės mamos kepto obuolių pyrago, sausainių. Kai Irenė kažko bijo, ji ima valgyti, nors ir svėrimosi diena. Anos mama kepa skanų obuolių pyragą ir gardžius sausainius. Irenės mama nieko nekepa, Irenė išsikepa pati, panorėjusi kažko saldaus, arba eina pas Aną. Ana visuomet turi ko nors, jeigu nėra kitur,

šaldytuve vis tiek būna. Atėjusi pas Aną pirmą kartą Irenė sako, kad niekur nėra mačiusi taip prikimšto šaldytuvo, ir klausia, ar Anai nerūpi, kad, nesuvalgiusi viso pyrago, palieka dalį šaldytuve, juk kitą kartą panorusi smalžiauti Ana jo neberas.

Ne, dėl to Ana nesirūpina. Pyragas juk iš tikrųjų kepamas Anai, ir jos tėvai nevalgo pyrago neįsitikinę, kad duktė jo nebenori. Tėtis galbūt susigundytų suvalgyti gabalėlį, bet mama draudžia. Sako, tėčiui nereikia visų pasaulio skanėstų.

Irenė papasakoja, kas jai nutiko, kai buvo tokia maža, kad nepasiekė duonos nuo stalo. Irenė paprašė mamą paduoti duonos, bet mama atsakė, kad pasiimtų kėdę. Irenė nuėjo atsinešti taburetės, pasistatė prie stalo, užsiropštė ant jos, o stalas jau buvo tuščias. Mamos draugas iš likusios žiauberės buvo spėjęs susitepti sumuštinį.

IRENĖ
IR
ANA šoka su tais pačiais berniukais ir perka tuos pačius drabužius, tokias pat pirštines su dirbtinio kailio pakraščiais, tokius pat zomšinius aulinukus, jos nusiperka sveriamų saldainių ir kartu supasi valandų valandas kasdien po pamokų. Vidurinėje mokykloje sūpuokles pakeitė zyliojimas po miestą. Juodvi susitaria sykiu paskambinti į pažinčių telefono liniją, klastingai kviečia visus linija kalbančius vyrus pasimatyti, prašo juos ateiti į netoliese esančią „Siwa" automobilių stovėjimo aikštelę, o pačios nuėjusios už kampo dirsčioja ir juokiasi susirietusios, net virsdamos į sniegą. Mes netikim meile! Neapgaulingų santykių nėra! Tai įrodo visi prisijungę prie linijos besimasturbuojantys ir paskui skubantys į stovėjimo aikštelę tėtukai. Visi žinutėmis meldžiantys kelnaičių vyrai patvirtina tai, ką mes visada žinojome. Seksas reiškia uždarbį, apie meilę neverta pliaukšti, visuomet būtina patikrinti vyriškio duomenis ir ekonominę būklę, vyras apgaudinėja momentaliai, bent jau mintimis.

Ana lygiai taip džiūgauja ir tada, kai ji su mama ir tėčiu važiuoja pasisvečiuoti pas tėčio kolegą jo vasarnamyje. Jo mėgstamiausias posakis – moteris šalia manęs nemiega. Mama sako, kad ji niekuomet nėra mačiusi bjauresnio vyro. Žemaūgio ir baisaus. Ir tokių aukštų, jaunų ir gražių kekšių, vaikštinėjančių po Maskvą Jusiui už parankės. Mama niekada nematė jo

du kartus tos pačios merginos draugijoje, o gyvendama kitapus sienos jį dažnai sutikdavo, nes Jusis yra vienas geriausių tėčio draugų.

Vasarnamio kieme Jusio žmona kepa grilyje dešreles ir kremtasi, esą Jusis atostogaudamas būna toks išvargęs, tos komandiruotės tokios alinančios, kad vyras nepajėgia net grilyje kepti, nors dažniausiai tai darydavęs tik jis. Tai bent teatras! Jusis po alinančios komandiruotės gulinėja hamake, o mama, nekilstelėjusi antakių, stengiasi klausytis Jusio žmonos kalbų. Ana sėdi už poros metrų ir stebi, kaip mamos veide įsižiebia noras paklausti Jusio žmonos, ar ji tikrai nieko nežino, juk nėra tokia kvaila, kad nežinotų! Tiesiog absurdiška, kad Jusio žmona nesuprastų, jog vyro nuovargis yra kelias savaites trukusio lėbavimo pagirios, o tonizuojantys maisto papildai neperkami stiklainiais dėl ūmaus darbo tempo, bet potencijai užtikrinti, nepaisant amžiaus, nes jaunų Maskvos rusaičių vyliams neįmanoma atsispirti.

Viešnagė Jusio vasarnamyje buvo išimtis. Vos persikrausčiusi Suomijon mama nutraukia bendravimą su visais tėčio draugais. Mama sako nepakenčianti jų žmonų, kvailų karvių, snukių. Bent neketinanti kelti kojos per jų namų slenkstį, ir tų karvių vyrai nesilankysią jos namuose. Per atostogas tėtis nedažnai susitikinėja su savo kolegomis, tačiau kartais nutinka susitikti vieną ar kitą, su kuriais dirbo viename objekte, kažkur Sovietų Sąjungoje, ir tuomet tarp „Prismos“ lentynų pokalbiai užsitęsia tiek, kad mama eina laukti į mašiną, o Ana lieka krauti prekes vežimėlin.

Nė vienas tų vyrų niekada nežiūri į Aną ar mamą, duktė su mama niekada nesišneka su nieku, ir Ana supranta, kad tėtis to nenori, nes senų bičiulių negalima kviestis namo, o ir

tėtis ilgainiui įsitikina, kad tai geriausia išeitis. Tie vyrai yra iš kito gyvenimo, kitos aplinkos, kitų moterų draugėje praleistų vakarų, ir kai tėtis pagaliau atsisėda į mašiną, jis būna sudirgęs ir birzgina variklį, stabdo staigiai, netaręs nė žodžio atsisėda ir visu garsu įjungia televizorių, kol Ana su mama iškrauna pirkinių krepšius.

Mudvi su Irene nekalbėjome apie tai, kaip iš tiesų viską sužinojome apie vyrų išdavystę, mes nekalbėjome apie savo tėvų meilės nuotykius su *natašomis*.

Nes tuomet būtume turėjusios atskleisti tai, apie ką tylėjome.

Nutarėme konkrečiai kalbėti apie maistą, o apie visa kita vingriai ir iš nuojautos.

Tačiau mudvi abi žinojome. Sesės.

KAI MAMOS PAŽĮSTAMI estai lankydavosi Suomijoje, jie užsukdavo ir pas mus, bet mama jų neįsileisdavo. Žiūrėdavome nuo balkono, kaip jie išeina. Kartais mes net nepažinojome tų žmonių. Anksčiau mus saugojo griežti kelionių ribojimai, o atsivėrus sienoms į duris ėmė belstis visokiausi veikėjai, pradedant pusseserės Marijos vyro pusbroliais ir baigiant buvusiais mamos klasės draugais, kurių ji po mokyklos nebuvo nė sykio susitikusi. Žmonės, kurių mes niekada nebuvom susitikę, bet kurie pažinojo kažką, kas žinojo mus.

Jeigu koks nors tikras pažįstamas pranešdavo iš anksto, kad žada atvykti, to žmogaus kelionės metu mama išgalvodavo kokį nors užsiėmimą, kurio negalima atidėti. Kartais vis dėlto tekdavo priimti kokį daug naudos duodantį žmogų. Mama neapkentė to. Kalbėti estiškai grynasuomiškame mažame miestelyje. Grynasuomiškame mažame miestelyje vaikštinėti su estėmis. Ji pyko, kad jų kraipomos strėnos ir aukštakulnės basutės bei ryškiai raudoni lūpų dažai skyrėsi iš gatvės vaizdo, kuriame didžioji dalis Suomijos dukrų vaikštinėjo su sportinėmis kelnėmis ir marškinėliais, džinsais bei sportukais ir buvo be akį traukiančio makiažo. Mama to nekentė, baisiausiai nekentė. Laimei, man nereikėjo eiti kartu į miestą, į parduotuves ir rodyti miesto įžymybių. Galėjau susitikti ką nors iš pažįstamų. Na, ir kas. Aš nežinau. Kad ir Irenę. Aš jokiu būdu ne-

galėjau susidurti su Irene. Arba Irenės mama. Tai būtų buvusi pasaulio pabaiga ir tvanas.

Kai mama su savo pažįstamais estais būdavo mieste, aš nervingai lūkuriuodavau namuose. Kas bus, jeigu mama susitiks kurį nors mano pažįstamą, ką nors, kas ją žino? Pavyzdžiui, Irenę. Tačiau bent mama man niekada neminėjo, kad būtų ką nors susitikusi, ir niekas man nepranešė apie tokį atsitikimą. Atvykus svečiams mano raumenys būdavo įtempti ligi mėšlungio. Kas bus, jei mūsų svečiai pamatys kieme ką nors, atėjusį pasikviesti manęs? O gal nepranešusi užklys Irenė, nes ji mėgdavo užeit neperspėjusi.

Išjungiau iš lizdo durų skambutį. Kas dabar bus?

Ir vis dėlto aš džiaugiausi, kai pas mus atvykdavo svečių, kai jie apžiūrinėjo mūsų pagrindinį dulkių siurblį ir tarškino kavos puodeliais. Ne todėl, kad būčiau norėjusi pademonstruoti mūsų namo grynasuomiškai tobulą veikiančią šildymo sistemą arba videomagnetofono pultelį, tiesius kelius ir „Seppälä“ su baltomis grindimis. Aš džiaugiausi kitaip. Tartum matydama, kaip mano gimęs su trauma vaikas mokosi žengti.

KAI
ANA

BAIGIA valgyti šiltą maistą Suomijoje, ji nebevalgo jo ir kitur, nors anksčiau mėgo geriausių Talino restoranų – „Viru“, „Glorijos“ bei „Astorijos“ Kijevo kotletus ir selianką[1]. Vietoje jų per keliones į Estiją su tokiu apetitu įninka šveisti pyragaičius, tartum vienoje galvoje būtų turėjusi tuziną burnų. Vėliau Estijoje Ana valgo ir suomišką šokoladą, nes atkūrus nepriklausomybę jis parduodamas kiekviename kioske ir daug pigiau negu Suomijoje, beveik už dyką. Patys skaniausi yra „Marilyn“ šokoladiniai batonėliai, kuriuos Suomija gamina tik eksportui. „Domino“ sausainiai Anos nedomina, nors pensininkai suomiai uoliai leidžiasi į „Domino“ žygius. Be šokolado, Ana specializuojasi pėdkelnių srityje, „Wolford“ Taline kainuoja kur kas pakenčiamiau.

Kai šeštos valandos taisyklė tampa nebe tokia veiksminga, Ana pradeda skaičiuoti kalorijas ir mėgina Holivudo dietą, Stebuklingos sriubos dietą, Atkinso dietą, stiuardesių dietą, tūkstančio kalorijų ir penkių šimtų kalorijų dietą, o po kiekvienos dietos išbraukia iš leistinų valgių sąrašo porą pavadinimų, radusi juose ką nors netinkama. Kai Ana porą savaičių kas dieną valgė po tūkstantį kalorijų duonos ir nieko daugiau, o svoris nekrito, ji atsisakė duonos. Tai juk šitaip... beprasmiška. Lai-

1. *Seljanka* (*est.*) – tiršta aštri mėsos, žuvies ar grybų sriuba su įvairiais prieskoniais.

kydamasi dietų Ana išmoksta valgyti tokius dalykus, kurių anksčiau net nepaliesdavo. Visa, kur labai mažai kalorijų, tampa saugiu valgiu. Agurkas tinka, kad ir koks blogas jo skonis, česnakiniai svogūnai tinka, ridikai tinka, taip pat rauginti kopūstai. Duona su pyragu netinka, nors iš tikrųjų nėra blogi, ir sviestas netinka, nors jo visai nėra, sūris netinka, taip pat žemės riešutai, netgi vienas riešutas, netinkami. Žmonės, valgantys tuos netinkamus dalykus, pelno išskirtinį Anos dėmesį. Kaip jie gali? Kaip jie pakenčia? Juo ilgiau trunka dieta be grūdinių produktų, tuo karščiau ji galvoja apie duonos valgymą. Tuo labiau traukia valgyti duoną. Na, ir kas? Galbūt Ana vieną savaitę bus gyva vien šokoladu, antrą agurkais ir trečią vandeniu, bene tai svarbu? Kai Anai užeina šišas, niekas, be jos, nesugeba suvalgyti tiek bandelių su cinamonais, pyragaičių ir sausainių, nors mama jų prikepa bent jau dvigubus kiekius. Tačiau mama tik džiaugiasi, kad duktė sykį užvalgo ir kažko daugiau negu pomidorų. Ana yra sveika, graži, protinga, gabi. Ana niekuo neserga. Tai kiti – ligoniai, jie vemia ir guli su lašinėmis ligoninėje, ne Ana. Ji gauna stipendijas. Ana gauna geriausius taškus, groja solo mokyklos orkestre ir per kalėdinius vaidinimus atlieka pagrindinius vaidmenis. Ana tokia nuostabi, kad mokytojas už rašomuosius darbus jai ima rašyti du pažymius – vienas yra Anos pažymys matuojant pagal vienodą skalę su kitais moksleiviais, kitas – pagal specialiai mergaitei skirtą skalę, kad Ana matytų, kaip puikiai ji susitvarkė pagal savo išgales. Savaime aišku, Ana užaugs kažkuo ypatinga.

MAMA
NEPAKENČIA

IRENĖS nė per nago juodymą ir nenori, kad Irenė svečiuotųsi pas Aną. Kiekvienas iš anksto sutartas apsilankymas ligi akimirkos, kai suskamba durų skambutis, liudija, kad Irenė yra nepatikima, o neplanuota viešnagė reiškia tą patį, vos Irenei išėjus. Kai Irenė būna svečiuose, mama jos nė nepastebi, pati jos nekalbina ir laikosi atokiau, antrame namo aukšte. Irenei girdint mama nekalba telefonu ir, vos Irenė praeidama pro šalį jai ką pasako, mamą apima tūžmas. Vadinasi, viskas čia aišku. Tokia pati kaip ir jos motina.

Tu per ilgai plepi su tos kekšės dukterimi. Apie ką jūs apskritai šnekate?

Ar negali pasiieškoti normalios draugijos?

Kaip tu gali būti tokia kvaila lengvabūdė?

Suprask: buvusios kekšės duktė.

Ir aišku kaip dieną, kad ji pasamdyta KGB. Kas žino, kokios informacijos ieško ta Irenė, su tikslu ar nejučia. Juk Ana iš tikro negalvoja, kad visai atsitiktinai pateko su Irene į vieną klasę? Ak, kas imtų organizuoti tokius dalykus? Visa tik tušti tauškalai? Bet Ana, argi mokykloje buvo negana mažesnių klasių? Kodėl Aną nukreipė į šiaip jau perpildytą klasę? Ar Anai tai neatrodo keista? Iš ten siunčiamos tik tam tikros rūšies moterys.

Ar tu neturi mažiausio savisaugos instinkto?

Kvailiukė, kaip tik tokių naivuolių ir ieško KGB.

Mama negali pakęsti minties, kad, vos tik nusigręš, Irenė ims šniukštinėti po spintas, lentynas ir sandėliukus. Ir gali būti visai tikra, kad ši prismaigstys name pasiklausymo aparatų.

Bet, mama, juk mes neturime ko slėpti, tiesa?

Ta kekšės išpera daugiau nekels kojos į šiuos namus. Aišku?

Irenės mama buvo toji sodriabalsė moteriškė, kvietusi ją *pasikavinti* ir labai norėjusi susibičiuliauti.

O gal tai klaida, gal tenai buvo kita moteris?

Juk atvykusių iš už sienos anuomet visoje valstybėje nebuvo ypač daug, nekalbant apie grynasuomišką miestelį.

Bet gal mama vis dėlto klysta?

Ne. Toji sodriabalsė pasakojo lygiai tą pačią istoriją, ji kalbėjo apie tuos pačius įvykius ir tą pačią lemtį. Tokiu pat – pernelyg trumpu – laikotarpiu ji gavo Suomijos pilietybę ir vos praėjus savaitei po to paviešėti atvyko jos tėvai... Per tokį laiką neįmanoma net popierių sutvarkyti! Toji moteris, toji sodriabalsė moteris kalbėjo lygiai tą patį.

Ar tu gali tvirtinti, kad tai paprasčiausias sutapimas? Ana?

Betgi Anai patinka Irenė, patinka labiau už kitus, ir mamos kalbos negali to niekaip paveikti, taip pat negali ir Irenės mamos elgesys bei kalbos. Galų gale Ana lieka abejinga, kai Irenės mama klausia Anos apie Tai, nors Irenė niekuomet nieko neklausinėjo apie Tai. Iš tikrųjų ji su Irene šnekėjosi visai kitomis temomis, ir staiga Irenės mama paklausia apie tai mašinoje, kur, be Irenės, Anos ir Irenės mamos, dar sėdi jos naujasis draugas ir Irenės sesuo. Paklausia tarsi nejučia, bet gana kon-

krečiai, tad negali neatsakyti į klausimą, jo negali ignoruoti. Girdi, kaip gerai Ana iš tikrųjų moka tą estų kalbą.

Ana išsisukinėdama atsako, kad šį tą moka, ir daugiau jos nekamantinėja, ta tema niekas nebekalba. Ana pajunta ledėjant kraujagysles, oda sudrėksta nuo šlapio prakaito ir lūpos stingsta. Ar kas nors ketina dar ko nors klausti? Ar jie nori sužinoti apie mamą? Ar jai sumelavus Irenės motina žinotų teisingus atsakymus ir pasakytų, kad dabar Ana nusišnekėjo, kodėl ji taip daro? Tačiau Suomijoje nebuvo laikoma tiesa tai, kas buvo tiesa Sovietų Sąjungoje, ji negalėtų pasakyti, kad taip daryt uždraudė *Supo*, ar kad mama bijojo, ar kad jos tikėjo, jog Irenės motina KGB agentė.

Nors mažame automobilyje šia tema daugiau niekas nekalba, šnekama vien apie mokyklą ir mokytojus, kaimynus – įprastas pašnekesys – Ana pasijunta apnuoginta, atskleista, paniekinta, dienos akyje apgrabaliota viešoje vietoje, nes Ana įkliuvo. Irenės motina paprasčiausiai norėjo, jog Ana ir jos motina žinotų, kad ji žino. Žino esanti ta moteris iš praeities ir teigusi, kad gavo mamos telefono numerį *Supo*, ir kvietusi mamą susitikus *pasikavinti*, ko ši niekada nepadarė.

Irenė mokykloje ir kieme tapo *Ruskių putka* ir *Ruskių skyle*; jos motina per klasės tėvų susirinkimus garsiai kalba savo tarmiška suomių kalba ir susipažįsta su visais dalyvaujančiais tėvais. Nors visa mokykla laiko ją ruske, Irenė niekuomet nerodo, kad ją tai užkabintų ar žeistų. Ir Irenė niekada neišduoda Anos. Netgi tada, kai juodvi susipyksta, net pačiomis blogiausiomis dienomis, per pačius didžiausius pykčius, niekuomet, nors šiaip ji kandaus liežuvio ir velnių priėdusi. Nėra net reikšmingų žvilgsnių ar slaptų užuominų dėl to, kad, nepaisant didžiulių Irenės pastangų, Ana vis dėlto mažiau sveria, nors Irenės

mama daro pastabas, kad net Ana sveria mažiau, Irenė galėtų imti pavyzdį.

Tada Anai nesmagu dėl Irenės, bet ji negali negražiai atkirsti Irenės mamai ir nemoka ničnieko pasakyti pačiai Irenei, kurios veidas nerodo jokios išraiškos. Ana neranda tinkamų žodžių ir tada, kai Irenės tėvas, be Irenės pažymių lentelės, nori pamatyti ir Anos pažymius, skaičiuoja jos dešimtukus, ji nesugeba tarti nieko, kas apgintų Irenę.

Irenė nieko neužsimena ir tuomet, kai Ana duoda jai didelį lietsargį ir netyčia prasitaria, kad Irenei jo labiau reikia. Nes tai vyriškas skėtis, toks didelis, jog dengia visą veidą, kad ir kaip jį laikytum. Ana norėjo kaip tik tokio, bet buvo penki kilogramai prieš tą akimirką, kuomet pasiūlė skėtį Irenei, kurios veido oda tokia nevykusi, jog vien todėl Irenė turėtų džiaugtis skėčiu. Kitą, raudoną lietsargį, Ana galėtų nešiotis pati, ji dar nė karto jo nepanaudojo, jis atsiduoda plastmase ir persišviečia. Kad ir kaip smarkiai lytų, Ana visuomet po juo matysis. Ana sveria penkiasdešimt kilogramų, ir tai gali regėti visi. Be to, ir pati Ana nori matyti save langų stikluose ir veidrodžiuose, ir tą antrąjį skėtį galima kilstelėti taip, kad plūstelėtų lietus ir vėjas, o šešėlis nuvestų mergaitę ten, kur geidžia vėjas.

Mama klausia, ar, jos nuomone, Irenė žino apie savo motinos veiklą? Ana sako, kad ne... juk negali būti? Bet kodėl Ana nepaliaujamai kalba apie pasiklausymo aparatus ir šniukštinėjimą? Kodėl Irenės mėgstamas žaidimas yra „Šnipas“, jį mergaitės išsigalvojo pačios, kodėl Irenė jau pasirinko karjerą – turtingą vyrą, kodėl Irenė kasdien skaito kvietimus *pasikavinti?* Kad pati kada nors mokėtų surašyti gerą kvietimą, geresnį už kitų. Kaip Irenei pavyksta nuolat rasti visokiausios naudingos informacijos mokyklos kanceliarijose, kuratorių sąsiuviniuose,

mokyklos psichologo dokumentuose, kaip Irenė visada būna reikiamoje vietoje, moka ieškoti reikiamose vietose. Bet kuriam dešimtmečiui, kad ir kokiam smalsiam, nešautų galvon knaisiotis mokytojos rankinėje, kai ji nusisuka kažko užrašyti lentoje. Ne todėl, kad Irenė norėtų ką pavogti, bet tenai gali būti, pavyzdžiui, laiškai kieno nors tėvams ar kitkas...

Ana sako mamai, kad ji jokia kaina nesutinka išsižadėti Irenės.

Ar tikrai?

Ana neneigia, kad mamos įtarimai gali pasitvirtinti, tačiau Irenės ji neatsižadės. Irenė – geriausia Anos draugė.

– Ana, paklausyk, Irenės motina įsidarbino valstybinėje įstaigoje, tenai, kur svarstomi užsienio prekybos ir pramonės klausimai...

– Ji dažnai keisdavo darbovietes ir visada netrukus gaudavo kitą darbą.

– Na, ir kas? – šaukia Ana.

– Ana, Irenės mama yra vieniša motina ir su ketvertu vaikų gyvena municipaliniame name, tačiau ji keliauja su visa gauja po Jungtines Amerikos Valstijas, Ispaniją, Londoną, Paryžių, Vokietiją. Visada apsistoja tik penkių žvaigždučių viešbučiuose. Aukščiausios klasės. Nes Irenės motinai netinka žemesnės kaip penkių žvaigždučių kategorijos viešbutis. Tam tikrą lygį vis dėlto reikia palaikyti. Ana... Ta šeima važinėja į tokias keliones, o už vaikų akinius moka socialinės paramos tarnyba.

– Na, ir kas? Gal tai sutapimas?

– Aš nenoriu matyti savo namuose tokios moters vaiko!

KAI
IRENĖ

SU Ana kartu važiuoja į Taliną, jos nakvoja pas Anos mamos draugę Jūli. Ji nieko nežino apie Irenę, vien tai, kad ji – Anos klasiokė. Tačiau Irenė sako, jog taip pat eis aplankyti savo senelės. Kai Jūli nustemba, Irenė sako, kad jos mama estė. Žinoma, Ana negalėjo uždrausti Irenei to sakyti, nes kaip ji būtų paaiškinusi, kad neverta taip bauginti Jūli. Iš tikrųjų tai juk nieko baisaus. Kai Irenė pasakoja apie savo giminę, Ana nežiūri į Jūli, bet nujaučia jos veido išraišką... Nustebusi, apdairi, rodanti: tuojau pat paskambinkime mamai. Kitą dieną Jūli praneša Anos mamai, kad gal būtų geriau, jog kurį laiką pas ją niekas nenakvotų.

...ir kada Irenės motina iš tikrųjų išsiskyrė su savo vyru? Ar tik ne tuomet, kai pradėtas nagrinėti Irenės tėvo verslas ir rasta... Oho, specializavosi eksportuojant džinsus į Sovietų Estiją? Ar ne prieš tai, kai Irenės tėvą pasodino į kalėjimą? Ar tik ne tas pats vyras, kurio žmona buvo toji sodriabalsė, skambinusi mamai ir kvietusi ją *pasikavinti*, ir apie kurios kvietimą susitikti mama papasakojo *Supo?* O ką atsakė *Supo?* Gerai padarėt, kad nenuėjote, mes šiek tiek tyrinėjom tą atvejį. Ką Ana dabar pasakys? Kaip? Ar Ana ir toliau tvirtins, kad mama klysta?

Bet Ana vis tiek tvirtai suspaudžia Irenei ranką, kai juodvi klasės išvykoje eina vorele po du ar stovi eilėje prie valgio mo-

kyklos valgykloje arti durų. Ana su Irene, savaime suprantama, būna pora per kiekvieną fizinio ugdymo pamoką, ir jos visada susėda šalia, kai klasėje keičiamasi vietomis. O kai mama su tėčiu vienu metu išvyksta komandiruotėn, Ana pasikviečia Irenę į svečius, ir juodviem būna smagu.

Lygiai taip, savaime suprantamai, Irenė vėliau nagrinėja kiekvieno savo vaikino biografiją. Jai nereikia vargšo – tai akmuo po kaklu. Žinoma, būtina patikrinti ekonominę būklę. Irenės svajonių užsiėmimas – Meilužė, kurią vežios į kurortus ar netgi Vieną, kurią vaišins brangiu konjaku, vedžios į penkių žvaigždučių restoranus ir dovanus brangius kvepalus. Kuri galės šaipytis iš puskojines skalbiančių namų šeimininkių. Ir, kalbėdama apie savo būsimą profesiją, Irenė visada šypsosi, tai bus nepakartojamas, tobulas gyvenimas, žadantis puikius kailinius, vakarienes ir keliones.

Ana nenori sakyti Irenei, kad ji negalės viešai valgyti. O gal viskas bus kitaip, kai ji taps Meiluže. O gal svarbus ne tiek valgymas, kiek pasirodymas restoranuose ir nuduoti ką nors, kam valgymas yra savaime aiškus dalykas, nieko ypatinga. O restoranuose juk galės skaityti valgiaraščius, kurie patinka visiems kenčiantiems mitybos sutrikimus, tai galėtų būti nauja Irenės mėgstama literatūra po to, kai bibliotekose bus perskaitytos visos receptų knygos. Juk vien parduotuvėse nemokamai dalijamų receptų negana.

Apskritai restoranuose būtų natūralu ilgai šnekučiuotis apie valgius. Galbūt tai tiktų Irenei, žiūrinčiai per televizorių visas kulinarijos laidas. Tarpusavyje Ana su Irene irgi daugiau kalba apie receptus negu apie kalorijas ir suliesėjimą. Kažkodėl dažniausiai šnekasi apie grietinėlę. Ir gryną pieninės sviestą. Visų grietiningiausiame restorane Irenė jaustųsi geriau negu bet kur kitur, nors kartu tai būtų tikras pragaras.

1974

Katarynos suomis – nuo dabar sužadėtinis – turi daugiau naujų pažįstamų estų, pas kuriuos jis vedasi Kataryną pavakaroti, kai grįžta atostogų iš Maskvos į Taliną. Katarynai toji pažįstamų šeima nepatinka, kaip ligi šiol nepatiko nė vienas apie suomius zujantis estas. Pažįstamas vyriškis šleikščiai saldus ir dešimtis kartų dūsaudamas kartoja, ko tik jis nepasiūlytų tokiems rinktiniams svečiams, jeigu tik būtų ką siūlyti!

Kataryna puikiai žino, kad galima gauti visko, tereikia paprašyti pro galines duris, ne pro priekines. Ir aišku, kodėl būtina taip daryti. Juk patiems taliniečiams neliktų nieko, jeigu visos prekės gulėtų ant prekystalių, nes rusų turistai ištuštintų parduotuves dar prieš tai, kol nors vienas estas ar vietinis rusas apskritai pasiektų parduotuvę! Kataryna supranta, kad tas vyrukas irgi žino. Bjauru!

„Oi, klausyk, jei tik aš būčiau moteris ir galėčiau atsidurti tavo vietoje!“

Vyro pataikavimas supykdo Katarynai širdį.

„Žinoma, pas jus, suomius, nebūna nieko tokio!“

Vėlų vakarą vyras užveda pagrindinį klausimą, jis ima rodyti Estijos laikų medalius ir – savaime aišku – norėtų juos perduoti kai kam užsienyje berods, savo giminai-

čiams, juk nebūtų labai sunku kitą kartą važiuojant į Suomiją įsimesti juos krepšio dugnan?

Kataryna žiūri į savo sužadėtinį. Tasai sako, kad apsvarstys tą reikalą, bet Kataryna žino, jog tai kategoriškas „ne“, ir ji patenkinta. Šis dalykas atrodo surežisuotas. Visi juk žino, kad draudžiama vežti per sieną daiktus kitiems, o ypač Estijos laikų, ir apskritai pinigus, ordinus, brangiuosius metalus arba literatūrą. Įdomu, ar šlykštukas gautų gražią sumelę, surengęs Katarynos sužadėtiniui sulaikymą muitinėje, po kurio jis nebegautų vizos, o gal vyruko anketoje tik pažymėtų varnelę ir jis užimtų aukštesnę poziciją partijoje, gautų geresnį darbą? Kokia KGB nauda iš to, jeigu Katarynos sužadėtiniui ir kiltų keblumų?

Aš jums netarnausiu. Be reikalo mėginate.

Vyras kurį laiką šneka apie apdovanojimus ir jų istoriją, nors Kataryna stengiasi nukreipti pokalbį kitur, ji nenori šnekėti tomis temomis su jokiu svetimu, iš tikrųjų net nepažįstamu žmogumi, bet vyras lyg niekur nieko kalba toliau. Vienas vokiečių armijoje tarnavęs estų karininkas norėjęs atsikratyti visų apdovanojimų, liudijančių, kad tarnavo Estų legione ir turėjo karininko laipsnį. Vyro vardas buvęs Augustas. Augustas slapstėsi pas motiną tarp dviejų kambarių įrengtame sandėliuke, kur tilpo vos vienas žmogus. Jis paprašė motinos sunaikinti apdovanojimus, bet ji savo ruožtu liepė dukteriai Anetei, Augusto seseriai, juos paslėpti. O Anetės vyras Konstantinas buvo tikrų tikriausias komunistas, tad nejučia išvydęs ordinus ir pasiteiravęs apie juos žmonos, nutarė apskųsti. Augustas oficialiai buvo dingęs be žinios, bet, staiga atsiradus jo apdovanojimams, pats Augustas jokiu

būdu nebegalėjo būti dingęs arba žuvęs. Greičiausiai jis buvo savo tėviškėje ir net labai gyvas! Fašistų išgama! Ar jo žmona slepia tokio masto liaudies priešą? Juk tai tėvynės išdavystė. Ir kas laukia tokių žmonių? Anetė griebiasi beviltiškų išsisukinėjimų. Juk Konstantinas negalės išgelbėti Anetės padarius tokį nusikaltimą. Anetė išsigelbėtų tik tuomet, jeigu įrodytų savo ištikimybę valstybei ir pasakytų, kur slapstosi Augustas. Dėl to Anetei nereikės trukdyti motinos. Ir tegu nesitiki, kad galės keliauti Sibiran kartu su vaikais. Ji važiuos tenai, o mes liksime čia. Mano vaikams nereikia motinos, kuri yra fašistinio išgamos parankinė.

Anetė nieko nepasakė ir neprisipažino.

Saugumas vis dėlto surado Augustą.

Šlykštukas, ko gero, kalba apie Katarynos dėdę Augustą. Dėdės sesuo vardu Anetė, o jos vyras buvo komunistas. Ir Augustui buvo įrengta slėptuvė motinos namuose.

IŠ PRADŽIŲ

IRENĖ

IŠSIKRAUSTĖ iš grynasuomiško miestelio į didesnį Suomijos miestą. Po poros metų ir aš nusekiau paskui ją. Į tokį miestą, iš kurio laivai plaukia Talinan. Į tą miestą, iš kurio mes visada plaukdavome į Taliną ir į jį visada pirmiausia grįždavome iš Talino. Į Anos pasaulio priemiestį, *Kallio*[1] ir tarp *Kallio* kekšių, lėti kekšių žingsniai šalikelėje, vyrai, kurie, man atsakius suomiškai, išsigando lygiai taip, kaip ir kadaise Estijoje.

Pirmą kartą taip nutiko Talino uoste, kai buvau vienuolikos. Stovėjau eilėje prie taksi ir laukiau mamos, kai prie manęs priėjo suomis, ir aš žinojau, jau žinojau, kol dar jis nepriėjo prie manęs, kol nieko nepaklausė, aš žinojau, ką tas vyras manė.

Ak, vadinasi, suomė?

Vyras išsigandęs paraudo ir nuėjo.

Ir panašūs nutikimai po dešimties metų, būnant *Kallio*. Vienintelis skirtumas tas, kad aš taip dažnai kaip pirma nesilaikydavau prie mamos, ir mama nebuvo laikoma mano sąvadautoja. O šiaip viskas vyko lygiai taip, vyrai, papročiai, žvilgančios akys, išgąstis, gesinantis žvilgesį.

Panelė kalba suomiškai taip, tartum būtų tikra suomė? Nieko tokio, labai šaunu, labai šaunu.

Ir tuomet jie sprunka nuduodami, lyg nieko nebūtų nutikę.

1. Vienas iš Helsinkio mikrorajonų.

Laive jie manė, kad nekalbu suomiškai, ir sėdėdami šalia šnekėjo balsiai apie savo patirtį su Talino kekšėmis. Tas pat kartojosi ir „Viru“ viešbutyje. Kai priėjo mama ir mudvi ėmėm kalbėti suomiškai, jie išsigandę neteko amo.

Tą pirmąjį kartą aš vilkėjau juodais trumpomis rankovėmis ir prigludusiais trikotažiniais marškinėliais, mūvėjau juodas aptemptas kelnes ir avėjau kiniškais sportukais. Buvau 11 metų, 160 cm ūgio ir svėriau 53 kilogramus. Plaukai buvo rusvi, tiesūs ir veidas beveik be makiažo. Veidas buvo per mažai dažytas, tad neatrodžiau kaip rusė, bet apranga nebuvo ganėtinai suomiška – daugiau nebesutikau dėvėti tų pardavimui skirtų drabužių, norėjau apsivilkti savuosius. Kita vertus, aš neatrodžiau ir kaip estaitė, nes nevilkėjau nieko ypač moteriško, nei mini sijonėlio, nei aukštakulnių batelių. Ir buvau be to, ką mama vadino anų moterų „vizitine kortele“ – vos išmokusio eiti vaiko, kuris būdavo su savo motina ir jos draugėmis. Iš tikrųjų su moteriškėmis visuomet būdavo koks vaikelis, galbūt vaikai teikė savotišką apsaugą – vaikštinėjanti mama su vaiku juk negali būti kekšė, o gal vaiko paprasčiausiai nebuvo kur ar su kuo palikti, ir kitos merginos prižiūrėdavo jį, kol motina užsiimdavo savo reikalais.

O aš buvau jauna, gražiai sudėta ir vis dėlto gana moteriška, tad negalėjau būti plokščiapadė suomė, ir marškinėliai 1988 metais suomei merginai buvo pernelyg aptraukti, ir buvau vietoje, kur vaikštinėjo užsieniečiai.

Taigi viskas aišku.

Kiek?

Kallio šalimais sustojantys automobiliai ir žvilgsnį gaudantys vyrai manęs *nekasė*, nors kitos moterys, pakliuvusios į tokią

padėtį, labai įsiplieksdavo. Aš nemokėjau. Man net galvon nešaudavo, kad už tai galima supykti. Man tai atrodė taip pat įprasta kaip užsirišti atsilaisvinusį batų raištį gatvėje; po valandos to net neprisimeni. Tiktai *Kallio* aš nesustodavau net batų raištelio užsirišti.

Aš nežiūrėjau niekam į akis.

Aš nepasukdavau akių į gatvę.

Eidavau žvaliai, nudelbusi žvilgsnį žemėn.

Visuomet nešdavausi daugiau krepšių, ne vieną rankinę.

Aš neskirdavau gatvėje pasimatymų ir nesutikdavau laukti, kol mane paveš.

Nelėtindavau tempo, net kai būdavo slidu. Neatsigręždavau užšnekinta. Nekreipiau dėmesio, jei kas nors paklausdavo kelio, kiek valandų, bet ko, arba kai kas nors važiuodamas greičiausiai pasiklysdavo, ar norėdavo nusipirkti vieną cigaretę.

Aš neidavau per arti važiuojamosios gatvės dalies ir traukdavau tiesiausiu keliu, kad ir koks jis tuo metu būtų, nes prostitutės visada eidavo tuo pačiu ilgiausiu keliu.

Buvau kelyje į namus.

Jis žinomas, gerai žinomas.

Aš jau buvau ne svetimame mieste.

Pažinojau *Kallio* gatvių prostitutes kaip senas pažįstamas, prieš nugirsdama kokį rusišką žodį, kartais nė neregėdama merginų, man pakako, kad girdėjau lėtus kekšių žingsnius, velkamus užkulnius. Merginos, atrodančios kaip pusamžės moterys. Jos vaikštinėjo poromis. Žiemą kuri nors vilkėjo kailinius, bet daugelis – vatines striukes. Merginos žingsniavo pasėdėti ant laiptų turėklų *Kinapori* parke. Lūkuriavo. Stebėjo pro šalį

važiuojančius automobilius. Pakilusios vėl žingsniavo, artėjant policijos mašinai.

Kažkas išskirtina. Gal dėl plaukų. Jie per ilgi, kad būtų tokio amžiaus moterų suomių plaukai, ar pernelyg suvelti, kad būtų tokio amžiaus suomių ilgi plaukai. O gal dėl dygstančių ūsų. Ar dėl to, kaip dvi rusės eina viena šalia kitos. Galbūt iš tikrųjų viską lėmė eisena. Strėnų siūbavimas. Stoties tunelyje jaunos rusaitės vaikštinėjo įsikibusios viena kitai į parankę, tarsi būtų buvusios Maskvoje kaip anksčiau. *Kallio* merginos nevaikštinėjo kaip rusės, susikibusios už parankių, o gal jos tai darė kaip nors slapčia. Galėjai jausti, kad buvo prie to pratusios. Galbūt jos taip vaikštinėtų, jeigu nereikėtų uždarbiauti.

1973

Kas iš tiesų nutiko Augustui?

Kuria prasme nutiko Gustui? Sofija triūsia prie viryklės. Arnoldas netrukus grįš pavalgyt. Ir Linda pasiliks vaikų pažiūrėti.

Kodėl Anetė niekad nieko nekalbėjo? Kada Anetė tapo nebylė?

Ji nieko daugiau nesakė, tik „taip", linkčiojo galvą, nuolat kartodama „taip". Arba „taip, nereikia".

Anetės vyras buvo piktas. Be to, iš pašaknių raudonas.

Kodėl Anetė jo nepaliko?

Koks gi čia klausimas? Anetė niekuomet nebūtų palikusi savo vyro. Ji ne tokia moteris. Anetė ir nebūtų drįsusi to padaryti. Jis buvo toks blogas vyras, tas Konstantinas.

Kuria prasme blogas?

Blogas.

KAI
IRENĖ

PERSIKĖLĖ į Helsinkį, aš nuolatos ją lankydavau, kaip kad Irenė ateidavo pas mane Grynasuomijoje. Vos neuždusau iš ilgesio Irenei, likusi be jos grynasuomiškame miestelyje. Bendrauti su savo Viešpačiu ir mylimuoju tais metais nebebuvo taip puiku kaip anksčiau, kai gulėdavau savo kambaryje susiėmusi už pilvo iš bado ar valgymo orgijų, nebejaučiau tokio pasitenkinimo galia ir visų fizikos dėsnių paneigimu. Tiesą sakant, reikalai suprastėjo vien todėl, kad kambaryje gyvenau ne viena. Gyvenimas po vienu stogu su kitais nustato tam tikras bendravimo ribas, vis tiek, ar tai liečia žmogų, ar maistą. Mano Viešpats jau ėmė reikalauti, kad gyvenčiau viena. Tai irgi paskatino išsikelti.

Kai apsigyvenau savo vieno kambario bute, Viešpats atsikratė paskutinių apribojimų. Pati eidavau į maisto parduotuvę. Pati gamindavausi valgyti. Ne kartkartėmis, o visuomet. Galėjau lėbauti smaguriaudama, kiek tik lindo, savaitėmis ir paromis. Žinoma, būčiau galėjusi lėbauti ir naudodama bet kurį kitą migdomąjį, bet man tas vienas nuolatos buvo visa galva aukščiau už kitus.

Tuomet padariau tai pirmąjį kartą.

Savo mažame tualete išsilaisvinau nuo neišvengiamo dėsnio, kad kalorijų perviršis eina mano kūne į riebalus, nuo dėsnio,

kurio dėka nuo dešimties metų numesdavau kilogramą, kad ji bemat prisismaguriautų.

Gyvenant vienai buvo lengva pradėti.

Nebuvo nieko, kas galėtų stebėtis, kiek kartų per dieną šveičiu savo klozetą.

Nebuvo nieko, kas galėtų pasiklausyti, sekti, užuosti.

Mane supančių žmonių gyvenimas buvo toks pat netvarkingas kaip ir mano. Niekas nieko nežinojo, kaip aš valgau.

Vadinau tai laisve.

Pirmo kurso studentė. Pirmieji metai toli nuo namų. Kiaurą dieną ir naktį galima pačiai sau mėgautis maistu. Nebesinori ištisom savaitėm misti juoda kava ir kopūstais. Man ligi gyvo kaulo įgriso agurkai, ridikai, pomidorai, nekenčiau lieso mėsos sultinio ir „Dietoroll" karamelių, mintis apie salotų lapus kėlė pasibjaurėjimą. „Fun Light" sultys atrodė tokios šlykščios, negalėjau jų gerti net atskiestų.

Ir man pakyrėjo Irenė.

Per daug metų buvau priklausoma nuo viso to.

Norėjau dorai palėbauti prie pačių geidžiamiausių valgių. Kol kas dar galėjau tai padaryti. Pašėlti. Leisti tam įvykti.

Ir aš leidau. Be Irenės.

Irenė neįstojo į aukštąją mokyklą.

Aš įstojau, žinoma, iš pirmo karto, ir tenai, kur pati norėjau.

ANTRAISIAIS STUDIJŲ METAIS man nerūpėjo laikytis saugaus valgių sąrašo netgi vienui vieną dieną per savaitę.

Irenei vis dar nepavyko įstot studijuoti, ji netiko kaloringumui matuoti jau parėjusiais metais. Mudvi nesusitikdavome kas dieną, neidavome kartu valgyti. Irenei nepatiko leisti savaitgalių baruose, man patiko. Irenė nenorėjo susitikti su kitais į aukštąją įstojusiais klasiokais, aš norėjau. Irenė norėjo gyventi priemiestyje, aš – centre. Norėjau lankytis kavinėse ir parduotuvėse, o Irenė nenorėjo. Aš teturėjau laikinus romanus, Irenė ėmė draugauti su vaikėzu, kurio tėvai buvo turčiai, gyvenantys Grynasuomijoje. Irenė ir vaikėzas patraukė su palapine į Grynasuomiją, aš Jonines ir Naujuosius metus leidau Helsinkio baruose.

Irenė visiškai niekam nebetiko.

Atsižadėjau saugaus valgio sankaupų. Anksčiau šiukšlėms mesti naudojau maišelius nuo vaisių, nes kitų maišų beveik nesusikaupdavo. Nuo dabar turėjau šiukšlėms pirkti didelius maišus. Likę apelsinai ilgainiui ėmė pūti šaldytuve, obuoliai susiraukšlėjo, per lieso jogurto folijos dangtelį prasimušė pelėsių dėmės. Pamiršusi valgymą atsidėjau valgio vėmimui arba būviui be valgio. Tai daug paprasčiau, negu balansuoti tarp saugiam valgiui skirtų dienų ir bulimijos dienų. Kur kas malonesnis porą

valandų, ar net valandą trunkantis bulimijos priepuolis, nei užsiimti tuo visą dieną.

Aš greitai tapau vėmimo profe. Net būtų galima teigti, kad turėjau tą sugebėjimą nuo pat pradžių, bet jis galutinai atsiskleidė tik dabar. Vemti be garso buvo labai paprasta ir, darant tai gana greitai po valgio, vėmalai beveik nedvokė. Galiu tai laisvai daryti viešose vietose. Juk, pavyzdžiui, smuklėse girti žmonės dažniausiai vemia. O kai nebesilaikiau saugaus valgių dienų ir bulimijos dienų, kurias pirmaisiais studijų metais praktikavau daugiausia keturis kartus per savaitę, gerklė taip su tuo apsiprato, kad iš mano balso nebegalėjai spręsti, ar aš vėmiau, ar ne. Imdamasi saugos priemonių nuo to, jeigu mano Viešpats panorėtų, kad ištintų seilių liaukos, nuodugniai tikrinausi veidą griežtai nustatytu laiku ir fotografavausi, tačiau nepastebėjau nieko, kas keltų susirūpinimą. Tik skruostikauliai labiau išryškėjo, negu prieš numetant penkiolika kilogramų.

Kai kas tvirtina, kad, esant bulimijai, negalima numesti svorio, ir, šiaip ar taip, organizme lieka užtektinai maisto medžiagų, o kadangi bulimikių maistas paprastai būna kaloringesnis, svoris lieka toks pat. Tam tikra prasme tai teisybė. Tačiau faktas tas, kad, pilve nelikus jokio maisto, svoris puikiai krenta. Nė vienai normaliai sveriančiai bulimikei nepavyksta pašalinti viso suvalgyto maisto. Ir dar viena gera savybė: jeigu oda linkusi riebaluotis, atsiranda inkštirų, kurie nuo riebaus maisto, prieskonių ir sūrių gali paūmėti, bulimija prisideda prie odos priežiūros.

Viena Irenės draugė turėjo atsisakyti bulimijos, nes vietoje plokščio kaip lenta pilvo ji pelnė paraudusias akis; nuo vėmimo ir veide, ir akyse ėmė trūkinėti paviršinės kraujagyslės. Marisa kurį laiką gydėsi akių lašais, tačiau jie nebuvo itin veiksmingi, ir jos darbe, vaikų darželyje, imta daryti užuominų apie

galimą problemą dėl migdomųjų. Ji nusileido tiktai dar vieną kartą. Vaikams iškepė obuolių pyragą ir kiekvienam skirtas gabalėlis, Marisos manymu, buvo per didelis mažiems vaikams, tad Marisa perpjovė gabalėlius pusiau, suvalgė likusias puseles ir kaipmat puolė į tualetą. Ji pavadino tai lūžiu. Man bulimijos priepuolis niekuomet nebuvo lūžis. Vien paprasčiausias atsipalaidavimas. Kaip atsipalaidavimas gali būti lūžis? O kai jis tampa kasdienio maitinimosi būdu, nebelieka jokių kitų variantų.

Vienintelis keblumas tas, kaip mano įsišėlusį Viešpatį pažaboti viešose vietose. Jis virto tiesiog nepakenčiamu. Neklusniu. Šeimininku. Nuolatos gundydamas, kuždėdamas, klampindamas mane į beviltiškas aplinkybes. Kuteno papilvę, iškišęs ilgą liežuvį. Eikš, mano meile, eikš...

PAVOJINGAI
ŠIUGŽDANTIS

KARAMELIŲ maišelis priartėjo prie manęs. Kas gi ten skanaus? Maišelį atkišo Saros ranka, Sara buvo mano kursiokė, ir pokalbis tęsėsi, tartum nebūtų vykę nieko ypatinga, mes čia tik šiaip šnekučiuojamės viena kita tema, ir tuomet maišelis pasiekė mane, kitus jau buvo apėjęs, jie atsainiai išsitraukė iš jo po vieną vaisių ar saldymedžio pastilę – tik pamanyk, vičvieną – įsimetė burnon ir dabar čiulpė tą vienintelį saldainį ar kiti krimto taip stipriai, kad buvo girdėti trekšint, ir maišelis jau buvo mano rankoje, norėjau atsisakyti, nes nebūčiau pasitenkinusi ta velnioniška vičviena gardėsio kruopele. Tačiau maišelyje, be kitų saldėsių, dar buvo irisų, o man irisai...

Be to, jeigu būčiau atsisakiusi, manęs paklaustų, ar laikausi dietos, nors buvau pagarsėjusi tuo, kad galėjau pervalgyti net didesnio ūgio vyrą, ir vis dėlto likau nedidukė ir maža, galinti tilpti bet kieno glėbyje ir be rūpesčių pirkti drabužius per išpardavimus, kur būna likę tik mažiausi dydžiai. Ir nereikia net pasimatuoti. Vis tiek ant manęs viskas puikiai guli.

Vadinasi, turėjau paimti karamelę. Vienui vieną. O kitas grąžinti Sarai. Ak, kokia piktdžiuga, kokie pajuokiantys kitų žvilgsniai, kuriuos aš pelnysiu, jeigu taip nepadarysiu. Blablablaa, argi tu ne išimtis, juk ir tu turi stebėti savo svorį.

Blablablaa, tu, juk tu nuolatos manei, kad neturi žemintis, jausdama tokią pat kilogramų baimę, ką tu dabar pasakysi? Tu lygiai tokia pat kaip mes visos kitos.

Skubriai paėmiau irisą ir dar skubriau įsimečiau jį burnon. Buvau per skubri. Supratau pati, bet niekas neatkreipė į tai nė mažiausio dėmesio. Aš jau nebegalėjau sekti pokalbio, visos juslės susitelkė burnoje, dantyse ir jų veriančiame diegulyje, po liežuviu, ant liežuvio, grietinėlės tąsiuką votulojančiame liežuvyje, senas geras jausmas, lyg vėl būtum grįžusi savyje į namus, kita paskaita netrukus prasidės, o senas žinomas man jausmas, senas žinomas slogutis kuteno pakinklius ir strėnas šnibždėdamas, eikš, mano miela, eikš, nuo to nebegelbėjo jokia cigaretė nė kitur nukreiptas dėmesys, neįmanoma, visiškai negalėjau susikaupti, teliko pagieža, kuri liepė kojoms greičiau iš čia mauti ir tęsti tęsti, be galo tęsti valgymą ir valgymą ir valgymą ir valgymą, be galo judinti žandikaulius, ryti, išsižioti kitam kąsniui ir paskui dar kitam, vis iš naujo, kol užmigsi taip giliai, taip giliai, kaip niekada niekur nebuvo nutikę, taip giliai, kad teliktų vien juoda ir minkšta, tokia visa gaubianti tamsa, kuri nekelia jokios baimės, o vien ramybę.

Grietinėlės tąsiukas tirpo burnoje stebėtinai iš lėto. Kada gi pagaliau jis dings. Kramtyti negalėjau, nes būtų visai galas. Buvo ir kitas variantas, gana neįtikimas, bet vis dėlto. Jeigu bemat išspjaučiau saldėsį ir eičiau išsivalyti dantų, sunaikinčiau savo burnoje tą labai mielą skonį; jeigu skubriai tai padaryčiau, dar spėčiau paskui kitus nueiti į paskaitą ir atsisėsti tiesiai bei guviai, ir konspektuoti dėmesingai ir sumaniai, ir energingai. Turėčiau taip padaryti, nors kartą. Mikliai šmurkštelėjau tupyklon ir išspjoviau tą mažulytį iš savo burnos, įnirtingai išsivaliau dantis, tokiems atvejams visuomet nešiojausi dantų

šepetėlį, šveičiau stropiai, nors galva plyšo nuo veriančio dantų skausmo, dar įsimetu burnon dviejų kalorijų pastilę, pasaldintą aspartamu ir todėl saugią, gaivinančią ir atsiduodančią pipirmėtėm, ir jau lėkte į paskaitą.

Paskaita jau buvo prasidėjusi, nuėjau savo vieton ir bemat susigaudžiau, kokia tema, po paskaitos atsiminiau visus ligi vieno žodžius, jaučiausi pergalingai ir skubėjau namo šokio žingsniu, nerūpestingai sustodavau priešais vitrinas, eidama per parką uodžiau orą ir žiūrėjau į atbėgančius šunis prie šunų parko, mano kojos buvo lengvos ir laisvos, tarsi ką tik įsimylėjusios moters prieš pirmąjį santykių įskilimą. Špygutė! Vis dėlto mano viršus. Mano širdin buvo įsmilkusi dvejonė, bet aš įrodžiau, kad tai netiesa!

Galėjau net galvoti apie studentą, kurį buvau nusižiūrėjusi. Iš pradžių net nežinojau jo vardo. Bet jis gūžtelėjo pečiais, vienu kiek anksčiau už kitą, tik truputėlį, sugniaužęs kumščius susibruko į kišenes ir nuėjo statydamas pėdas kiek vidun, tačiau visiškai nepanėšėjo į kvailį. Jis buvo pernelyg guvus ir greitas. Visiškai neprastas, nors atrodė, kad valgykloje ir net gurkšnodamas kavą jis nuolat kažką skaito. Būtų liūdna, toksai draugas neveiktų teigiamai mano mitybos, jis nepastebėtų, net jeigu visus valgius palikčiau neliestus ar susišluočiau į rankinę, man kiltų jausmas, kad aš jam nė kiek nerūpiu. Netinkamas variantas.

Minutėlė. Kaip ten sakiau? Toksai draugas neveiktų teigiamai mano mitybos! Koksai draugas? Toksai, kuris paliktų rūpintis valgymu man pačiai. Bet ar aš kaip tik tokio neieškojau? Tai buvo paskutinis kartas, kai sugebėjau išvengti priepuolio po to, kai įsimečiau į burną kai ką iš juodojo sąrašo.

SU MANO VIEŠPAČIU SUSIJUSIŲ dalykų, kurių nepapasakojau Irenei, ėmė kauptis tiek daug, kad iš tikrųjų nebeturėjom apie ką šnekėti.

Kuo labiau nežabotas ir visagalis darėsi mano Viešpats, tuo mažiau pakako noro slėpti tai nuo kitų, išskyrus savo šeimą. Aš buvau bulimikė, na, ir kas? Irenei visiškai neįmanoma pasakoti apie tai, todėl Viešpats su Irene abu kartu netilpo mano gyvenime. Vieno reikėjo atsižadėti. Jeigu Irenė susitikinėtų su manim dažniau, gal ir būčiau išsipasakojusi, bet susitikdavome taip retai, kad paprasčiau buvo apie tai nekalbėti, o po kurio laiko kalbėti jau buvo absoliučiai neįmanoma.

Eikš, mano meile...

1974

Kataryna atmena savo draugės Anės žodžius: iš tėvynės niekas neišvyksta, iš jos išveža.

Antra draugė, Monika, buvo pasiskolinusi iš Katarynos pinigų, tačiau nesugrąžino, nors Kataryna, tiesiogine žodžio prasme, prašo grąžinti. Monikos manymu, Kataryna maudosi piniguose, nes draugauja su suomiu ir rengiasi išsikelti Suomijon. Kam Katarynai tie rubliai.

Katarynos namuose niekas netaria gero žodžio apie suomį, bet blogo taip pat nesako. Apie Anetę Kataryna daugiau neklausinėja. Nė apie kitus, pavyzdžiui, Augustą.

UNIVERSITETO
VALGYKLA

SAUSAKIMŠA – daug pažįstamų. Norėjau užkąsti viena, bet tai neįmanoma. Sunku laikyti padėklą, nes sykiu reikia padaryti tiek dalykų. Reikia natūraliai šnekėti su kitais ir vienu metu valgyti. Negalima bulimiškai šlamšti, tai sukeltų įtarimą ar bent atkreiptų kitų dėmesį, tačiau netinka ir lesioti, slėpti maistą ar terlioti pilną lėkštę, kaip daro anoreksikės. Valgyti būtina atkreipiant kuo mažiau dėmesio, tuomet tai atrodo natūraliai, tiesa? Kaip tai daroma?

Valgiau vienodu tempu paeiliui su kiekvienu sėdinčiu už stalo. Tada niekas nepastebėdavo, kad valgau su jais vienu tempu. Tarpais ritmas susipainiodavo ir beveik viską sukirsdavau, nors kiti tebuvo įpusėję valgyti. Neįmanomas dalykas. Ar išeiti tuojau pat, o gal lyg niekur nieko atsinešti daugiau. O jeigu pamėginčiau tai, ką jauti, kai išeini iš valgyklos ir trauki, pavyzdžiui, parūkyti? Bet kiti dar valgė. Aš neturiu išsiskirti iš kitų. Antraip gali nutikti, kad parėjusi namo vėl prisivalgysiu. Vadinasi, reikia likti už stalo. Kodėl kiti valgė labai lėtai? Šakutės judėjo ore taip iš lėto, kad girdėjau, kaip jų smaigaliai badė orą ir brūžinosi į jį. Peiliai žvangėjo ir terkšėjo, peilių iečių nesibaigiantis čerškimas vertė mane nuo kėdės. Turėjau atsistoti ir eiti atsinešti daugiau. Pilnos lėkštės saugus sunkis mano rankose. Norėjau pradėti valgyt jau eidama prie stalo, vietoj poros riekučių pasibrukti visą duonos kepalą po pažas-

tim, kitą įsimesti rankinėn, kad tiesiai pro valgyklos duris nereikėtų bėgt į parduotuvę, kad valgymo medžiagos kiekis būtų garantuotas ir galėčiau likti kalbėti su kitas.

Kaipgi aš išgyvensiu popiečio valandas? Turėčiau sėdėti ir nuduoti, kad nieko ypatinga nevyksta, ir konspektuoti, nors kojos visą laiką taikytųsi eit į namus valgyti toliau, arba smukti į moterų tualetą ir išleisti tai, kas jau buvo pilve. Atsinešiau daugiau duonos. Už kaimyninio stalo sėdėjo keletas žmonių, su kuriais kadaise turėjau kažką bendra, tačiau nepajėgiau žvilgtelėt jų pusėn ir pasisveikinti, nes laikiau duoną, ir pilvą nepaliaujamai traukė prie jos.

Universiteto tualete ritmingai ir uoliai gramdžiau savo nagų volelius. Iškart pasijutau ryžtingesnė. Galbūt tai paskutinis kartas, bent jau šią savaitę. Bent šiandien. Bent šiuo metu. Mano pirštų galai, nušveisti nagų šepetėliu, paraudo sveikai ir maloniai, paskui dar sykį nusiploviau rankas. Apuosčiau savo nagų volelius, uostinėjau kaip koks gyvūnėlis kiekvieną pirštą atskirai, o po to kiekvieną plaštakos pusę ir plaukų galus. Mėginau pasitikrinti ir drabužius, ar ant jų neužtiško kas įtartino ar dvokiančio. Vienintelis virtuvės ploviklis „Bemina“ visiškai pašalina vėmalų smarvę nuo rankų, bet jo nebuvau pasiėmusi. Teko tenkintis paprastu muilu. Ar buvau pasirengusi iš čia išeiti? Gal dar kartelį nusiplauti rankas. Jau išsivaliau dantis ir paskalavau burnos gaivikliu, skalavau juo gerklę jau kuris laikas. Bet nosyje vis tebejaučiau dvoką. *To* dvoką. Tačiau nežinojau, ar dvokė tik mano nosyje, ar visur manyje, ar tai jau virto man būdingu kvapu. Dėl viso pikto dar kartą nusišnypščiau, ir ant servetėlės atsirado keli linų sėmenys. Jų buvo duonoje. Duonoje, kuri tokia gera, minkšta ir šviežia, ir kuri taip gerai kvepėjo su sviestu.

Ant kitos rankovės buvo mažutėlaitė dėmelė. Apuosčiau ją. Negalėjau pasakyti. Galbūt. O gal tai buvo tik dėmė ar kas kita. Kažkas nesmirdinčio. Kažkas, kas neišduoda mano veiksmų. Ar turiu pasikliauti savo nosim, ar pamėgint pašalinti dėmę? Žinoma, visų pirma turiu būti tikra. Nusivilkusi palaidinę nuėjau prie kriauklės jos skalbti. Kažkas įėjo pro duris. Aš nepakėliau galvos. Įėjusioji pasisveikino su manim. Buvau įsigilinusi į savo palaidinę. Šūktelėjau, kad įmerkiau rankovę į sriubą. Susijuokiau trumpai. Kartais juk nutinka. Nežiūrėjau atėjusiajai į akis. Kabinos durys užsivėrė. Pažvelgiau į veidrodį. Atrodžiau, lyg būčiau verkusi. To betrūko. Tada prisiminiau, kad pietaudama apskritai nevalgiau sriubos. Labai neapdairiai pasielgiau. Palaidinė buvo šlapia, bet nieko nepadarysi. Įsikišau burnon dar vieną pastilę. Išėjau, kol ta antroji neatėjo plautis rankų, ji gal būtų suvokusi, kad šiandien nevalgiau sriubos.

Iš to, ką dariau, neturėjo likti ir neliko jokių žymių. Niekas nieko neturėjo pamatyti ir nepamatė. Kad mano bulimanoreksija gyvuotų gerai ir žvaliai. Antraip kiti mėgins ją iš manęs atimti. Todėl nuėjau pas gydytoją. Kad galėčiau pasilaikyti savo bulimanoreksiją. Jeigu turėčiau nualpti, ar jei, pavyzdžiui, mano svorio indeksas nukristų ligi dešimties, ir mane išvežtų į ligoninę, o aš negalėčiau tam pasipriešinti.

Va kur atsidūriau: turiu gelbėti savo meilę, bulimanoreksiją. Aš be jos neištversiu.

1999 03 20

Gydytojas klausia, kaip mano mama į tai žiūrėjo.

Pasakiau, kad ji nežinojo.

O tėvas?

Jis tuo labiau.

Gydytojas buvo apstulbęs. Bene įmanoma, kad net motina ničnieko nepastebėtų, nors aš turėjau rūpesčių dėl valgio vienuolika metų, iš kurių didžiąją dalį gyvenau po vienu stogu su mama?

Pasakiau, kad aš ir pati nesupratau, jog turiu keblumų. Dėdė gydytojas turi žinoti, kad tik bulimikės suvokia savo problemą, anoreksikėms taip nutinka retai arba per vėlai.

Tą pirmąjį kartą aš tiesiog įpuoliau pro Studentų sveikatos priežiūros fondo duris, aš visiškai neketinau ten eiti, žinojau tik viena, jog esu be galo išvargusi, taip išvargusi, kad negalėjau nei valgyti, nei būti nevalgiusi. Turėjau eiti pati, kad manęs neišvežtų. Ir vis dėlto buvau tikra, kad į mane nežiūrės rimtai, o turėsiu įrodinėti, kad laikausi vien kuklios dietos. Tačiau gydytojas iškart mane užregistravo pas kitą gydytoją, kurio specialybė – valgymo sutrikimai. Jis pasakė, kad Studentų sveikatos priežiūros fonde yra grupė, specializuota valgymo sutrikimų klau-

simu, ją sudaro bendrosios praktikos gydytojai, psichiatrai, psichologai ir netgi dietologai. Bet kam jie man? Galėčiau kirsti lažybų, kad už tą garbią grupę ne mažiau žinau apie maistą ir maisto stygių, dėl lėtinio sumažėjusio cukraus kiekio kraujyje, hipoglikemijos ir vėmimo atsiradusį kalio stygių kraujyje, hipokalemiją. Visa tai sukelia emocinius sutrikimus, depresiją, hipochondriją, isteriją, pykčio priepuolius, net psichozės būseną. Didėja apatija, taip pat psichinis abejingumas (viskam, išskyrus maistą), energija ir žvalumas sumažėja, darbo ir socialinis pajėgumas sumenksta. Badaujantys žmonės yra socialiai izoliuoti ir nesidomi lytiniu gyvenimu. Ar tęsti? Dar pažymėta ir tai, kad jie lyg tremtiniai negali atsikratyti jausmo, jog yra persekiojami kažkokių blogų jėgų. Badavimas bukina jausmus, jautrumą ir kitas žmogiškas savybes, sunaikina asmenybę. Ar dabar gana?

Gerai, aš sutinku pasitikrinti sveikatą ir padaryti tai, kas reikia. Svarbiausia, kad manęs niekur neuždarytų. Tai visų svarbiausia. Aš prisipažinau. Prisipažinau viską, kas susiję su valgymu. Pasakojausi savo naujam mitybos gydytojui kelias valandas. Elgiausi sąmoningai ir apgalvotai. Mano tikslas tebuvo neleisti savo Viešpačiui taip įsismaginti, kad būčiau baigusi intraveniniu maitinimu ir negalėčiau mankštintis, vemti ir užsiimti kitais svarbiais dalykais.

Pažadėjau užsukt į laboratoriją duoti kraujo mėginį.

Nuolatinis laikrodžio stebėjimas prasidėjo 22 valandas prieš duodant kraujo mėginį. Apie vidurdienį Sara pakvietė mane susitikti pavakary, ir aš sutikau, nepasakiusi jai nė žodžio apie kitos dienos rytui sutartą procedūrą.

Prieš rengdamasi vakarui vis dėlto paskambinau Sarai ir tuomet išsprūdo, kad kitam rytui esu užrašyta duoti kraujo. Sara iškart nustebo, kodėl? Atsakiau, kad tai tik rutininė patikra. Ko tokio rutininė patikra? Aš iškart nesumojau, ką atsakyti. Sara tarė, kad tada aš negalėsiu su ja susitikti. Jeigu rytą eisiu duoti kraujo mėginį, iš vakaro nuo dešimtos valandos turiu būti nevalgiusi ir negėrusi. Tai turėtų būti aiškiai nurodyta mano siuntime. Tikriausiai kas nors tą priminė, skirdami man laiką.

Pasakiau, kad galiu nueiti kokią kitą dieną. Ne taip skubiai reikia. Sara norėjo dar kažko paklausti, bet greitai numečiau telefono ragelį. Netrukus perskambinau jai sakydama, kad ryšys nutrūko, nežinau, kodėl, ir ji nusistebėjusi dėl to nebepaklausė nieko, kas jos nelietė.

Lygiai taip būčiau galėjusi nueiti į laboratoriją duoti šlapimo ir kraujo mėginius kitą kartą, nors buvau prisižadėjusi savo mitybos gydytojui, kad tikrai nueisiu į laboratoriją šią savaitę. O rytoj penktadienis. Kad sutvarkysiu ir tą dalyką. Tikrų tikriausiai. Būtinai. Kaip ir praėjusį kartą. Ir dar sykį prieš tai. Kiek kartų buvau žadėjusi atlikti kraujo mėginį. Kiek kartų buvau nuėjusi.

Aš tiktai nenorėjau žinoti, kokiu vandeniu virto mano kraujas po vienuolika metų trukusio valgymo cirko, nors kaip tik tai dabar reikėjo išsiaiškinti.

Pirmoji SSPF psichiatrė, su kuria susitikau, nebuvo mitybos sutrikimų specialistė. Nesuprantu, kodėl nusiuntė pas ją. Moters kūną nupurtė pasibjaurėjimo šiurpulys, kai pasakiau, kad, taip, mano bulimija pasireiškia vėmimu.

Antrasis psichiatras įrašė savo vertinime, kad esu nestabili asmenybė ir pasižymiu svyruojančia seksualine tapatybe. Arba ieškančia. Ar neapibrėžta. Bet aš tiesiog stengiausi išgirsti save, nes niekas kitas negalėjo to padaryti už mane, taip pat ir trečioji terapeutė, nepratarusi man nė žodelio. Murmėjo, linkčiojo, bet nieko nesakė ir nepaklausė. Ta psichologė šiaip jau buvo maloni moteris ir po kiekvieno mudviejų susitikimo nusiplaudavo rankas, kaip ir po kitų pacientų, pasibaigus priėmimui. Girdėjau koridoriuje, kaip jos apyrankės guviai žlegėjo srovenant vandeniui, paskui ji taip pat guviai šluostėsi rankas ir apyrankės vėl žlegsėjo, nors kitokių papuošalų ji apskritai nenešiojo ir, kaip moteris, buvo gana vyriška.

Ketvirta buvo panaši, penktoji jau nebedomino.

MEČIAU

TERAPIJĄ

IR užsirašydavau pas savo mitybos gydytoją tik tada, kai reikėdavo vėl gauti vaistų. Jeigu mano receptas būtų galiojęs savaime, nebūčiau lankiusis SSPF netgi taip retai. Į dietologės priėmimą ėjau, savaime aišku, noriai. Tiesiog pereini iš vienos gatvės į kitą, peršoki nuo vienos pakopos ant kitos, nė karto neturi ties paskutiniu kampu atsigręžti atgal, nenueiti. Didžioji dalis anoreksikių prieš sverdamosi geria vandenį, kad padidintų svorį, bet aš taip nedariau. Nervai šiek tiek suimdavo, kokį skaičių parodys svarstyklės. Svarbiausia, kad nebūtų tas pats rodmuo. Kad būtų įvykęs kažkoks poslinkis. Žinojau, kad niekuomet nepasieksiu tokio taško, kai sveri trisdešimt kilogramų su centais. Tai ne fantazija. Iš esmės buvau bulimikė, o anoreksiją paprasčiausiai gavau priedo, nors gavau ją prieš pagrindinę prekę. Aš tiesiog neturėjau polinkio trisdešimčiai kilogramų, ir todėl prieš sverdamasi nesirūpinau dėl papildomų. Tenorėjau, kad mano svoris vėl truputį nukristų. Tas jausmas. Tas mėgavimasis. Žinoma, atsižvelgiant į patirtį, kad nutikdavo ir tokių atvejų, kai svoris pakildavo. Tačiau tai leido mėgautis dar tobuliau ir skatino.

Mano dietologė žvelgė draugingu karvės žvilgsniu ir kalbėjo užjaučiamu balsu, kuris, tardamas kiekvieną žodį, klausė, kaip aš jaučiuosi, ji niekada manęs neskubindavo, net tada, kai laikrodis rodė pasibaigus mano laiką. Dažnai toks apsilankymas virsdavo šiokiadienio švente. Pavyzdžiui, kai atėjau pas ją

antrą kartą, ir ji perskaitė įrašą apie mano pirmąjį vizitą, vykusį priiminėjant budinčiam gydytojui, be eilės. Vos perskaičiusi mano dietologė prisispaudė abi rankas prie burnos bei nosies ir palaikė jas taip minutėlę, prieš atsigręždama į mane. Buvau patenkinta. Jos veido išraiška reiškė mano mėgstamus receptus – kiek tik širdis jų geidžia, po dešimt vienetų ir gal net dešimt miligramų, argi tie penkių miligramų nebuvo per silpni šiuo atveju? Diapam, diapam, meile mano, padam!

Išlukštenau iš folijos pirmąjį „Diapamą“, vos išėjusi pro vaistinės duris. Saulė daugiau neaitrino man akių. Smaugiantys gniaužtai be garso atsileido. Kaip gera pasidarė, gera ir ramu, tikrai gera.

Nuėjau aplankyti netoliese gyvenančios bičiulės, kuri negalėjo valgyti nieko, išskyrus jogurtą ir ledus, ar čiulpti ledinukus su pagaliuku, kaip visi dori „spido“ šniaukštikai. Tiesa, prisipažįstu, ledų jau seniai nebuvo mano saugiame valgiaraštyje. Vis dėlto norėjau su ja šnektelėti apie ledų rūšis. Apie įvairiausius jogurtus. Ką daugiau gali daryti po tokio pašnekesio, vien traukti parduotuvėn apsipirkti, jeigu pinigų nėra, pavogti, o paskui eiti namo, viską sukirsti ir išsivemti šaltais ir švelniais vėmalais, kurie nėra nemalonūs nei gerklei, nei nosiai.

Žinoma, „pamai“ turėjo mane taip sulėtinti, kad nė nebūtų kilusi panaši mintis. Kita vertus, naujo „pamų“ recepto gavimą reikėjo kažkaip atšvęsti, o aš mokėjau puotauti tik valgydama. Kai kam pobūvyje reikia „šnapso“, nes, jų manymu, be degtinės ne šventė, kitiems gana to, kad apsivelka savo geriausiais drabužiais. Kai kam šventė – tai bažnyčia. O mano vienintelė bažnyčia yra valgis.

Be to. Ledai buvo paribio maistas, tai nesaugus valgis, bet ir nekeliantis rimtos grėsmės, jis nebuvo toks pavojingas, kad pradėjusi valgyt nežinotum, kada galėsi liautis, jei tik valgio būtų gana.

Taigi valgymo ciklo jie nesukels.

PAGALIAU
GAVAU
SIUNTIMĄ į mitybos sutrikimų kliniką.

Gerai, aš sutinku rašyti savo mitybos dienoraštį, nors tai tikrai beprasmiška – tartum ir be to neatminčiau, ką esu valgiusi ir kada, ir kodėl, dėl Dievo meilės, aš vienuolika metų skaičiavau kalorijas ir kokiems valgymo priepuoliams pakaks mano pinigų, aš žinau, aš žinau, garbės žodis, aš tai žinau pati. Bet gerai. Skaičiuokime mano lesnojimus ir priepuolius, nežymint šalia kaloringumo. Nesąmonė. Aš vis tiek žymėsiu, nes dažniausiai kalorijų kiekis parodo, kodėl buvo valgomas tas ar anas maistas. Jeigu mitybos dienoraštis apskritai turi jums ką nors sakyti, jame būtina pažymėti, kad du pilni „Options" kakavos puodeliai buvo išgerti nevemiant tik todėl, kad viename puodelyje yra mažiau kaip 40 kalorijų.

Gerai, aš nueisiu pas dietologą, nors tai tiesiog juokinga, tartum neturėčiau užtektinai žinių apie maisto produktus, tartum kaloringumo lentelių nežinočiau geriau už daugybos lentelę, taip pat viso to, kas konkrečiai yra kiekviename maisto produkte ir kiek mano ūgio žmogaus organizmui per parą reikia kiekvieno produkto. Savaime aišku, aš žinau, idiotai.

Ir tuomet jie sako, kad nėra kito sprendimo, kaip taisyklingai maitintis.

Ne, tai *nepraeis*. Nieku gyvu.

Juokinga.

Sako, esą greičiausiai mano kūno svoris padidės penkiais kilogramais, bet jie ir vėl nukris, kai medžiagų apykaita įgaus pusiausvyrą, ir, matyt, aš valgysiu daugiau negu pirma, bet mano svoris liks normalus. Šneka tokius dalykus ir įsivaizduoja, kad imsiu daryti šias kvailystes.

Mano svoris jau tikrai nepadidės penkiais kilogramais. Ne, kaip mane gyvą matot. Nė vienai sekundei.

Mitybos sutrikimų klinika jau nebedomino. Nes nebuvau suinteresuota taisyklingai maitintis. Tai buvo beprasmiška. Juk neimsiu valgyt, kai ant lapelio užrašyta, kad dabar privalau valgyti. Ak, kas keturias valandas... nepaisant to, ar ką tik grįžai iš baro, ar buvai kur nors svečiuose, ar mieste, arba sau miegojai. Ar planavai valgymo priepuolį artimiausiu metu, ar kitą dieną – tuomet nieko nevalgai, bet augini geismą, kol galų gale nebesugebi atsispirti. Arba jei galėčiau tuo metu būti nevalgiusi, negalvodama apie priepuolius, tai netgi nebūtų sunku. Be reikalo neimsiu valgyti.

Prisižiūrėjau savo sveikatą kitaip. Po kiekvieno bulimijos protrūkio išsivalydavau liežuvį, kaip patariama bulimikų odontologijoje. Ilgai skalaudavau burną vandeniu ar pienu, arba „Vichy“, kurio šiaip negalėjau pakęsti. Kaip nurodyta patarimuose, išsivaliau dantis tik po poros valandų, kai jų emalis vėl sustingo. Gyvenant vienai tai joks keblumas. Kasdien po pagrindinio bulimijos protrūkio sušveisdavau po indelį vitaminų. Gėriau fluoro tabletes. Chromą, kuris turėtų mažinti saldumynų poreikį. „Vogel“ artišokų, uogų ir dagių ekstraktą virškinimui greitinti ir ginkmedžio ekstraktą mažajam kraujotakos ratui sustiprinti. „Gefilus“ sultis pilvui nuramdyti. Daug kalcio.

Tiesa, dėl anoreksijos buvau nusėta mėlynių kaip ką tik įsimylėjusi, užlekianti ant visų daiktų ir atsitrenkianti į juos,

man maudė raumenis, ir nežinojau, ar nuo bulimijos, ar nuo „spido“. Pastarąjį pamėginau porą kartų, tiktai pamėginau, negėriau reguliariai. Krūtis skaudėjo tikriausiai nuo vakarykščio „spido“, dar ir dabar buvo jautrios. Bet nosis... kas privertė ją varvėti, o nuo to nuolatinio varvėjimo skilinėti odą apie nosį, bulimija ar tai, kad užsitraukiau porą kartų, neturėjau supratimo, išsitepiau vazelinu šnerves iš vidaus ir kai kažkas paklausė, suverčiau kaltę šienligei.

Reikėjo dar kai ką padaryti. „Diapamas“ buvo geras, bet vis dėlto negana geras. Mano mitybos gydytojas buvo geras, bet negana geras. Kažko trūko. Net ne „spido“, nors tai buvo senas sulieséjimo preparatas. Negelbėjo „Oksepamidas“, „Ksanoridas“, „Tenoksidas“, „Alproksidas“, nei jų debesis – ničnieko. Ničnieko nebuvo gana siekiant pažaboti mano Viešpatį. Turėjau labiau pasistengti, rasti daugiau galimybių. Kažin kas dar turėjo būti. Kas nors.

Nieko kažko ar ko nors, kas priverstų mane dar labiau apsiryti.

Kažko, kas gera sveikatai.

Ko nors gera sveikatai.

Kas nors turintis keblumų dėl valgio? O gal kas nors jų neturintis?

Ką pasakys Viešpats?

Turėjau rasti kažką, kas neleistų man pulti dar žemiau. Ką nors, kas mane gintų ir valgydintų taip, kaip valgydinome viena kitą Irenė ir aš, kai dar nemokėjome deramai valgyt, kaip laikėmės apsikabinusios, kai krizenome mokyklos kieme ir kaip gelbėjome viena kitą parūpindamos valgio ir slėpdamos jo perteklių nuo Irenės motinos. Turėjau rasti vilką – *Hukką*[1],

1. „Hukka“ (*suom.*) – vilkas, taip pat ir pražūtis; čia savitą žaismą sudaro dvigubą prasmę turinčio žodžio kartojimas.

kuris padėtų man sureguliuoti savo mitybą, kad nenusirisčiau į pražūtį, švaistydamasi valgymu kaip papuola. Anksčiau pakako matavimų ribos, kad buvau mažesnė iš mudviejų. Be Irenės reikėjo iš naujo apmąstyti visas valgymo ribas. Kadangi gerai neįsivaizdavau, kokie yra mano matmenys, nemokėjau nusistatyti jokių ribų. Taigi *Hukka* turėjo pasirodyti, *Hukkos* pasirodymas buvo tiesiog neišvengiamas. Jis turėjo ateit pasakyti, kokia esu maža, koks lengvas mano kūnas, kai guliu ant jo, oi, jo gali beveik nejusti! Koks mano riešas, tik piršto pločio, ir mano cukrinis švelnumas yra kaip trapi puošmena konditerio vitrinoje, tirpstantis burnoje ir be galo mielas.

1974

Kataryna neleidžia savo sužadėtiniui gabenti jai iš Suomijos jokių dovanų. Absoliučiai nieko. Jokių drabužių, pėdkelnių, šampūnų, dezodorantų. Ničnieko, kas būtų pastebima. Ji pati puikiai tvarkosi savo valstybėje, ačiū už siūlymą. Na, gerai, kavos gali atvežti, nes ir pats ją geria, galgi nieko bloga? Kava čia juk tokia brangi. Ir pats juk geria ją.

Tada pastorius paprašo Kataryną atvežti jam iš Suomijos naują švarką – žinoma, jisai sumokės. Pastorius rengia Katarynos tuoktuves, jis patenkintas, kad po registracijos biure Kataryna nori ir bažnytinių jungtuvių, o dar labiau jam patinka, kai Kataryna sako, kad tuoktuvės bus viešos. Bažnytinės jungtuvės toks retas dalykas, daugelis jų nebepageidauja, nes valstybė suniekino bažnyčią kiek tik įmanoma.

Ir bažnyčion per tuoktuves priguža žmonių. Visi net netelpa. Pastoriaus prašymo dėl švarko Kataryna neperduoda, ji nepajėgia. Juk dvasininkas galų gale dėl to nepaliks jų nesutuokęs?

Tačiau jaunosios puokštei reikia nailoninio apsiausto. Vestuvės – žiemą, ir parduotuvėse niekur nėra gėlių. Kataryna kažką pažįsta iš sodininkystės ūkio, ji nuneša tenai suomišką nailoninį apsiaustą ir gauna didelę raudonų gvazdikų puokštę.

JAU PIRMĄJĮ MŪSŲ bendrą rytą *A. Hukka* užkaitė man kavos, nors jo virintuvas buvo sugedęs ir veikė tik filtravimo dalis. Žvelgiau iš pastogės, kaip verda vanduo ir paskui per tualetinio popieriaus filtrą sunkiasi į puodelį, kaip puodelis nešamas ant stalo. Paskui šalia puodelio atsiranda dvejetas sumuštinių. Dvejetas! Dvi riekės ruginės forminės duonos, ant abiejų – gabalėliai tuno, sūrio ir agurko. Tas kvapas stulbino. Aš nevalgiau duonos *aštuonerius* metus, nevalgiau taip, kad maistas būtų likęs viduriuose. Jeigu apibrėžtum valgymą kaip tokį veiksmą. Be to, duona išbrinksta. Ir apskritai aš nelaikiau namie gatavos duonos, nekalbant apie tai, kad būčiau gaminusi ar valgiusi tokį maisto derinį. Kai ant duonos tepamas sviestas, dedamas sūris ir dar tunas. Labiausiai stulbino tie agurkų griežinėliai. Šimte gramų agurko tėra vos dvylika kalorijų. Šio saugaus maisto neverta valgyti kartu su turinčia per šimtą kalorijų tokia stora vičviena sūrio rieke. Ir tunas, maždaug 95 kalorijos šimte gramų, jo negalima dėti ant duonos, kurios riekėje yra apie 60 kalorijų, kartu su ta per šimtą kalorijų turinčia sūrio rieke!

Saugaus maisto ir pavojingo maisto niekuomet negalima vartoti tuo pat metu. Kam su pavojingu maistu valgyti saugų maistą, kurį ir taip reikės vartoti ištisais kilogramais kitomis dienomis. Tikra beprasmybė! Po priepuolio reikia valgyti vien ir tiktai pavojingą maistą, nes tada jo daugiau telpa pilve.

Hukka manė, kad kikenimas pastogėje kilo dėl gėdijimosi. Jis paklausė, ar noriu apsivilkti palaidinę. Čiupau iš jo rankų ir ėmiau segiotis kuo ilgiau. Kartkartėmis atsegdavau jau užsegtą sagą, vėl ją užsegdavau. Sagos barkščiojo man tarp nagų. Netrukus *Hukka* meta pastabą, kad toje palaidinėje nėra tiek sagų.

Jau buvau nusprendusi, kad per šią savaitę daugiau nė į burną. Ir šit tokie pietūs! Tad veikiai traškindama kopėčias turėjau nulipt žemyn ir eiti prie stalo. *Hukka* paklausė, ar trukdys man rūkydamas tuo metu, kai valgysiu. Papurčiau galvą, burna pritvino seilių, rankų drebėjimą, laimei, galima suversti pagirioms; sėdėti prie tokio pietų stalo! Kaipgi aš pakliuvau į tokią painiavą! Stulbinamą. Keliančią apetitą. Kaip aš nesumojau išeiti anksčiau ar bent pasakyti, kad dabar visai nepajėgiu nieko valgyti, juk jaučiu, jog nesugebėsiu nieko nuryti. Aš visuomet taip elgiuosi, visuomet ką nors sugalvoju, kodėl nesugalvojau dabar. Kodėl nesusiprotėjau pasakyti to ligi tol, kol *Hukka* dar nepradėjo tepti sumuštinių. Bet aš negalėjau numanyti, kad jis taip pasielgs. O gal jis kažką sakė, gal paklausė, ar esu išalkusi, ar noriu užkąsti, ko norėčiau? Gal paprasčiausiai negirdėjau? O gal spėjau užsnūsti, kai jis to klausė? Ir kai nieko neatsakiau, *Hukka* nusprendė kibt į darbą.

Atsisėdau ant sofos, nors būčiau norėjusi pasislėpt nuo duonos, ir stvėriau puodelį kavos. *Hukka* pasakė, kad gavau jo mėgstamą puodelį ir kad tai reiškė komplimentą.

Be to, *Hukka* sutepė pusryčių sumuštinius ligi vidurdienio. O aš prieš dvyliktą nieko nevalgiau jau gal dešimt metų. Tai sena taisyklė, vis tebegaliojanti. Iki dvyliktos nieko nevalgyti, gerti vien kavą.

Ir čia *Hukka* privertė mane valgyti sumuštinius bet kurio valgymo metu. Keistas žmogus.

Ar aš dabar atrodžiau kitaip?

Kaip žmogus, kuris suvalgė kažką pavojinga ir pasiliko tai viduje. Apnuodyta? Pražudyta?

Tuo metu, kai mėginau sudoroti sumuštinius, *Hukka* stebėjo mane, neatitraukdamas akių.

– Kaip tai gali būti, kad tavo bruožai tokie ypač švarūs, toks aiškiai apibrėžtas smakras?

– Nieko čia nėra.

– Yra. Tai ne įžeidimas, – nusijuokia *Hukka*.

Jaučiu, kad mano veidas rodo, jog įsižeidžiau. Tokia veido išraiška, sakanti – nesityčiok.

Bet *Hukka* vis žiūri į mane.

– Maža Katytė, – sukužda jis.

Ir šią akimirką pasijutau esanti Toji Maža Katytė.

1974

Katarynos motina atvyko į Taliną, į savo dukters vestuves. Ligi tuoktuvių dar daug laiko, Sofija spės aplankyti vieną pažįstamą ir pasižvalgyti po miestą. Arnoldas nesutiko važiuoti kartu, jis norėjo likti namie. Sofija stengiasi įtikinti save, kad jaučia palengvėjimą; bent jau nereikia rūpintis dėl to, kad Arnoldas persigers arba norės savo šviežiam žentui mesti iššūkį varžantis, kas daugiau išgers, ji vėliau pasakys ir Katarynai, nors Sofija žino – jai lengviau kaip tik todėl, kad geriau, jei Arnoldas nebus kitiems ant akių. Kad nieko nesuerzintų. Kad kas nors ko nepaklaustų. Kad Arnoldas neprasižiotų ten, kur nereikia. O be to, vestuvėse ir taip netrūks *beldikų*. Apie Arnoldo pasirodymą iškart bus pranešta. Tai gali nulemti sprendimą išduoti Katarynai popierius. Ir pačios Katarynos sprendimus. Arba Arnoldo bylos tyrimo eigą.

Sofija universalinėje parduotuvėje išvysta pažįstamą veidą ir įsistebeiliją į jį. Vyriškis atrodo tartum susenęs Richardas. O gal iš tiesų Richardas? Sofija priėjusi baksteli vyrui į petį. Iš tikrųjų tai Richardas, geriausias Arnoldo draugas, jie visi drauge buvo miške: Richardas, Arnoldas, Augustas ir Elmeris! Visi laužė galvą Richardui dingus, ieškojo lavono, bet nieko nerado. Manyta, kad

Richardui pavyko pasprukti į užsienį, betgi Richardas būtų davęs apie save kokį ženklą? Ir staiga Richardas išdygsta priešais Sofiją, jis gyvas, su rankomis ir kojomis, vis atpažįstamo veido Richardas!

– Richardai, ar tu mane pameni?

Richardas atsigręžia.

Jis nesugeba susiimti, tiktai spokso, nebegali nuslėpti, kad buvo atpažintas, nebegali pasakyti, kad Sofija suklydo, kad jis – ne tas asmuo. Gražuolė Sofija. Šienapjūtės kvapas. Nulūžta mediniai grėblio dantys. Richardas taiso merginai grėblį. Nuostabios Sofijos kulkšnys. *Dieve susimylėk!*

Sofija kviečia Richardą į Katarynos vestuves.

Richardas neatsisako, jis nesumoja atsisakyti, ir nužingsniuoja kartu su Sofija į katedrą – *Toomkirik*. Jis tiesiog žingsniuoja, sako estiškus žodžius, kurių ilgus metus netarė ir manė, kad jau užmiršo, nes Richardas dabar galvoja rusiškai ir klausosi tik rusiškų laidų, skaito rusiškus laikraščius. Jis dar galėtų stabtelėti ir nueiti priešinga kryptim, bet šiuo metu žingsniuoja šalia Sofijos *Pagari* gatve, kyla į *Toompea,* jis paprasčiausiai žengia ir žengia, kaip dera pareigingam kareiviui.

Pagari gatvėje yra tie maži sienų įdubimai, viename jų prieš tardymą buvo įmestas, įgrūstas ir suslėgtas Richardas.

Sofija šneka apie tą ir aną, Richardui nekvošteli ko nors pasiklausti, jis nebepamena ir to, kad turėtų stengtis atrodyti ir elgtis kaip visi kiti. Sofija dirsteli į Richardą – ar jo nervai kare taip pašlijo, ar kas ne taip? Sofijai topteli: Richardo elgesys toks gal todėl, kad ji labai labai

seniai pirmiausia buvo įsimylėjusi Richardą, bet paskui ištekėjo už Arnoldo? Betgi negali būti.

Sofija nesako, kur Arnoldas ir kodėl jis ne kartu su ja. Richardas neklausia.

Ant bažnyčios slenksčio Richardas pranyksta žmonių minioje, Sofija laukia ir ieško jo, bet neranda, ir turi su kitais vestuvininkais eiti vidun.

Kodėl Richardas nieko nepasiteiravo apie Arnoldą, savo geriausią draugą, kurio nematė šitiek metų? Gerai, kad nesiteiravo, Sofijai būtų buvę sunku paaiškinti, kodėl Arnoldo nėra dukters vestuvėse, apie tai Sofija nespėjo pagalvoti universalinėje, juk taip nustebo išvydusi Richardą. O vis dėlto...

PRADĖJOME KARTU

ŽIŪRĖTI televizorių ir tada, kai kiekvienas buvome savo namuose, nes tuo metu kalbėjomės telefonu, visų reklamos pauzių metu kalbėjome, per pačią laidą dažniausiai tylėjome, kartais persimesdavome vienu kitu žodžiu, kai rodė kokį filmą ar serialą. Pokalbių laidas ir dokumentinius filmus komentavome ilgiau ir aptardavome visų laidų vedėjų šukuosenas. Man tai darė teigiamą poveikį, nes nereikėjo neštis valgio prie televizoriaus.

Rytais mudu drauge pradėjom skaityti spaudą. Aš skaitydavau laikraštį ir atpasakodavau, kas jame parašyta. Mat *Hukka* negaudavo laikraščių. Tai mane taip pat veikė gerai, nes tuomet skaitant nereikėjo valgio.

Savarankiškai eiti apsipirkti irgi buvo lengviau, nes tuo pat metu kalbėdavau telefonu su *Hukka* ir nustatydavau maisto maršrutą, nekraudama į vežimėlį cirko valgių. *Hukkos* balsas vertė maistą kur kas mažiau bauginančiu. *Hukka* buvo toksai nepakartojamai nuostabus, atrodė lyg vėjas jūroje, buvo toks pat artimas kaip Saremos aguonų laukai ir kadagių kvapas.

Daugiau šalia savęs nejaučiau Irenės stygiaus.

Dažniausiai pradėdavu valgyti kartu su *Hukka*. Taigi valgymas tapo labai paprastu dalyku. Sumuštiniai su tunu, kumpiu, sūriu, grilyje skrudinti sumuštiniai, kareliški pyragėliai ir ničnieko nereikalinga, tiksliai tiek, kiek būtina.

Aš svėriau keturiasdešimt aštuonis kilogramus. Tobula, ir man nereikėjo nieko, išskyrus *Hukkos* draugiją ir cigarečių prie kavos. Saugus maistas, kurį valgiau likusi viena, buvo tik vaisiai. O rimto valgymo cirko jau nekėliau kelias savaites! Tik pamanyk! Tačiau „Mynthon" pastiles galėjau čiulpti kiaurą dieną, nes jos lengvai šalino alkio kvapą, kylantį man iš pilvo į nosį. O čiulpiant jas gana ilgai, burnoje dingsta skonio juslė, gomurys virsta bejausmiu, tai puiku. Be to, vienoje dėžutėje tėra 80 kalorijų. Na, visose neišskaitysi kalorijų kiekio, bet ten, su apelsinų skonio ir vitaminu C, taip parašyta, o aš jas ir vartojau.

Taip pat vartojau iš Birmingamo dvynių anoreksikių išmoktą anoreksijos klasiką, pipirmėčių pastiles. Birmingamo dvynių anoreksikių nuotraukos buvo pirmos mano matytos segančių anoreksija ligonių nuotraukos. Žurnale „Seitsemän Päivää"[1] – jeigu gerai pamenu, Michaela ir Samantha Kendall varžėsi, kuri lieknesnė, ir galų gale jos čiulpė tik pipirmėčių pastiles. Tiesą sakant, jos numirė visai neseniai, Michaela 1994 metais, o Samantha 1997-aisiais, žinoma, dėl anoreksijos komplikacijų. Reikia pripažinti, kad abidvi buvo tvirtos ožkos, tokios būklės sugebėjo šitaip ilgai atlaikyti. Tikrai tvirtos. Arba jų Viešpats buvo stiprus.

Kertu lažybų, kad visi atsimena pirmą matytą anoreksikę, arba anoreksikės nuotrauką, jos – geltonosios literatūros numylėtinės, kaip ir kiti žmonės, turintys rūpesčių dėl kūno svorio, aiškus dalykas, anoreksija – tai princesių liga, kiekviena svorį numetusi mergina tampa princese, ir kiekvienos sumažėjęs svoris yra tokia pat naujiena kaip visoje valstybėje žinomo žmogaus pirmagimis ar grožio karalienės pasakiškos vestuvės.

1. Septynios dienos (*suom.*).

Moters kūno centimetrai yra ne mažiau svarbūs už valstybės sieną. Tiksliai nustatyti ir paviešinti būtina.

Skaitydama straipsnį apie dvynes anoreksikes nė akimirkos nesudvejojau, kad būčiau turėjusi kai ką bendra su jomis, bet veikiausiai išsigandau to paties kaip ir kiti, to, kas šokiruoja anoreksikių nuotraukose, to, kad siaubo filmuose, istorinių knygų konclagerių nuotraukose ir iš *vanitas vantatum*[1] temos žinomi griaučiai vilkėjo rėksmingai ryškią amerikietišką suknelę, kurios savininkė nuolat pasižymėjo kone plyštančia plačia šypsena ir tokiu blakstienų tušu, kuris ką tik buvo reklamuojamas per televiziją ir padeda prailginti blakstienas kaip tik tiek. Taip pat keista būtų matyti Moną Lizą su lygintuvu. Tie du pasauliai nesuderinami. Jie nepriima vienas kito. Kaip aš ir grynasuomiškas miestelis.

Buvau visiškai tikra, kad niekuomet netapsiu tokia konclagerio princese, kurioje viskas miršta iš bado, tačiau ant blakstienų priklijuoti maži deimančiukai paverčia ją žvaigžde. Po jos neliks netgi to gražaus kūno.

1. Tuštybių tuštybė (*lot.*).

1974

Atsikratęs Sofijos Richardas lukteli, kol užsivers bažnyčios durys ir lauke pasigirs vargonų muzika, tada nueina į šalia bažnyčios esančią apžvalgos aikštelę, ji tuščia, kaip reikia, Richardas užsiropščia ant masyvios užtvaros ir šoka žemyn.

HUKKA
BUVO
PERNELYG geras man.

Tiesą sakant... su *Hukka* man buvo per lengva, taip atrodė nuo pat pradžių ir tęsėsi jau pusę metų.

Tai buvo kai kas, ko anksčiau dar nepatyriau. Lengvumas nėra bendravimo su žmonėmis sudėtinė dalis. Kartu praleistas laikas su Irene, mano sese, buvo geras, nes mūsų bendrybės jausmas atrodė toks stiprus. Bet nebuvo lengvas. Būti šalia *Hukkos* kaip tik lengva. Ir tai reiškė, kad laukia kažkas bloga. Argi ne taip? Amžinai šitaip atsitinka. Kai būna lengva, budrumas tolydžio silpnėja. O tai nieko gera, nes tuomet kaip tik ir nutinka kas nors, dėl ko įkliūni, palieki pėdsakus, kurių negalima palikti, jei nori gintis. Nuo kažko.

Klausiausi savo namuose tvyrančios tylos po pusmetį buvusio lengvumo. Nuėjau į virtuvę. Ėmiau valgyti. Vėl ta pati būsena. Visa kita, išskyrus valgymą, kėlė rūpestį, tyloje negalėjau daryti nieko, tik valgyti.

Jaučiausi pernelyg saugi.

Pradėjau neapdairiai kalbėti. Anksčiau man taip nenutikdavo niekad. Visuomet tarp minties ir pasakyto sakinio būdavo vos pastebima akimirka, to niekada nereikėjo svarstyti, netgi būnant su Irene tai buvo savaime suprantama, bet dabar ši akimirka pradėjo trumpėti, nykti, aš turėjau sustabdyti tą trumpėjimą, akimirka turėjo likti, toji akimirka, kurios metu

visuomet spėdavau pagalvoti, ar tam tikrą dalyką galima pasakyti, ar jį galima pasakyti kaip tik taip ir ar galima sakyti konkrečiam asmeniui; ar galiu būti tikra, kad neišsiduosiu, ar to dalyko jau nesu sakiusi kitam žmogui, taigi galiu pasakyt ir tai, o gal to nesu sakiusi? Aš visada atsiminiau, kam esu ką sakiusi ir kas ką žinojo, nuolat teko būti budriai, kad žinočiau, kas vyksta, kas išeina, kas sako netiesą, kas netrukus išeis, tiesiog turėjau būti budri, taip viską įveiksiu, visada pasirengusi bet kam. Kodėl manasis *Hukka* Vilkiukas to nesuvokė, jis nė nenutuokė, kaip pasikeičiau per tuos dešimt kilogramų, kai švytavau nuo poros kilogramų aukštyn prie poros žemyn per tuos lengvus šešis mėnesius, iš viso dešimt kilogramų, pasidariau mažiau apdairi, netgi dantis valiausi kita seka, negu valgymo cirko metu, kartais pradėdavau nuo viršutinių dantų, kartais – nuo apatinių, tarpais – iš dešinės, tarpais – iš kairės, o po dienos niekad nežinojau, nuo ko pradėsiu kitą.

Ir dar tas, kad savo mankštinimosi pratybų imdavausi tik tada, kai turėdavau nuotaikos, arba vis rečiau. Mano mankštinimosi programa nekito dešimt metų. Iš pradžių ji truko dešimt minučių, paskui ją patobulinau, tad pagaliau truko jau dvi valandas. Jeigu vieną dieną nesimankštinau, reikėjo atidirbti skolą, o be jos, ir tos dienos mankštą. Turėjau grąžinti skolas, net jeigu dėl skubos pilvo raumenų mankštą teko daryti rytą, prieš einant į mokyklą, šlaunų – per pertrauką mokyklos tualete, tai reikalavo tikros akrobatikos, bet susitvarkydavau kaip niekur nieko, sėdmenų mankštą darydavau po mokyklos, bibliotekos tualete, po to kitus pratimus namuose, o vakare laukė nauja mankšta. Niekas niekad nežinojo, kad aš mankštinuosi kasdien ne mažiau kaip dvi valandas. Aš niekada neprisipažinčiau pati. Būtų tas pat, jei prisipažinčiau, kad laikausi dietos. Aš juk neprivalėjau to daryti. Aš tiesiog buvau

apdovanota tokiais puikiais griaučiais, medžiagų apykaita ir visa kita, kad neturėjau dėl to jaudintis. Jeigu kitos turėjo dėl tokių dalykų sukti sau galvą, vadinasi, taip reikia. Vargšelės. Apgailėtinas dalykas. Net liūdna, juokiausi aš.

Aiški nesąmonė, kad *Hukka* nepastebėjo tų pokyčių. Aš nesipasakojau apie tai *Hukkai* tiesiai, pasakiau tik tiek, jog pauzė tarp mano minčių ir žodžių ėmė trumpėti. Kad neturėčiau būti tokia patikli. Tačiau *Hukka*, matyt, nesuprato, dėl ko nerimauju.

Buvau įsitikinusi – *Hukka* netrukus mane perkrims, nors tikriau nežinojau, kaip ir kodėl. Ar todėl, kad nejučia įterpdavau demaskuojančius komentarus apie savo išvykas į Taliną? Ar todėl, kad kelionė pas tetą – tai kelionė ne į Lempelę, bet į *Haapsalu*? Ar todėl, kad mano melo mastas čia netiko, matavimosi kabinoje apsivilkau per mažas kelnes, vagiliaudavau, puldavau parduotuvėn paskutinę minutę, ištraukdavau telefono laidą iš sienos ir rengdavausi atsakančiai užvalgyt? O gal todėl, kad teigiau esanti kitokia, nei buvau iš tikrųjų, ar todėl, kas man sykį nutiko lovoje, kai negalėjau, nors, pasak *Hukkos*, turėjau galėti?

Aišku kaip dieną, kad vis tiek nors sykį įkliūsiu. Būtina to išvengti. Reikėjo ką nors sugalvoti. Vėl. Kokį nors dalyką ar asmenį?

VIENĄ
MUDVIEJŲ

BENDRĄ rytą, vos tik atmerkiau akis, *Hukka* norėjo kirsti lažybų. Ar jis gali kirsti lažybų, ar gali? Atsakiau, kad gali. *Hukka* tarė kertąs lažybų, kad aš ne itin dažnai eidavau į lovą blaiviai galvodama? Kodėl gi? Laukiau patikslinimo, bet tik todėl, kad turėčiau laiko apsvarstyti atsakymą. Buvau pabaidyta ir įsitempusi, reikėjo laiko susiimti ir išpainioti siūlus, bet *Hukka* nieko nesakė, jis tik žiūrėjo į mane. Būčiau galėjusi tarti, kad, tiesą sakant, pirmą kartą nuėjau lovon blaivia galva kaip tik su *Hukka*. Tačiau nieko net nepaminėjau. Tokio dalyko negalima sakyti. Tada būčiau visai apnuoginta. Daugiau nei kada nors esu buvusi be drabužių. Nors taip, iš tikrųjų nesu nuoga, nevilkėdama drabužių. Aš dar nesu tokia laiba, kad reikėtų tai slėpti.

Juo mažiau drabužių vilkiu, tuo labiau traukiu kitų dėmesį. Juo geriau žinau, ką jie manyje mato ir juo lengviau man pačiai, tuo greičiau sužinau, ką jie apie mane mano. Ir juo mažiau dalykų, kuriais negaliu būti tikra, tuo labiau jaučiu kiekvieną mano nuogą kūną čiuopiantį žvilgsnį, kiekvieną akimirką galiu būti tikra, žinau, kas vyksta, esu apsaugota savo kūno, kažkur jo gelmių kertelėje. Saugus joje gali jaustis tas, kas šnekėdamas aukščiau visko iškelia pirmąjį numerį, kai pirmuoju asmeniu įvardija save patį.

Hukka pūsteli man į ausį. Tai malonu. Kaip ir tai, kad jis glosto man pilvą. Glosto mane nuo rankų pirštų galų ligi kojų

pirštų. *Hukkos* rankos teikė man savo pačios kontūrus, ir toli gražu nesijaučiau kažkur skęstanti, neišsinėriau iš savo kūno, norėdama pabėgti nuo *Hukkos*, nepakilau ligi lubų pažiūrėti, kaip mano kūnas tyso šalia *Hukkos*. Tuomet, kai buvau su *Hukka*, niekur neišeidavau iš savo kūno. Buvau, ir gana. Klausiausi *Hukkos* rankos ant savo odos, klausiausi, kaip kūnas liečia kūną, koks tai stebuklingas jausmas, kaip nuostabiai tapau *Hukkos* Maža Katytė. Tokia labai ypatinga Maža Katytė.

Už tokį neapdairumą visada gauni per nosį. Bėk, Ana.

1975

Arnoldo bylos tyrimas baigtas. Kam čia varginti tą seną žmogų.

1976

Norint persikelti gyvent į užsienio valstybę būtinas raštiškas sutuoktinio pasižadėjimas, kad jis atsako už savo sutuoktinės išlaikymą, reikia pateikti užsienyje gyvenančių artimų giminių sąrašą ir iš darbovietės gauti pažymą, kad išeinantis darbuotojas neturi nieko, jam nepriklausančio: darbo įrankių, knygų ir kitų panašių dalykų. Be to, charakteristiką, kurią rašydavo įstaigos partorgas. Po charakteristika, be partorgo, pasirašo vyriausiasis buhalteris ir direktorius. Kataryna ištekėjusi dirbo toliau, ir darbovietėje visi spėjo aprimti. Katarynos vestuvės nebuvo pagrindinė apkalbų tema, o pati Kataryna po vestuvių nė trupučio nepasikeitė, ji atrodo lygiai tokia pat, taip pat dirba ir vilki tuos pačius drabužius.

Kataryna gerai sutaria su įstaigos partorgu, nors ji nepriklauso partijai, ir Kataryna niekad neužmiršta atnešti partorgui konjako ir rožių per kokias nors jo sukaktuves, o kartais be niekur nieko. Ir su vyriausiąja buhaltere ji puikiai sutaria. Katarynos krikšto motina dirba „Maiasmokk“[1] kavinėje ir iš ten mergina visad gauna marcipanų, pačių geriausių saldainių, o vyriau-

1. Smalžius (*est.*).

siajai buhalterei labai patinka gauti, Katarynai padedant, tokių retenybių be jokio vargo.

Ir visa tai pavyko.
Tai pavyko.
Iš tikrųjų pavyko.

Užsienio vizų skyriaus kabinete vienas vyriškis patikrina Katarynos dokumentus, šypsosi, draugiškai elgiasi, juk vis dėlto turi reikalo su būsima užsieniete. Jisai postringauja apie šį bei tą ir baigdamas savo kalbą apie šį bei tą pasako Katarynai: kad ir ko jos klaustų kiti, ji visada turi sakyti teisybę.

Vyras atsisveikina su Kataryna ir lydi ją ligi durų, bet čia kažkodėl nueina paskui ją, uždaro savo kabineto duris ir žengia su Kataryna per visą ilgą koridorių prie lauko durų – anuomet prašyti užsienio vizos buvo tokia retenybė, gerai, kai skyriuje apsilankydavo nors vienas klientas per dieną – ir prie lauko durų, palei atvirą langą vyras suspaudžia Katarynai ranką ir sako jai, žvelgdamas tiesiai į akis, kad ji tik nieku gyvu neprasidėtų su kitais atvykėliais iš čia. Jis neatsisveikina ir nepostringauja apie šį bei tą, jo balsas tvirtas, žodžiai tariami lėtai ir aiškiai, rankos paspaudimas tvirtas, vėjas beveik nuslopina jo balsą. „Neprasidėk su jais, jie yra... na... pati žinai."

KIŪTOJAU
TVIRTAME

HUKKOS glėbyje, kai televizoriaus ekrane prasidėjo laida apie kelionę į Taliną. Norėjau šūktelėti, kad ekrane rodomas terminalas visai ne toks kaip tuomet, kai buvau maža ir plaukėme keltu „Georgas Otsas“. Kad terminalo sienos buvo iš žalios banguotos skardos, o mama bijojo prie jo prieiti. Pasieniečiai žaliomis uniformomis. Šunys. Dezinfekciniai kilimėliai. Mama, ar pajėgi nešti tuos lagaminus? Tikrai? Mama stengėsi neatsilikti nuo eilės tempo. Apačioje bent jau bus vežimas lagaminams sukrauti. Nesibaigiantys laiptai iš laivo į sausumą, skardos ar kažkas panašaus, tarp jų matyti jūra.

Hukka, mano Vilkiuk, mes būdavom ten kiekvienais metais, daug kartų, mama ir aš.

Tačiau *A. Hukka* rūkė cigaretę, tartum televizoriuje nebūtų rodoma nieko ypatinga, ir aš nesakiau nieko, tik gurkšnojau savo nuolatinę kavą.

Dabar! Iš televizoriaus pasigirdo žodis *Haapsalu! Hukka* ketino perjungti kanalą. Pasakiau, kad noriu jį žiūrėti, kad ketvirto kanalo filmas jau prasidėjo. *Haapsalu*. Tenai gyvena mano teta. *Hukka* manė, kad mano teta gyvena Lempelėje.

Kai *Hukka* reklaminės pertraukėlės metu nuėjo į tualetą, akimirksniu perjungiau kanalą, bet laida apie *Haapsalu* buvo pasibaigusi. *Hukka* nenuslopino mano ilgesio. Aš norėjau namo. Namo su *Hukka*.

Kodėl staiga panūdau kalbėti apie dalykus, kurių niekad niekam nepasakojau. Kas man darosi? Kodėl norėjau parodyti *Hukkai* kambarį senelės name, kuriame ji slėpė vokiečių armijoje tarnavusius kareivius. Ir tą namą Taline, į kurį nuvežė tardyti senelį. Tą vietą, kur anksčiau buvo konditerijos krautuvėlė, kur buvo patys geriausi glaistyti pyragaičiai. O cigaretės „Prima“, kurias be perstojo traukė dėdė. Ant lango padėtas smėlio kastuvėlis, ant jo teta kaupė negyvas muses. Grakščios ilgos estaičių kojos *Pikk* gatvėje. Pieninės grindys, kur nebeliko duobių nei purvino sniego. Ne *Hukkos* reikalas tai žinoti, kaip visada, nebuvo ir kieno kito.

O gal čia kaltas tik mano Viešpats, kuris gudriai kimšo man į galvą tokias mintis? Ar mano Viešpats norėjo, kad palikčiau *Hukką,* nes *Hukka* vertė per gerai maitintis, ir tik maskavo savo planą mano troškimu padaryti ką nors, ko niekada neįgyvendinsiu. Ar mano Viešpats jautė, kaip *Hukkos* rankos palaisvina mane iš jo gniaužtų? Ar todėl, lyg būtų negana *Hukkos* pražūtingo glėbio čia, Suomijoje, norėjau jį jausti kur nors kitur, pavyzdžiui, Maskvoje, kur užsieninis automobilis priverčia žmones atsigręžti ir keliuose yra septyniolika vienakrypčių eismo juostų, o metro – mediniai eskalatoriai. Norėjau tenai, nors restoranuose atsigerti yra tik „Pepsi“ ar „Fanta“, tos firmos per Maskvos olimpines žaidynes sudarė sutartį su Sovietų Sąjunga, ir padavėja nesuprato, kodėl man nė vienas jų netinka. Gėrimai kėlė man pasibjaurėjimą ir skatino galvoti, kad slaviškumas amerikonėdamas virsta mėlynomis „Pepsi“ žvaigždėmis ir Ronaldo McDonaldo klounais. Pirmajame „McDonald's“ restorane Maskvoje susispietė 30 000 žmonių eilė, ir taip prasidėjo profesionalus stovėjimas eilėje; užsisakyti galėjai tik sumokėjęs pinigus stovinčiam eilėje.

Norėjau pasiklysti *Haapsalu* mieste už tos skerdyklos, šalia kurios mano tetai vieną vėlų vakarą kliuvo per galvą su kumpiu, kai jį gabalais kažkas mėtė iš už skerdyklos tvoros ant kelio, o mano tetos pasirodymas, matyt, išbaidė tikrąjį gavėją. Norėjau sugrįžti į tą Rotušės aikštėje esančią suvenyrų parduotuvę, kur galingos rusių krūtinės mane kone keldavo aukštyn, nes ten šitaip ankšta. Šalia manęs mama negailestingai praktikavo savo mindžiojimo techniką ir lipo ant pirštų visiems, mėginusiems per smarkiai stumdytis sausakimšoje parduotuvėje. Išorinėje prekystalio pusėje sulig suaugusiojo šlaunimis kažkokia į lentyną panaši gardelė krepšiams pasidėti, o Ana atsiklaupia ant jos ir norom nenorom kojomis kiek palaisvina vietą. Mama irgi remia kelius į lentyną ir per blauzdos ilgį užnugaryje sulaiko *svetlanas*. Jos siunčia pasipiktinusius žvilgsnius, ir kiekvienas žingsnis per plikus, iš sandalų išsikerojusius kojų pirštus, be piktų žvilgsnių, iššaukia ir rusiškus keiksmažodžius, tačiau nieko rimtesnio nebuvo nutikę.

Anuomet nė vienoje parduotuvėje apsauginių nebuvo net kvapo. Visos prekės paprasčiausiai gulėjo už prekystalio. Apsauginiai atsiranda tik prasidėjus privatizacijai, ligi dutūkstantųjų pabaigos jų jau visur pilna. Suvenyrų parduotuvė nuolatos sausakimša, valandą trunkanti eilė ne retenybė net tokioje mažoje krautuvėlėje. Ne visi perka, daugelis vien apžiūrinėja prekes. Kiekvienas prašo parodyti kokią nors odinę dėžutę, odinį puslapių skirtuką ar gėlėtas šlepetes, tyrinėja visa tai kurį laiką ir apsvarsto su savo draugu, prašo pardavėją dar ką nors parodyti. Iš pagrindų apsvarsčiusi su draugu ir dukterimi *sveta* nusprendžia vis dėlto nepirkti daikto. Per visą tą laiką pardavėja stovi nuošaliai ir laukia. Mamos nervai dažnai taip įsitempia, ir ji sako, kad pirks tą ir tą, ji žino, ko jai reikia, ar negalėtų iškart to nusipirkti. Dvi savo įprastiniu tempu ju-

dančios pardavėjos sėkmingą dieną gali būti tokios draugiškos, kad tarp poros prekių rodymų parduoda mums, ko norime.

O tie blauzdų gyvaplaukiai, kulnų surambėjusi ir įskilusi oda, plaukuoti apgamai, ūsai, vėliavos raudonio lūpų dažai ir visa sykiu priklauso tai pačiai moteriai.

Brovimasis – tai natūralus būdas judėti pirmyn, niekada nė vienas iš lankytojų minios nelaukia atokiau, visi vienu metu nori pasiekti prekystalį.

Pridvisęs oras.

Skaitytuvai.

Likusios be puodelių lėkštutės, į kurias mėtomos monetos.

KODĖL
NEGALĖJAU
PAPASAKOTI *Hukkai* apie viską, kas glūdi Anos pasaulyje, jeigu tiek prikalbėjau apie valgymą? Šiaip ar taip, norėjau tą padaryti. Žinoma, ne apie viską, bet apie didžiąją dalį. Bent jau daugiau nei kam nors kitam. Ta mintis buvo visiškai nauja. Juk ir apie mano valgymo įpročius anksčiau nežinojo niekas, išskyrus Irenę. Turbūt tai liečia ir Anos pasaulio atskleidimą? Argi būtų šitaip pavojinga? Papasakoti *Hukkai.* O gal jis nesuprastų tų dalykų svarbos. Galbūt nesiklausytų nė žodžio. Gal eitų sau žiūrėti televizoriaus?

Ko gero, *Hukka* pasiimtų laikraštį kaip tik tada, kai papasakočiau jam apie suvenyrų krautuvėlę ir supleišėjusius kulnus, geležinius dantis ir krūtinę, kuri pakeldavo mane aukštyn. O gal kaip tik tuo metu jis įjungtų televizorių? Jeigu *Hukka* pravertų burną, norėdamas nusižiovauti, ar šiaip ką pasakyti, ar aš po to išdrįsčiau bent kada pasakotis? Nesvarbu kam. Pradėti kalbą apie tai. Jeigu *Hukka* pravertų bet ką, tik ne mano burną, taip nuslopindamas mano pradėtą kalbą. Tuomet, greičiausiai, niekada, kaip gyva. Ničniekam.

Mintis, kad *Hukka* galėtų suduoti tokį smūgį pasididžiavimui, kurį jaučiau viskam, kas susiję su Anos pasauliu, taip pat ir gėdos jausmui, – tokios minties negalėjau pakelti. Aš negalėčiau imtis šitokios rizikos. Rizika per didelė, o aš per maža. Mano keturiasdešimt penki kilogramai to nepakeltų.

O vis dėlto.

Ar ne šaunu būtų nuvykti kartu su *Hukka* į Taliną, stebėti jūrą nuo laivo denio ir vaikštinėti po alyvomis? Ar ne malonu būtų bučiuotis Kadriorgo parke ar Lenemos pievose saulei leidžiantis, kai čirpia žiogai? Ar ne gera būtų parodyti kapines, kuriose šimtmečius ilsisi visa mano giminė, ar ne puiku parodyti, iš kur esu kilusi. Visa tai aš myliu.

O gal būčiau galėjusi nuvesti *Hukką* į *Haapsalu komisą*, dėvėtų drabužių parduotuvę, kurio vietoje dabar stovi iščiustytas po remonto kelionių biuras. Anuomet, nesvarbu, ar silpnai, ar stipriai stumtelėtos, parduotuvės durys sugergždavo, o rankena amžinai būdavo nuknebusi. To seno medinio namo, nuo kurio nusilupo dažai ir langai ėmė linkti vidun, laiptų viduryje buvo ištrintos įdubos. Vystyklų kakučių spalvos ir šviesiai žalios sienos, durys, grindys ir stogas, juodai nuvanota krosnis, pilki prekystaliai. Tame name mudvi, mama ir aš, dažnai lankydavomės pas Olią, dirbusią ten pardavėja. Pirmykštės lentinės grindys buvo dengtos tariamai lygiu, bet ruožais įlinkusiu linoleumu, vadinamo relinu, kurį paėmus už kampų būtų galima išlyginti plikomis rankomis – iš tikrųjų tai puikiai apibūdino visą Sovietų Sąjungą. Prieblanda ir skaitytuvai. Negyvos musės tarpulangėse.

Olia dažnai vilkėjo mėlynai ir žaliai dryžuotos džinsinės medžiagos siūtas kelnes, kurias mama buvo kadaise atvežusi parduoti – tai Olios mėgstamiausias drabužis ir greičiausiai ji nori jas pasilikti – bent jau taip atrodo. Jos tikri moteriški plaukai, ilgi ir tankūs, o balsas kaip šviežiausias minkštas *irisas*, estiškas grietinėlės tąsiukas. Anai patinka Olia, nors ji žino, kad teta Linda negali jos pakęsti nė per nago juodymą, nes, tetos manymu, ji pati turėtų gauti visa tai, ką dabar parduoda Olia. Mama bendrauja su Olia vien dėl verslo, bet teta tuo netiki.

Olia įdomi ir tuo, kad jos lūpų dažai yra taip skaisčiai raudoni, Ana niekada nebuvo šitokių mačiusi Suomijoje, o Estijoje prie tokio lūpdažio nepratusi nei mama, nei giminaitės, nei visa supanti aplinka. Olia yra vienintelė skaisčialūpė, kuri turbūt patinka mamai. Mamos nuomone, toksai raudonos spalvos atspalvis yra pernelyg rusiškas, mamos pusseserė irgi ėmė dažytis tokia spalva, kai ištekėjo už ruso karininko ir susilaukė nuo jo vaikų, kurie niekuomet neišmoko savo motinos kalbos, nors ji pati tebekalbėjo estiškai. Mat rusas karininkas nenorėjo, kad jo vaikai mokytųsi tokių nesąmonių.

Mama apskritai nevilkėtų nieko raudono kaip Sovietų Sąjunga, nekalbant apie lūpų dažymą, nubučiuotų, nulaižytų, nuvalgytų tokį lūpdažį! Niekada! Ir tenai, kur mama gyvena, Suomijoje, nėra raudonų užuolaidų, staltiesių, baldų, kilimų. Visokios kitos spalvos, tik ne raudonos! Netgi per Kalėdas... O kai Ana sykį nusidažė plaukus pačia ryškiausia raudona spalva – iki Irenės, Irenė taip padarys tik po Anos, – mama atsigręžė, ji tada kepė pyragą, paskui vėl atsisuko į stalą, o po to į Aną, ir tėškė Anai ant galvos pynutės tešlą, pilną dubenį, įtrynė ją dukteriai į galvą ir, nusitempusi mergaitę priemenėn, išstūmė pro duris į kiemą, o ten, jį juosiančiu keliu, kaip tik žygiavo kaimynų šeima su visa vasarnamio manta.

1973

Kataryna vieši Maskvoje pas savo suomį. Suomių viešbutis sausakimšas moterų ir jų rusiškos šnekos. Kataryna šnekučiuojasi su suomio draugu ir klausia, ar tas moka rusų kalbą, nes šios moterys juk nekalba suomiškai.

Vyriškis apstulbo. Ne, žinoma, nekalba. Kodėl turėtų mokėti rusų kalbą?

O kaip tuomet tu kalbi su savo bičiulėmis?

Kam gi su jomis kalbėti?

Po minutės tylos vyras klausia Katarynos, ar ji naudoja tamponus.

Kataryna atsistoja, pasiima savo paltą ir išeina. Katarynos suomis bėga jai iš paskos, visas iškaitęs ir susigėdęs, jis tyli.

HUKKA

JUK

NORĖJO žinoti apie mane viską.

Galbūt todėl aš jam ir nepasakojau.

O gal todėl, kad nenorėjau, jog, be visų kitų pravardžių, jis imtų mane vadinti savąja estų kekše. Toksai sąmojis jam ypač būdingas. Ne blogąja prasme, pamaloninantis. Penktadienio vakarą, kai pakeliui į barą užsuktume į „R kioską" nusipirkti cigarečių, pamatytume jame estaites, prie spaudos lentynos pornografiniuose žurnaluose ieškančias savo nuotraukų ir kartu kikenančias iš jų. Arba vakare abudu žvakių šviesoje katytėms tapsint. Tada jis tai pasakytų. Kuždomis. Ir aš turėčiau nusišypsoti. Arba kai važiuočiau į uostą pasitikti mamos ir stipriau susiveržčiau odinio apsiausto diržą, kaip tik tuo metu, kai kelčiau koją išlipti, toksai glamonėjantis kuždesys, tokiu pat balsu, kaip ir kiti jo pamaloninimai. Manoji estų kekšė.

Gal jį labai prajuokintų, kad mano baltijietė mama yra diplomuota inžinierė. Tai irgi vienas iš tų *bajeriukų*, kuris kaip pirštu į akį pataikytų į jo juokų repertuarą. Jisai skambintų mano tėvams namo, kai aš pas juos viešėčiau. Mama pakeltų ragelį ir *Hukka* nuspėtų jos tarimą, akcentą. Mama neperduotų ragelio man, o suriktų: „Kas čia kalba?" Pasak *Hukkos,* tai būtų geras humoras. Toks geras, kad aš negalėčiau parodyti, kokį jausmą jis man kelia, tačiau turėčiau nutaisyti mandagią miną, patempdama lūpų kerteles kiek atgal, bet balsiai vis

dėlto nesijuokdama, kad jis nežinotų, ką pasakyti kito kivirčo metu. Nors, tiesa, jis galėtų mane vadinti ir savuoju estų angelu. O vis dėlto nenorėjau rizikuoti. Paprasčiausiai nenorėjau.

Gal nepasakojau ir todėl, kad būčiau bijojusi supažindinti *Hukką* su savo antrąja gimtine. Kartą su vienu atsitiktiniu pažįstamu buvau Taline, paskutiniojo dešimtmečio viduryje, ir jau tada stebėjausi, kiek daug visokių pokyčių, nors paskutinį kartą ten buvau vos prieš pusmetį. Nauji stikliniai dangoraižiai, o pirmiau „Viru" viešbutis buvo vienintelis tikrai aukštas pastatas, kone baltas švyturys, visur žybčiojo kažkas nauja, pasikeitimai iškildavo iš visų keturių pasaulio šalių, bet mano pakeleivis nesuprato, kodėl aš taip stebiuosi. Ten buvo bankomatas! Žmonės stovėjo eilėje prie bankomato! Firmos, privačios parduotuvės, restoranai, barai, ant kiekvieno gatvės kampo įvairiausi maži kromeliai, jų pavadinimai su savininkų vardais: *Tėlės krautuvė, Saimos krautuvė, Katri krautuvė, Peterio pica, Aino kavinė*... Tiesiog neįtikėtina! Ir nė vienos ausų speneliuose nematyti skylių, ištemptų nuo didelių auskarų nešiojimo!

Viso, kas man atrodė ypatinga, tasai žmogus nevertino. Nenorėjau to paties patirti su *Hukka,* nieku gyvu, kaip tik su *Hukka* niekada nenorėjau to išgyventi.

Tuo pačiu – keliauti su *Hukka* į Taliną būtų labai intymu, nors Anos pasaulio ten jau nebebuvo. Būtų pernelyg intymu, pernelyg pavojinga suteikti *Hukkai* tokią lengvą galimybę mane sužeisti, ir dar tokiais keistais dalykais. Kad ir tuo, jog mano *Hukka* Vilkiukas nesuvokia, kuo ypatingos yra šviesos reklamos. O Anos pasaulyje šviesos reklamų nebuvo. Ir *Hukka* pamanytų, kad dėl skurdo, o mano nuomone, taip buvo gražiau, tada miestas buvo toks, kokio Vakaruose jau seniai negalėjai matyti.

LANKYTIS

PAS

OLIĄ buvo tikrai smagu, kiekvieną kartą nedidelis nuotykis, tarsi dirsčiotum į šešėlius, vogčia ir slėpiningai. Eidamos sakome tetai, jog trauksim visai kitur, kad ir į universalinę ar ledų barą.

Neštis parduoti skirtą mantą buvo keblu. Kai vėlesniais metais Ana su savo mama vasarą nebeapsistoja pas Anos tetą, bet Taline, dėl to nekyla rūpesčių. Bet kai teta ateina pasitikti į uostą ir iš uosto visos eina tiesiai į geležinkelio stotį, iš kurios važiuoja traukiniu į *Haapsalu*, tai virsta problema, nes krepšių niekad negalima iškrauti nematant tetai arba kur nors palikti. Taigi viską tenka boginti pas tetą, kur savo ruožtu viena iš jų turi nuolatos budėti prie bagažo, kol prekės būna išgabentos, kad teta ir jos vaikai neprieitų prie krepšių smalsauti ar vaginėti. O norint išnešti mantą, reikia nutaikyt akimirką, kai nieko nėra namuose. Žinoma, negali neštis daug didesnio už pirkiniams naudojamą krepšį – laiptinėje blyksi per daug durų akučių ir už jų liežuvaujančių kaimynų. Teta vis tiek iš ko nors sužinotų. Arba ir tuomet, jeigu mieste susitiktume kokią jos pažįstamą. Ak, vadinasi, jos sesuo buvo mieste su dideliu nešuliu – gal ji ką nors nusipirko? Gavo ko nors kur nors, *iš po prekystalio*? Visi geidžiamiausi dalykai nuolat būdavo gaunami *iš po prekystalio.* Pas ką? Kur? Kada?

Mama atveža naujų daiktų. Olia ar kas nors kitas nusiperka drabužius ir vilki, kol gali parduoti *komiso* parduotuvėje už aukštesnę kainą, negu mokėjo mamai. Tiesą sakant, didžiąją dalį drabužių Olia parduoda kitaip. Visos mamos atvežtos prekės – turinčios paklausą ir ieškomos. Mamai patinka su Olia užsimezgę verslo santykiai, nes yra atviri; mama neduoda Oliai jokių dovanų ar nemokamų užsieninių lauktuvių, jų ir šiaip daug reikia parūpinti giminėms ir visiems, reikalingiems *patepti* žmonėms, gerai, kai parduoti skirtos prekės sutelpa krepšiuose. O teta įsitikinusi, kad mama apipila dovanomis visus, išskyrus savo seserį su jos vaikais, kiti nuolat gauną visą mantą, o jinai – tik dezodorantą ir kavos. Bene tai teisinga? Nors Suomijoje apstu visko, ko tik širdis geidžia. Visas miestas apie tai šneka! Girdi, Kataryna tam davė šį bei tą, o kitiems vėlgi – tą ir aną. O ką teta turi pasakyti tiems, kurie jos prašo perduoti savo seseriai, kad atvežtų kokią džinsinę striukę ar džinsus, arba lipdukais susegamus batus. Ne, Kataryna neatveš? Kaip ji paaiškins tai, jog Kataryna visiems tempia lauktuvių, o Lindai, savo seseriai, neatveš.

Kaulijama atvežti daiktų ir per senelę, kurios atsakymas visada vienodas: jeigu Kataryna turėtų gabenti iš Suomijos dar ir visus prašytus drabužius ar namų techniką, jai tektų atvykti su keliais vežimais. O į kamantinėjimus, koks ten gyvenimas, senelė atsako: „Kaip *Estijos laikais.* Kada gi senelė važiuos paviešėti pas savo dukterį? *O ko man tenai dangintis...* Senelė sako nenorinti tenai važiuoti. Ką ji ten veiksianti. Ji ir taip žino, koks ten gyvenimas. Kaip *Estijos laikais.*

Mamos ir Anos vizoms bei iškvietimui neturi kelti grėsmės pavojingos šnekos, galinčios kilti iš pavydo ir begalinio gobšumo. To ir šiaip per akis. Todėl negalima iš pykčio nuleidžiančiai garą tetai sakyti, kad visi Oliai gabenami daiktai, už ku-

riuos ji gauna pinigus, ir kiti iš Suomijos vežami „skudurai“ ir kavos pakeliai savo ruožtu yra kyšiai. Teta vien iš pagiežos gali išduoti savo seserį, todėl negalima jos pernelyg dirginti.

Pasak mamos, drabužiai yra „skudurai“, o ji pati – „skudurininkė“, turinti gobšią seserį su krūva vaikų.

82-AISIAIS,
KAI

GRĮŽOME iš vasaros viešnagės, muitininkai skyrė mums neįprastai daug dėmesio. Tai buvo pats nuodugniausias mūsų patikrinimas. Mamos žiedai tikrinami kelis kartus, ar tai tie patys, kuriuos mama pažymėjo muito deklaracijoje. Ištyrinėjamos visos galimos slėptuvės, raukiniai ir atlankai. Žiedai patikrinami dar kartą. Kad būtų lygiai tiek, kiek įrašyta, ir kad juose nebūtų deimantų ar pelų, nenurodytų deklaracijoje. Iš po žalios uniforminės kepurės mus stebi bukas žvilgsnis. Kai mama, paėmusi iš Anos savo piniginę, paduoda ją apžiūrėti muitininkui, Ana pajunta, kaip jai ir mamai vienu metu pilvą sutraukia mėšlungis, kvėpavimas kone skausmingas ir nosyje dilgsi jo šalti dūriai. Muitininkas atveria piniginės kišenėlę monetoms, mama atsiprašinėdama sumurma kažką apie nosį, kraują, vatą ir čiumpa tarp monetų gulintį vatos gumulėlį – Anos nosis kaip tik ėmė kraujuoti prieš einant į muitinę. Nelabai, bet vis dėlto prireikė vatos. Kadangi visi lagaminai buvo kimšte prikimšti, reikėjo skubėti, o žmonės, beje, susigrūdę kaip slidžios žuvys konservų dėžėje, mama nespėjo nieko padaryti, tik liepė atsiplėšti truputį iš piniginėje esančio vatos tamponėlio. Įpratusi prie nosies negalių Ana mokėjo paspausti atitinkamą kraujagyslę, ir kraujas liovėsi lašėti, o Ana įmetė vatos gumulėlį atgal į piniginę, nes kruvinos vatos juk nederėjo sviesti ant grindų.

Šiukšlė – atmata. Pareigūnui mama sako tą žodį rusiškai, senelei – estiškai, kai vėliau pasakoja jai, kas nutiko. Nieko nerasta. Ana su mama praleidžiamos į laivą. Laive Anai iš nosies vėl ima bėgti kraujas. Mama skubomis nutempia bagažą į vienintelę laivo patalpą, kurioje yra tik tokie kaip traukinio suolai – jie šitokie oranžiniai, jog kone verčia čiaudėt. Prie sėdimų vietų būtina skubėti, nes jų keliskart mažiau negu keleivių. Paskui mama eina atnešti Anai popieriaus. Kai grįžta, jos rankos dar nežymiai dreba. Lagaminų būta sunkių.

Ir senelės sutuoktuvių žiedas, susuktas į vatą piniginėje, svėrė tiek pat, kiek visi lagaminai kartu.

Teta turėjo pamatyti ar sužinoti.

Kuomet senelė naktį davė savo žiedą mamai. Kuomet Ana miegojo ir tiksėjo sieninis laikrodis. Kuomet užuolaidos buvo užtrauktos ant langų, o balsai prislopinti. Kuomet teta turėjo miegoti kitame kambaryje koridoriaus gale. Ir visos tarpinės durys buvo uždarytos, užkištos kabliu, taip pat tame kambaryje, kur miegojo mama, Ana ir senelė.

Kaip Linda galėjo šitaip pasielgti?

Mama nuilso tampyti visai giminei dezodorantus, visiems valdininkams – kavos pakelius, kiekvienam sutiktam – celofaninius maišelius. Laive mama nebeverkia kaip uoste. Niekas iš jų tenai neverkia. Tik senelė ir mama. Neverkia tie, kurie atvyksta iš toliau ir rečiau, pirmą ar paskutinį kartą. Likusių uoste veidai nutįsę iš pavydo. Nei tinkamų apsikabinimų, nei pabučiavimų. Tetos veidas šaltas ir glotnus. Ji nežiūri savo seseriai nė Anai į akis, vos žvilgteli jų pusėn. Lūpų kertelės ne nuleistos žemyn kaip laidotuvių nuotraukose, bet pakeltos aukštyn, netgi ne dėl mados. Tetos lūpos be kertelių. Tik senelė raukšlėta, traiškanotom akim ir apsiverkusi.

ORANŽINIAI
SUOLAI

BUVO tankiai sustumti eilėmis, tarpuose viena kita peleninė, palei sieną suolų spalvos spintelės daiktams saugoti. Pavargusi mama vis tiek eis į *tax-free* parnešti Anai šokoladinių žirnelių ir ananasų skonio karamelių skardinėje dėžutėje, galbūt net ledinukų ant pagaliuko, kuriuo galima švilpti. Vos mama susiruošia eiti, pro šalį nužingsniuoja Marė, garsiausia Talino kekšė, kartu su savo vyru suomiu. Mama linkteli Marės pusėn. Ana slapčia dirsčioja pro suolų eiles į moterį su stora juoda kasa, dviem galvom aukštesnę už vyrą. Ji kiek rytietiškų bruožų, su didele juoda skrybėle, dešimties centimetrų kulniukais ir vasariškai žalių beržų spalvos, vos platesniu už liemenį mini sijonu, šalia kicena juoda katė, jos pavadėlis tokios spalvos kaip suknelės audeklas. Šit kokia toji Marė. *Anoji* Marė.

Matydavau Marę ir vėliau, kitais metais, laive ir Taline, registruojantis užsienio vizų skyriuje, vilkint baltą perdėm striuką nėrinių suknelę, o po ja – raudonas anilinines pėdkelnes, ir vėl tie pašėliški kulnai. Nusprendžiu, jog kada nors ir aš avėsiu tokius.

REIKIA
BŪTI
ATSARGESNEI. Olia linksi virš puodelio kavos mamai, kuri atsako jai tuo pačiu ten, *komiso* galiniame kambaryje, kur Olia nusiveda jas, uždariusi parduotuvę. Antraip prasti dalykai. Mamos veide blėsta mina, atsiradusi ką tik apsilankius ledų bare ir pasimėgavus saule priešais gaisrininkų depą, ji tampa budri, kas atsitiko? Mama pražioja burną, tarsi jai negana oro. Vadinasi, kažkas nutiko. Ana irgi laukia, kad Olia pasakytų, kas nutiko, kas gi?

Buvo atėjęs revizorius. Apžiūrinėjo parduodamus drabužius pernelyg smulkmeniškai. Prieš trejetą dienų. Antradienį. Po pietų, lyg eidamas pro šalį, užsukęs vaikštinėjo po parduotuvę, tyrinėjo vienus marškinius ir dar švarką, tada susirado skaitymo akinius su storais stiklais ir plačiais rudais rėmais, patikrino, ar kvitų žurnale buvo visi kvitai, o kvituose – datos, pavardės ir kainos... O viena mėlynos ir baltos spalvos sportinė striukė buvo be tokio kvito, kurio reikėjo, kurį Olia turėjo išrašyti tą akimirką, kai priėmė striukę ir padėjo prie parduotuvėje parduodamų daiktų. Olia neturėjo laiko ar pamiršo suklastoti kvitą, taigi nudavė jo visur ieškanti, tuo metu revizorius pro storus stiklus stebėjo, kaip ji krapštinėjasi ir tvirtina, kad kvitas tikrai kažkur yra, kur nors nukrito, jis iš tikrųjų čia buvo, Olia vėl atmetė už nugaros ant krūtinės krentančius plaukus ir uoliai ieškojo toliau, įsinervinusi ir uoliai slėpdama

tai, trinksėdama, sklaidydama, kelintą kartą paeiliui čiupnodama tą pačią šūsnį.

Jau ir vėlyva popietė, revizorius vis labiau nerimo, apsitampė švarką, nusibraukė pleiskaną, priglostė prie galvos aukštyn sušukuotus plaukus. Olia skubriai pasiūlė, kad revizorius nueitų į gretimą kavinę pasėdėti, kol Olia suras kvitą, juk kažkur jis yra, kaip ir kiti žurnale sudėti parduodamoms prekėms išrašyti kvitai, taip pat geltonuojančiame popieriuje, tokios pat nevienodos spausdintinės rusiškos raidės kaip ir visų kitų valstybinių kvitų. Kvitas tikrai buvo, jis tik kažkur nukrito, savaime aišku, jis buvo, gal revizorius kol kas luktelėtų? Olia palydėjo revizorių kavinėn ir pažadėjo apmokėti sąskaitą tuojau, kai suras kvitą ir atneš jį revizoriui prie staliuko. Argi ne išmintingas sprendimas?

Olia parduotuvės galiniame kambaryje neskubėjo klastoti kvito, o palaukusi, kol revizorius gerai įkalė, ir tada nunešusi kvitą į kavinę pasakė, kad popierius buvo užkritęs už grindjuostės. Švarko pardavėja buvo moteris su gana dažna pavarde, vieno jūrininko žmona; vyras parsivežė švarką iš Švedijos, ir žmona atnešė jį parduotuvėn, va kaip buvo. Čia Olia atsisėdusi išlenkė su revizorium stikliuką, ir revizorių jau apėmė maloniai šauni nuotaika.

JEIGU
MAMA
BŪTŲ įkliuvusi muitinėje, jos Suomijos vizai galas. Ko gero, mama būtų suimta Estijoje dar negavusi Suomijos pilietybės. Gal grėstų kalėjimas, po to užverbuotų KGB. Gal ji būtų grįžusi į Suomiją, tik pati tapusi *beldike*. Kas žino, kaip viskas galėjo baigtis. Kas būtų nutikę Oliai? Be abejo, dirbdama *komiso* pardavėja Olia neprivalėjo turėti nuosavo verslo, kaip ir jokiam sovietiniam užuolaidų gamyklos darbininkui nederėjo pro gamyklos vartus slapta išnešti susikištų į kelnes užuolaidų, kaip šokolado fabriko darbininkai neprivalėjo nešti iš gamyklos saldainių įdarui skirto konjako tarp dvigubo krepšio dugno.

Svarbiausias dalykas – neįkliūti. Tiesą sakant, tai nebūtų buvę svarbu, jeigu versle būtų sukęsi įvairių sričių atstovai. Tačiau Olios ir mamos verslas nebuvo susijęs su nieku kitu, nekalbant apie klientus; nė vienas valdininkas nebuvo papirktas kyšiais, tad reikėjo labai saugotis. Galbūt *komiso* patalpose atsirado per daug užsieninių drabužių, gal atrodė neįtikima, kad visus juos iš užsienio atgabeno jūreiviai, jie niekuomet negalėtų viešai įvežti tokio prekių kiekio.

Būtų geriau, jei Olia dalį išneštų, palaikytų kur nors kitur. Tiesa, ji išdėdavo prekes dalimis, bet turbūt per greitai. Šiaip ar taip, *Haapsalu* importinių prekių buvo kur kas mažiau, negu, pavyzdžiui, Taline, nes *Haapsalu* kaip pajūrio vietovė

buvo draudžiamoje užsieniečiams zonoje – mama su Ana galėjo svečiuotis anuomet mieste tik todėl, kad jame gyveno teta, kuri siųsdavo iškvietimą į *Haapsalu*. Devintojo dešimtmečio pirmaisiais metais prašymai būdavo patenkinami, tereikėjo su pasu eiti registruotis į tais klausimais užsiiminėjančią *Haapsalu* miliciją.

Ir nevertėjo pamiršti draugiškų mažų dovanėlių milicininkei, vilkinčiai pilkšvai mėlyną uniformą. Moteriškės buvo su klouniškai tankia oranžinės spalvos pusmetine. Per plati šypsena ir per garsus juokas. Per daug auksinių dantų, pro kuriuos ji suokia ilgą tiradą apie savo anūkėlį, kol mama susivokia, *kame kampas*, ir pabrėžtinai mandagiai linksi, kad suprato. Anūkėliui reikia naujų sportukų. Kiekvienais metais vis naujų, vaikas juk auga. Milicininkė mamai sulinksėjus taip įsismagina, kad pakviečia Aną su mama į savo namus pietų, nuo kurių nepavyksta išsisukti. Kokį butą jos pamatė! Santechnika vakarietiška – tokia išskirtinė ir nesuvokiama – kaip ir visi kilimai, tarp kurių vienas kitas, tiesa, rytietiškas, rankų darbo, be to, dar storas, visą kambarį dengiantis kilimas, kuriame kone visai nugrimzta Anos kojos. Didelėje svetainėje stalas lūžo nuo valgių, ir patiekalų gausa Anai atrodo gąsdinanti.

Tačiau kavos stalas Estijoje nukrautas valgiais ir paprasto piliečio namuose. Lyginant su grynasuomiais, rusai ir netgi estai labai svetingi. Grynasuomio kavos stalas nelūžta nuo nieko, mama pasakoja senelei, kaip ji anytos namuose maža desertine šakute lėkštutėje turi žvejoti gabalėlius silkės, kuriose visiems valgantiems padėta keturi penki gabalėliai. Be trupinėlio riebalų iš laktozės neturinčios tešlos iškepta bandelė džiūna vidury tuščio stalo. Apie tokį svečių stalą anapus sienos nežinoma, net ištuštėjus parduotuvėms. Ir visuomet dovanojamos gėlės, skintos gėlės. Per motinos dieną mama žvilgčioja į

tėčio močiutei nupirktą pavytusią ir skurdoką šventinę rožę ir nenori imti jos įteikti, nors tėtis stengiasi tą moterišką užduotį permesti mamai. Tėtis, vos įžengęs pro duris, palieka vazoną su rože močiutės namo prieangyje, nenuneša jo net į kambarį. Kaip buvo pratęs daryti anksčiau.

VISŲ DIDŽIAUSIAS KIVIRČAS įsiplieskia tarp Lindos ir mamos dėl džinsinės striukės, kurią mama turėjo atvežti dukterėčios Marijos mylimajam. O lagaminai, tas juodas ir kitas, raudonas, jau braškėjo per siūles, užtrauktukai grėsmingai išsipūtė, kai mama trečią valandą nakties mėgino suslėgti ir džinsinę striukę, bet ji netilpo, kraujospūdžio matuoklis močiutei ir dovanos iš reikalo buvo svarbesnės, privalomos prekės ir kitokia panaši manta. Kava dažniausiai perkama tik laive, nes iš jo trumpesnis kelias nešti, ar netgi Talino valiutinėje parduotuvėje. Ana su mama dalį parduoti pirktų prekių turi net apsivilkti, tempti nebepajėgia.

Marijos mylimasis meta Mariją.

Marija to niekada nedovanos. Teta visiems aiškina, jog kalta mama. Kodėl neatvežė tos džinsinės striukės. Juk dėl to rankos nenukristų. Jeigu lagamine netilpo, galėjo kad ir Ana pasiimti, Anos krepšy juk būtų tilpę! Mama atsikerta, kad jos vaiko niekas neprivers tampytis.

Mama su teta kivirčijasi kiaurą naktį. Marija verkia savo kambaryje, o Ana nuduoda miegančią. Tetos šuo taikosi kaskart suurgzti, kai balsai pakyla ir pokalbyje nuskamba žodis *frankai.*

Po kivirčo Olia įkliūna *Haapsalu* ir priversta kraustytis į Taliną. Mama įtaria, kad teta buvo prikišusi nagus, nes teta taip

labai nekentė Olios ir norėjo padaryti galą tam daiktų vežiojimui svetimiems žmonėms.

Olios neteis, bet ji turi išvykti iš *Haapsalu*. Taline Olia įsidarbina kavinėje „Kometa" – „*Komeet*", kur vyksta dažni verslo susitikimai. Neilgai trukus verslas klesti po senovei... Blukinti džinsai – 300 rublių, aksominės kelnės – 150 rublių, raudonos medvilninės kelnės – 200, šviesiai alyvinis sportinis švarkelis – 250, susegami lipdukais sportbačiai – 200, po kelerių metų neono žalumos marškinėliai, trumpa palaidinukė su leopardo odos raštu – 80, trinti džinsai – 300, rožiniai blizgūs treningai – 300, geltoni sportukai – 100. Sportbačiai su lipdukais – 200, dryžuoti marškinėliai – 100, rausva striukė iš šiugždaus audeklo – 200. Vadovaujamasi valiutos kursu vienas prie vieno. Vėliau už prekes siekiama atsiskaityti kursu vienas prie dešimt, pinigai keičiami vienas prie trijų. Oficialus kursas vis toks pat – vienas rublis už septynias markes. Autobuso bilietas kainuoja penkias kapeikas, jei apskritai jį kas perka, laikraštis – dvi ar tris kapeikas, pakelis plaukų segtukų – aštuonias kapeikas. Pensiją sudaro aštuoniasdešimt rublių. Sportukai Suomijoje kainuoja keturias dešimtines.

„Kometoje" Ana su mama užsisako kavos, kurios beveik visada išgeria, jeigu pakeliui pasitaiko kokia kavinė. Prieš važiuodamos pas senelę į kaimą jos savaitę pagyvena Taline pas Jūli, ir jos name negalima gerti tiek kavos, kaip įprasta Suomijoje. Žinoma, Jūli, būdama svetinga, sutiktų užkaisti tiek kavos, kiek tik Ana su mama pajėgtų išgerti, bet jos negali to daryti be paliovos, ypač turint minty, kad Jūli nesutiktų patiekti erzaco, o gamintų lauktuvių gautą kavą. Lengvi aliumininiai šaukšteliai makaluojasi po kavą dideliuose arbatos puodeliuose, išdailintuose baltais žirniais ant oranžinio ar žalio dugno. Mama pamiršta Anai prie kavos užsakyti grietinėlės ir cukraus – jų

visad būtina užsakyti atskirai – ir išsiima iš piniginės sumokėti tris keturias kapeikas. Už prekystalio pardavėja suirzusi įmeta į Anos kavą cukraus ir šliukšteli šlaką grietinėlės.

Mama nori užsakyti ir pyragėlį su varške, bet Olia sako, kad neverta: galiniame kambaryje dirbantys konditeriai prisiduria prie atlyginimo, palikdami pyragėlių tešlą pusiau žalią, kad daugiau svertų ir komponentų reikėtų mažiau, negu numatyta. Tokie pat ir pyragėliai su mėsa. Kad ir kokie skanūs jie atrodytų. O pyragėliams su persikais toks triukas neišdegs, tad patartina jų paragauti.

Oliai pasiūlius mama nuperka pilną dėžutę iš patikimų medžiagų patikimai pagamintų Valerijaus sausainių. Olia pažada kitą dieną ateiti pas Jūli ir atnešti per pažįstamą gauto gruziniško konjako, kurio pageidavo mama. Be septynių butelių gruziniško konjako, Olia atsinešė ir dėžę šokoladinių saldainių, tokių mamai dar neteko matyti parduotuvių lentynose, ir patikimu būdu iš patikimų medžiagų iškeptų sausainių bei pyragaičių. Ana iškart suleidžia į juos dantis. Balta kartoninė pyragaičių dėžutė nuo prasisunkusių riebalų iš sausainių per vidurį paruduoja. Visur dedamas sviestinis kremas atsispindi moterų figūrose. Į vyrų figūras Ana niekad nekreipia jokio dėmesio. Tartum jie būtų be kūno. Kartais koks sąvadautojas vilki „Adidas“ sportines kelnes ar balintus džinsus, jie tada buvo madingi ir Suomijoje, ir žmonės atsigręžia net *Viru* gatvėje pasižiūrėti, kaip atrodo dėvintis „Adidas“ treningus. Ir Ana pamena senelio drabužius. Jo drabužiai buvo juodi, tamsiai mėlyni ir sodriai pilki, jis avėjo jojiko aulinius, vilkėjo marškinius, dėvėjo petnešas, galėjai pamanyti, kad visa tai iš praėjusio šimtmečio. Didžioji dalis vyrų apskritai atrodo, lyg rengtųsi vienodai. Vis dėlto ne, galbūt tų kiek jaunesnių vyrų drabužiai jau vėlesnio fasono, bet jie Anai nebepatinka, daug

tamsiai rudos, SSSR spalvų, purvinos oranžinės bei geltonos, ir šviesiai žalios ant vaikų darželių sienų, o kitur šviesiai ruda... Daug įvairių rudumo atspalvių, bet ne tokių rudų kaip Suomijoje... Matyt, tai priklauso nuo audeklo, skalbimo priemonių, baliklių, dūmų, ventiliacijos ir kitų panašių dalykų, tos spalvos niekuomet nebūna vienodo atspalvio... nors atrodytų logiška, kad ruda visose valstybėse yra ruda.

Kai Olia ateina pas Jūli, svetainės durys užveriamos – Jūli neturi išgirsti kainų. Užtraukiamos užuolaidos. Olia matuojasi mamos atgabentas dryžuotas kelnes ir treningus, iškart viskuo susižavi, ji turi tai gauti ir pažeria ant stalo šūsnį rublių. Ana sėdi šalia ir stebi, kas vyksta, – iš lagamino traukiami daiktai Anai yra tokia pat didelė staigmena kaip Oliai, Ana jų anksčiau nėra mačiusi, gal tik nevalingai užmetė akį vidury šaltos grynasuomiško miestelio nakties. Tada mama traukė vieną džinsų porą po kitos, taip pat sportines striukes, sportbačius, sportinius marškinėlius, batus, močiutei skirtas sėklas, dygstančias geriau už sovietines sėklas, kapinių žvakes ir dirbtines gėles ant senelio kapo, nors dažniausiai jas iškart pavagia, o jei pavyksta, kai kurios išlieka ilgiau, tada senelei nereikia be paliovos rūpintis kapo priežiūra. Ana nežino, iš kur atsiranda visi tie svetainėje šalia lagaminų sukrauti daiktai, ji nedalyvavo apsiperkant, neišmanė, kad mama nupirko tuos daiktus, nes Ana nežino, kaip dažnai mama keliauja į miestą apsipirkti, kai Ana būna mokykloje. Kai pargrįžta namo, daiktai jau sudėlioti lentynose ir spintose. Vis dėlto senelė perspėja mamą, kad tėčiui greičiausiai nepatiktų mamos per sieną gabenamos prekių aibės, ir Ana nesupranta, kodėl mama tiki esanti su tėčiu vienoje pusėje. Ar su Ana negalima pasidžiaugti už prieinamą kainą Marijai pirktomis kelnėmis, ar dukteriai girdint negali-

ma koneveikti Marijos už jos neįmanomą įgeidį gauti striukę tik su kažkokiu ypatingu raštu? Ana nesupranta, kodėl jai neatskleidžiamos tos paslaptys, nes vaikščioti po parduotuves ji visada mėgo. Tačiau niekuomet nenorėtų nė vieno tų daiktų, skirtų vežti per sieną, taigi todėl ir nebuvo ko rūpintis. Ana būtų galėjusi peršukuoti už mamą visas nuolaidas!

Tiesą sakant, Ana niekuomet nebuvo pagalvojusi apie kokį matytą parduotuvėje arba savo pačios daiktą, kad jį kitapus sienos būtų galima parduoti, padovanoti ar duoti kyšio. O visi seni Irenės drabužiai gabenami į Estiją. Ir apie viską, kas Irenei nupirkta mamos, o dukteriai nepatinka, Irenė tik taria, kad anokia čia bėda, mama nuveš Estijon, ir nusivilkusi meta marškinėlius ant žemės. Vis tiek netrukus gaus tokius marškinėlius, kurie jai tikrai patinka. Kai Irenei įkyri koks nors drabužis, ji liepia mamai jį išvežti. Nes ten jis kam nors tiks. Irenei jau ligi gyvo kaulo įgriso tas skuduras, Suomijoje nebedera jo vilkėti, o tenai jis tiks.

1977

Kelyje iš Helsinkio uosto į grynasuomišką miestelį Kataryna su savo vyru suomiu stabteli kai kur degalinėse ir Kataryna valgo keistus pyragėlius, vadinamus karelišKais. Degalinės taip pat keistos: žvilgančios, papuoštos ryškiomis šviesomis ir reklamomis, ir, vos pravažiavus vieną, jau skuba pasitikt kita. Tamsu, lynoja ir šalta, ir juo toliau jie važiuoja, tuo mažiau lapuočių. Kataryna pirmą kartą Suomijoje ir vos atvažiavusi turi atsisakyti aukštakulnių batelių, nes dėl purvyno jai apskritai sunku pasiekti savo naujuosius namus. Naujieji namai – tai vyro staigmena. Buvo sutarta dėl buto Helsinkyje, bet vyras nusprendė nudžiuginti jaunavedę ir nupirko ką tik pastatytą butą grynasuomiškame miestelyje, už kelių šimtų kilometrų nuo jūros ir Helsinkio, bet, tiesą sakant, važiuojant automobiliu gana arti savo tėvų.

Savaime aišku, Kataryna pirmiausia būtų norėjusi susipažinti su savo vyro tėvyne, bet, netgi vyrui sutikus padengti žmonos išlaidas ir suteikti jai pastogę, gauti turistinę vizą nebuvo lengva, o paskui tektų laukti ketvertą metų, kol gautų vizą važiuoti į *kapšalį*, prieš tai nebuvo numatyta jokių išvykų į ten, netgi jei anksčiau ar tarp tų kelionių žmonės būtų susituokę. Laukimo ir eilių, ir dokumentų pildymo, ir prašymų jau buvo per

akis. Kataryna išsiėmė imigranto vizą ir bemat išvažiavo, ryžtingai ir negrįžtamai.

Ji paliko darbovietę, išstojo iš profsąjungos ir buvo priversta palikti savo mokymosi atestatus ir visus ligi vieno dokumentus, susijusius su jos išsilavinimu, taip pat darbo knygelę, nes kitapus įlankos juos buvo draudžiama vežti. Ji turėjo atsisakyti savo buto, nes išvykstantis į užsienį jo paprasčiausiai negalėjo pasilikti. Atgal juk taip lengvai negrįš.

Likite sveiki, namai, tauta ir kalba! Lik sveika, mano tėvyne!

Visa pasiimta manta tilpo viename kelioniniame krepšyje.

Muitinėje patikrino kiekvieną jos nuotrauką, kiekvieną laišką, dienoraštį ir atvirutes. Muitininkai nesuprato, kam tokį šlamštą tąsyt į kitą valstybę. Beje, tarp kitų daiktų rado pirtyje darytas nuotraukas, kuriose pavaizduoti šykščiai apsivilkę puotautojai iš studijų laikų. Tokios pornografinės medžiagos gabenimas, žinoma, draudžiamas, o kita kas buvo... įtartina.

Kataryna muitinėje viską išmetė šiukšlinėn. Tegu sau. Net Arnoldo įdėtus džiovintus obuoliukus iš namų sodo.

Netgi Sibiran leido vežtis daugiau. Tada niekas netikrino, ką veži.

Be to, ji nebebuvo Kataryna, o Jekaterina Arnoldovna.

Laivui atplaukus į uostą juodu išbuvo visą naktį laive ir rytą nuėjo į Sovietų Sąjungos konsulatą, kur reikėjo iškart prašyti leidimo apsigyventi Suomijoje. Katarynos pasą, sykį jau pakeistą užsienin važiuojančio sovietinio piliečio pasu, reikėjo pakeisti dar kartą ir Kataryna kon-

sulate užpildė būtinas rusiškas anketas rusų kalba, kaip buvo nustatyta, įrašydama savo vardą Kataryna – kirilica atitinkamoje eilutėje ir savo tėvo vardą – Arnoldas, kitoje eilutėje. Konsulato darbuotojai buvo tokie malonūs, kad pažadėjo išduoti pasą tą pačią dieną, nes sutuoktiniai gyveno ne Helsinkyje, o Grynasuomijoje.

Naujame pase buvo įrašytas vardas – Jekaterina Arnoldovna.

Kataryną pervardijo Jekaterina, nes rusiškai Kataryna yra Jekaterina, o Arnoldovna buvo prikergta priedo, nes, pagal rusiškas vardų rašymo taisykles, po vardo būtinai pridėtas tėvavardis.

Ižorai ne rusai, nors jie ir kalba rusiškai.

Ukrainiečiai ne rusai, nors, estų manymu, jie kalba taip pat kaip rusai, ir papročiai jų tokie pat kaip rusų.

Estai ne rusai, jie net nemoka kalbėti rusiškai, kol neina į mokyklą. Kataryna yra Kataryna kaip anksčiau, kaip ankstesniuose pasuose, ne Jekaterina Arnoldovna.

Iš naujo keisti pasą kiltų keblumų ir tektų Helsinkyje papildomai leisti dienas, todėl ji patraukė toliau kaip Jekaterina Arnoldovna. Ir oficialiai Kataryna lieka Jekaterina Arnoldovna, kol nepasikeičia savo sovietinio paso į Suomijos pasą. Dėl to nesusipratimo šeimoje nejuokaujama, nors metams bėgant vyras ieško priekabių beveik dėl visko.

Vyras į naują butą nupirko tokio pat stiliaus žalią sofos komplektą, koks buvo Katarynos bute Taline, tokią pat tamsią sekciją ir stalą, viskas laukia, kol Kataryna įžengs į savo naujus namus. Kataryna giria jaukų apstatymą.

Vyrui išvykus į objektą Maskvoje, Kataryna šąlančiomis kojomis lieka viena tame grynasuomiškame bute. Ji pati pratusi prie šiltų medinių grindų ten, tolimame Taline. O čia pilkos spalvos plastikinė grindų danga, atrodanti kaip krentantis sniegas. Lauke taip pat pusto. Sienos net virtuvėje nudažytos baltai it sniegas, tokios pat spalvos ir buto per kelis aukštus lauko sienos. Maistas toksai brangus, jog Kataryna negali jo įpirkti už savo vyro pinigus. Moterys vilki dygsniuotus paltus ir kelnes. Dienos šviesos lempos žilpina akis. O kurgi jūra? Ąžuolai, kaštonai, tuopos?

Tada paskambina sodriabalsė moteris, pasako esanti estė ir gavusi Katarynos numerį policijoje. Sodriabalsė mano, kad joms reikia susitikti. Ypač atsižvelgiant į tai, kad jųdviejų abiejų vyrai dažnai būna išvykę, jos vyras esąs laidotuvių biuro tarnautojas, jis firmos savininkas ir visą laiką skiria darbui, o Katarynos vyras juk Maskvoje, ambasadoje, taigi Kataryna turėtų jaustis vieniša.

– *Kaip tu sužinojai? Kas pasakė, kur dirba mano vyras?*

– *Policija pasakė, kai paklausiau, ar šiose apylinkėse gyvena dar kokia estė.*

– *Ar tikrai?*

Kataryna susiima rankomis pilvą, va, kur ji, mažylė.

Prieš guldama miegoti Kataryna užkabina prie lauko durų siūlą su skambaliukais, tuomet kam nors įėjus ją pažadintų skambėjimas.

Kada gi vyras pagaliau grįš iš Maskvos, tada kurį laiką vėl viskas gerai klotųsi.

Kai sodriabalsė vėl paskambina, Kataryna numeta ragelį. Ji daro taip tol, kol moteris nebeskambina.

1988

Tėtis pargrįžęs atostogų į namus ir kieme spaudžia signalą, kai Ana pareina namo iš mokyklos. Mama įmeta Anos krepšį į mašiną ir abi lipa į ją. Pirmiausia jie važiuoja į „City Market“. Tėčio judesiai trūkčiojantys, stabdymas ūmus – jau prasiveržia įtampa prieš išvykstant. Poryt jis turi sugrįžt į Maskvą. Valytojos, skalbiančios statybininkų baltinius, taip apvaginėja, kad grįžtant po kiekvienų atostogų reikia pasiimti naują komplektą visiškai naujų drabužių. Tėtis mėgsta baltą spalvą, jis nori pasiimti baltų marškinių ir kelnių, apatinių baltinių, puskojinių, nors jos bematant papilkėja. Jis pasiima ir skalbimo miltelių, kad valytojos jais skalbtų, bet, žinoma, šios pasiima vakarietiškus miltelius, pakeisdamos juos savais. Kai mama pasako dėl to pastabą, tėtis ginčijasi, girdi, valytojos nieko nevagia. Mama stebisi, kaipgi šitiek kelnių gali pradingti, ir spalvos taip baisiai blunka. Tėtis atšauna, kad išblunka, kai vartoji „Omo“. Mama nieko nesako. Anapus sienos balta spalva yra neįprasta. Ten manoma, kad baltus drabužius vilki tik nuotakos ir studentai.

Tėčiui reikia pasipildyti baltų drabužių atsargą. „Baltas varnas, – taria mama Anai, ir daugiau nieko, – tikras baltas varnas, – ir liepia Anai atnešti iš kosmetikos skyriaus, ko ji nori, ir padėti į pirkinių vežimėlį tuo

metu, kai tėtis siautėja vyriškų drabužių skyriuje, knaisiodamasis tarp pakabų ir ieškodamas tinkamo dydžio, bet neranda, mama randa, pasimatuoti nėra laiko nė kantrybės.

Po to į maisto skyrių, kur kraunamos visokios sunkios ir didelės prekės, nes šįkart tėtis važiuos su mašina, o kitos mašinos mamai nėra. Ana su mama gyvena retai apgyventoje miškingoje vietovėje, kuri vieną dieną išpopuliarės tarp turčių, bet dabar tai nė kiek nedžiugina, nes autobusai važinėja kaip Dievas duoda, jeigu ne ypač šalta, su jais gali nuvažiuoti tik į mažesnes parduotuves. Antros mašinos tėtis namų ūkyje nepageidauja – neva nereikia. Jos nereikėjo ir ankstesniame name, kuris taip pat buvo retai apgyvendintoje ir miškingoje apylinkėje, ir vieną dieną tapo tankiai apgyvendinta, su asfaltuotais keliais, tokia vieta, kur net autobusai važinėja kas dešimt minučių. O kai vietovė ėmė panašėti į tokią, Ana su mama ir tėčiu išsikraustė iš jos į kitą retai apgyvendintą ir miškingą vietą, kur mamai važinėti reikėtų antros mašinos, bet jos nėra.

Dažniausiai Ana su mama būna namuose dviese. Kai mama išvyksta į komandiruotę, Ana lieka namie viena. Naujas namas trijų aukštų, dešimties kambarių, jame dideli langai, aukštos lubos, balti medžiaginiai tapetai ir parketo grindys. Anai šis namas nepatinka. Likusi viena namuose ji būna tik virtuvėje, užsidariusi duris paleidžia muziką, įjungia orkaitę, paskui leidžia jos šilumą į virtuvę, kuri tampa šilta ir miela, ir Ana susikrauna vadovėlius ant virtuvinio stalo, atsineša lėkštę su puodeliu ir kartkartėmis užkandžiauja. Kai mama pargrįžta iš kelionės, Ana ima laikytis dietos, kad vėl atgautų reikia-

mą svorį, nes anuomet ji dar neužsiiminėjo priverstiniu valgio šalinimu. Kai mama būna namie, retkarčiais ir tėtis grįžta, Ana eina į savo kambarį viršutiniame aukšte, mama – virtuvėje, o tėtis – pirmojo aukšto svetainėje su židiniu. Taip visų geriausia. Visų ramiausia. Kai namuose būna vien mama, Ana eina į virtuvės aukštą, bet niekuomet neina svetainėn su židiniu. Mama gali kartais pas ją užsukti, kai būna tėtis. Tada Ana nuduoda, kad ruošiasi rašomajam darbui, ir nori, kad visi valgiai ir puodeliai kavos būtų atnešti jai į kambarį, o iš jo ir išeina tik tada, kai tenka keliaut į mokyklą ar parduotuves, kuriose ji lankosi vakare kartu su tėvu, eina nuo vienos lentynos prie kitos ir matuojasi drabužius. Mama įkalbinėja Aną vaikščioti su tėčiu ir liepia tėčiui sumokėti už viską, ko tik Anos širdis trokšta. Nėra jokios prasmės, kai mama su Ana gyvalioja Suomijoje ties skurdo riba, o tėtis tuo pat metu linksminasi ir lėbauja anapus sienos, arba kai tėčio rusės vilki vis naujus drabužius, o žmona su dukterim... Žodžiu, jos turi teisę bent į tas pačias sąlygas, tuo atžvilgiu mudvi, mama ir aš, laikėmės vienodos nuostatos, nors iš tikrųjų neturėjome apskritai atsidurti padėtyje, verčiančioje taip galvoti. Tiesa, mama nedėvėjo drabužių, kuriuos jai kartais pirkdavo tėtis. Juos padėdavo į spintą, bet ne todėl, kad buvo prabangūs, o mama būtų norėjusi patausoti prabangius apdarus. Mama tik tenorėjo nubrėžti aiškią ribą tarp savęs ir tų „kitučių". Mažoji Ana, žinoma, galėjo vilkėti tėčio nupirktus drabužius. Čia visai kas kita. Ana juk savo tėčio duktė, ne žmona.

Tėčio ir Anos bendri apsipirkimai prasideda, kai Anai sukanka vienuolika, ir ji jau tinkamo ūgio vykdyti už-

duotis. Ana iškart suvokia, kad tėtis ypač suinteresuotas vežtis Aną į kelias valandas trunkantį apsipirkimo reidą, nes vienas jis nenori knaisiotis po moteriškų drabužių skyrių ir spėlioti, jis nemoka rinkti dydžių ar vertinti, kaip koks drabužis kam gali tikti. Matyt, toji „kitutė" buvo vienodo ūgio su Ana, tokia maža moterytė. Ir tai mažai moterytei tėtis perka lygiai tokius pat drabužius kaip ir Anai, kai juodu su Ana eina apsipirkti, o po to paslepia drabužius garaže. Kitai moteriai skirtą aprangą tėtis įsigyja ištrūkęs savarankiškai apsipirkti, be Anos ar mamos. Tai lengva, nes anksčiau Anai padedant buvo nustatyta, ką verta pirkti, kur ir kokio dydžio.

Mama vos nesukarpė žirklėmis garaže paslėptų drabužių, bet susilaikė. Kokia iš to nauda? Tėtis juk nuėjęs supirks naujus, ras jiems naują slėptuvę ir, jei mama ko nors paklaustų, nutaisytų miną, kad nieko nežino. Kas? Kur? Kada? Kokios aptemptukės? Aš anksčiau nė nemačiau tų triko kelnių. Beprotė. Visai pasimaišiusi. Ir paisto visokias nesąmonės. Ana, tu tik pažiūrėk, kokia išprotėjusi tavo mama.

Ana dar niekuomet nebuvo gavusi tokių brangių ir puošnių drabužių. Ir tiek daug. Leopardo odos rašto aptemptukės ir prie jų priderinta palaidinė kainuoja daugiau, nei visi Anos pernai įsigyti drabužiai kartu. Tėčio manymu, nėra prasmės ieškoti Anai drabužių vaikų skyriuje, nes jai tinkamų daiktų galima rasti ir kitur. Jeigu tiktai tie daiktai patinka Anai. Ir, žinoma, jai patinka.

Tėtis mėgina atkreipti Anos dėmesį į „Lumene" kosmetiką, bet jos tai nedomina, ir Ana net nesutinka tyrinėti „Lumene" lentynos. Teks „kitutei" išsiversti be „Lumene". Ji turės tenkintis ta kosmetika, prie kurios teiksis

sustoti Ana. Kai Ana suranda jai patikusios kosmetikos, ji elgiasi maloningai – palieka tėtį mokėti, o pati jau eina į kitą skyrių, taip suteikdama tėčiui galimybę nupirkti dvigubą kiekį Anos parinktos pudros ir kosmetinių kremų.

Mama aptinka gruodžio mėnesį tėčio sudarytame sąraše žodį „šampūnas“, o paskui tėčio lagamine – šampūną moterims. Mama, išpylusi šampūną, prileidžia į buteliuką klijų.

MAMA
VISUOMET

VILKI kuo prastesnius ir blukesnius baltinius. Dėvėtų baltinių jinai neperka, tie jai nemalonūs, tačiau šiaip ieško nukainotų prekių krepšyje blogiausiai atrodančių baltinių, geriau, jei su defektu. Mama sako, kad ji taupi. „Blusturgyje galima daug geresnių gauti kur kas pigiau“, – pasiūlo Ana, bet mama iškart atmeta tokį siūlymą.

Ana savo ruožtu vilki tik juodos spalvos baltinius.

Mama nemato čia nieko bloga. Ji kone specialiai tai pabrėžia sakydama, kad, palaidojusi savo motiną, liovėsi vilkėti bet kokius juodus drabužius. Kad nieko keista, jeigu Ana vilki tik juodos spalvos apatinius. Be to, Ana dar tokia jauna.

Tačiau pati Anos mama negalėtų to pakęsti – ji smerkia tą mintį, kaip smerkia visas savo bendraamžes, vilkinčias juodos spalvos baltinius. Viena mamos pažįstama juos dėvi. Mama papasakoja apie ją Anai ir duoda suprasti, kad ta pažįstama, na, švelniai sakant, yra „tikra šitutė“. Ta „tikra šitutė“ kartais ateina pas mamą ir skundžiasi, kad joks vyras nežiūri į ją rimtai, net tas, su kuriuo turėjo tuoktis, persigalvojo, kai „tikra šitutė“ apsirgo gimdos vėžiu, nuo kurio, tiesa, išsigydė. „Tikra šitutė“ nori išsikelti kitur iš savo išsinuomoto vieno kambario buto ir eina pasivaikščioti su mama šalia jųdviejų su Ana namų, ji ieško deramo vyro, turinčio nuosavą namą. Mama sako Anai, esą įrodytas faktas, kad gimdos vėžiu greičiau apserga moterys,

turinčios daug sekso partnerių. Juo daugiau jų turi, tuo didesnė tikimybė susirgti vėžiu.

Ana spintos kertėje randa raudonus nėrininius naktinukus ir rytinį apsiautalą. Mama pasakė gavusi juos iš „tikros šitutės“, kuri netyčia nusipirko netinkamo dydžio. Kad iš teisybės negalėjusi atsisakyti, nes tai dovana. Nors pati mama, savaime aišku, tokių drabužių nevilki. Vėliau Ana neklausdama leidimo nueina ir pasiima komplektą, o mama nieko nesako, kai po kelių metų išvysta jį Anos skalbinių krepšyje.

Mama neprataria nė žodžio ir tuomet, kai pakuodama tėčio lagaminą randa jame juodas liemenėles, ji paprasčiausiai padeda jas toliau nuo akių, bet paskui per kiekvieną kivirčą ji neužmiršta priminti: *Aš taigi žinau apie tas juodas liemenėles.* Iš tikrųjų liemenėlės labai brangios, įsitikina Ana, paėmusi jas, kol mama neišmetė į šiukšliadėžę, visai naujos ir brangios – iš firmos *„Chantelle“*.

ŠĮ
PAVASARĮ

PASKUTINĮ kartą tenka eiti į vieną mokyklą su Oskariu. Į naują mokyklą Ana išsiruošia vilkėdama tėčio pirktomis leopardo rašto kelnėmis. Kitų mergaičių krūtinės, staigiai padidinusios tempą, aplenkia manąją, taigi ir vėl būsiu porą kilogramų lengvesnė, mažiau prieinama, vis mažiau prieinama, bet vis dėlto turiu tęsti. Dar pora kilogramų, paskui dar pora. Kad ir gramas! Ana sublogsta ir sumažėja, nors tuo pačiu ji sensta, o aplinkui žmonės pampsta.

Tapusi mažesnė Ana priverčia savo tėvą pirkti jai drabužius iš „Seppälä" ar „MicMac", pirkti kad ir mažiausius, jie visada jai tinka. Taip gera sublogti. Taip gera ir nuostabu. Ir Anai daugiau nerūpi, ar eit į vyrų, moterų ar vaikų skyrių kaip anksčiau, kai buvo per aukšta pagal amžių būti vaikų ir jaunimo skyriaus klientė, bet, aišku, per jauna vilkėti moteriškų drabužių skyriaus prekes. Dabar, šiaip ar taip, Anai tinka viskas, kad ir ką ji pasimatuotų. Anai negalioja jokie ribojimai! Ana gali pati spręsti už Aną! Kaip tik tai liesėjančiai Anai atrodo visų geriausia ir svarbiausia. Tada jau gali pasijusti kone dievybe!

Ir tuomet Ana tampa pastebima vien todėl, kad ji traukia akį kaip mergina iš suomių paskalų spaudos, vilki aptemptais drabužiais, kurie aną dešimtmetį dar nebuvo įprasti paauglėms. Netgi grynasuomiškame miestelyje. Ana yra. Ji gyva. Pirmą kartą Anai įkandin grynasuomiškame miestelyje kažkas

sušvilpia tada, kai ji vilki leopardo rašto kelnių ir palaidinės aptempiantį derinį.

Anai iš paskos nešvilpia todėl, kad jos mama kalba su akcentu. Nei todėl, kad ji dėvi *importinius* drabužius. Ne todėl, kad ji laikoma prostitute, ne todėl, kad manoma ją turint pažįstamų užsienyje. Ne todėl, kad ji estė, rusė, suomė, jos valstybė ne ta, kalba ne ta, kūnas ne tas. Kai Ana sureguliuoja savo kūno matmenis, ji randa savo tikrąją vietą, tikrąjį kūną, tikrąjį dydį ir pelno kaip tik tokį pagyrimą, koks turi būti. Vien todėl, kad Anos kojos grakščios ir klubų linija daili, jaunos krūtys, o tarp jų – vagelė.

Suomiškas apsirengimas kitapus sienos ima atrodyti vis atgrasesnis. Ana ir ten nori dėvėti savo drabužius, tuos, kuriuos vilkint kiti žiūri jai iš paskos dėl figūros, o ne todėl, kad ji *kapšalies* daigelis. O Ana užsienyje yra pratusi, kad ją, *suomių princesę*, žmonės nuolat stebėtų ir apžiūrinėtų, todėl ji, savaime aišku, be tų žvilgsnių negali tverti ir grynasuomiškame miestelyje. Suomių princesei skiriama tiek dėmesio, kad ilgainiui, stovint grynasuomiškame miestelyje prie neišvaizdaus turgaus arba prekybos centro, ar šviesoforo, būti nepastebimai tampa tiesiog nepakeliama. Todėl Ana turi *nuprincesinti* savo kūną taip, kad visi į ją atsigręžtų, bet kartu jis būtų ir apsauginiu šarvu, kaip suomiškumas kitapus sienos, tokiu apsauginiu šarvu, kuris neleis įžvelgti į Anos kūno vidų, matyti pačios Anos. Ana išsivaduos iš to nepastebimumo ir nebūties be uždraustos informacijos, kitatautiškumo, pareiškimų vien tuo, kad ji turės patį vertingiausią dalyką – tobulą moters kūną.

Ana jau niekuomet nebeketina sugrįžti į tą kūną, kuris traukė žvilgsnius dėl tam tikrų kitų priežasčių, bet ne dėl kūniško grožio.

Praėjo tiktai metai, ir Ana pasiekė savo tikslą, išskirtinumą. Ana garbina pačios susikurtą naują kūną ir puoselėja jį kaukėmis, tepalais bei aliejais. Kitoms mergaitėms atsiranda inkštirų, Anos eisena jau kaip suaugusios moters, ir ji daugiau nekliuvinėja dėl savo galūnių iš skirtingų porų.

ANA
NEATMENA,
KADA ir kur ji sužinojo apie tą kitą „šitutę“. Apie tas kitas „šitutes“. Tarsi ji visuomet būtų apie tai žinojusi, nors, aiškus dalykas, apie tai nebuvo kalbama. Pavyzdžiui, kai iš tėčio Rusija atsiduodančio lagamino pasirodė marškinėliai su kraujo ruožais ant nugaros. Mama tylėdama sukioja saujoj marškinėlius. Ana gerai nesuvokia, kas nutiko, nors mato, jog kažkas uždavė mamai širdį. Tačiau tėtis parvežė lauktuvių auksinius auskarus su šešiais tikrais deimantais, ir Ana nespėja gilintis į kitką. Ana didžiuojasi deimantais ir žvilgina juos prieš veidrodį. Mama žingsniuoja, nutvėrusi marškinius, ten ir šen. Ana šoka veidrodžiui. Mama nušveičia marškinėlius į šiukšliadėžę. Ana bučiuoja savo atvaizdą veidrodyje.

Tėtis visada atveža lauktuvių ir visada daug. Ištisi krepšiai. Skarelės, smuikai, krištolas, gitaros, vazos, tapybos darbai, ikrai, likeriai, degtinė, papuošalai, matrioškos, rusiškais raštais drožinėti mediniai šaukštai, mediniai indai ir vėl krištolas – vyno taurės, šampano bokalai, vazos vaisiams, serviravimo padėklai, servetėlių laikikliai, stikliukai, gaubtai sūriui, grafinai, sviestinės, saldainininės, krištoliniai laikrodžiai ir laikrodžiai su masyviais rusiškais auksuotais ornamentais. Kvepalai. Maždaug dešimtmetės Anos rašomojo stalo stalčiai buvo pilni originalių kvepalų, „Poison“ ir „Opium“, „Magic Noire“ ir „Dior“, ir „Salvador Dali“, ir „LouLou“, ir „AnaïsAnaïs“. Jų

tokia aibė, kad Ana nespėja išnaudoti ligi galiojimo pabaigos, o paskui nebeperka kitokių, vien klastotes už dešimt markių. Ir dar daug konjako. Brendžio. Viskio. Likerio „Bols“, kuriame yra aukso kruopelių. Pavadinto, atrodo, „Bride's Tears“[1]. Binoklių. Stovų. Plokštelių. Natų. Servizų. Gintaro. Kaulinių plaukų smeigtukų. Sunkių žvakidžių ir sietynų su žvakėmis. Samovarų. Rusiškas blizgesys, rusiškos spalvos, satinas, raštai, margumynai.

Mama niekuomet nenaudojo jai parvežtų kvepalų, tiktai statydavo į lentyną ir niekada jų nepaliesdavo. Mama net negėrė tėčio atvežtų konjakų, kuriuos jis vežė žinodamas, kad mama mėgsta konjaką, tik neatidarytus supakuotus butelius užmiršdavo spintos kampe, kol ant jų kraunami daiktai visiškai uždengdavo butelių dėžutes ir jų nebebūdavo.

Dabar tėtis visas lauktuves veža Anai, nuo Malibu ligi Arbate pirktų tapybos drobių. Jos patenka į Anos kambarį, kur Ana kuria Anos pasaulį. Sienoms Ana pasirinko tapetus su daugybe rožinės spalvos rožių, grindjuostes ji papuošia auksiniu siūlu ir taip pat apvedžioja sienų pakraščius. Ana užpildo kambarį iš Rusijos atvežtomis dovanomis, gėlėtomis skraistėmis ir indais, lėlėmis su tautiniais drabužiais ir ikonomis. Langus dengia raudonas aksomas ant auksinių karnizų. Tiulinės užuolaidos! Ir auksinė durų rankena. Samovaras. Voleliai drabužiams kočioti, slapta įvežti iš senelės kaimo. „Uku“ suvenyrų parduotuvėje pirktas didelis Talino raktas, ant kurio užrašyta „Anno domini 1154“. Paslėptos tėčio sąrašų kopijos.

Ir mama ne visad pakelia ragelį, kai tėtis skambina kažkur iš ten toli, nors gauti tarptautinį pokalbį su Suomija yra be galo

1. Nuotakos ašaros (*angl.*).

keblu, ir net užsakius jį gali nutikti, kad pokalbio teks laukti visą vakarą. Dažnai mama nenori kalbėti su tėčiu, bet liepia Anai pakelti ragelį. Jeigu paskambins tėtis, Ana turi pasakyti, kad mama mieste.

BŪDAMA KVEPALŲ GAVIMO amžiaus Ana jau nebesislepia, tėčiui po ilgo laiko pargrįžus Suomijon, kaip nutikdavo anksčiau, ir ji nesistebi, kas apskritai yra tas virtuvėje sėdintis svetimas vyras. Būdama tokio amžiaus Ana jau žino, kas tas vyras, bet ji visuomet randa mamai kokio darbo, arba prasimano kokias ekstremalias aplinkybes, kai tėtis mėgina apglėbti mamą. Nes Anos mama tegali glamonėti Aną, ne jokius svetimus vyrus, nors Ana ir žino, kas tas svetimas yra iš tikrųjų.

Ana suklumpa ant laiptų, kai tėtis pabučiuoja mamą į skruostą.

Ana pabunda nuo savo verksmo ir šauksmo, kai naktį iš tėvų kambario atsklinda apkloto šiugždėjimas, ir Ana būtinai turi atsigulti miego šalia mamos. Ir kitą naktį taip pat. Ir dar kitą. O tada tėtis turi ir vėl išvažiuoti.

Aną ištinka migrena, kai tėtis su mama per ilgai užsisėdi ant sofos. Mamos per daug meilus juokas skatina galvos skausmą dvigubai smarkiau dilgčioti. Ai ai! Mama turi ateiti gelbėt ir, žinoma, ji ateina. Mama! Man skauda!

SYKĮ
MASKVOJE

ANA sėdi laukdama, kol keliaus į miestą, ir mato, kaip moteris su mini sijonėliu ir ažūrinėmis kojinėmis duoda valytojai pinigų ir mažą raštelį, ir tą mažą raštelį valytoja, eidama pro šalį, kyšteli tėčiui į palto kišenę. Vakare mama eina kažko paimti iš tėčio palto kišenės ir randa raštelį. Ana niekad nepasako, kad, sprendžiant iš to, ką ji matė, tėtis tikrai gali būti teisus, sakydamas mamai, kad nieko nežino apie tą raštelį nei jame užrašytą telefono numerį. Mama, aišku, netiki tėčiu. Kai mama kalba apie tai, Ana pritariamai linksi, – tėtis tikriausiai meluoja. Ir panašios istorijos kartojasi įvairiais atvejais, tik variantai skirtingi. Ana visada palaiko mamą. Nes tėtis yra tas, katras meluoja.

KAI
TĖTIS
BŪNA Rusijoje, naujame grynasuomiškame name tylu ir šalta. Grindis dengia parketas ir lygus, nesusigarankštijęs linoleumas. Po mokyklos Ana grįžta namo ir vos įžengusi puola skaityti, valgo ir kartu skaito toliau. Ana skaito ligi išnaktų, kartais ir naktį, užmiega skaitydama knygą ar žiūrėdama filmą. Mokosi uoliai, yra gabi mergaitė, gaunanti daugiausia balų už kiekvieną rašinį ir mokymo discipliną. Tobulesnės aukos princesių marui tikrai nėra.

Niekad nebūna gana šilta. Iš kažkur vis tiek pučia vėjas, kad ir kiek porų vilnonių puskojinių mūvėtum.

Vasarą už Anos kambario balkonai ir sodai pritvinksta grilyje kepamų dešrų kvapo ir vasariškos pirties bei vantų aromato. Nuo ežero pakrantės sklinda vaikų šūksmai. Motorinės valtys. *Suomija – tūkstančio ežerų šalis.* Ana neatitraukia užuolaidų, kad ir kaip mama stengiasi ją įkalbėti tvirtindama, kad šviesa naikina bakterijas, todėl tarpais į kambarį reikia įleisti šviesos. Ana nenori. Anai nepatinka toji šviesa. Ji skverbiasi pro aukštas liaunas pušis ir jaunus pelkinius beržus. Anai nė trupučio nepatinka pušys. Nei pro jas sklindanti šviesa. Iš čia reikia dingti. Į Helsinkį. Ten bent yra ąžuolų ir kaštonų, ir tramvajų, tenai kvepia jūra kaip Taline ir *Haapsalu*.

1977

Kataryna norėtų parašyti savo motinai ir paklausti, kaip ten buvo Sibire. Mama galėtų papasakoti, ką ji girdėjo, ką žmonės kalba. Buvo šalta, bet kaip šalta iš tikro buvo? Šalčiau nei čia? Ir neaugo jokie augalai kaip namuose Estijoje. Tačiau Kataryna nedrįsta, nes ji nežino, ar laiškai bus praleisti, ar jie turės įtakos jos išvykoms į Estiją, ar kam nors gali dėl to kilti rūpesčių. Pavyzdžiui, jeigu jai nepratęs vizos. Pavyzdžiui, jeigu turėtų grįžti atgal. Vien tai nebūtų taip baisu, bet juk netrukus gims kūdikis. Tada jau nebegalėtų. Kataryna vasarą būtinai šnektelės apie tai su mama. Kokioje nors vietoje, kur niekas negalėtų jų pasiklausyti. Anksčiau irgi kalbėjo tomis temomis *prie keturių akių*, kaip mėgdavo sakyti mama, lauke ir vienos dvi. Teta Aino, tėvo sesuo, buvo kažką užsiminusi. Ką ji sakė? Bent jau tiek, kad Sibire jie statėsi namus iš žemių – iš tikro ji vadino juos žemine. Tiesa, teta Aino, pargrįžusi iš Sibiro, nebebuvo visai tokia kaip pirma. Tad ar kas supaisys, ką ji ten šneka. Taip sakyta ir apie daugelį kitų. Girdi, po karo ne toks kaip pirma, tam nereikėjo nė Sibiro. Tėvas irgi tapo kitoks, nors nebuvo ištremtas į Sibirą. Ir Katarynos mama pasakė: „Tu tik neturėk pykčio savo tėvui, neturėk." Už tai, kad jis nebuvo kaip pirma, parėjęs iš miško. Arnol-

das anksčiau net negėrė. „Atmink, neturėk pykčio savo tėvui. Neturėk."

O Lindos vyras iš tiesų negėrė iki Sibiro, nes buvo vos dešimties, kai jį ten išvežė. Nors grįžęs atgal atrodė tokio pat ūgio kaip ir pirma, nes augimas baigėsi, kai nebeliko maisto ir buvo tik Sibiras. Va šit ko bijojo Lindos vaikai, kad, ko gero, liks tokie pat maži kaip ir jų tėvas, bet ne, užaugo tokie aukšti, tik jau, Dieve! Linda niekuomet nesiskundė, kad buvo daugiau kaip per visą galvą aukštesnė už savo vyrą. Mergikės dėl to ne ypač krimtosi, o va sūnus... Betgi sūnus išstypo dviem galvom aukščiau už motiną. Linda, matyt, niekad dėl šito nedvejojo, tik įkalbėk, jei gera, mažą berniuką, sapnuojantį slogutį, kad ir senelis būdamas jis liks sulig stalo koja. Juk tėtis liko.

Aino pasakojo ir tai, kad stovykloje, juos visus pavertus numeriais, kai ji pasidarė nebe Aino, ėmusi labai ilgėtis vardo, savo vardo, nors Kataryna, būdama jaunesnė, to gerai nesuprato, tik dabar prisiminė tai, ką sakė Aino. Galbūt prisiminė todėl, jog Kataryna Suomijoje patapo Jekaterina.

1994

Tėčio mašina įvažiuoja į kiemą kaip tik tada, kai Ana kraunasi vadovėlius kuprinėn, ta mašina, su kuria tėtis važinėja į darbą, nupirkta todėl, kad tėtis su savo mašina galėtų nusigauti kažkur ten, į Peterburgo apylinkes, o gal kur prie Maskvos. Juk tenai negalėjo važinėti su ta kita, geresne mašina, tėtis ir pats suprato, mat dėl vagysčių ir apskritai ji kėlė grėsmę dėl vertės ir dėl to, kad buvo užsieninė. O mama su Ana daugiau neturi sėdėti retai apgyventoje miškingoje vietoje, bet gali važinėti kada panorės, kur panorės, – kad ir kur tuo metu dirbtų tėtis, antrasis automobilis vis tiek lieka namie.

Ana eina žvilgtelėti nuo laiptų. Tėtis įžengęs klausia, kur mama. Ana atsako, kad Taline, sugrįš tik penktadienį, ligi tol dar keturios dienos. Tėtis bemat nueina miegoti. Išėjusi į kiemą Ana apžiūri automobilį ir patraukia į mokyklą. Mašina pilna gėrio, į ją skubiai sumesta tiek drabužių ir pustuščių degtinės butelių, kad pro galinį langą nieko nematyti. Ana grįždama namo neįsivaizduoja, kas dabar dedasi namuose, kas ten galėjo nutikti per tą laiką, kol jos nebuvo. Tėčio neverta palikti vieno namuose, nežinia, ko gali prikrėsti likęs vienas ir gerdamas. Kartą jis rūsyje užkūrė laužą ir, kai mama parėjo iš parduotuvės, namai skendėjo dūmuose. Dar tėtis už-

miršo papiloną lauke, šaltyje, kai šuniukas buvo atneštas jiems pagloboti, tas pat nutiko ir nuosavam šuniukui, mažam ir linkusiam peršalti, bet, laimei, Ana abu kartus nubudo naktį ir, pamačiusi, kad lovos kojūgalyje nėra miegančio šuns, įleido jį vidun.

Tėtis ničnieko nepasako, kodėl vidury komandiruotės parvyko namo. Jis tiktai paduoda Anai pinigų maistui ir, jai išėjus, ieško kiekvieno butelio, kurį Ana stengėsi nuo jo paslėpti. Ana stengiasi būti sumani, ji slepia butelius pačiose netikėčiausiose vietose, senose žaislų dėžėse, pagalvėse, miltų pakuose, kiaurymėse tarp stalčių, bet tėtis viską randa.

Tėtis nebegrįš į tą objektą, iš kurio išvyko. Ana niekada nesužinos kodėl. Apie tai niekas nešneka, ir Ana neklausia, nes jų namuose neįprasta taip daryti. Mama sykį mėgino kažką iš jos iškvosti, bet Ana niekuomet neatsako. Ji pati nemėgsta klausinėti, Ana tik žiūri ir klausosi. Mama mano, kad toks Anos įprotis neklausinėti yra keblus, bet Ana neketina keisti savo nusistatymo. Toksai sprendimas irgi principinis. Jeigu Ana klausinėtų, ji atskleistų, kad nori kažką žinoti, o ji neketina nieko apie save pareikšti. Anos niekas nedomina. Paprasčiausiai taip yra ir tegu taip visi mano. Ana pakylėja save aukščiau už visus, rodydama savo nesidomėjimą, ir pabrėžtinai oriai bei šaltai stebi žemės paviršių, kirbantį smalsumu, ligi kurio Ana neturi nusileisti. Klausinėjimas labiau apnuogintų Aną, ir būdama nuoga Ana taptų labiau pažeidžiama, prieinama – visi žmonės tik to ir siekia, daryti blogį, Ana yra tuo tikra, paimti valdžią, užvaldyti kitą žmogų, bet kuriuo būdu gauti iš kitų naudos. Todėl Ana tiktai stebi, nedalyvauja, neklausia. Taip ji išlieka neprieinama.

Taigi Ana neklausia, kas nutiko tam tėčio kolegai, tam, kuris išsiskyrė su savo žmona suome, vedė rusę Anastaziją ir persikraustė į savo naujos žmonos butą, toliau nuo kitų suomių. Tėtis su tuo kitu vyru pamainomis vairavo, važiuodami iš Grynasuomijos kažkur, iš kur skrisdavo į Maskvą. Tėtis vis rečiau matė vyriškį, tam išsikėlus į kitą vietą, ir tada atėjo žinia, kad kolega Maskvoje iškrito iš viešbučio „International" viršutinio aukšto ir žuvo. Niekas nematė, kaip tai nutiko, niekas negalėjo ničnieko pasakyti, tiesiog taip nutiko.

Kartkartėmis, kai tėtis taip prisisiurbia ir per atostogas sėdi prie židinio ant odinės sofos, jis gali kažką užsiminti apie tą vyrą. Ana viršutiniame aukšte suklūsta. Tėtis kalbasi su savo nematomais pašnekovais gana garsiai, bet kalba niekad nebūna tokia rišli, kad patenkintų Anos smalsumą. Metai iš metų tėčio girtuokliški pokalbiai su žmonėmis, kurių Ana ir mama nėra mačiusios, tolydžio dažnėja. Vis dažniau tėtis nakvoja pirmojo aukšto svetainėje su židiniu ir vis rečiau viršutinio aukšto miegamajame. Su ranka pasiekiamais žmonėmis jis kalba vis rečiau.

Tėtis daugiau niekada nebevažiuos į Maskvą. Taip pat į Peterburgą. Visur kitur jis galėjo važiuoti, bet Rusijon – niekada, netgi atostogauti, nors rubliai buvo vienintelė valiuta, kurią jis atpažindavo ir apie ją kalbėdavo būdamas girtas, gal net lėbavimo kelionės į Taliną taip pat tiko. Tėtis dabar vyksta į komandiruotes tik Suomijoje, todėl keliaut palėbauti teko atskirai. Vasarą jis neišleidžia mamos su Ana vienų į Estiją, mat nori vykti drauge prisigerti. Tėtis suverčia visus galimus ir negalimus įsipareigojimus mamai, pats kur išdryksta ir siurbia

„šnapsą“, kiek tik lenda, nes Estijoje po senovei nereikia skaičiuoti pinigų – degtinė tebėra juokingai pigi, o *Saku* alus geras ir stiprus.

Mamos manymu, visą būtiną alų ir degtinę verta pirkti Taline, prisikrauti pilną mašiną, o paskui važiuoti tenai, kur jie iš tikrųjų traukia. Pas gimines ar pažįstamus mažuose miesteliuose ir kaimuose mama neketina pirkti alaus, jai nereikia tos gėdos, kad eilinis „elnias“ – jos vyras ir mano tėvas, atsibelstų viešai lėbauti tenai, kur kiti pažįsta mamą. Talinas yra gana didelis, jame galima rasti kokią parduotuvę, kurioje nesusidursi su pažįstamais. Ana džiaugiasi, kad tėtis negali eit į miestą vaidinti Didįjį Suomį, bet ir jis to nelabai nori. Tikrai, visų geriausias variantas, kai mama su Ana nuėjusios pripirks alaus ir laikys tėtį prie to alaus tarp keturių sienų. Be to, tėtis mielai pritaria tam sprendimui. Mašinos bagažinės dugnas trina žemę, ji sausakimša tėčio alaus butelių, tačiau jie padeda išlaikyti tėtį patalpoje viskuo patenkintą. Kai mama pasiūlo sumažinti alaus nešulį, nes jų pačių manta jau nebetelpa mašinoj, o keliai tokie nelygūs, kad mašinos dugnas iš galo kas valandėlę taikosi užstrigti, tėtis baisiausiai įniršta ir išsvirduliuoja į miestą su užpakalinėje kelnių kišenėje kadaruojančiu pasu ir pinigine. Tylioje gyvenvietėje toli pasklinda suomio rykavimai.

1977

Telefonas neskamba. Jis galėtų suskambėti. Kataryna nori, kad telefonas skambėtų. Kataryna laukė to kelias dienas, bet, matyt, pokalbio su Suomija reikia be galo ilgai laukti, arba anapus laido kitokie rūpesčiai.

Arba kas nors nutiko. Bet jeigu taip, firma būtų jai apie tai pranešusi? Jeigu vyras kur nors Rusijos platybėse būtų dingęs, arba apiplėštas ligi siūlo galo, ar kas nors panašaus. Kataryna nenori, kad vyras toliau dirbtų Suomijos ambasadoje Maskvoje. Ten vyksta bjaurūs dalykai, nors vyras apie juos nekalba. Kataryna juk žino. Nuolatos kažkas susisiekia ir nori, jog koks daiktas būtų nuvežtas, paslėptas ambasadoje ar iš jos atvežtas. Nuolatos kas nors klijuojasi ir su įžūliu familiarumu nuduoda draugą. Reikia pataikauti vertėjams, o dokumentų tvirtinimas priklauso nuo pačių keisčiausių dalykų.

Taline laukti vyro buvo gana paprasta. Tai neatrodė kaip laukimas. Buvo darbas, savo namai, draugai, tėvynė, kasdien vis nauji darbai, aprimt nėra kada, ir Kataryna nenorėjo aprimti. Ir sava kalba. Dabar laukti ne taip paprasta, nes Kataryna gyvena svetimoj valstybėj, toli ir vienui viena, ir nors ji ką tik atvyko, jau aprimo vietoje. Įdomu, kaip sunku buvo mamai, Sofijai, laukti pargrįžtančio iš miško Arnoldo? Ir brolių, Elmerio su

Augustu, ir tų visų kitų. Sofija anuomet buvo tokio pat amžiaus kaip ji dabar. Ir teta Aino buvo tokio amžiaus, kai ją ištrėmė į Sibirą. Visi buvo jauni. Kaip jie ištvėrė? Ir dar taip ilgai?

Už lango pusto ir kažkuo pakvimpa, Kataryna tai vadina Sibiro speigu.

1941

Aino Reug, Arnoldo sesuo, stebeilija į kareivius, du jos sūnūs stebeilija į kareivius, Aino vyras, Eduardas Reugas, stebeilija į kareivius, jiems duota valanda, jie turi susirinkti mantą į kelionę, nė vienas šeimos narys nežino, ką reikia pasiimti kartu ir kur juos veš, ar apkritai verta ką nors imti, nes galbūt juos tiesiog nuveš miškan ir nušaus? O jeigu jų ryšulius bei lagaminus atims kelionės metu ar atvykus vieton, nieko gero neverta imti. Bent naujesnių drabužių. Tik kuo senesnius ir nudėvėtus. Tegu sau ima senus skurlius. Nors taip šeima galės jiems nepaklusti.

Aino Reug žiūri į kareivius – ne į estą, atvykusį kartu su kareiviais, kuris kaip gaidys šokčioja po virtuvę, – ir kareiviai pasirodo jai... na, bent ne pikti ar pasipūtę, jie visai paprasti, nešūkauja ir nemojuoja savo ginklais, įžengę vidun nusiėmė kepures, berods net pasilabino. Aino klausia kareivių, ką jiems pasiimti, ko reikės tenai, kur juos veš, ar apskritai verta ką nors imti, gal užteks tik senų skudurų ir sumuštinių. „Pasakykite man."

„Darbo įrankių", – atsako kareiviai. „Siuvimo mašiną", – pasiūlo vienas, pastebėjęs kampe naują Aino Reug „Singer", jis nukelia mašiną nuo pakojo ir paruo-

šia ją išgabenti. Eduardas Reugas pakuoja pačius paprasčiausius darbo įrankius, o be jų, dar instrumentus laikrodžiams taisyti.

Kai jie atvyksta į Dubrovą Novosibirsko apylinkėje, Reugų šeimai, palyginti su kitais, ne taip jau blogai klojasi. Karas apylinkėje nušlavė visus darbingus vyrus, ir Eduardui nestinga remonto darbų, jis atgaivina laikrodžius, meistrauja namų duris ir langus. O visoje apylinkėje, be Aino, niekas neturi siuvimo mašinos, ir netrukus kaimo moteriškės bei karininkienės panūsta, kad Aino siūtų joms drabužius. Siūlų Aino irgi nestinga, nes Eduardas padaro jai ratelį. Tokio daikto kaimiečiai anksčiau net nebuvo regėję. Dubrovos moterys teturi verpstes. Aino tiek pramokusi rusiškai, kad gali už neraštingas kaimo moteris parašyti laiškus kariuomenėje tarnaujantiems vyrams, sūnums. Aino su Eduardu už daromas paslaugas iš kaimiečių gauna maisto, ir po dvejeto metų gimusi Ėvi lieka gyva, skirtingai negu daugelis kitų, Sibire gimusių, naujų estų. Aino kiekvienoje maldoje mena tuos rusų kareivius, kurie pasakė, ko jiems reikės, ir meldžia jiems palaiminimo.

Viena estė nualpo pasirodžius kareiviams, ir kai atsigavo, pamatė sunkvežimio kėbule šalia padėtą maišą, į kurį kareiviai savo nuožiūra sukimšo jai kelionėje būtinus daiktus, šiltus drabužius, maisto ir net butelį degtinės, jie nepasiėmė sau jo išgerti.

O dar kita moteris pasakojo, jog kareiviai radę dingstį sustabdyti sunkvežimį, nors jis jau buvo pajudėjęs, kai moteris sukliko neturinti keptuvės nė puodo, kuriame galėtų savo vaikams virti košę, leiskite paimti

jos vaikams puodą! Jai leido pasiimti iš namų puodą. Ir niekas neatėmė iš jos to puodo, kareiviai traukinyje iš tremtinių nieko neatiminėjo. Sužinojusi apie tai Aino gailėjosi, kad pasiėmė tik visų prasčiausius drabužius, o geresnius paliko.

Traukiniui sustojus žmonės keitė sages į bulves, kurias kaimiečiai gabeno prekiauti prie vagonų, šilkines kojines į svogūnus, nors kaip jie apskritai atvykę vieton dar kažkuo vilkėjo, kaipgi jau kelionės metu jie nepravalgė savo drabužių, kaip Aino sūnus, nesutikęs naudotis vagono kampe pastatytu kibiru, atlaikė visą kelią nenusinuodijęs?

1941

1941-ųjų liepos 14 d. Sofijos sesuo Lėvė su savo pirmagimiu vieši pas konfirmacijos laikų bičiulę Kyzą, ištekėjusią už vietos Savigynos būrio vado Osvaldo Bergo. Baldimas į duris. Joms skiriamas pusvalandis susidėti būtiniausiai mantai. Lėvė mėgina aiškinti, kad ji su vaiku tik atėjo pasisvečiuoti, bet tai nieko nekeičia. Visi name rasti žmonės suvaromi į sunkvežimio kėbulą, nors rusų kareivius lydi vienas sodietis. Lėvė jį pažino, jis žino Lėvę, kodėl jis nieko nesako? Sunkvežimio kėbule Kyza tebelaiko šaukštelį, kuriuo prieš pusvalandį maišė cukrų savo arbatos puodelyje, jai nešovė galvon apsivilkti palto, ir Osvaldas nesuvokė priminti. Biblijos jis nedrįso pasiimti, tiek Osvaldas gaudėsi, jisai nerado krepšio ar lagamino, pasiėmęs pagalvės užvalkalą, įmetė į jį sūrio gabalą ir apsidairė, arčiausiai esančioje spintoje stovėjo lakiniai Kyzos aukštakulniai, vyras sukišo juos į užvalkalą, muilą ir akinius, ką dar, ką dar, ką dar, tvinkčiojo Osvaldo galvoje, ką gi dar, ir jis nežinojo, ką.

Lėvei nė kiek ne gėda, kad ji dar sunkvežimio kėbule tebešaukia, jog čia negyvenanti, ji nepažįstanti tų žmonių, jie visiškai svetimi, ji tik užėjusi paprašyti vaikui stiklinės vandens. Juk jie turi žinoti, kad ji čia negyvena. Tame name gyvena Bergai, taip surašyta ir jų popieriuo-

se, argi ne? Bergai, Kyza ir Osvaldas, ir du jų sūnus, o Lėvės juk mergaitė, Lėvė neturinti nieko bendra su tais žmonėmis, tais fašistais, savigyninkais, ūkininkais, buožėmis, buožių išperomis! Ji neturinti nieko bendra su ta šeima. Lėvė nežino, kodėl ji šūkauja tokius dalykus, kodėl ji tokia tikra, kad neturi sėst į sunkvežimį, neturi, ir gana, ir jos mergaitė neturi, galbūt juos nuveš tik į Taliną ar *Haapsalu* ištardyti, vis tiek kur, bet ji neturi ropštis į sunkvežimio dėžę, jau puspilnę tylinčių žmonių ir jų beprasmių, per pusvalandį surankiotų daiktų.

Stotyje Lėvė su Kyza ir jos vaikais įsodinama į tą patį gyvulinį vagoną, o atvykus į Šiaurės Komiją gabenama net į tą patį kaimą, nes juos visus pasiima tas pat vyras, kuriam jie krito į akį prie stoties, vergų turgumi vadinamoje vietoje. Tenai susirinko daug vietinių, ieškančių nemokamos darbo jėgos.

Didžioji dalis pakeleivių iš to vagono išgyvena kelionę. Mirė tik viena senesnė moteris, neturėjusi vagone nė vieno šeimos nario, taip pat ir keletas jaunesnių, Lėvė nenorėjo vesti apskaitos. Mirė ir kai kurie žydai, apie jų trėmimą ir vėliau nebuvo jokių sąrašų, nors apie kitus vokiečiai sudarinėja sąrašus labai uoliai, net steigia tarnybas, kurios ima tirti komunistų įvykdytus nusikaltimus tuojau pat, kai trumpam išveja rusus iš šalies, tačiau tuose nukentėjusių žmonių sąrašuose žydai, savaime aišku, nepažymimi.

Osvaldas, kaip šeimos galva, buvo atskirtas nuo kitų stotyje ir apie jį nebuvo nieko girdėti porą metų.

Osvaldas pateko į Norilsko platinos kasyklas. Jis gana mažas ir smulkus, turi vilties išlikti; apkūnesni ne-

išgyvena, staigiai sumažėjus maisto daviniui, kiekvieną rytą kuris nors lieka ant gultų šalia Osvaldo. Lavonus išneša maišuose ir krauna į rietuvę netoli stovyklos esančioje aikštėje. Atėjus pavasariui, kai žemė – ir palaikai – atitirpsta, į bendrą kapą išgabenama tai, kas lieka nuo tundros gyvūnų.

300 gramų duonos norma – tai atlygis už dvylikos valandų darbo dieną, ir ją galima valgyti tik stovykloje, galbūt vengiant pabėgimų. Tartum iš ten įmanoma pabėgti. Tartum su 300 gramų duonos galėtum bėgti per Sibirą.

Kol autai ir veltiniai džiūna, vyrai vaikščioja barake ir apie jį ant medinių lentgalių, pririštų prie pėdų.

Eidami į lauko išvietę jie neturi teisės vilkėti nieko, išskyrus baltinius, net esant –40 ar –50 laipsnių šalčio.

Nuo bado kyla regos ir klausos haliucinacijos.

Osvaldui ima kristi dantys. Kiek jis sveria? 40 arba 50 kilogramų?

Mintys ima lietis. Anksčiau ar vėliau badas paveikia smegenis.

Paros virto 300 gramų duonos daviniais, o šventės – samčiu srėbalo.

AŠ
GALUTINAI
APSISPRENDŽIU. Todėl, kad man be galo lengva drauge su *Hukka,* ir todėl, kad jis jau tiek daug žino apie mane. Taigi neišvengiama, kad jis niekuomet nieko nesužinotų apie mano antrąją tėvynę.

Mintis apie apsisprendimą kiek pataiso man savijautą tomis rūpesčio akimirkomis, kai pernelyg išaugęs nesaugumo jausmas *Hukkos* draugijoje pradeda bauginti. Apsisprendimas mane sustiprina. Nors *Hukka* pagiriomis geba mane priversti valgyti kartu su juo į namus užsakytą picą, jo viršus ne visur. Jis nesprendžia dėl visko, kas susiję su manimi. Tegu mano, kad žino apie mane itin asmeniškus dalykus, kai kalbu apie savo mitybos įpročius. Tegu mano. Pačių intymiausių dalykų jisai nesužinos niekad, neišgirs apie *komiso* durų girgždesį, apie ištrauktą iš *svirtinio šulinio* šaltą vandenį, šimtmečių lietaus išplautus akmeninius kryžius ir įdubas, ištrintas akmeniniuose laiptuose, apie mėlynus vokų dažus palei rusaitės smilkinius, apie raudoną švyturėlį, uždėtą vietoj galvos ant Lenino statulos Pernu mieste, kainos klausiantį suomį ir to suomio naujutėlaičius baltus sportukus.

Nors vis dėlto dvejoju. Gal esu saugi, ir mano Viešpats yra saugus. Ir, nors palieku kai kurias duris užvertas, ar kitos nebuvo pernelyg atlapos? Ar tapau priklausoma nuo mane valgydinančios rankos, *Hukkos* saujos, iš kurios lesioju sumuštinių

trupinius, ar leidausi liečiama per gerai, kiek per saldžiai, ir mano užvertos durys džerškėdamos ima vertis, nors esu apsisprendusi?

Ana niekuomet nelauks, kol nutiks kas nors bloga. Ana pradės veikti anksčiau.

Būk pasirengusi. *Visada pasirengusi.*

Ana yra pasirengusi.

Jeigu dvejoji, prisimink tėčiui naktį skambinusias moteris. Prisimink ruses iš „Viru" baro. Prisimink suomius verslininkus, kalbančius apie rusės kekšės plaukuotas šlaunis. Prisimink, koks išvargęs būdavo Jusis, sugrįžęs atostogų į Suomiją. Prisimink, kas baladojo į duris, kai su visa šeima gyvenome Taline. Tuk. Prisimink, kaip tėtis nėjo atverti durų. Girdi, nieko ten nėra. Prisimink, koks buvo beldimas, ūmus moters barbenimas. Tuk tuk tuk. Prisimink, kaip mama virtuvėje, palinkusi virš dujinės viryklės, gamina valgį, lūpos lyg lankas, kurio galuose po metų kitų susimes pirmosios raukšlelės. Tuk tuk. Prisimink, kaip galų gale kulniukai nukaukši už durų. Mama atidaro stiklainį majonezo ir nuneša ant padengto stalo. Ant palangės stovi dėžutė iš Suomijos paimtų „Peppi" avižinių dribsnių. Kurgi tėtis tenai miegojo? Aš miegojau dvigulėje lovoje šalia mamos, ir mama paliko įjungtą šviesą, nes šviesa baidė blakes. O kur miegojo tėtis?

Prisimink rusių tėčiui įduotus pirkinių sąrašus: trumpas odinis sijonas, odinis švarkelis, rankinis plakiklis, dulkių siurblys, *Tampaksai*, pėdkelnės, garbanojimo žnyplės, nėrimo vąšeliai, vilnoniai siūlai, šampūnas. Kartais pageidaujami drabužiai būdavo nupiešti, kad tėtis parinktų reikalingą modelį. Tartum tai padėtų tėčiui vienam susitvarkyti.

Atsimink visa tai, kas rodo, kad niekuo negalima pasikliauti.

Atsimink, kad joks žmogus, joks daiktas nėra toks, koks atrodo.

Prisimink, kaip tėčiui ir mamai esant pirtyje tu nusėlinai tikrinti tėčio kišenių ir nuėjai į garažą susipažinti su aplinkybėmis. Prisimink, kaip koridoriuje girgždėjo pakaba, kai mama tyrinėjo miegančio tėčio palto kišenes. Prisimink tuos judesius, po kurių niekas neapsivilko palto ir neatvėrė lauko durų kaip įprasta. Prisimink, kaip po tų judesių mamos pirštai rado pasą ir lėktuvo bilietą, kuris rodė, kad tėtis turėjo būti Suomijoje jau pirmadienį, o mes nuvykome pasitikti tėčio ketvirtadienį, kai jis turėjo atskristi. Ketvirtadienį. Ir tėtis atskrido sutartą dieną. Kur jis buvo tas tris dienas?

Atsimink, kaip tu kopijavai tėčio pirkinių sąrašus, kai mama negalėjo jų surasti – tarpais tėtis, ko gero, kažką įtardavo, elgdavosi apdairiai. Visų sąraše buvusių žodžių negalėjau suprasti, nurašinėjau žodžius, surašytus sumišai suomių ir rusų kalbomis. Piniginę įkišau atgal į kišenę lygiai taip, kaip gulėjo. Pirkinių sąrašą įkišau ten pat, tarp bankomato kortelės ir vairuotojo pažymėjimo. Lagamino rankeną palikau tokios padėties, kaip prieš atverdama jį.

Turėjau atsiminti ir tai, kad aš negaliu neapkęsti savo tėvo, nes jis vis dėlto yra mano tėvas. Taip sakė mama.

Aš nesupratau, ką mama norėjo tuo pasakyti. Aš nesupratau, ką reiškia neapykanta. Aš nemokėjau neapkęsti, nors bartis, rėkauti ir peštis buvau asas. Bet neapykanta nekėlė man jokių jausmų, neturėjau apie ją supratimo. Tai tebuvo žodis. Mamai visuomet atsakydavau, „žinoma“ – tartum būčiau žinojusi, apie ką ji kalba.

Tad ir nuėjau su tėčiu apsipirkti skambant kalėdinėms giesmėms tarp plastikinių eglučių.

Tiesa, tėčiui nebereikėjo nieko ieškoti pardavimui; devintojo dešimtmečio pabaigoje markės kursas Rusijos juodojoje rinkoje buvo toks geras, kad suomiai vietoj piniginių ėmė naudoti celofaninius maišelius, į kuriuos prireikus susišluodavo gautą iš spekuliantų naują rublių šūsnį. Celofaniniai maišeliai buvo praktiški ir todėl, kad niekas jų nevogė pirmiausia.

„Babkės" tebuvo reikalingos mokėti moterims, kurias sunkvežimiais atveždavo iš Rusijos gilumos tenai, kur būdavo suomių statybos objektai.

KAI
BUVOME

MASKVOJE, tėčio kolega viešbučio koridoriuje mostelėjęs pakvietė mamą į savo kambarį. Vyriškiui buvo per šešias dešimtis, o jo lovoje gulėjo apkūni rusaitė, gal kokių devyniolikos metų. Vyras nesuprato, ką mergina norėjo pasakyti, ir paprašė mamos išversti. Jos norai išaiškėjo, kai mama išvertė, kokių drabužių mergina norinti iš Suomijos.

Drabužių?

Taip, drabužių, suknelių, palaidinių, liemenėlių.

Mergina sudirgo, nes atrodė, kad vyras ir toliau nesigaudė, bet tas nuolaidžiai paprašė mamos pasakyti, kad taip, žinoma, jis atveš tuos drabužius, jokių problemų, aišku, atveš, jo duktė tokio pat amžiaus, su kuria jis galės nueit apsipirkti, kad parinktų tinkamus dydžius, juk vienas jis nemokėtų supirkti, ko reikia, bet duktė tikrai mokės, juodu nueis kartu, kokios gi tos suknelės turi būti?

MAMA
NUPIRKO
„ALIBI“, kurio niekad neišmetė su kitais žurnalais, ir perskaičiusi ji nusprendė kitaip elgtis su tėčio kišenėje rastais prezervatyvais, daugiau ji jų nebebadė supykusi. Mama laiko tą „Alibi“ numerį virtuvėje, po stalčiumi su stalo įrankiais, kur dažniausiai laikomi tik valgių receptai. „Alibi“ viršelyje yra specializuotos suomiams linksminti rusės prostitutės, Olgos Gajevskajos, pirmosios oficialios AIDS aukos Sovietų Sąjungoje, nuotrauka. Olgos Gajevskajos plaukai perdžiūvę nuo balinimo, plaukų šaknys beveik juodos, ir, nors nuotrauka nespalvota, esu tikra, kad jos plačiai nutepti vokų dažai ir blakstienų tušas, kuriuo vienodai kruopščiai tonuotos viršutinės bei apatinės blakstienos, yra ryškiai žalios, o lūpos ryškiai raudonos. 29 metų Olga savo specialybę spėjo praktikuoti dešimt metų. Mirė, būdama ketvirtą mėnesį nėščia. „Alibi“ žurnalistas spėja, kad Olga Gajevskaja turėjo tūkstantį klientų suomių.

„Olgos nuotrauka „Alibi“ primins daugeliui suomių vyrų naktinius nuotykius Leningrade. Ar tai tikrai ji? Ar naudojais kondonu?“ – klausia žurnalistas ir neigia keliąs isteriją. TASS pareikalavo, kad Suomijoje būtų išspausdinta Olgos nuotrauka, ir žurnalistas pastebi, kad teisingai padarė. Suomijos sergančiųjų AIDS palaikymo centras savo ruožtu nepritarė, kad būtų paskelbta Olgos Gajevskajos nuotrauka.

Olgos paso nuotrauka atspausdinta „Alibi“ viršelyje tarsi nusikaltėlės, *griežtas klausimas „suomipoika'i“: „Ar ir tu gulėjai nuo AIDS mirusios Olgos lovoje?“*

1943

Tame pačiame barake gyvenantis kriminalinis, *blatnoi*, nudžiovė Osvaldo kumštines ir, nepaisant šalčio ir darbo, naujų Osvaldas negauna. Valdžios manymu, Osvaldas apvilktas „kaip pridera", taigi visiškai pajėgus dirbti. *Ko tas nelemtas fašistas skundžiasi?* Kita vertus, plikos Osvaldo rankos kasykloje gali taip nukentėti, kad būtų vilties patekti į ligoninę, bet tai pareikalautų skausmingai ilgo laiko ir toli gražu negali būti tuo tikras. Kumštinių reikia ir šiaip sėdint barake, nes ir čia taip šalta, kad plaukai naktį prišąla prie pagalvės. Kai tas pats kriminalinis skepeta pasmaugia vieną lietuvį vaikinuką, Osvaldas čiumpa vaikino pirštines, kol lavonas nebumbteli ant grindų ir netampa kitų grobiu. Jis neturi jėgų vien tikėtis. *Fašistas!*

Kažkas patarė, kad pelių ir žiurkių mėsa tokia pat skani kaip ir kitokia, jeigu ją kuriam laikui užkasi žemėn, bet kurgi jas slėpti, kad niekas kitas neaptiktų?

Osvaldo krūtinė kruvina nuo utėlių įkandimų.

Žaizdos negyja, nes kraujas toksai skystas.

Kodėl nežengus pro uždraustą ribą, ir sargybinis paleistų kulką į nugarą?

Atsisakiusiam bendradarbiauti su kriminaliniais gydytojui kirviu sukneižinta galva.

Bijoma, kad politiniai kaliniai pradėjo burtis, ir nustatytu laiku jie perkeliami iš vienos stovyklos į kitą. Iš Norilsko platinos ir nikelio kasyklų Osvaldas etapu siunčiamas į Kijevą. Ten jį sutinka jau žinomi šūksniai: „*Fuuii... fašist!*“

VIENĄ
LAIŠKĄ

SENELĖ nusiunčia Jūli, ir Jūli persiunčia jį mamai.

Antrąjį senelė siunčia per Olią.

Trečiąjį per Lindą į pašto dėžutę.

Ketvirtą senelė paprašo nunešti Lindos dukterį Mariją taip, kad Linda apie tai nesužinotų.

Penktasis adresuotas Anos vardu.

Į paskirties vietą ateina du laiškai, vienas po dešimties, kitas po keturiolikos dienų.

Kiekviename laiške pažymėta jo rašymo data ir data, kai senelė jį išsiuntė. Kiekviename iš mamos gautame laiške senelė pažymi gavimo datą, ir mama taip pat žymi iš senelės gautus laiškus. Paskui jos rašo viena kitai, kokį ir kada gavo laišką.

Kai senelė žiemą apserga, ji turi persikraustyti pas tetą į miestą. Tetos name pašto dėžutės sukabintos vienoje eilėje prie lauko durų, ir tetos šeimoje raktą nuo pašto dėžutės turi tik ji pati. Tik teta atneša iš dėžutės paštą, tik teta žino, kas ten ateina ir kada taip būna.

Ir kai mama nusiunčia į tetos dėžutę laišką, kuriame siūlo kokią naują laiškų siuntimo sistemą, arba abejoja tetos gydomųjų patarimų nauda senelės sveikatai, ar rašo kokia nors kita tetai ne itin malonia tema, ir kai ant voko mama užrašo adresą savo ranka, laiškas niekuomet nepasiekia senelės.

Mama deda į savo laiškus raštelius su užrašu: „Neskaityk mamos laiškų“.

Senelė draudžia mamai taip rašyti.

Linda po paskutiniojo laiško labai sudirgo.

Taip pat senelė draudžia rašyti ką nors apie Lindos vaikus, vis tiek, bloga ar gera, šiaip ar taip, Linda dėsis į širdį. Ir vėl savaitę po laiško gavimo ji bus pikta, nenuneš senelės laiškų į paštą, nors ir žadės nunešti. Ir neperduos senelei skirtų siuntų, o atiduos jas savo vaikams.

Tegu sau skaito mamos ir senelės susirašinėjimą. Juk kiltų įtarimas, jeigu į tetos dėžutę nebeateitų nė vienas laiškas. Tad dalį laiškų vis dėlto teks siųsti tenai. Tuose laiškuose tik reikia laikytis atsargumo. Nesakyti nieko apie vaikus. Arba ko nors bloga apie Lindą. Na, gal neverta minėti visų kalėdinių dovanų, kurias gavo Ana, ir visų kalėdinių patiekalų ant stalo. Toks laiškas nepasiekė senelės ir pernai.

Tačiau ir daugiau laiškų, siųstų per kitus ir į kitų žmonių dėžutes, o iš ten persiųsti toliau, ne visada pasiekia gavėją. Ir ne visi neatplėšti. Tik dalis. Registruoti laiškai ateina. Dažniausiai – ir atverti laikant ant garų.

Kaime visi žino, ką mama rašė senelei, dar prieš senelei perskaitant laišką.

Na, tai įprastas dalykas.

Atsimink, Ana, tokie dalykai nutinka visur kur.

Mama turi papirkinėti paštininkus, kad tie mamos siunčiamus tetos adresu laiškus įduotų pačiai senelei. Ant tų laiškų vokų galinės pusės būna koks nors ženklas. Jeigu ženklo nėra, mamos laišką galima įmesti tiesiai į pašto dėžutę, vadinasi, tai tetos akims skirtas variantas.

Apie politiką laiškuose, žinoma, nėra nė žodžio. Tačiau be galo pasakojama apie tai, kas vyksta bulvių lauke ir sode, ir

burokų vagoje, ir piešiama, kokios užderėjo bulvės. O vienas senas mamos pažįstamas rašė tokius laiškus, kad mamą apimdavo baimė, kai jie ateidavo, ir tas pažįstamas sovietų valdžios metais išvyko į Australiją, nors keiktinai keikė komunizmą, rusus ir pirmąjį partijos sekretorių. Senelė savo laiškuose rusus paprasčiausiai vadino „jie“. *Pašte dirba vien „tie“, kurie nemoka mano kalbos, o aš nemoku „jų“ kalbos, visur „jie“ turi lįsti, brautis ir įsitaisyti ant pakylos*, ir senelė pašte negalinti pati tvarkyti savo reikalų.

Marija tapo tokia gera senelės draugė, kad neša laiškus į paštą ypač noriai, ir eina į parduotuvę, nes senelei koja neleidžia stovėti eilėje. Ji gina senelę, kai Linda būna prastai nusiteikusi ir pikta, mat per pietus turėjo stovėti ir vienoje, ir kitoje eilėje, taip pat po pietų ir net vakare, paskui dar turėjo lakstyti su dokumentais dėl mamos iškvietimo, o namuose laukia trejetas vaikų, ligonė motina ir vyras, kuris greičiausiai vėl paspruko į „*Vietnamo žvaigždę*“. Marija gražiu laišku padėkoja mamai už žieminį paltą, kurį gavo pašte pačiu laiku, vos pradėjus šalti. Teta rašo mamai, kad ta jokiu būdu nepirktų nieko Marijai, nes jai tinka ir tenykščiai drabužiai, gana padorūs, Marija visai padykusi, ji nesutinka vilkėti jokio rūbo, kuris nėra *importinis*. Taip išpuikusi. Riečia nosį ligi dangaus. Senelė rašo, kad Marija neima pinigų už laiškų nunešimą į paštą, nieku gyvu, nors senelė mėgino įsiūlyti, bet Marijai patiktų, jeigu ji gautų atšvaitą prie savo naujo palto. Teta reikalauja, kad mama Marijai ničnieko nevežtų ir nesiųstų. Senelė rašo, kad Marija siunčia mamai laiškus be Lindos žinios, bet Linda žino, jog Marija tai daro ir būgštauja, kad toji ko neprirašytų.

Marija vagia savo sesers importinius drabužius ir prašinėja visų senelei priklausančių užsieninių daiktų, ar galėtų paimti

tą ar aną. Marija pasiima Anos paliktus ir jau per mažus batus ir ryžtingai jais apsiauna. Kitus Anos daiktus, paliktus pas senelę, kad nereikėtų kitais metais vėl tampyti, senelė spėja užrakinti.

Senelė irgi pradeda manyti, kad Marija padyko. Senelė dėl pašto vis dažniau kreipiasi į Marijos brolį, bet viskas baigiasi tuo, kad ir pati senelė, ir teta, ir Marija parašo mamai, kad ji nesiųstų ir nevežtų broliui jokio daikto, kuris tiktų moteriai. Mat brolis turi draugę, Ingą, kuri palengvėle nusavina drabužius iš savo brangiausiojo spintos.

Marija išgirsta mieste iš savo draugų, kad Inga apsiskelbė pradėjusi draugauti su vaikinu, kurio teta gyvena Suomijoje. Daugelis žavisi Inga. Pamačiusi Ingą, mama nenorės su ja kalbėti.

MAMA
IR
SENELĖ susirašinėjo be perstojo. Mūsų namuose Suomijoje visos kėdės ir stalčiai buvo prikrauti nebaigtų laiškų arba bloknotų, įrodančių, kad šnekėti nebuvo prasmės. Telefonai pernelyg nepatikimi, pokalbiai savo ruožtu brangūs, ir nesmagu taip akivaizdžiai pasidaryti paklausomai. Mama nenorėjo niekam suteikti džiaugsmo girdėti ją verkiančią per telefoną, nors Talino uoste iškeliaudama ji verkė viešai, nuo to neišsisuksi. O senelė prieidavo prie telefono tik tuomet, kai buvo tetos namuose, tetos kontroliuojamas, šalia miegamojo durų. Senelės kambarys buvo nutolęs nuo telefono per koridorių, virtuvę ir dar vieną kambarį.

Galų gale ir tetos telefonas sugedo, tylėjo, kažkodėl neveikė. Dėl kažkokios nežinomos priežasties dažniausiai gesdavo kaip tik tada, kai senelė likdavo namuose viena ir mėgindavo paskambinti mamai. Kas taip darė ir kodėl? Linda, Marija, kas? Kam tai buvo naudinga?

Senelė paeiliui įtarinėjo Lindą ir Mariją, mama įtarinėjo bet ką, aš tylėjau ir klausiausi, kaip visi paeiliui buvo įtarinėjami, visi suantspauduoti blogais ir pagiežingais, nes žmogus iš prigimties blogas ir pagiežingas. O visų pirma gobšus. Socializmas negalėjo tapti tikrove niekur, išskyrus popierių, jau vien todėl, kad visų nagai riesti į save, savo pusėn, netgi ištiesus ranką ko nors duoti. Tą gestą mama kartojo visur, klausydamasi pageidavimų ir meilikavimo, suriesdavo pirštus kaip plėšrus paukštis nagus.

VASARĄ
BŪDAMA

KAIME senelės paštu daugiausia rūpinosi Talvi su savo vaikais. Dvejetas vyresnių vaikų buvo mergaitės ir labai norėjo su manim draugauti. Jos buvo didelės ir kalbėjo didelių mergaičių kalba. Aš tik klausiausi ir žiūrėjau, ir gaudavau iš jų daug dovanų, pilną krepšį plaukų smeigtukų ir kosmetikos. Jos moteriškai barkščiojo krepšyje ir atsukdamos lūpdažį it pagedusi kosmetika kvepėjo laiku. Mama nepritarė mano susižavėjimui dovanomis, ji tik kažką sau birbčiojo apie stiklinius karolius, išmainytus į deimantus.

Ir vėl mama negalėjo tarti blogo žodžio, nes kiltų pavojus susirašinėjimui. Kita vertus, Talvi dukterys žinojo, jeigu mamos ar senelės vedama laiškų buhalterija parodys dingus kokį laišką, jų lūkesčiai gauti pageidaujamus drabužius gali pavirsti nieku. Už vieną porą treningų laiškai ištisus metus keliavo kaip patepti, patikimai. Iš pradžių. Vėliau prireikė dezodoranto ir kitos mantos, ir vis dažniau reikalauta padėt susimedžioti vyrą. Merginos ėmė ir pačios rašyti ir klausinėjo apie suomius arba vis tiek, kokius užsieniečius. *Aš vis dėlto norėčiau ištekėti už svetimšalio.* Merginos įsikalė galvon ištekėti už svetimšalio kaip mano mama, jų stabas. Ir jos ketinančios persikelt į užsienį. Gal Amerikon. Galbūt Suomijon. Arba Švedijon. Taigi, kaip mamai pavyko ištekėti už suomio... kaip mama jį radusi... kur...kaip... *Na, pasakyk gi, kaip tu tai padarei! Kaip tai nutiko?*

Kartais Talvi dukterys pasiūlydavo pinigų, pareikšdavo naujus norus, bet mamos nedomino prekyba su jomis, ji bijojo, kad tai spąstai. Pasikeisti prekėmis be jokių pinigų, aišku, tiko, bet terliotis su Talvi dukterų rubliais – nė kalbos negali būti. Talvi tvarkė kolūkio reikalus tvirta ir godžia ranka, ji buvo pernelyg raudona, kad mama išdrįstų rizikuoti.

Mamos seni pažįstami ir atsitiktinės kaimo moterys taip pat klausinėjo, kaip tau tai pavyko, pasakyk, kaip tau tai pavyko, pasakyk.. ar tai buvo suplanuota... kokių triukų ėmeisi... juk kažkas turėjo nutikti... Kamantinėjimai kone prilygo priekabiavimui. Arba tardymui. Tam, į ką negali sąžiningai atsakyti, nes tuo, ką manė esant teisybę, netikėjo niekas.

Niekas netikėjo, kai mama pasakojo, kad Suomijoje esanti bedarbystė, brangus maistas ir brangūs butai, kurių gavimas susijęs su pinigais, ne su butų eile, santykiais ar vaikų skaičiumi. Ir pokalbio telefonu sąskaita augo kas minutę, ne taip, kad už sykį sumokėtas kapeikas gali kalbėti kiaurą vakarą. Niekas netikėjo, nes LAISVĖJE juk taip negali būti.

– Ar tau liepė taip kalbėti?

Taip sakydavo mamai, kai ji sakė tiesą.

– Ne, kas būtų liepęs?

– Na, „tie“.

– Kas tokie „tie“?

– „TIEJI“!

Mama atsakydavo retai ar miglotai. Juo kvailiau ji atsakydavo, tuo greičiau patikėdavo kamantinėtojai, palaikę kvailystę tiesa jie siekdavo ją įgyvendinti.

Visi turi tiek daug artimųjų, dėl kurių reikia bijoti. Sofijai, žinoma, Arnoldas ir broliai, Elmeris bei Augustas. Kaipgi mama visą tai atlaikė, jei ji neturi jėgų net Suomijoje. Įdomu, ar mamos baimė buvo tokia pati, tokia, kaip dabartinė Katarynos baimė, baimė dėl tų, kurie yra per toli. Kaip Kataryna galėjo žinoti, kad, kirtus Suomijos sieną, neapykanta okupantams virs nuolatiniu rūpesčiu dėl tų, kurių ji negali pasiekti. Kaip Sofija galėjo miegoti, kai vyras buvo miške, o giminės – kelyje į Sibiro lagerius, kaip galėjo kvėpuot ir valgyti, apskritai nutaisiusi ramų veidą tvirtu balsu kalbėti, kad ir savo virtuvėje, nes niekuomet nežinia, už kurio lango klausosi *beldikas*.

Arnoldas nesutiko palikti savo krašto, nors taip pasielgė didžioji dalis žmonių, turinčių pakankamai aukso ir galimybių išvykti. Tačiau Arnoldas iš tikrųjų pinigų nebeturėjo, visos skolos buvo ką tik grąžintos, ūkis priklausė jam, ne bankui, dabar žemė buvo jo auksas. Ir ką tik sukurta šeima. Įdomu, ar Sofija būtų norėjusi išvykti? Ką gi Sofija ten sakė apie savo seserį Lyzą, pabėgusią į Kanadą? Iš Lyzos po kurio laiko atėjo, padaręs lanką ir daug nukrypimų, laiškas, kuriame ji pasakojo, kad suomiai visus pabėgėlius išdavė Sovietų Sąjungai, taigi jiedu su vyru bėgo į Švediją, o tenai jų paklausę, kai

bėgliai papasakojo apie trėmimus, kodėl, girdi, jie neiškvietę policijos?

Sofija pasakė, kad reikėjo bėgti. Tačiau anuomet jie netikėjo, jog ateitis galėtų būti tokia. Ir skolos išmokėtos. Reikia vykti tuomet, kol dar įmanoma, nelaukti, kol gyvenimas suries. Kataryna, įsidėmėk tai. Elmeris su Augustu pabėgo iš atsitraukiančios vokiečių armijos, jie laiku pasislėpė miške ir jame liko. Kurį laiką su jais buvo Arnoldas. Miške Elmeris ir Augustas pasistatė gerą bunkerį, tvirtino, kad paklus tik Estijos Respublikos teisėtvarkai ir kovos už nepriklausomą Estiją. Bet juk Arnoldas negalėjo anuomet būti su jais, o gal vis dėlto buvo? Kataryna pamena iš pamiškės išspūdinusį vyriškį pilku apsiaustu, ir mama pasakė, kad šio žmogaus nevalia minėti. Tėtis jau buvo namie, galbūt tasai vyras buvo Elmeris ar Augustas?

Kartais Elmeris ir Augustas eidavo į aplinkines sodybas paplušėti prie žemės darbų, stengėsi padėti įvykdyti neįmanomas tarybinio ūkio normas, keisdavo bunkerį, susieidavo su kitais miško broliais, atsiskirdavo, vėl susieidavo, Estijos nepriklausomybės dieną iškeldavo ant valsčiaus pastato mėlyną–juodą–baltą vėliavą ir mėgino grąžinti žmonėms iš jų atimtą turtą. Ir laukė iš Vakarų to baltojo laivo, kuris atplukdytų pagalbą, priversiančią Raudonąją armiją pasitraukti.

Tas baltasis laivas nepasirodė.

Po dvidešimt septynerių metų atsirado baltasis namas, „Viru“ viešbutis.

O po jo pirmasis baltas kelioninis laivas, kursuojantis tarp Helsinkio ir Talino. Nuo *Piritos* paplūdimio kranto

galėjai jį matyti. Kataryna deginosi, kai tolumoje praplaukė laivas, šviesus ir baltas. „M/S Tallinn“ – Katarynos baltasis laivas.

Ir dar vėliau pasirodė nauji baltieji laivai, kuriais plaukė ištisa girtų suomių armija.

1945

Žaliojo legiono vyrai, miško broliai, vis dažniau įkliūna. Sofijos sesuo Marija dėl to drebėdama būgštauja Sofijos virtuvėje ir pasakoja, kaip pašovė Edgarą Pehjalą, kai jis paprasčiausiai žingsniavo keliu, paskui sužeistą jį nubogino į valsčių asmenybei nustatyti. Tenai, valsčiaus name, Edgaras Pehjala ir pasimirė. Stribai nuvežė Pehjalos palaikus į mišką ir užvertė žemėmis, palikę neužkastas kojas.

Sofijai nepatinka, jog Marija taip balsiai kalba, bene reikia, kad jas kas girdėtų iš lauko. Kas bus, jeigu kažkas pasiklausys už lango ir nueis apskųsti, girdi, tame name verkia dėl bandito net pasikūkčiodami. Nors šuo užlotų, jeigu koks prašalaitis čia slampinėtų, betgi už lango nebūtinai svetimi tyko. Ir tuomet sesuo paklausia apie Arnoldą, na, žinoma, ir Sofija priverčia Mariją tuoj pat nutilti, daugiau pasidomėjusi dėl Edgaro Pehjalos. Verčiau kalbėti apie Pehjalą nei apie Arnoldą.

Marija sako, kad po Edgaro Pehjalos mirties stribai nusėlino prie Pehjalos būrio slėptuvės ir iššaudė joje miegančius vyrus. Niekas nepabėgo. Stribai subloškė lavonus krūvon, užmetė šakomis ir sukūrė tikrą pergalės laužą. Už tokius žygius niekšai dar gaus apdovanojimus.

Kai artimieji, sužinoję, kas vyko, išdrįso nueiti įvykių vieton, rado tik sukepusį mėsos kalną. Ant paties viršaus

gulėjo Todermanų sūnus, veidas liko sveikas, nes buvo užsidengęs jį rankomis, tik nugara visa išdegusi, kojos buvo surištos, jie nežuvo iškart, sužeistas stengėsi nušliaužti toliau, bet stribai jį vėl stvėrė, atvilko su virve prie laužo ir numetė ant krūvos.

Marijos kūkčiojimas užgožia jos žodžius. Kodėl jie negalėjo iškart užmušti, kodėl reikėjo deginti gyvą? Ar nebeliko jokių ribų? Marija buvo įsimylėjus Todermanų sūnų. Toks gražus berniokas. Ir tarsi to negana, Marija sako neištversianti, jeigu kas nutiktų Elmeriui, jos mylimam broliui, savaime aišku, ten miške visiems visko nutinka, ji seniai nieko negirdėjo iš Elmerio. Sofija turėtų ką nors žinoti, Sofija juk žino, kur Elmeris, ar jam viskas gerai? Ar Elmeris ateina pas Sofiją maisto pasiimti, ar jis kartu su Arnoldu? Arba Richardu? O kaip Augustas?

Geriau tau nežinoti.

Vadinasi, tu žinai!

Tuoj pat sakyk.

Aš nežinau, aš nenoriu nieko žinoti ir nenoriu, kad tu žinotum. Tu privalai man pasakyti, tu žinai, kad aš turiu sužinoti!

Kvaila karvė, kad tik greičiau nutiltų. Jeigu Marija ėmė pasakoti apie Todermanų sūnų, ji tikrai neužsičiaups ir toliau įkyriai zys. Gal Sofija užkais jai raminamosios arbatos ir duos net burnelę karčiosios?

1945

Geri visi tie rytmečiai, kai Sofija atranda, kad šulinyje nebelikę ko vežti pieninėn – kaip sutarta, Arnoldas naktį buvo atėjęs pieno. Ir kiti, kurių artimieji slapstosi miške, atneša maisto Sofijai, jos namas stovi tinkamu atstumu nuo miško. Ten miško broliui paprasta užsukti beveik nepastebėtam. O kai žiemą oras toks ramus, kad sniegas neužneša pėdsakų, Sofija važiuoja su arkliu parsivežt iš miško malkų ir palieka maistmaišį sutartoje vietoje. Per pūgą Arnoldui lengva eiti į namus. Matomumas blogas, pėdsakai bemat pranyksta. Kartais Arnoldas eina tik maisto pasiimti, kartais užsuka ir vidun. Vis dėlto geriau nueit tik maisto. Vasarą paprasčiau. Dažnai vietoje maistmaišio stovi krepšys su uogomis.

Rusų propaganda paskleidė gandus, kad išėjusiems iš miško viską atleis. Kreipiasi į žmonas ir brolius, seseris, į tėvus ir bičiulius. Iš lėktuvo miškan mėtomos skrajutės, kuriose garantuojami geri valdžios ketinimai.

Kai kurie nori tuo tikėti.

Tuos kai kuriuos ištremia į Sibirą arba nušauna.

1945

Elmerio, Richardo ir Arnoldo sandėtas žiemai laikomas kartu, slaptavietėje, po dešimt kilogramų raugintų kopūstų ir po tris litrus medaus kiekvienam, sausi produktai pieno bidone, sūdyti lašiniai kubiliukuose... Turėtų išsiversti. Kiekvienas paslepia savo sandėtą atskirai, paskui susitikę sutartoje vietoje jie grįžta į bunkerį.

Elmeris sustojęs mosteli į nutiestus apie bunkerį siūlus. Jie sutraukyti. Abu, tas viršutinis, rodantis stambių žvėrių judėjimą, ir apatinis, kuris duoda ženklą apie paukščius ir smulkesnius žvėrelius. Jokių pėdsakų nėra. Tik sutraukyti siūlai. Vadinasi, žmogus. Miško broliai jau pasirengę sprukti, kai netoliese pasigirsta jaunų merginų juokas. Čiauškesys, skambūs balsai, kone girdėti, kaip pakelia sijono kraštą, kai pritupia prie naujo uogų kupsto.

Pažįstamos? Iš kaimo?

Ne, svetimos.

Čia juk nėra jokių uogynų. Tekšės kitoje pusėje, vaivorai visai kitoje vietoje.

Ar pasidomėsim?

Richardas nori pasidomėti.

Merginos gražios ir jukios. Iš toliau, iš miesto, tenai, neaiškia kryptimi mosteli tamsiaplaukė plikomis ranko-

mis. Kiti šeimynykščiai liko kitur uogauti, jos vienos patraukė tolyn, tikėjosi, kad susitiks ką nors, kas pasakys, kur uogingesnės vietos.

Merginos visiškai ne toje vietoje.

Merginos krizena, matyt, taip ir bus. Bet vis dėlto graži vasaros diena, kiti pririnks tų uogų, juodvi nelabai ir nori. Tamsiaplaukė atsisėda ant kupsto, subaltuoja kojomis ir dirsčioja į Richardą.

Arnoldas klausia, kur yra kiti.

Paupyje.

Elmeris savo ruožtu pasiteirauja, iš kokio merginos miesto.

– Iš to, kuriame dera geri obuoliai, – atšauna tamsiaplaukė ir eidama pro šalį glostosi krūtis.

Richardas nebenori daugiau kamantinėti, su tokia dailia mergina ir be to yra kas veikti.

Augustas ir Elmeris nueina, vadina kartu ir Richardą, bet tas atsako, kad pabūsiąs ten dar valandėlę.

Richardas apsikrečia kirkšninėmis ir suserga triperiu.

Reikia kreiptis į venerinių ligų gydytoją.

Tas gydytojas mieste, *Haapsalu*. Richardas privalo ateiti kelis kartus. Kai jis ateina pasitikrinti trečią kartą, enkavedistai jau laukia jo prie durų.

HUKKA
KLAUSIA,
KODĖL aš niekuomet nešneku apie savo tėvą.

Nes tėtis niekuomet nešnekėjo su manimi. Nei apie mane.

Vienas ar du žodžiai – ne šnekėjimas.

Tėtis kalbėjo apie sesers ir brolio vaikus. Mat jų būta tikrai veiklių. Viena tapo slaugytoja. Kita draugauja su vaikinu, dalyvaujančiu motokrosuose. Abidvi persikėlė į kitą bažnytkaimio galą.

Tai sumanios mergaitės.

Tėtis norėjo ne mažiau kaip trijų vaikų. Mamai buvo gana ir vieno. Su vienu lengviau keliauti. Su vienu ji susitvarko net būdama viena grynasuomiškame miestelyje. Jai ir taip pakanka rūpesčių. Svetimame krašte vidury miškų net pamišėliai negimdo vaikų. Be to, niekad nežinia, gal teks pargrįžti atgal. Tėčiui apie tai, žinoma, niekas nesakė. Kam? Juk tėčio ir šiaip nedomina su mama ir manimi susiję dalykai. Jis niekuomet nesidomėjo, ką mes darėme nuvykusios į Estiją, mama ir aš, kaip laikosi senelė. Tėtis niekad neklausinėjo to, kas lietė mamą. Tėtis apskritai niekuomet neklausinėjo nieko, bet ne dėl tos priežasties kaip aš. Aš galvoju, kad, jo manymu, apie močiutę paprasčiausiai nebuvo ko klausti. Nei apie tai, ką veikėme anapus sienos. Ką ten būtų buvę galima veikti? Tėtis laikėsi nuostatos, kad ten nebuvo ko veikti. Tėtis nenorėjo žinoti. Nes tenai nebuvo nieko įdomaus. Mamos kilmė nekėlė jokio įdomumo. Štai ką tai reiškė, tiesa?

Mama tikina, kad iki vedybų jiedu daug šnekėjo, pavyzdžiui, apie dviejų kultūrų skirtybes.

Na, taip.

TAVO
MAMA
TRUPUTĮ tokia. Tėtis kužda. Akies neprimerkia, tik vos vos. Tavo mama truputį tokia.

Tokia ne *tokia* prasme, kaip mano mama, bet tokia, kaip tėčio giminė yra pratusi vadinti tuos žmones, kuriems tartum truputį trūksta.

Tėtis pagiežingai suprunkščia ir niukteli Anai į pašonę. Išvarvėję vištienos taukai žvilga ant smakro, prilipę prie barzdos kuokštelio. Tėtis pradėjo pirštais valgyti viską, ko pirmiau niekada nevalgė pirštais – rusai dažnai valgo pirštais vištą ir net Kijevo kotletus, ir mama nė per nago juodymą negali to pakęsti. Tėtis tyčia toliau valgo rankomis erzindamas, ir staiga pamėgsta vakarais gerti arbatą, o iš parduotuvės valgiui gaminti perka saulėgrąžų aliejų, *nes jis geresnio skonio.* Mama šaukia, kad Suomijoje niekas nepratęs gerti „*čajaus*“ ir nevartoja „*poslamaslos*“[1], ir iš Maskvos kekšių nėra ko imti pavyzdžio, net jeigu kas su jomis miega, ir tokių įpročių namuose nebus.

Tėtis nori, kad Ana niuktelėtų jam atgal.

Mama neįsižeistų. Ana tuo tikra.

Mama tik kitą dieną pasakytų, kad ji gerai padarė. Kaip tik tada, kai tėtis susiruoštų į savo reidą po krautuves, mama sukuždėtų Anai, kad ji gerai padarė! Daryk taip ir toliau. Varyk. Eik!

1. *Poslamasla* – saulėgrąžų aliejus (*est. tarmybė*).

Ana gautų nuosavą butą, kai suaugusi išsikraustys.

Ana gautų nuosavą automobilį, kai sueis aštuoniolika.

Ana galėtų važiuoti į Europą poilsiauti ir gautų kišenpinigių, prilygstančių nedideliam atlyginimui.

Ar Ana gali tai nuneigti, įrodyti, kad ji nenori viso šito?

Ne, negali. Tačiau Ana neniukteli tėčiui pašonėn ir nemirkteli jam, nors vienu vieninteliu sąmokslininko žvilgsniu ji pelnytų visas trokštamas materialias gėrybes. Ana nesako nieko, nes su tėčiu negalima ginčytis. Tai mamos valia. Kai tėtis pargrįžta namo, Anai negalima ginčytis ir sakyti negražių žodžių. Mama gali ginčytis, bet Ana – ne. Tai visai kas kita. Nes tada tėtis rimtai supyks. Kai tėtis vėl išvažiuoja dirbti, mamai galima verkti, mama visad verkia, kai kas nors išvyksta, o Ana – ne. Galbūt ji net galėtų, bet Ana nenori verkti. Nuo įniršio išprakaitavo ašaros.

ANA
NENORI

KAS šeštadienį važinėti pas močiutę, kai tėtis savaitgaliais pargrįžta namo. Ypač tuomet, kai tėtis su mama išsiruošia grybauti, o Ana lieka gelsvai baltame močiutės name. Ana turi skardinį lagaminėlį su Pepės Ilgakojinės atvaizdu, lagaminėlis žalsvas ir raudonas, nupirktas Taline „Vaikų pasaulyje", ir Ana visada pasirengusi keliauti – dėl visa ko.

Močiutės namuose ryškios lempos, o ant jų gaubtai, ir niekur nėra jokios musės, grindys iš žvilgios plastiko dangos, svetainėje geras spalvotas televizorius, kuris, suprantama, rodo daugybę laidų, ne vien rusiškus *multikus*. Girgždanti supamoji kėdė ir toks šiltas kambarys, kaip visur elektra šildomuose namuose. Tualetas viduje ir centrinis šildymas. Bet šios močiutės netikras namų kvapas, čia kvepia elektra, ne duonkepe. Ana nenori čia nieko daryti, tik laukia ant malkų dėžės iš medžio drožlių plokštės, kol mama pareis iš miško. Nes iš tikro Ana ir nežinotų, ką ten veikti. Čia kažkaip labai nejauku, todėl Ana negali žaisti, ir kažkaip svetima, atrodo, mama pasiliks miške ir nebegrįš pasiimti Anos. Mamos dingimas miške pas močiutę tolygus pradingimui iš mamos akiračio didžiuliame prekybos centre tarp aukštų „Prismos" lentynų ir šviestuvų be jokio šešėlio, toks pat bauginantis ir nevaldomas, nors „Prismoje" nėra baisių grūsčių, eilių, blyksinčių metaliniais dantimis, brovimosi alkūnėmis, į orą iškeliančių krūtinių. Ten, kur taip dedasi,

Ana niekuomet nesijaučia nuklydusi nuo mamos. Ana to nejaučia ir ji nepasiklysta iš tikrųjų.

Prieš einant grybauti močiutės namuose kaičiama kava. Močiutė pratusi berti šviežios kavos ant senų tirščių, ir kai senelis pamato, kad mama verda tik šviežiai maltą kavą, ilgai aikčioja dėl to. *Šitaip virti kavą – vien su grynu vandeniu!* Kartais Anai pasirodo, kad močiutės kava atsiduoda pelėsiais, ir mama mano, kad, be abejo, kavos tirščiai netrukus ima pelyti, bet, žinoma, nė viena iš jų negali nieko pasakyti. Ana su mama išpila kavą į plautuvę, jeigu pasitaiko proga. Arba nuneša tariamai išgertos kavos puodelį į indų plovyklę ir uždengia jį kokiu tuščiu puodeliu. Cukrus ir grietinėlė galėtų pataisyti tą dalyką, tačiau mama jų ir šiaip nevartoja, o juolab pas močiutę, ypač po to, kai senelis pasakė, kaip naujoji dėdės žmona įsidėjo į kavą tris šaukštelius cukraus, nors savo sėdimąja būtų galėjusi pasidalyti su keletu moterų.

– O tu nieko nesidedi, – linkteli mamai. – Sugebėjai išlikti tokia laiba. – Jis žiūri į mamos ir tėčio vestuvinę nuotrauką ir pastebi, kad Ana dabar turi būti septynerių.

– Ana ketverių. Nuo vestuvių praėjo septyneri metai.

Mama prikandusi lūpą pataisė senelio klaidą. Jis netgi neištarė: „Na, taip."

Be to, močiutės bandelių netikras skonis ir jų viduje yra prisvilusių razinų. Močiutė visuomet įdeda jų kelionėn, ir Ana ginčijasi su mama dėl to, kur padėti bandeles, kurių nė viena neketina valgyti, kur jas taip paslėpti, kad tėtis nieko nesuprastų ir manytų, jog Ana su mama mikliai sudorojo bandeles. Ana nuneša jas į kaimynų šiukšlinę, kai tėtis su mama prausiasi pirtyje. Arba mama pakiša jas po Anos lova.

Dėdės jaunamartė niekada neišsisuks nuo to, kad jos cukraus šaukšteliai būtų neskaičiuojami, nors ir kiek kalėdinių puošmenų bei pakuočių ji neštų į anytos namus, netgi nepaisant to, kad ji nuolat pasirengusi klausytis paskutinių naujienų apie močiutės reumatą ir juoktis iš visų senelio sąmojų. Jos sėdimoji vis tiek bus plati. Cukraus ji vis dėlto dedasi per daug, bent atsižvelgiant į jos sėdimąją, ir dar įsipila grietinėlės, nors, pradėjusi kontroliuoti svorį, sumažina jos kiekį. Ir duktė užaugs tokia pati. Mergaitė tik šešerių, o jos papai tokie dideli, kad, pasak močiutės, panašūs į jos pačios. Tad netrukus bus dvi sėdimosios, kurių vartojamo cukraus kiekį senelis turės akylai stebėti. Tai, ko gero, vienintelė tema, kurią svarstant mama ir Ana anytos namuose palaiko laimėtojus.

Mama stengiasi paskubinti kavos gėrimą, nes nori pradingti miške ir grįžti iš jo kuo vėliau. Jos laimei, tėtis mėgsta grybus ir grybauti eina labai noriai. Nors iš tikrųjų ir tėtis nemėgsta plepėti su giminaitėmis, ir, vos išgėręs savo puodelį kavos, palieka mamą vieną kitų moteriškių draugijoje ir išeina sau pavaikštinėti.

Gurkšnojant pirmąjį puodelį močiutė su savo kava stovi šalia viryklės, o kitiems padengtas kavos stalas su baltais puodeliais, jie gana maži, močiutės puodelis kitoks – ant jo išpaišytos ramunės. Tuo metu vyrai tebėra namie ir močiutė juokiasi, klausydamasi kitų kalbų, bet pati nesako nieko. Kai suprunkščia per balsiai, senelis klausia, kas jai darosi, ir močiutė nutyla. *Kas tau darosi* – tai sąmojus, iš kurio visi turi juoktis, bet mamai jis visai nejuokingas.

Tėčiui su kitais vyrais išėjus į lauką močiutė atsisėda už stalo ir su moterimis ima apkalbinėti bažnytkaimio Esterę bei Irją, ir Irjos sūnų, ir marčią, ir marčios šunį. Ir Tavetį, Perelės Peką ir Pekos motiną. Pekos motinos vėžį ir jos gydytoją, ir gydytojo sužadėtinę.

– Ką tu dabar apskritai veiki? Esi tik namų šeimininkė, ar kaip? – klausia mamos plačiastrėnė jaunamartė.

– Taip, namų šeimininkė.

– Ak, taip.

Tėčio dukterėčia sėdi ant grindų priešais mamą ir spokso į ją išsižiojusi.

Ana žino, ką moterys šneka, likusios kambary, kai mama su tėčiu išeina grybauti. Sako, girdi, tas tavo sūnus turi ją išlaikyti.

Ir močiutė linkteli.

– Taip, mano sūnus išlaiko.

Ir visos vėl sulinksi.

Nors kažin, ar jos įsivaizduoja, ką reiškia būti estų kilmės moterimi, diplomuota inžiniere, Suomijoje aštuntojo dešimtmečio pabaigoje ir devintojo pradžioje.

Tai juk niekis.

Iškart pasidarydavo aišku, kai tėčio kas nors paklausdavo apie mamos darbą, nes jis tuomet imdavo murmėti panosėj apie karves inžinieres. Iš murmėjimo galima spręsti, ką bambėjo apie mamą arba mane, – nesitikėk nieko gero. Šiaip tėtis nepersakydavo, ką šneka kiti, kaip nekalbėdavo ir apie nieką kitą.

Tas būdo bruožas nuolat garantuodavo jam kokį darbą Sovietų Sąjungoje – net jeigu panosėj degtinę būtų pylę kibirais, jis nieko neišplepėtų ir mirtinai girtas, pirmiau jam būtų „trūkęs filmas“, negu imtų kalbėti. Kad ir kiek jam sugirdydavo „Mond“ – geriausiame Maskvos valiutiniame bare, kurį lankė patys didžiausi veikėjai, – tėtis atsisakydavo siūlomų neaiškių sandorių ir pasiuntinio vaidmens arba tiesiog nieko nevykdydavo. Kartkartėmis mama Suomijoje gaudavo žinią, kad vėl

prasidėjo baisi kebeknė arba kad vėl tos bobos suardė visus planus. Kai kildavo rūpesčių dėl vizų, kai atsirasdavo keblumų organizuojant lėktuvo bilietus, automobilį, vertėjo samdymą, nes rusai reikalavo kyšio, ar kur nors ką nors nugabenti, kokios nors nedidukės paslaugos, dėl kurios neįmanoma sutikti, viskas baigdavosi tuo, kad tėtis paprasčiausiai atsisakydavo mokėti ar atlikti reikalaujamą užduotį, tasai pašėlęs suomis. Pašėlęs suomis nesutikdavo net išklausyti.

Taip pat iškalbiai tėtis kadaise pranešė namuose apie savo civilinės būklės pokytį; namiškiai net nežinojo, kad yra nuotaka, kol tėtis, grįžęs atostogų į Suomiją, įžengė pro duris ir tarė, kad jis jau po dviejų savaičių veda. Visi susirinkę prapliupo juoktis.

Iš tėvo pusės vestuvėse nedalyvavo niekas, nei giminės, nei bičiuliai. Tiesa, niekas ir nebuvo kviestas.

MAMA

ILGAI

JŲ laukia. Senelė jau buvo išsiuntusi banderolę. Argi muitinė konfiskavo? Juk mama rašė senelei, kad nedėtų jokios nuotraukos, kurią būtų galima laikyti uždrausta.

Mama skambina į paštą. Niekas nieko nežino.

Mėnuo, antras, trečias. Ničnieko.

Per paskutines tėčio komandiruotės savaites Vyborge mama nusprendė išskalbti visus jo nešvarius darbo drabužius, sumestus garaže. Ten, pačiame tolimiausiame kampe, ji randa dėžę, o dėžėje ir visas tas nuotraukas, kurias senelė siuntė paštu. Nuotraukos drėgnos ir susisukusios, susiklijavusios krūvon. Mama kiaurą naktį stengiasi atlipdyti nuotraukas vieną nuo kitos. Ji verkia už stiklinių virtuvės durų, klausosi estiškų kasečių ir traukia detonuodama „*Tėvyne mano*“. Tai vienintelis kartas, kai ji, dainuodama „*Tėvyne mano*“, užsidaro virtuvėje ne dėl Anos kaltės. Kai mama susikivirčija su tėčiu, ji sėdi viena virtuvėje, bet Ana niekuomet negirdi jos traukiant „*Tėvyne mano*“. Tai skirta tiems kartams, kai virtuvės durys užsiveria dėl Anos pomėgio rizikuoti.

Kai mama, grąžinus žemę, galų gale nusiveža tėtį į savo gimtinę ir pas seserį, tėtis, nubudęs naktį, nesiteikia nueiti į tupyklą, o šlapinasi svetainės kampe lyg šuo.

Kataryna ilsisi savo grynasuomiškame triaukščiame bunkeryje ir daro tai, kas daroma bunkeryje, skaito ir rašo laiškus, gamindama valgį naudoja sūdytą sviestą, parduodamą pusės kilogramo pakeliais. Katarynai stinga estiško nesūdyto ir šviesiai geltono sviesto, parduodamo po 200 gramų. Ir pieno butelių. Didesnių kavos puodelių. Tortų su sviestiniu kremu. Ten, kur dedamas sviestinis kremas, čia naudojama plakta grietinėlė. Savo gimtadieniui Kataryna nepatiekia nė vieno, bet kepa tokį pyragą iš smėlinės tešlos kaip ir Katarynos mama, kai duktė buvo maža.

Vyras Maskvoje. Nėra atviruko, telegramos nė telefono skambučio, nekalbant apie ką kita. Kaip ir visais metais. Vyras laikosi tos pačios nuostatos kaip Taline, kai Kataryna uždraudė suomiui ką nors jai vežti.

– Vardas?

– Amžius?

– Kur gyvenate?

– Tokios tokelės, Richardai. Atrodo, jums praverstų išsimaudyti vonioje... Gal pageidautumėt nors veidą nusiprausti ir rankas? Vanduo tenai. Prašom. Liepsiu šeimininkui tuojau pat atnešti degtinės ir sumuštinių. Nors, pala, liepsiu ir vandenį pakeisti, prieš tai čia buvo mano bičiulis su viena kekše, greičiausiai apsiplovė tuo vandeniu dubenyje. Ir padėkite pagaliau savo aulinius ir paltą ten, prie ugnies, apdžiūti...

– Bene dabar ne geriau, Richardai?

– Čia duoda puikius sumuštinius, paragaukite. Nesidrovėkite, jų galima dar užsisakyti. Taigi būklė dabar tokia, kad jūsų laukia mirties bausmė. Jūs esate banditas, nusikaltėlis, jūs slapstėtės, apiplėšėte kolūkio kasą, nušovėte mano pareigūną ir vieną civilį, Dmitrijų Suponevą, tikriau sudeginote jo namą, o name buvo ir jo žmona su vaikais. Ak, jūs to nežinojot, iš tiesų? Tai nieko nekeičia. Akivaizdus piktybiškas padegimas. Išdavikas? Na... Jis aktyviai dalyvavo kuriant mūsų valstybę ir palaikė jos kelią į komunizmą. Ypač pavyzdingas draugas. Jūsų atveju paprasčiausiai nėra kitos išeities, tik mirties baus-

mė. Žinoma, ji bus įvykdyta sušaudant, labai greitai, jūs nieko nepajusite. Bet yra ir kitas variantas. Palankus variantas. Juk niekas dar nežino, kad jūs įkliuvote? Tiesiog grįšite atgal, surasite Juodąja ranka vadinamo Elmerio Kenderio gaują ir prisijungsite prie jos. Paskui pranešite mums, kur jų slėptuvė, o mes jums pasiūlysim kur nors gerą gyvenimą ir darbą. Jūsų slapyvardis bus Mokytojas. Na, kaip?

– O jeigu dar dvejosite, pagalvokite apie savo motiną ir tėvą, iš Sibiro jie gyvi negrįš, negrįš net mirę. Bet jiems nebūtina keliauti Sibiran. Apie tai spręsite jūs. Mokytojas.

Elmeris nepasikliauja niekuo, alkis niekad nebūna toks baisus, kad tektų imti atkištą sumuštinį, nei degtinės troškulys toks neįveikiamas, kad čiuptų paduotą butelį prieš tai pačiam siūlančiajam iš jo gurkštelėjus ir įkaušus. Dėl apnuodytos degtinės ir sumuštinių jau per daug įkliuvo vyrų. Sąmonę atima gėrimai ir valgiai, pasiūlyti saviškių – stribai nuolatos samdo ir verčia bendradarbiauti vis naujus miško brolius. Elmeriui buvo pasiūlyta pirkti ir neužpildytą, tariamai iš milicijos pavogtą pasą, bet Elmeris protingai atsisakė, pažadėjęs dar luktelėti, nors pardavėjas – taip pat miško brolis – tvirtino, kad pasas esąs visiškai patikimas. Elmerio sprendimas buvo teisingas, netrukus sužinota, kaip baigėsi tuščius pasus įsigijusiems: visi įkliuvo per pirmąją pasų kontrolę, nes tie pasai buvo paženklinti.

Kvailesni į savo bunkerio ugniakurą dėjo pušinių ir kvapą skleidžiančių beržinių šakų ir įkliūdavo vien dėl kvapo. Kai kurie neištverdavo laukdami blogesnio oro,

kai bunkeryje galima kepti mėsą, nuo džiūvėsių jau dantys atšipo, o gal ir tie baigėsi, nes buvo aptikta per daug slaptaviečių. Kepamos mėsos kvapas net pačiam kvailiausiam eiguliui duoda ženklą, kur yra bunkeris. Arba eigulys įsmunka pro silpnai sukaltą išvietės dangtį ir suvokia, kad netoliese esama partizanų slėptuvės, išsėlina iš miško ir pasiunčia stribus išvalyti vietos. Vargšai vaikinai. Naujų patikimų vyrų nėra kur gauti. Būtų geriau, jeigu Elmeris, Augustas, Arnoldas ir Richardas liktų keturiese, nebepriimtų naujokų vyrų į savo būrį, nebendrautų su kitais, būtų tik vieni patys, keturiese, liautųsi priešintis sovietų valdžiai... *Po velnių*, šito tai tikrai nebus.

MES
TURĖTUME
ŠUNĮ ir didelę virtuvę, kurioje aš kiekvieną rytą kepčiau šviežią duoną ar bandeles, ne kokios automatinės duonkepės užminkytas, o pradėtas ir baigtas iš pačios širdies. Vonios kambaryje būtų vonia su kojomis kaip liūto letenos. Aukštos lubos ir lentinės grindys. Ir dar norėčiau veidrodžių per visą ūgį! Prieškambaryje – raudonas kilimas. Tokie būtų mudviejų namai. *Hukka* norėjo prie vandens, ir turėti medinę valtį, nors nemokėjo plaukti, bet galėjo irkluoti, aš norėjau seno namo kvapo ir šviesos, ir tamsių užkaborių. „Ir pirtis!“ – sušuko *Hukka,* baigdamas butelį vyno. Mudu metus buvome drauge.

Man visą savaitę taip svaigo galva, kad nedrįsau viena išeit į lauką. Dabar buvau tokia girta, ir nenorėjau nieko valgyti. Tos akimirkos buvo geros. Pilvas atrodė tarsi visų plokščiausias pasaulyje. Ne, toks plokščias, koks tiktai įmanoma, vis tiek kur, vis tiek kada. Bamba buvo pailga, ne apskrita, kaip kažkada anksčiau, prieš dešimtį kilogramų. Tikriau sakant, ji pasidarė pailga prieš penkis su puse kilogramo. Kiek bamba gali ištįsti, rimtai kalbant? Įdomus klausimas. Tol, kol pavirs brūkšniu? Nepasakiau to klausimo balsiai. *Hukkai* jis nebūtų patikęs. *Hukkai* patiko mano bamba. Jis mėgo prispausti savo pirštus man prie bambos ir tyliai gulėti, jam tai buvo gero rytmečio pradžia. O paskui jis sutepa man sumuštinį, aš jį suvalgau, jis padaro dar ir antrą sumuštinį, tikrų tikriausiai, ir tada aš ra-

miai lukteliu valandą kitą, o vėliau einu namo ir išvemiu viską skubiai ir mikliai. Po to tikiuosi, kad mano balsas bus gana aiškus, kai *Hukka* skambins vakare.

Niekas nežinojo apie mane tiek, kiek *Hukka*. Tačiau pats *Hukka* to nenutuokė. Mano brangiausias *Hukka*. Jis tepė sumuštinius ir valgydino mane jogurtu. Tai nesaugūs valgiai. Bet aš nė kiek nesijaudinau, kai *Hukka* mane maitino. Man netgi nebuvo baisu. Net, kai valgėm drauge. Kartais užsukdavo pasisvečiuoti *Hukkos* draugai, ir aš gamindavau valgį visai draugijai, valgiau pati kartu su visais! Tik išėjusi į gatvę, o ypač, kai buvau namie, tik tuomet turėjau atlikti savo pareigą, susijusią su maistu. Bet tai dariau tik kitą dieną, vėl užvalgiusi.

Kai pavalgiau, *Hukkos* katės vaikštinėjo per mane ir viena susirangė man ant pilvo miegoti ir murkti, atrodė, kad jautėsi puikiai, ant mano pilvo jai buvo šilta.

Tai buvo pernelyg gera. Tai gali nužudyti mano Viešpatį.

APSKRITAI

AŠ

PRADĖJAU klysti ir daryti keistus dalykus. Kai išbuvome draugе metus, mano nuklydimai nebuvo susiję vien su kalba ar panašiai. Pavyzdžiui, ėmiau ramstytis alkūnėmis. Nedariau to nuo tada, kai prasidėjo mano flirtas su valgiu. O dabar mano alkūnės buvo baisiai susiraukšlėjusios, ištėpliotos rašalu ir tokios pat kietos, kaip būna padai po basomis išvaikščiotos vasaros. Kas man pasidarė? Čiupinėjau savo alkūnes ir mėginau įžiebti įniršį, kad tokia nesąmonė, ramstymasis alkūnėmis, bemat baigtųsi. Mano alkūnės anksčiau buvo tokios gražios. Ar aš ilgus metus vargau dėl to, kad alkūnės dabar būtų tokios būklės? Apžiūrėjau jas veidrodyje. Nufotografavau. Ir čia pastebėjau, kad išėjau su palaidine trumpomis rankovėmis, ir tai nė trupučio neatrodė keista. Man daugiau neberūpėjo. Kaip galėjo nerūpėti? Nepriekaištingos alkūnės reiškia tą patį, kai elgiesi, tarsi galėdama valgyt viską taip, kad to niekur nebūtų matyti. Tai vienodai svarbu, nes visų kitų alkūnės buvo tokios apgailėtinos būklės. Manosios paprasčiausiai iš prigimties buvo kaip persiko skruostas. Kodėl staiga man pasidarė tas pats? Kas nutiko? Kas man darėsi? Galva liepė susiimti, būti protingai ir baigti ramstytis alkūnėmis, bet aš nepajudinau nė piršto.

Ir tada pradėjau klūpoti ant kelių, ne vien todėl, kad susitikusi su mama pasirodyčiau jai didesnė, bet šiaip, būdama pati viena, kas dieną, kai skaitydavau laikraščius, kalbėdavau

telefonu, pačiomis paprasčiausiomis kasdienėmis aplinkybėmis niekam nesant suriesdavau kelius po savimi, nors žinojau, kad tai skatina celiulitą ir todėl skirta tik tokiems ypatingiems atvejams, kaip mano mamos apsilankymas, kai ji vertino mano kilogramus, mėgindama bent ką nors sužinoti ar nustatyti. Tačiau norėjau taip daryti autobuse ir tramvajuje. Vis dėlto avėdama gatvės avalynę ir kitiems matant taip nesielgiau. Išskyrus retus atvejus prie galinių durų, kai nebūdavo kitų keleivių. Juk staiga pasijusdavau taip gerai. Nors puikiai žinojau, kaip mano šlaunys ir užpakalis atrodys po kurio laiko, kaip ašaros užgniauš gerklę ir gailėsiuos, kad celiulito pajėgos mane priveikė, vis dėlto tebesėdėjau taip ir toliau, slopindama savo kraujo apytaką ir augindama celiulitą, kuris ir šiaip kelia grėsmę anoreksikėms. Aš tapau visiškai neatsakinga. Tiesiog nežabojama. Dariau tai, ko neturėjau, ir tik daug vėliau susizgribdavau tą daranti. Mano išvaizda būtų pasibjaurėtina, riebalinga, o šlaunų gumbuotumo nebūtų galima taip lengvai, visiems laikams ir palankiai nušlifuoti kaip inkštirų randus. Aš pati tą prisišaukiau. Turėjau kaltinti vien save pačią. Nėra prasmės net fantazuoti, kad po to kas nors kada nors manęs norės. Aš nusileidau. O kai moteris nusileidžia gamtai, ji pralošia visą žaidimą.

Dėl viso to buvo kaltas *Hukka*.

Žinoma, man palengvėjo, kad nebuvau pati kalta dėl savo aplaidumo. Tačiau tai nenorom priminė, kokią įtaką man darė *Hukka*. Jis įstengtų iš manęs galutinai pagrobti mano Viešpatį ir sugniuždyti tikėjimą Viešpaties galia kurti grožį. Tada išpampčiau ligi begalybės, o aš negaliu būti begalinė. Bent jau daugiau nebebūčiau Toji Maža Katytė, nes Toji Maža Katytė turi būti lengva ir saldi kaip orinis pyragaitis. Šiaip ar taip, *Hukka* nesugebėtų nustelbti mano geismo valgyti. O gal sugebėtų?

Pradėjau miegoti, nenusivaliusi makiažo, nors tuomet oda negalėjo kvėpuoti naktį, ilsėtis, ir neužsitepdavau naktinio kremo, o mano ląstelės negalėjo veiksmingai atsigauti.

Aš neprisirengdavau kiekvienąkart po naudojimo kremą vokams nunešt atgal į šaldytuvą.

Užmiršau savo kassavaitinį manikiūrą, užmiršau antrą ir trečią kartą.

Parduotuvėje ties kampu skaitydama rytietiškų „Wok“ daržovių maistinių medžiagų sudėtį staiga prisiminiau, kad išeidama pamiršau pasikvėpinti.

Buvome drauge metus ir du mėnesius.

1945

Omakaitse archyve Arnoldo vardo nerasta, nors tikėtasi ir ieškota, kiek tik leido išgalės, ir visi žinojo, kad jis priklausė Savigynai. Arnoldas išstojo iš organizacijos, susikivirčijęs su vadu Rozenbergų Prydiku, pasiėmęs ginklą ir kitą su Savigyna susijusią mantą nutrenkė viską vadui po kojų ir išėjo.

Prie dokumentų dingimo nagus prikišo Sofija, kuri stengėsi parengti Arnoldo išėjimą iš miško ir kurios konfirmacijos laikų meilė vedė Savigynos žurnalą. Jis neįstengė atsispirti ir neatiduoti dokumentų, kai Sofija atėjo jų prašyti. Sofija suplėšė kortelę į skutus, įmynė į purvą ir parėjo namo. Tada išsigando, jog kas nors ras suplėšytą kortelę, grįžo prie balos, surinko skutelius, pasiėmė namo ir sudegino, o degindama budėjo prie ugnies, galiausiai net pelenus iššarstė.

Arnoldas kol kas dar neišeis iš miško, nes jį vis tiek suimtų. Iš Rozenbergų Prydiko išspaustų prisipažinimą, kad Arnoldas ne tik susijęs, bet ir toliau priklauso *Omakaitse*. Prie jo pridėtų patvirtinimą, kad jis reiškėsi kaip patikimas raudonasis, be abejo, paliudytų ir Arnoldo brolis Karla. Karla tikrai prisiektų, kad brolis tebėra *Omakaitse* narys! Ir jokių dokumentų nebereikėtų daiktiniam įrodymui.

Kartais pas Sofiją ateina enkavedistai, kamantinėja apie Arnoldą ir nori jį išsivesti. Sykį jie nuėjo pamiškėn, apsupo vietovę ir ėmė ją šukuoti, mėgindami sučiupti Arnoldą. Skundiko duomenimis, Arnoldas turėtų būti namie ar miške arti namų. Juk jis toli nenubėgtų. O jeigu būtų užsukęs namo. Kaip rengėsi padaryti. Ateiti nusiprausti. Tam kaip tik buvo geras oras.

Arnoldo nerado.

Sofija jaudinosi visą naktį ir kitą dieną, vis dėlto naktį nunešė maisto į sutartą vietą.

Rytą duona su kumpiu dingo.

Per radiją žada, kad nė iš vieno nieko nepaims, kas jam priklauso. Nepaims žemės, nepaims žmonių, nepaims gyvulių. Ničniekas nesikeičia.

Augustą kliudo stribų kulka, bet Elmeriui pavyksta nutempti brolį pas motiną, žadėjusią paslėpti Augustą ir išgydyti jam kojį. Elmeris smunka atgal į mišką. Richardas dingsta. Bent jau lavono niekas nerado. Kai kurie Elmerio vyrai pasilaiko paskutinę kulką ir prieš įkliūdami paleidžia ją sau į galvą. Vienam iš jų briedžio balsas pasirodė kaip priešo ir jis spėjo paleisti sau paskutinę kulką kaip tik tada, kai pasirodė briedis. Liko tiktai Arnoldas, ir jis nusprendė būti miške vienas, taip esą saugiausia. Be to, kažkam juk reikia saugotis. Dėl Sofijos, tad tegu tai būna pačios Sofijos vyras.

Raiste, bėgdami nuo čekistų, miško broliai krenta vienas po kito. Kai kuriems pavyksta išgyventi tą bėgimą raiste, apsuptį ir gaudynes, bet jie sušąla ir miršta nuo karštinės. Kai kurie pargrįžta mirti namo. Kiti išprotėja.

Suimtų ir nužudytų miško brolių palaikai sumetami į šulinius arba turgaus aikštes, kad visi matytų. Arba sušeriami tarnybiniams šunims.

HUKKA

IR

AŠ sugulėm į lovą tą pačią naktį, kai susitikom. *Hukka* užrakino duris ir tiesiog liepė man nusirengti. Tai jo klasikinis triukas, įrodantis, kaip lengva įkalbėti moteris. Su manim tai buvo paprastų paprasčiausia. Stačiai juokinga. Pigi kekšė. Neverta nė sudilusio skatiko. *Hukkos* katė gulėjo kojūgalyje ir ne sykį kando man į kojos pirštą, tartum būčiau nereikalinga. *Hukka* mane padarė, aš jo – ne, taip, toksai elgesys nebuvo gražus nei nustatytas etiketo, bet aš nežinojau, kaip būčiau turėjusi jį liesti. Tik laikiau suėmusi už pečių ar galvos ir net nepajudinau savo rankų. Jisai purtė savo galvą man tarp kojų ir pūsčiojo tenai orą, o aš nežinojau, kodėl esu *Hukkos* bute, jo lovoje, kodėl taksi stotelėje nuėjau kartu su juo, nuėjau ilgai nemąstydama, kai *Hukka* timptelėjęs nusivedė iš taksi stotelės.

Vėliau, tą pačią dieną, kai pabaigiau *Hukkos* pagamintus pusryčius, pasakiau, kad man valgyti labai keblu. Kad iš tikrųjų visai nemoku to daryti. *Hukka* atsakė, jog visi ir nemoka visko. Nieko čia ypatinga. Kai kas nemoka plaukti, kai kas – vairuoti automobilio. Kai kas nemoka glamonėti, kiti nemoka kaisti kavos. Aš – tik viena iš tų, kurie nemoka valgyti.

Išėjau iš *Hukkos* namų jau vakarėjant. Buvo vasara. Abipus durų žydėjo alyvos, kvepiančios vaikyste. Nusišypsojau, ir mano šypsena švytėjo. *Hukka* suprato!

KODĖL

HUKKA

TURĖJO pradėt uždavinėti tuos klausimus? Be jų visi mano rytai būtų buvę tokie pat malonūs kaip tas pirmasis vakaras, kai žengiau iš jo namų tiesiai į alyvas.

Mažai Katytei negalima uždavinėti tokių klausimų. Nes Maža Katytė išeis. Argi *Hukka* to nesuvokė, nors suprato mano valgymo klausimą? Kodėl *Hukka* nesumojo baigti prieš tai, kol Toji Maža Katytė dings amžiams? Baik jau!

Bet ne... *Hukka*...

... norėjo žinoti, ko *tokio* norėčiau, ką jis galėtų padaryti man.

Hukka panūdo tai sužinot iš karto, jau pirmąją naktį, nors tada dar buvo įmanoma išvengti klausimo.

Man pavyko per porą kilogramų susilaikyti nuo atsakymo.

Per porą kilogramų jis klausinėjo to lyg tarp kitko, retkarčiais, prabėgomis. Kas man patinka. Ko aš tikiuosi iš jo. Ką norėčiau su juo daryti.

Paskui jis ėmė reikalauti atsakymų. Pastebėjęs, kad niekuomet neatsakau.

Kas man patinka?

Ko norėčiau, ką jis galėtų padaryti man?

Ką norėčiau su juo daryti?

Tartum galėčiau numanyti.

Kas man patinka?

Buvau nuoširdi ir pasakiau, kad nežinau. Būčiau galėjusi pasirinkti lengvesnį pasipriešinimo būdą ir ką nors išgalvoti. Bet man buvo per gera su *Hukka*, kad šitaip pasielgčiau, man pernelyg patiko Toji Maža Katytė.

Aš nežinau.

Kas mane jaudina?

Betgi aš nežinau.

Jis sakė, jog kažkas vis dėlto. Kažką aš turiu žinoti.

Betgi aš nežinau.

Ar aš noriu, kad jis mane palaižytų?

Aš nežinau.

Iš priekio ar iš galo?

Kaip aš galiu žinoti tokius dalykus?

– Kaip aš galiu nežinoti tokių dalykų? – suriko *Hukka.*

Pasakiau jam, kad nerėkautų.

Aš vis dėlto turėčiau kažką žinoti.

Bet niekas manęs nėra klausęs tokių dalykų.

TAČIAU TAI VIS TIEK BŪTŲ GALIMA ŽINOTI.

Aš nežinau.

Užsidengiau ausis rankomis. Aš nebenorėjau girdėti nė vieno klausimo. Aš neįstengiau atsakyti nė į vieną iš jų. Tam tikra prasme supratau, kad privalėčiau pajėgti atsakyti. Juk antraip *Hukka* taip natūraliai neklausinėtų. Privalėčiau. Aš nesugebėjau. Katroji aš? Tas kūnas? Ką jis turėjo bendra su manimi arba aš su juo? Kam kelti tokius klausimus? Argi būtų svarbu, ką atsakyčiau? Arba koks skirtumas, jeigu vis tiek nemokėčiau nieko atsakyti?

Hukka klausinėjo savo nė sudilusio skatiko nevertos merginos, ko jinai nori, ką jis galėtų padaryti jai.

Labai malonu, kai kažko pradedama teirautis taip paprastai, taip nuodugniai. Aš turėjau būti pamaloninta. Tačiau klaikiai

įsibaiminau. Kekšė už porą skatikų būtų turėjusi žinoti, kaip elgtis tokiu atveju. Savaime aišku! Būčiau turėjusi žinoti!

Hukkos kumščiai atsigniaužė ir susigniaužė melsvoje šviesoje, lėtai ir tiksliai, kaip kvėpuojant.

– Ar tu ketini man suduoti?

Jis neketinęs to daryti.

Aš nenorėjau patikėti. Būčiau galėjusi jam tai leisti, tikrai. Nes vis dėlto nesugebėjau atsakyti į šituos svarbius klausimus. Būčiau to pelniusi. Tie bejėgiškai sugniaužiami ir atgniaužiami kumščiai buvo blogiausias variantas, nes jie neišvadavo manęs nuo atsakymo, paliko klausimus sunkiai ir dusinamai tvyroti ore apie mus. Taigi tie klausimai ir liks priešais mane, aš negalėsiu nuo jų pasislėpti, klausimai vis tiek mane surastų, būčiau prie jų prikaustyta tol, kol nesugebėčiau atsakyti, kad ir kaip stengčiausi nuo jų pabėgti.

Kai *Hukka* taip mojavo kumščiais, jis kvėpė orą ilgai, iš lėto ir pasakė, jog galiu melsti kiek įmanydama, kad jis sutrėkštų mane į juodą dėmę kampe šalia šiukšlinės, jis to nepadarys. Netgi tuomet, jeigu tiesiogine prasme jį melsčiau. Kad jis nesugeba taip padaryti. Ir aš kone jaučiau jam panieką.

1946

Stalinas nusprendžia apšviesti savo spindesiu ir atkampių miškingų vietovių gyventojus, būti maloningas Tėvas ir paskelbti amnestiją priklausiusiems *Omakaitse*, bet gera valia ir atitinkamu metu išstojusiems iš organizacijos asmenims. Žinoma, savo valia išstojusių ne ypač daug, ir jeigu ne kivirčas, Arnoldas taip pat nebūtų išstojęs. Mat praėjusį sekmadienį, Arnoldo manymu, bažnytininkai per pamaldas užtraukė giesmę ne toje vietoje, o jo vadas manė, kad toje.

Paskelbus amnestiją Arnoldas apsisprendžia surizikuoti ir visiems laikams išeina iš miško.

Jį išveža tardyti į Taliną.

– Ką tu veikei vokiečių okupacijos metais, kur buvai? Vokiečių armijoje?

– Ne, nebuvau, buvau miške.

– Kur buvai, kai atėjo tarybinė valdžia?

– Miške.

– Kodėl?

– Aš nežinojau, kad valdžia pasikeitė.

– Buvai *Omakaitse* būryje?

– Ne, išstojau.

– Ligi amnestijoje nurodytos datos?

– Taip, ligi tol.

Arnoldui pasisekė, šįkart laikomasi amnestijos nuorodų, ir Arnoldas nubaudžiamas už tai, kad jis nekovojo per Didįjį tėvynės karą, jis atsiperka vos poros metų įpareigojimu dirbti *Rohuküla* uoste.

Sofija ima varyti spiritą, ji važinėja į *Rohuküla* kaimą ir gabena uosto statybos gydytojui, be spirito, dar sviesto ir kiaulienos kumpio. Atsilygindamas gydytojas pataria, kaip Arnoldui ištrūkti atostogų dėl ligos. Nesukeliant rimtesnės traumos. Arnoldo ranka virsta tikrai pasigailėtina, kai apvyniojęs ją skepeta daužo plaktuku tol, kol sutinsta. Ranka smarkiai sutinsta, gydytojas skiria Arnoldui kelias dienas gydytis, ir ligonis gali traukti namo vykdyti normų, nes normas būtina įvykdyti, net jeigu namuose nėra nė vieno darbingo asmens. O kai reikia, Arnoldo ranka vėl sutinsta.

KITOMIS
SAVAITĖMIS

MES šnekučiavomės. Pasakiau *Hukkai*, kad nuo tada, kai ėmiau vartoti „Seronilą“, 80 miligramų per dieną, negalėjau nė manyti apie jokį seksą, netgi su savimi, nors *Hukkai* patiko tai stebėti. Pasakiau *Hukkai*, kad jis niekuo dėtas, negalėdamas kaip nors paveikti. Sakiau, kad nesugebu paaiškinti. Kalbėjau daug, ir juo ilgiau kalbėjau, juo labiau tai panašėjo į atsiprašinėjimą, tokį atsiprašinėjimą, kad puoliau į paniką, nes tai, ką sakiau, buvo gryniausia tiesa. Ar *Hukka* netikėjo? Jis pasakė, kad jokio antidepresanto poveikis negali būti totalus, ir *Hukka* žinojo šį bei tą apie visokiausius vaistus. Tačiau tai buvo gryna tiesa, ką sakiau! Galbūt *sero žirniukai* veikė tą pačią smegenų sritį, kuri reguliavo apetitą ir geidulius. Greičiausiai taip ir buvo. Patikėk, galų gale. Ne, aš apie tai nesakiau savo mitybos gydytojui. Argi turiu? Taip, matyt, turiu. Kodėl nepasikalbėjau apie tai su savo gydytoju? Aš nežinau. Ir pirmiau aš juk negerdavau iškart tiek daug miligramų. Tik neseniai pradėjau. Ir dabar jie ėmė veikti.

Didžioji dalis antidepresantų veikia taip, kad lova skirta tik miegoti. Vis dėlto gydytojai nieko neklausia apie tą šalutinį poveikį, nors visa kita nuodugniai ištyrinėjama, galvos skausmai, pykinimas ir prakaitavimas. Galbūt tai nėra svarbu. Apie savo geismus jau anksčiau beveik ničnieko nežinojau, o pradėjus vartoti vaistus visi potraukiai išnyko. Kaip turėjau mokytis

tų dalykų, kuriuos mano Viešpats nuo manęs slėpė arba juos darkė? Kodėl gydytojai manė, kad tai nesvarbu, nors, *Hukkos* nuomone, tai buvo visų svarbiausia?

Ką darysi. *Hukka* pasakė, kad panašu, jog aš pati nenorėčiau nieko imtis. Bet aš norėjau. Buvo ir kitų šalutinių reiškinių. Pavyzdžiui, nuo „Seronilo" ir „Seromekso" mane išberdavo. Pridėtame prie vaistų lapelyje nurodoma, kad, atsiradus odos simptomų, būtina nedelsiant susisiekti su gydytoju ir nutraukti vaistų vartojimą. Bet aš neužsiminiau ir apie tai. Ar čia ne įrodymas, kad aš nutylėjau ne vien dėl savo nenoro, kaip manė *Hukka.*

Betgi tai ir man pačiai nepatiko. Toli gražu. Todėl kartą apsimečiau. Na, gerai, dar kartą. Nes buvo paprasčiau priversti kūną elgtis ir judėti kaip pirmiau, nors nieko nejaučiau. Aš ir pati to nesupratau. *Hukka* iškart prikibo, argi tai ne dėl *žirniukų.* Ogi dėl jų. Aš kone rėkiau. *Hukka* nesuprato, kodėl aš paprasčiausiai nepasakiau, kad nenoriu. O kas aš tuomet būčiau buvusi?

Būčiau buvusi ta, kuri pati nenori. Ta, kuri nemoka valgyti kaip visi žmonės, jau esu buvusi keliasdešimt metų. Toji, kuri netikra suomė, nors gyvena Suomijoje. Toji, nemokanti pasakyti, ką ji jaučia.

Pabaik tą kamantinėjimą! Pabaik! Aš nežinau! Patikėk galų gale! Yra žmonių, kurie žino, ką jaučia, yra tokių, kurie nežino. Va, kaip viskas paprasta. Ir tiesiog priklausau tai pastarajai grupei. Ar iš tikrųjų, dabar, kai nebenoriu miegoti net su *Hukka,* sužinojau apie dar vieną dalyką, kurio nenoriu. Sudariau tokių dalykų sąrašą. Raudono popieriaus lape surašiau tai, ką noriu daryti, mėlyno – ko nenoriu. Arba bent tuos, kuriuos maniausi norinti arba nenorinti daryti. Surašiau taip, kaip atrodė teisinga.

Sykį parodžiau tuos sąrašus *Hukkai*, bet po to jis vėl ėmė klausinėti, ką aš manau apie vieną ar kitą dalyką, o aš nesugebėjau atsakyti ir nuėjau kaisti kavos, o kavos filtro kraštas du kartus išlinko taip, kad tirščiai iškrito pro kraštelį tiesiai į kavą, ir mano puodelyje plaukiojo mažos tirščių kruopelytės, stringančios tarp dantų, kurie ėmė skaudžiai dilgčioti, ir aš pravirkau, nes labai skaudėjo.

Jaučiausi uždusinta tų klausimų. Jie galutinai uždusino Tąją Mažą Katytę. Tokia juk buvau.

Po visų klausimų *Hukka* nuėjo miegoti ant sofos.

Pakėliau čiužinį, kad galėčiau girdėti, kaip *Hukka* alsuoja apačioje ant sofos. Jis rūko. Terkšteli žiebtuvėlis. Išpurto antklodę. O aš tikrai nenoriu. Dažniausiai miegodavome greta, mūsų kojos buvo persipynusios ir mano plaukai užkelti, kad *Hukka* galėtų įbesti savo nosį man į kaklą.

Nusimečiau svorio per vieną skaičių. Manyje nejudėjo niekas, išskyrus svorį, taip ir turėjo būti.

Toji Maža Katytė tylutėliai išsėlino.

HUKKA

NEREIKALAVO

BAIGT gerti vaistus, netgi jų keisti. Taip pat ir aš neketinau nei keisti, nei baigti. Nedrįsau. Gėriau tiek antidepresantų, kiek derėjo bulimikei, bet mano mitybai tai neturėjo didelės įtakos. Ilgainiui vis dėlto paveikė troškimą valgyti ir mitybos įpročius. Aš vis dažniau netikėtai ko nors užsigeisdavau, apie ką anksčiau net nepagalvodavau. Saldumynų alkis atsileido. Mano nosis godžiai traukė į save makaronų apkepo ir mėsos kukulių kvapus, vertė pirkti tortelinius ir gaminti bulvių salotas, padažą su mėsos faršu, apkepintas virtas bulves su mėsa, mėsainius, mėsos kukulius, nors, be visa ko, buvau vegetarė. Atsirado šilto maisto poreikis, kurio mano pilvas niekad anksčiau nebuvo patyręs. Tai, kas dabar vyko, nebuvo mano senas pažįstamas geismas, aistra ar vilionė. Praėjo kuris laikas, kol susigaudžiau, kas iš tikrųjų dedasi po mano bamba. Kas ten kėlė balsą ir rodė dantis, drėskė taip keistai ir nuostabiai, kodėl mano pilvas virto urzgiančiu šunim.

Nebuvau pasirengusi staiga vidurnaktį važiuoti su taksi į kitą Helsinkio galą, į *Erottaja* gatvėj esančią „24h-Select" parduotuvę nusipirkti šokolado, kai vieninteliame *Kallio* naktiniame kioske nebuvo dorų šokolado plytelių. Staiga su tomis mintimis netgi nereikėjo kovoti. Serotonino reabsorbcijos inhibitoriai kaip tik taip ir turėjo veikti, jeigu jų niekas nemokė elgtis kitaip, nes ligi šiol aš buvau pratusi ir gebėjau į viską reaguoti per maistą.

Aš neturėjau širdies. Turėjau maistą.

Nebuvo meilės. Turėjau maistą.

Aš nejaučiau baimės, tebuvo sąstingis ir maistas.

Aš nejaučiau pykčio, tebuvo ligi gerklės prikimštas pilvas.

Aš nejaučiau jokios gėdos, nors nieko kito neturėjau, ir tai stengiausi praryti.

Aš buvau be sielos. Turėjau maistą.

Aš buvau be kūno.

Aš nebeturėjau nė Tosios Mažos Katytės.

Šis kūnas buvo mano Viešpaties namai. Mano kūnas negalėjo būti mano pačios namai, nes aš neturėjau sielos, kuriai būtų reikalingi kūniški namai. Mano kūne gyveno kažkas kitas, apie jo priežiūrą ir išvaizdą sprendė mano Viešpats, suteikęs tam kūnui tobulą išvaizdą. Pati nebūčiau įstengusi.

Mano kūnas nežinojo, ką jis jaučia – alkį ar troškulį, ar buvo nuvargęs, ar po paltu reikia dėvėti vilnonį megztinį. Viešpats sprendė tai už mane.

Mano kūnas nepažino geismų. Juos valdė mano Viešpats. Tačiau mano Viešpats savo geismams patenkinti nereikalavo nieko, išskyrus valgį.

Kiti žmonės jį trikdė, kiti kūnai, kitų žmonių sielos ir širdys, plakančios šalia manęs ir norinčios rasti atgarsį.

Visa, kas trukdė mano Viešpačiui, turėjo išnykti.

Tajai Mažai Katytei jau metas mirti.

– KIEK ATLAIKYSIU, TIEK, – tarė *Hukka*.

– Ar tu įspėsi mane prieš tai? – paklausiau aš.

– Ne, – atsakė jis, baigdamas pokalbį.

Nuėjau į virtuvę. Įjungiau orkaitę. Ėmiau minkyti tešlą.

Iškepiau pyragų ir pyragėlių, puikiai pavyko. Kepimas kvėpėjo, šiluma kvepėjo ir maldė mano šaltas galūnes, veržliai seikėjau decilitrus ir kaupinus šaukštus, skaičiavau kepimo trukmę, skaičiai, atitinkantys kiekį, kiekis, atitinkantis skaičius, viskas tvarkoj, trys decilitrai miltų lygu pusantros stiklinės miltų, šimtą gramų sviesto reikia atpjauti ties šimtą gramų žyminčiu brūkšniu, vadinasi, viskas tip top, iškepusi paskutinę skardą palikau orkaitės dureles atviras, kad sušiltų kambarys, buvo taip šalta, baisingai šalta. Turėjau atsisėsti priešais orkaitę. Užmigau, kai viskas atsidūrė mano pilve. Saugojau jį kaip vaiką. Nubudau naktį per nukarusį pilvą ir jo nėštumą ir leidau jam nutekėt į klozetą vonios kambary, pyrago bruknės ir serbentai viską nudažė raudonai, atrodė, kad iš manęs išsiliejo vien kraujas.

AR
SUSITIKSIME
ŠIANDIEN, ar rytoj?

Vis tiek.

Hukka laukė, kad nors kartą pasakyčiau, ko aš pati noriu.

O man visai vis tiek.

Aš turiu pasakyti, turiu! Ir tai toli gražu ne vis viena, taip negali būti, jeigu mes apskritai palaikome kažkokius santykius.

Kodėl *Hukka* negali nuspręsti pats? Aš šiandien yra nuotaika susitikti, ar ne?

– Nepradėkim iš naujo, – *Hukkos* balsas, nuilsęs balsas.

Ir nepradėsim. Tegu tik pasako, ar taip, ar ne.

Aš turiu pasakyti, aš.

Nesakysiu!

– Neįmanoma, kad į tokį paprastą klausimą taip sunku atsakyti! Taip ar ne.

Tyla, ir tyloje girdėti, kaip *Hukka* niršta kitame laido gale.

Taip, jo manymu, būtų smagu šiandien susitikti. Ir jam nereikia to sakyti tik todėl, kad turi taip pasakyti.

– Gerai. Aš ateisiu.

Galvojau, kiek laiko užims makiažas, vonia ir visa kita. Ir aš dar nežinojau, kuo apsivilksiu.

– Kada?

– Aš negaliu pasakyti.

– Na, maždaug.

Nutariau būti mikli.

– Po valandos.

– Ne, dar ne. Tuomet per televizorių rodys...

– Ką ten rodys? Įrašysiu į vaizdajuostę ir pažiūrėsim kartu po to prancūzų filmo.

– Ne!

Hukka liepia man įrašyti tą prancūzišką filmą.

Neįrašinėsiu. Ganėtinai turiu ko žiūrėti ir per mažai vaizdajuosčių, *Hukka* nenori po savo filmo žiūrėti prancūzų filmo, taigi jis nusikels vėliau... Aš savo ruožtu nenoriu žiūrėti *Hukkos* filmo. O po filmo jau bus pirma valanda nakties ir per vėlu ateiti, taigi...

– Tegu bus taip!

„Tū, – prabilo telefonas, – tū tū, turėk ir tu." Ir to balso monotonija iš tiesų veikė gana raminamai. Ketinau visų pirma pavalgyti, paskui nueičiau į vonią ir pasilaisvinčiau nuo valgio, užsitraukčiau vieną bulimišką cigaretę, būčiau lengva ir laki kaip visada „*post coitum*"[1] metu, „*la petite mort*"[2], apsivilčiau, išeičiau į miestą, užsukčiau į smuklę, man būtų linksma ir gera. Skamba puikiai. Plačiai šypsočiausi. Žodžiu, man būtų gera. Sveikinčiau pažįstamus, užvesčiau kalbą, ieškočiau akimis tinkamų. Vienu žodžiu, man būtų labai linksma, linksma kaip cukraus krisleliui. Skambėjo kaip geriausias pasauly variantas. Išgėriau dar kelis „Diapamus", kad būčiau tikra dėl linksmo vakaro. Įdomu, ką šiandien *pakabinsiu*, kam leisiuosi *pakabinama*, ar tai pirmas sutiktas gatvėje, ar paskutinis, kurį sutiksiu, davus ženklą uždaryti smuklės duris. Bene svarbu. Dar geriau, jei *Hukka* truputį atsitrauks. Gar geriau, kad į *Hukkos*

1. Po lytinių santykių (*lot.*).
2. Mažoji mirtis (*pranc.*), orgazmą apibūdinanti metafora.

užduotus klausimus stengiausi duoti atsakymus, ieškodama jų kitų lovose. Kažkur juk jie yra.

Buvome drauge metus ir tris mėnesius.

VYRIŠKIS
LAKSTĖ

ŠEN bei ten tarp virtuvės, svetainės ir miegamojo. Durų skambutis be perstojo zvimbė. Nekilo abejonės, kad turiu išeiti. Už durų rėkavo žmona, kuriai vyras šūktelėjo, kad jis tik ieško raktų. Žmona neketino nurimti. Aš buvau be drabužių. Gulėjau nuoga svetimo vyro lovoje svetimame bute. Akys pilnos traiškanų ir blakstienų tušo kruopelių, aš nieko gerai neįžvelgiau. Kažkur lauke buvo ruduo, saulė. Durų skambutis be perstojo zvimbė. Vyriškis mėgino viską aptvarkyti, pirmiausia savo galvą, bet gebėjo tik lakstyti iš kambario į kambarį. Bejėgiškai ieškojau savo drabužių. Vyras paprašė mane pasilikti miegamajame, bet aš nuėjau nagrinėti garderobo, ar tenai galima normaliai viską sutvarkyti, ar bent jau likti nepastebimai. Vyriškis manė, kad vis dėlto būtų gerai, jeigu laisvai sėdėčiau svetainėje, tartum po vakarėlio tąsos paprasčiausiai pasilikau pas jį ligi ryto.

Pagaliau vyras įleido žmoną. Pamojavau ton pusėn, kur maniau esant moterį – man akyse bangavo, gerai neįžlibinau. Vyras pasakė, kad Ana tik pasiliko čia pasėdėti vakarėliui pasibaigus. Nustebau, kaip jis sužinojo mano vardą, nes pati nežinojau nei jo vardo, netgi to, kur iš tikro esu. Moteris rėkavo toliau. Nuslinkau palei sieną į vonią. Buvo sunkoka išsilaikyti stačiai. Moteriškė klykavo svetainėje, kad ta bobšė nešdintųsi iš čia tiesiai į pragarą. Girdėjau, kaip moteris švystelėjo mano

rankinę su batais į koridorių. Išėjau, ir vyras pasakė, kad man dabar būtų geriau keliauti, tuo pačiu kartu stengdamasis nuraminti žmoną, girdi, ta mergaitė juk nieko bloga nepadarė, nepuldinėk jos, visai nieko bloga. Nusišypsojau palinkėdama geros dienos ir stengiausi laiptinėje susigraibyti savo batus bei krepšyje likusius daiktus. Mano paltas liko bute. Paskambinusi paprašiau vyrą paduoti mano paltą. Žmona vis tebeklykavo svetainėje. Išėjau pro namo duris ir atsidūriau kažin kur mieste, bet viskas buvo nepažįstama, o gatvės nuorodos neradau. Iš kažkur atsklido bėgių džerškėjimas. Vadinasi, čia važinėjo tramvajai. Nuėjau garso pusėn. Netrukus pasiekiau tramvajų stotelę. Likau laukti ir įlipau į sustojusį tramvajų, nes jis anksčiau ar vėliau turėjo atvežti į centrą arba kokią vietą, kurią žinojau, ar bent iš balsų, kvapų ir spalvų galėčiau nuspėti ir iš ten važiuoti kažkur toliau. Vagonas buvo sausakimšas ankstyvų keleivių ir skubančiųjų į darbą, ir aitrios ryto gaivos bei veiklumo, ir brėkštančios dienos. Galva svaigo. Į burną plūstelėjo vėmalai. Laikiau juos burnoje ligi kitos stotelės, tada išlipau, gerai išsispjaudžiau ir likau laukti naujo tramvajaus.

Ūmūs judesiai apversdavo pasaulį aukštyn kojomis, paskui vėl grąžindavo vieton. Rytmetis buvo šaltas, bet mane mušė karštis. Prakaituoti ėmiau tik po kurio laiko. „Metamfetaminas“. Susizgribau, kad mano blauzdos po sijonu plikos. Vakar dar buvau su kojinėmis.

Kodėl ėmiau praktikuoti tokias vienos nakties priebėgas dabar, kai užsimezgė svarbūs santykiai su *Hukka*, rimti santykiai, teikiantys vilčių ateičiai. Dabar, kai nevemdama valgiau kumpį ir sumuštinius su sūriu ir netgi lengvus pusryčius?

Juo ilgiau buvau su savo *Hukka* Vilkiuku, ir juo labiau *Hukka* priartėjo prie manęs, tuo daugiau norėjau terštis su tais,

kurie man nieko nereiškė. Viso labo tik nereikšmingos priebėgos, nieko daugiau, nieko rimta, tačiau man tai tiko, nes tada nereikėjo palikti *Hukkos*, kaip bijojau pirmiau. *Hukkos* artumas nekėlė pavojaus, kai tarp mūsų tilpo daug kitų ir kitko, ir paslapčių. Kai padėtis buvo gana kebli, man pakako oro kvėpuoti.

O vis dėlto. Jeigu *Hukka* nebūtų pradėjęs uždavinėti savo klausimų, nebūtų tekę ieškoti atsakymų į juos kitur. *Hukkos* manymu, būčiau turėjusi ieškoti sprendimų kartu su juo, bet jis buvo taip arti, pernelyg arti panašiems dalykams. Aš tiesiog nepajėgiau, negalėjau, nenorėjau, neįstengiau. Bet ne. Iš tikrųjų neieškojau jokių atsakymų su tais kitais. tačiau šitaip būčiau atsakiusi *Hukkai*, jeigu jis būtų reikalavęs tai pagrįsti.

Kodėl *Hukka* turėjo pradėt uždavinėti tuos bjaurius klausimus? Ar čia glūdėjo priežastis? Iš tiesų neketinau likti paskutinė! Pala, argi aš buvau tikra, kad *Hukka* turėjo kitą, arba kitas, nors... Ir čia aš supratau. Aš niekuomet nemaniau, kad jis gali turėti kitų. Galbūt ne dabar, bet netrukus, labai greitai, ir todėl turėjau gerą dingstį nuspręsti, kad, mano galva, pirmutinė iš mudviejų turėjau būti aš. Kad ir kas būtų, pirmutinė. Turinti kitų.

Tai ir buvo ta tikroji priežastis. Nusprendžiau nelikti antra. Tolesnėje perspektyvoje tai nepalieka gero įspūdžio apie moterį ir aš nenorėjau nieko, kas nepaliktų apie mane gero įspūdžio. Ničnieko, kas dėl tuščių naktų ir tuščių lovų verstų daugiau valgyti. Nugrimzti kilogramuose. Kaipgi mama sugebėjo to išvengti? Kaip gali būti, kad mama tebesveria kiek ir pirma, lygiai tiek, kiek aš? Nors mamos ir tėčio lova tokia baisiai plati, joje buvo neįmanoma miegoti vienai, turint tiek mažai kilogramų, ir nesušalti. Kodėl mama sugebėjo, o aš ne? Taip nesąžininga.

Vienos nakties nuotykiai nebuvo žeminantys, nes vyrai neuždavinėjo man klausimų, į kuriuos nemokėjau atsakyti. Ir dėl jų nėra ko būgštauti, nes negalėjau jų netekti. Skirtingai, negu *Hukkos.*

Per vienos nakties priebėgas aš netekau savo *Hukkos,* bet sugebėjau jį šiek tiek ilgiau išlaikyti, negu šiaip būčiau drįsusi. Nes joks artumas neatlaiko vis didėjančios paslapčių naštos.

Be to, atsitiktinis pasidulkinimas – visai pakenčiama alternatyva valgio priepuoliams, jei nori jų išvengti. Kaip ir nusišniojimas. Abiem atvejais galima išvengti apsirijimo ritualo, jeigu spėji imtis vieno arba kito iki akimirkos, kai susiruoši lėkti parduotuvėn.

Nėra tokio gydytojo, kuris galėtų teigti, kad nesistengiau rasti pakaitinės veiklos savo bulimiškumui. Aš lyg niekur nieko buvau radusi netgi kelis gerus variantus. Deja, nebuvo patartina kas dieną *kabinti* vis po naują vyrą, arba iš naujo nusišnioti. Gerai gerai, taip, aš ilgėjausi Tosios Mažos Katytės, na, ir kas?

Netrukus kažkas nutiks. Niekas tikrai nežino, kas nutiks ir kada, bet, šiaip ar taip, nutiks. Tas kažkas sklando ore ir verčia krūpčioti nuo kiekvieno netikėto balso ar judesio. Svarbiausia, kad nepasikartotų tai, kas nutiko 1941 metais, juk tiesa? Ir kas nors dar baisiau, ar ne?

Rusai bombardavo iš *Virtsu* ir *Haapsalu* išplaukiančius laivus. Laivai buvo sausakimši bėgančių iš tėvynės estų, kurie, vos pasiekę jūros krantą, iškinkydavo savo arklius ir palikdavo, juos galėjo imti, kas tik nori.

Iš vokiečių žmonės girdėjo, kad rusai žudo visus, kurie kada nors palaikė vokiečius, jau nekalbant apie kitus. Pabėgusieji iš Sibiro pasakoja, kaip ten buvo, niekas nenori tikėti, ne, tai negali būti teisybė. Agitatoriai kala visai ką kita. Rusijoje buvusiems valdininkams griežtai draudžiama pasakoti, ką ten matė. Kas tik prasižioja, dingsta. Net jeigu imtų pasakoti, kad tenai yra sava karvių veislė, Stalino karvės.

Stalino karvė – tai ožka.

Estijos kaimai ir miestai liko be vyrų, tenai tik moterys, vaikai ir seniai. Biblijos ir kryžiai paslėpti po žeme.

Arnoldo brolis jau trejetą savaičių eina į valsčių tvarkyti kažkokių reikalų, ir niekas nežino, ką jis ten veikia.

Sofija kasdien jo klausia, ar turi ko nors bijoti.

Ne, nėra ko bijoti. Karla šneka ramiai ir drąsinamai.

Karla šitai kartoja ir tą dieną, 1949-ųjų kovo 24-ąją, kurios naktį visiems buvo įsakyta langus uždangstyti šviesos nepraleidžiančiomis užuolaidomis, ir miestai bei kaimai paskendo aklinoje tamsoje. Niekas negalėjo miegoti. Buvo girdėti vien didelių mašinų ūžesys, mašinos zujo šen ir ten. Niekas nežino, kas čia dedasi, kas nutiko. Gyventojai bijo kratų namuose, jie pratę to bijoti, nes ir šiaip nuolat darydavo kratas. O gal dabar krata bus itin baisi?

Laimei, Arnas miške, jo neras namuose, net jei ateitų ieškoti, ir Karla sakė, kad nėra ko bijoti, o Karla juk Arno brolis. Sofijos draugė Alicė prieš kelias dienas nuskubėjo į laivą, betgi jos vyras Estijos laikais buvo policininkas. Karla sakė ir kitiems, kad nėra ko bijoti, ir visi tarpusavyje svarstė, ar Karla buvo kalbėjęs ką kita. Nebuvo. Kaimynė Bergų Mylė kelis vakarus girdė Karlą, bet jis vis tiek kartojo tą patį. O Karla yra Arno brolis. Nėra ko bijoti. Visai nieko.

Pro plyšius tarp užuolaidų matyti, kaip atvykę raudonarmiečiai tuština visus bent kiek didesnius sandėlius ir kraunasi į sunkvežimius karo grobį.

GYDYTOJA

PER

MANO paskutinį apsilankymą stebėjosi, kodėl vaistai neveikė, nors jų išgėriau nežinia kiek ir ilgą laiką. Tos dozės daugiau nebegalima didinti. Ne, negalima. Vadinasi, tu iš tiesų vis tebevemi. Taip, tebevemiu. Prašom atsistoti ant šių svarstyklių. Svarstyklės rodė 40, bet pasakiau gydytojai, kad jos rodo keturiasdešimt penkis. Gydytoja nepriėjo patikrinti. 45 kilogramai – ne taip blogai. Bent jau patenkinama. Bene jūs rimtai manote, jog ketinu kada nors liautis? Cha!

Savaitę prieš apsilankymą pradėjau kraštutinai spontanišku sprendimu, kad visą savaitę nepadarysiu to nė karto. Turėjau „Diapamų", „Tenoksų", „Alproksų", „Temesto" ir „Imovano" visą krūvą, cigarečių užtektinai, saugaus valgio ištisus krepšius, dešimt agurkų, penkis kilogramus pomidorų, penkis kilogramus obuolių, tiek pat žiedinių kopūstų. Iš įpročio vos nenusipirkau jogurto, bet staiga prisiminiau, kad jis jau ilgus mėnesius nebebuvo joks saugus valgis, kad ir koks liesas būtų. Ketinau kas antrą dieną virti raugintų kopūstų ir pomidorų sriubas.

Atlaikėme ligi kito kivirčo. Tiesą sakant, tai nebuvo toks tikras kivirčas. *Hukka* tik pastebėjo, kad greitai nebebūsiu moteris, nes ištirpdžiau savo klubus. Jis teigė, jog padariau tai tyčia, kad jis daugiau manęs nebenorėtų, toks buvęs mano tikslas! Nes tuomet nebereikės rūpintis dėl jo uolumo, ir aš neturėsiu prisišnioti iki žemės graibymo, kol ant sofos nutrūks filmas. Aš

neturiu tiek vargti prasimanydama visokių variantų jo vengdama, gana vien pasakyti, kad nenoriu.

Hukka nesuprato, kodėl aš taip vargau.

Bet tai netiesa, aš jo nevengiau. Tiesa, aš nenorėjau atsidurti situacijoje, kai tenka jam drausti, nustumti *Hukkos* ranką, nes tai visados buvo šiek tiek bjauru. Kokia nesąmonė staiga sakyti, kad tuojau pat baigtų. Juk gali būti, kad iš pradžių aš noriu, o po to nebe. Ir tuomet jau per vėlu sakyti, kad tuojau pat baigtų, arba tempti jo galvą ar kojas iš savo tarpkojo. Jis daugiau nieko nebegirdėtų. Jis nebaigtų, jei nesukelčiau jam tikrai rimtos scenos. Juk čia ne tas, tartum norėčiau nutraukti tą, ką pradėjom. Aš paprasčiausiai daugiau nebenorėjau. Kodėl šitą taip sunku suprasti?

Hukka tvirtino, kad man visad reikia dvylikos ir pusės minutės, kol pasitenkinu. Iš pažiūros pasitenkinu.

Kad po to jis būna laimingas, padaręs mane laimingą. Kokia garbė! Kodėl aš noriu jį apjuokti? Jis nesupranta šito!

Dvylika su puse minutės. Argi tą akimirką nebuvo geresnio užsiėmimo, negu skaičiuoti laiką?

O kai padariau jam tą pastabą, *Hukka* tvirtino, kad jis taip sakė nerimtai, tik šiaip sau, iš tikrųjų jis taip negalvojo. Kaip galiu žinoti, ar jis sakė teisybę, ar ne?

Hukkai netiko ir tai, kokie balsai sklido iš mano kūno. Mano kūnas žeidė jo ausis ir lovoje, ir kitur. Aš valgiau per garsiai, net jeigu lėkštėje tebuvo daržovių sultinys, sriuobiau jį atsakančiais sriūbsniais, nes man rūpėjo girdėti savo valgymo garsus. Tobulas valgymas man reiškė valgyti ir ausimis, ne vien žiūrėti, kaip dingsta maistas, kaip junti jį slystant gomuriu.

Tą dar galėjau suprasti, kad čepsėjimas erzino, nemandagiai skambėjo, bet kito aš nesupratau, kodėl netiko, kaip aikčioju lovoje. Paprasčiausiai netiko, ir aš nežinojau, kodėl, nes neži-

nojau, kodėl negaliu aikčioti taip, kaip moku. O gal *Hukka* tik įtarinėjo, kad dariau tai, ką pratinausi daryt pati viena, o paskui vaidinau prieš *Hukką*, tačiau tai buvo netiesa.

Kartą *Hukka* parodė, kaip aš turėčiau aikčioti. *Hukkos* balsas skambėjo maloniai, neneigiu to, bet aš lovoje taip neaikčiosiu. Aš čia nieko negaliu padaryti. O jeigu imčiau vaidinti, kaip mokė *Hukka?* Ar tokia veidmainystė būtų buvusi leistina? Ar tai būtų patikę *Hukkai* ir iš mano pusės teisinga jo atžvilgiu?

Kaip tik dabar, kai mėginau savęs paklausti, kas man patinka... Kaip tik dabar, kai išdrįsau išklausyti tokius klausimus. Kaip tik dabar, kai, išgirdusi tokius klausimus, nepuldavau bėgti. Kaip tik dabar, kai pradėjau galvoti, kad galbūt kada nors aš išdrįsiu ir sugebėsiu atsakyti. Kaip tik dabar *Hukka* ėmė reikalauti iš manęs kažin ko, ką aš laikiau vaidyba, o jisai – tikru ir natūraliu dalyku.

Aš stengiausi, nepaisydama visko.

Kandžiojau tave kiaurą naktį.

Strėnomis sruvo prakaitas.

Juk to norėjai. Ko tu skundiesi?

Raudoni skruostikauliai ir išsiplėtę vyzdžiai. Juk to norėjai. Ko tu skundiesi?

Grabinėjantis už sienos man nuo piršto nukrito palaisvėjęs žiedas ir skambiai brinktelėjo ant grindų.

Kildama iš lovos išgėriau nekaloringos arbatos su medaus kvapu, užsitraukiau cigaretę, ir neturėjau nė mažiausio noro užkąsti.

Bent jau prakaitas iš tiesų buvo tikras. Ir išsiplėtę vyzdžiai. Buvau rami, turėjau *Hukkos* ranka naktį juodu tušu išpaišytas krūtis – dvi saules juodais pakraščiais, savita šviesa. Krūtys saulutės juodais pakraščiais buvo gražios ir juokingos, kol jos atsirado, praėjo keli kilogramai laiko. Tušas buvo atsparus van-

deniui. Krūtys išliko ir nusiprausus po dušu. Jos net nenuvarvėjo. Išaušo nauja diena, aš buvau susijaudinusi, tartum pirmą kartą žengusi ant žalios žolės. *Hukka* dar miegojo. Šiandien galėčiau nuversti kalnus: užsiimti mokslo reikalais, nueiti parduotuvėn, pagaminti *Hukkai* skaniausius pasaulyje pietus ir iškepti gardžiausių pasaulyje bandelių, kurių neišvemiu, nors ir neketinu valgyti, aš spėčiau padaryti bet ką. Buvau veržli, sėkminga ir geros nuotaikos.

Nuėjau užkaisti kavos.

Hukka nubudo. Nusišypsojau kaip saulė.

– Kodėl tu manęs niekada nelieti, – paklausė *Hukka.*

Nejučia subėriau avižinius dribsnius į kavos filtrą. Ar aš nesugebėjau susidoroti?

– Kodėl tu manęs pati niekuomet nepalieti.

Išmečiau avižinius dribsnius ir ėmiau ieškoti spintelėje kavos, ieškojau ir ieškojau, nepastebėdama nei pakelio, nei nieko kito. Atsisėdau ant kėdės. Prisidegiau cigaretę. Aš nežiūrėjau *Hukai* į akis.

– Tu niekada neprašei.

– Argi to reikia prašyti specialiai?

Bet kaip galėjau žinoti, jei pati nesugebu nieko pasakyti apie save. Ką gi galiu žinoti apie kitą žmogų.

Nemokėjau toliau paaiškinti. Nebeturėjau ką sakyti. Aš nežinojau. Aš stengiausi.

– Ar aš tau kažkuo atgrasus? – paklausė *Hukka.*

– Ne, nesi.

– Ar tu bijai padaryti ką nors ne taip?

– Galbūt. Aš nežinau.

– Ar tu bijai padaryti ką nors, kas man nepatiktų?

– Aš nežinau. Galbūt.

– Galbūt tu nori, kad būtume tik draugai?

– Ne!

Hukka liepė man prieiti prie jo.

– Eikš čia. Va čia. Dabar pat.

Ar turėjau pasielgti, kaip liepė *Hukka*, ar neturėjau. Mus skyrė vos keli metrai.

Kadangi aš nepajudėjau, *Hukka* priėjo prie manęs, uždėjo rankas man ant krūtinės ir paklausė, ar man taip patinka. Atsakiau, kad patinka. Tada jo rankos nuslydo mano šlaunimis ir užpakaliu, jis paklausė, ar taip patinka. Vėl atsakiau, kad patinka. Jis lyžtelėjo man krūtį, krimstelėjo ją ir vėl paklausė to paties. Atsakiau, kad taip. Jis krimstelėjo antrą kartą, smarkiau, ir vėl paklausė, atsakiau, kad taip, jis kando vis smarkiau ir klausinėjo vis rečiau, bet aš į kiekvieną klausimą atsakydavau „taip", sakiau „taip", kol ėmiau rėkti, ir sakiau „taip" net rėkdama, aš ir skausmas, ir riksmas, ir į mane įspindę skausmo apribai, kuriuos tikrai jutau, kad ir nematydama, tas pojūtis buvo geras ir skausmingas. Staiga jis mane paleido, nusiritau ant grindų, drebėjau, drebėjau visu kūnu.

– Tu pati nežinai, ko nori.

Hukka nuėjo atnešti vandens, jo užgautas balsas.

Tartum būčiau jam sudavusi savo nenoru ir nežinojimu... Tartum sudavusi būčiau jį pavertusi nė trupučio negeidžiamu, nevykusiu, nevisaverčiu, lyg būčiau sutraiškiusi jame viską, kas buvo sveika. Nors iš tikrųjų aš pati buvau tokia. Ir aš buvau ta, kurią mušdavo kiti... *Hukka* pasakė neliesiąs manęs tol, kol nepasakysiu, ko – noriu, kad – jis – padarytų. Man.

Aš susikroviau savo mantą, užsimečiau paltą, išbėgau pro duris, išilgai gatvės, savo namų pusėn, turėjau kaipmat tenai suspėti, kodėl jis mane kankino, ko jis iš manęs, tiesą sakant, norėjo. Argi praėjusi naktis nieko nereiškė. Juk jis sakė, kad mano

pasitenkinimas yra visų svarbiausia, argi mes nesitenkinome visą naktį. Norėjau ir šaukiau, ir man buvo gera. Prakaitas ir išsiplėtę vyzdžiai buvo natūralūs, argi ne? Jau buvau mananti, kad Toji Maža Katytė ketina grįžti.

Kai parėjau namo, automatiniame atsakiklyje radau pranešimą. Tai *Hukka.*

Kodėl ir vėl turėjau nuduoti? Ar aš iš tikrųjų tikėjau, kad jis nepastebės? Turėjau tai baigti!

Hukką reikėjo palikti.

Aš dar nežinojau, kada ir kaip.

Tik žinojau, kad tai nuspręsta.

1949

Po trėmimų nakties kovo mėnesį Karlos duktė persikrausto į Bergų Mylės namą. Tiesiog atveria duris, įžengia ir ima ten gyventi. Netgi valgis dar buvo likęs ant stalo. Karlos duktė atsisėda pusryčių. Suteptas sumuštinis nespėjo išdžiūti, mat storai apteptas sviestu. Ateina pavasaris, jo kvapas jau justi ore ir žemėje. Viryklė šilta, viršum jos džiūna Mylės marškiniai, kava drungna, visai tinka gerti, pienas šaltame podėlyje. Karlos duktė, laikydama stiklinę pieno ir sumuštinį, eina susipažinti su savo naujais namais, nors ir taip žino, kas kur yra, juk šiuose namuose ji žaidė visą vaikystę. Ilgi Mylės plaukai liko ant šukų ir ant žąsies pūkų pagalvės, kurioje matyti galvos įspausta duobutė. Toji panelė daugiau neturės rūpesčių dėl per ilgų plaukų, jie neilgai laikysis, ir bent su plaukais ta galva čia atgal nebepargrįš. Ak, kaip gaila, panelė liks be savo karūnos. Net juokas ima. Gražius nėrinius Myli nunėrė savo pagalvei. Ir namai ką tik sutvarkyti.

Gerai, kad nereikėjo eiti į nekuoptus namus.

Bergų Mylė yra vienodo ūgio su Karlos dukterimi. Ši nusprendžia tvarte vilkėti mėgstamiausią Mylės suknelę. Netrukus juk reikės eiti karvių melžti.

HUKKA

ĖMĖ

MAN piršti kitus. Kai eidavom į smuklę, kai vaikštinėdavom lauke, kai pirkdavom pagaliukus su vata kosmetikos skyriuje, už kurio lango žingsniuodavo koks vyrukas, kuris, *Hukkos* manymu, tiko mano skoniui, jis klausdavo: „Ar šis ana ten netinka?“ Nerūpestingai, lyg tarp kitko. Ką aš apie tai manau. O gal man labiau prie širdies tas aukštesnis tipas?

Betgi aš nenorėjau kitų. Nors tų kitų buvo, bet tada aš jų nenorėdavau! Aš paprasčiausiai turėjau taip daryti. Čia jau kita istorija.

Hukka pasakė, kad jam tai joks keblumas, eik, kad nori. Imk, ką nori. Svarbiausia, kad po to papasakočiau. Arba svarbiau, kad pasakyčiau prieš tai, kad jis galėtų stebėti iš šalies.

– Tačiau aš nenoriu kitų! Kodėl tu man juos siūlai?

Pasakiau, jeigu apskritai to noriu su kuo nors, tai su *Hukka*, tiktai su *Hukka*. Ne, aš nenoriu grupinio, nenoriu nieko kito.

Hukkos manymu, pernelyg neįtikėtinas sutapimas, kad aš lioviausi norėjusi kaip tik tada, po susitikimo su juo. Nes tuo remiantis negalima padaryti itin daug skirtingų išvadų. Tai turėjo priklausyti nuo jo.

Kaip galėjau priversti jį suprasti, kad iš pradžių norėjau tik todėl, nes labai nedaug jį pažinojau. Kad dabar pažįstu jį net per gerai. Miegojau tik su tais vyrais, kurie nepriartėdavo prie manęs.

Tai išgirdęs *Hukka* nusijuokė, suteikdamas mano žodžiams tokį skambesį, tarsi būčiau įrodinėjusi kažką be galo juokinga. Tik čia jokie ne juokai, tai istorija apie šaltus kaulus ir karštą kūną, palaužtą širdį ir perštinčias galūnes. Sulig kiekvienu žingsniu, kuriuo jis prie manęs priartėdavo, kilogramu lengvesnė sprukdavau toliau, nors tuo pat metu buvau taip rambiai sustingusi vietoje, negalėjau nė žingsnio žengti. Galėjau vis daugiau plonėti ir slysti toliau, bėgti lauk iš čia, ne, tu niekuomet manęs nesugausi, nei tu, nei kas nors kitas, aš niekam niekada nesileisiu sugaunama, ne, nors tas stingulys vienoje vietoje iš tikrųjų gali reikšti norą bent kartą likti čia, priešais tave, būti šalia tavęs, būti čia... Ne! Jeigu kūnas nesutiks paklusti kitaip, teliks vienui vienas judėjimo būdas: sumažėjimas ir sudžiūvimas. Jeigu kojos atsisako eiti, vienintelis išsigelbėjimo būdas – bėgti po kilogramą.

PASAKIAU
HUKKAI,
JEIGU nori, gali susitikinėti ir su kitomis. Tegu sau eina, kodėl jis turėjo tą siūlyti man. Juk taip būtų teisinga, jei aš jo nenoriu. *Hukka* tvirtino, kad tie mano žodžiai jam buvo kaip smūgis, nuo kurio neįmanoma atsigauti. Kad aiškiau nė negalima pasakyti, kaip mažai jis man rūpi. Greičiausiai ir visi kiti tvirtino, kad aš arba meluoju, arba visai nesidomiu *Hukka*. Antraip nesakyčiau to. Bet argi *Hukka* būtų privertas pasninkauti ir vemti kaip aš vien todėl, kad aš nemoku valgyti? Ne. Ar su dulkinimusi ne taip pat? Jeigu aš nemoku, ar reiškia, kad ir *Hukka* turi likti be nieko, arba nuduoti, kad jis nesugeba?

Aš galvojau apie tai rimtai. Tai, kad jis būtų galėjęs nueit ir padaryti, ką tik nori. Tai net neužgautų. Taip nutinka su visais jausmais, anksčiau ar vėliau. Kam apsimetinėti.

– Tai visiškai normalu, – guodžiau *Hukką*. – Kam reikia užsigauti vien dėl dulkinimosi. Žmonės juk valgo su kitais žmonėmis, ne vien su saviškiais, naudojasi viešaisiais tualetais – argi yra koks skirtumas?

Aš nesupratau, kodėl *Hukka* verkė. Juk jis ničnieko neprarado ir aš jo neįžeidžiau. Tų kitų, kurie tvirtino ką kita, tų neverta klausyti. Aš galvojau rimtai, kai paliepiau tau eiti, bet, *Hukka*, vis dėlto tu pripumpuoji mano širdį kraujo.

Kodėl *Hukka* verkė?

Ir aš visai nebeprisiminiau, kad *Hukka* man buvo pasiūlęs tą patį, ir kokia nesąmonė man anąkart tai pasirodė.

KIEK
ŽINOJAU,

HUKKA negulinėjo kitų glėbiuose, bet toliau jis panoro sužinoti viską apie mano ankstesnius santykius. Viską, ką buvau dariusi lovoje iki jo. Ar aš norėjau susigrąžinti kurį nors? Kokius garsus jie leido? Ar kuris buvo tylesnis už mane, kai pasakiau, kad buvo, jis nepatikėjo, nes neįmanoma būti tylesniam už mane. Jei kada nors apie ką nors sakiau, kad buvo atgrubnagis, *Hukka* norėjo klausytis vėl ir vėl, kaip tas tipas čiupnojo ir grabinėjo, ir aš neįstengiau pasakyti net to, kad nemėgstu žodžio „grabinėti".

Mano manymu, apie buvusiuosius nėra ko kalbėti.

O kadangi mudu lovoje nedarėm nieko, tik miegojome, *Hukka* turėjo teisę bent į kalbas. Kai nesutikau nuodugniau aiškinti, *Hukka* klausė, ar aš tylėdavau, būdama tik su juo.

Atsakiau, kad ne.

– Nemeluok. Jeigu jau yra kitų dalykų, skirtų tiktai man, kaip ir tas, kad tu manęs nelieti. Kodėl su tylėjimu turėtų būti kitaip? Jeigu tu su kitais miegojai visokiais būdais, kodėl to nedarai su manim? Argi įmanoma, kad po svetimais marškiniais tavo ranka įslysta be jokių keblumų, kitus tu moki liesti, kitiems į burną moki įsprausti savo liežuvį, moki sugriebti kitus už klyno, o manęs ne.

BE
VIENOS

NAKTIES priebėgų, ėmiau beveik nejučia vengti telefoninių pokalbių su *Hukka*. Bent jau tada, kai užeidavo valgymo priepuolis arba pirkdavau pavojingą maistą. Aš negalėjau net atsiliepti, ir tai ne tyčinis vengimas – jis jautė iš mano balso, ar pasilepinau valgiu, ar ne, suprasdavo iš to, koks šiurkštus ar apgirtęs mano balsas, kiek kartų kostelėjau.

Bet nusprendžiau daugiau nebeatsakinėti į *Hukkos* skambučius ir tuomet, kai jis paskambindavo valandėlę prieš prasidedant priepuoliui, nes telefoninis pokalbis galėjo kelti grėsmę mano valgymo ritualui, valgis turbūt nebūtų kėlęs tokio pasimėgavimo, pokalbis būtų sutrukdęs sklisti visiems tiems kvapams, kurie vilnijo ligi manęs iš kepinių skyriaus, jis būtų trukdęs, primindamas, kad būtent šitas balsas iš ragelio uždavinėjo tuos klausimus. Ir priminęs, kad niekas kitas tokių klausimų neuždavinėjo. Niekam kitam nebūtų nė į galvą šovę kamantinėti, kas man patinka. Ta mintis spaudė ašaras, bet, užuot verkusi, pasirinkau valgį, tad eidavau į parduotuvę.

Bėgau nuo baisių *Hukkos* klausimų į kepinių skyrių, kur prancūziškų batonų traškumas tvyrojo ore, bulvinės duonos saldumas ir bandelių purumas, ir sezamo sėklos buvo visai šalia, apie mane, galėjau liesti, spaudyti, sverti, rinktis ir pasiimti. Duona su pyragu, žinoma, nebuvo joks saugus valgis, bet gera apsauga, kurią su užsidegimu priėmiau, į kurios gniaužtus nuo-

lankiai atsidaviau. Kai pradėdavau valgyti, nebereikėjo atsakinėti į *Hukkos* skambučius, nereikėjo galvoti, ar atsiliepti, ar ne, neturėjau išgyventi, kad pokalbiai liko neįvykę. Ilgainiui telefono skambutis virto kone įsakymu pradėti valgymo priepuolį, nors iki pokalbio neturėjau jokio ketinimo surengti orgijos.

Stovėdama kepinių skyriuje žinojau viską, ko man tuo metu reikėjo. Jeigu imsiu prancūzišką batoną, turiu paimti du, ruginės duonos gana ir kepalo, ilgą pyragą taip pat tik vieną, nes ant ruginės duonos ir ilgo pyrago dėsiu tik sūrų užtepą ar vien grietinėlės sviestą, o prancūziško batono reikia sūriam ir saldžiam užtepui po vieną. Prancūzišką batoną juk skrudinsiu su grietinėlės sviestu viduje, kol bus traškiai ir spragiai kvapus. Ant jo apelsinų džemo ar tik cukraus, o gal majonezo ar grietininio sūrio ir žalios dešros. Laukdama susijaudinusi priėjau prie sausainių lentynos panagrinėti, kas ten įdomesnio. Užkandai, žinoma, ledai.

Hukka tikrai žinojo, kaip viskas yra. Mes netgi apie tai šnekėjome. Aš neslėpiau tiesos. Na, ir kas? Kad tarpais neateidavau į sutartą pasimatymą, nes valgymo priepuolis buvo įpusėjęs. Ne todėl, kad būčiau nenorėjusi matyti *Hukkos.* Tikrai norėjau, net labai. Norėjau miegoti šalia jo, jo ranka man po kaklu, ir susipynusios mūsų kojos. Norėjau rytą valgyti jo suteptus sumuštinius ir bučiuotis meiliais bučiniais, kurių skonis buvo kaip jūra ir meilė. Tiktai nenorėjau girdėti tų pačių klausimų, vis iš naujo tų pačių, anksčiau ar vėliau jie ardė visa, kas gražu, ir po kiekvienos klausimų krušos man prireikdavo gana daug skrudinto batono ir apelsinų džemo, kad sugebėčiau vis iš naujo grįžti pas *Hukką*, gana daug skrudintų bulvyčių su majonezu, kad atsileistų maudulys krūtinėje, viduje išsiskaidytų „*créme fraiche*"[1] padažas.

1. Grietinės rūšis (*pranc.*).

Man to reikėjo vis daugiau ir vis dažniau. Maisto šalinimas tapo kur kas nuodugnesnis už ankstesnius, nes pasninkavimo periodų kūno svoriui išlyginti ir sumažinti daugiau nebuvo. Ničnieko neturėjo likti viduje. Jeigu būčiau tai dariusi rečiau, tik kartkartėmis, paūmėjus anoreksijos fazei, jis nebūtų toks nuodugnus. O būdama pas *Hukką* aš vis tiek valgiau ir prikaustydavau dalį maisto savo pilve.

Dėl valgymo priepuolių su savimi nuolatos nešiojausi saldymedžio pastilių. Pirmiausia išgerdavau jų ir šalindama valgį žinojau, kada viskas pakilo ir išsiliejo, nes tai žymėdavo juodas kaip anglis ruožas, kuris pliūptelėdavo paskutinis. Valgymo eigą reikėjo atidžiai stebėti. Teko įsidėmėti spalvų seką. Kad nepamesčiau galvos ir nesupainiočiau vėmimo eilės.

1949

Pavakary Karla ateina prie savo brolio namų, pamato kieme Sofiją ir sustoja, tartum būtų nustebęs, paskui prisiartina prie Sofijos ir klausia, ar pas juos naktį nebuvo jokių svečių. „Na, jeigu nebuvo, – svarsto Karla, – vadinasi, gerai." Čia į kiemą išeina Arnas. Sofija išsigąsta, bet Arnas elgiasi, lyg niekada nebūtų buvęs miške ir neketintų tenai grįžti. Karla sušeria broliui ranka per petį. Taip smagu matyti, kad Arnas sveikas ir gyvas! Nors žinojo, kad jo brolis kietas vyrukas, jo lengvai nepribaigsi ar nesučiupsi.

– Mielas broli, kodėl mane turėtų sučiupti? – Arnas ramiai papsi savo suktinę.

– Iš principo, nes laikai neramūs ir taip toliau.

Ar broliui ko reikėjo?

Karla buvo atėjęs Sofijos, bet jeigu Arnas taip pat čia, tegu ir jis gauna savo dalį laimikio, dar geriau, kai vyras padės. Reikia skubėti. Pasiimti vežimą, ko tas Arnas dar laukia! Važiuosime į kaimyninį sodžių. Tenai yra parduotuvė, jos savininko šeimą išvežė ir niekas dar nespėjo apšvarinti sandėlio. Jeigu prekiautojas pats nesumojo, kvailas daiktas, kol buvo laiko, reikėjo viską parduoti už pusę kainos ar bent išmainyti į auksą, kvailiui – kvailio atlygis. Tenai Sofija gaus šilkines kojines, o gražiai Sofijos veido odai – tualetinio muilo, cukraus visai žiemai

ir miltų, lempų alyvos, audinio vaikų suknelėms, dabar brolis pagelbės broliui, ko dar Arnas laukia, tegu eina kinkyti arklio, „šnapso“ tenai irgi marios, nors plaukyk jose, niukteli Karla Arnui į pašonę. Sofija žino, kad dabar Arnas įsiplieks, ir nueina namo. Pro langą ji mato, kaip Arnas lėtai žengteli prie Karlos. Karla deda į kojas, mikliai bėga slėptis.

Sofija neša vaikams valgį į galinį kambarį, nusiveda tenai ir mergaites, Lindą su Kataryna, sakydama, kad tai žaidimas. Kad dukros turi sėdėti tyliai ir pavalgiusios eiti miego, čia toksai miego žaidimas, o kai mergaitės atsiguls, mama ateis pas jas, ir joms nereikės miegoti vienoms priekiniame kambaryje, bet mamos lovoje prie mamos.

Sofija užrakina duris ir eina virtuvėn sukrauti Arnui maisto.

Ačiū Dievui, kad Arnas leido Karlai pasprukti. Dėl visa pikta Arnas turi tuojau pat slėptis.

Kaime žmonės vėliau šneka, jog Karlos mašina sutepta krauju, tačiau Karlai tai nekliudo. Jis taip pat susitinka su savo broliu ir vėliau, pasisveikina susitikęs, užeina pasisvečiuoti, kai metas apsilankyt.

O po poros metų Arnoldas daržinėje dulkino savo brolio žmoną, liko labai patenkintas ir iškart pasipasakojo Sofijai, su vaikais laukiančiai jo pargrįžtant namo. Paskui Arnoldas praleidžia daug smagių vakarų su savo svaine Elfryde, ir Elfrydė kaipmat pripildo stiklą, vos tik ištuštėja, ir Elfrydė juokiasi, Alfredas taip pat juokiasi, ir jiems abiem labai linksma. Arnoldas, aukštas gražus vyras, patinka Elfrydei kur kas labiau už striuką ir rambų Karlą.

1949

1949-ųjų rugpjūčio penktą dieną Arnoldas pasirašo dokumentą, kuriuo savanoriškai perleidžia savo turtą tarybiniam ūkiui. Bent Sofiją ir vaikus dabar paliks ramybėje.

Išvežtieji į Sibirą pasirašė popierių, kad jie nori vykti į Sibirą savo noru.

MANO
PILVAS
BUVO tuščias.

Reikėjo eit į „Alko“ parduotuvę.

Neturėjau užtektinai pinigų.

Reikėjo jų rasti.

Kad galėčiau nusipirkti bent patį pigiausią butelį ir šiek tiek įkalti. Kad nebejausčiau savo pilvo tuštumos. Kad aš nevalgyčiau. Kad aš nevemčiau. Nes daugiau nebegalėjau pakelti.

Mano kūnas nesutiko, jog kasdien būtų bulimijos diena. Jis nepajėgė. Jisai tabalavo viršum klozeto ir negalėjo daryti to, ką būtų turėjęs padaryti. Negalėjo, nors ir kažin ką būčiau grūdusi gerklėn. Netgi lopetėlė nepagelbėtų, o dantų šepetėlis tik raižė. Reikėjo kelių laisvų nuo vėmimo dienų, kad mano kūnas atlaikytų; kadangi pasninkauti nesisekė be pagalbinių priemonių, reabilitacijos dienomis neišsiversdavau be tų dalykų, butelis vyno ar romo, keli gurkšniai lifte, paskutiniai kišeninio buteliuko lašai prieš įžengiant į kambarį, tiko netgi senieji gerieji „pamai“, tačiau mane vis labiau ėmė dominti kiti variantai. Paprasčiausiai susuku banknotą tūtele ir šniaukšteliu porą kartų, porą ruoželių, ir tuo pačiu išveju iš galvos alkio jausmą, valgį, tuomet galvoje telpa ir kitos mintys, be šaldytuvo, gebu be rūpesčio lenkti maisto parduotuves, ir kepinių skyriaus kvapas nenukrečia nugaros šaltu drebuliu. Ir aš linksma. Juokiuos ir šoku, nors ištisomis dienomis būnu nevalgiusi, netgi neprisiminusi maisto.

KRŪTYS
SKAUDĖJO
NUO „spido“.

Iš nosies bėgo kraujas, ir viena šnervė taip užsikimšo, kad į ja negalėjau nieko įtraukti.

Teks pradėt vartoti stipresnį laką plaukams, nes „spidas“ vertė taip stipriai prakaituoti, kad dabartinis lakas neatlaikė.

Nuolatos kamuoja troškulys.

Aš svėriau 45 kilogramus, ir tai buvo nuostabu, be galo nuostabiai baisu, baisiai baisinga.

Aš neverkiau jau keletą mėnesių. Gal tik buvau išprakaitavusi visas ašaras. Taip nutikdavo ir anksčiau.

HUKKOS

IR

MANO buvimas kartu reikalavo pinigų, per daug pinigų, pinigų maistui, degtinei ir „Amfetaminui“. Benzinui. Cigaretėms. Netgi nuskausminamiesiems, kad pasninkavimo sukeltas stuksėjimas nesibaigtų migrena, o liktų tik galvos skausmas. Finansinė būklė būtų leidusi valgyti ir saikingai vartoti alkoholį, arba atsakančiai mėgautis pastaruoju, betgi tuomet nebūtų gana pinigų bulimijai. O „Amfetaminas“ su bulimija buvo per brangus derinys. Laimei, raminamųjų tokios palankios kainos, kad juos galima derinti visokiais variantais. Tačiau cigarečių neįmanoma atsisakyti renkantis bet kurį variantą. Iš tikrųjų būčiau galėjusi tai padaryti, tačiau, taikant mano variantus, pinigų prasimanoma ne darbą dirbant. Vėl turėjau ką nors sugalvoti.

AR
JIE
GALUTINAI paliko ramybėje mano tėvą?
Ar jie išleis mane pasisvečiuoti, ar neužklius kvietimo atvykti dokumentai?

Ar po poros dešimčių metų kas nors apskritai kalbės estiškai?

Kataryna bijo telefono. Jis skirtas pokalbiams, bet juo negali kalbėti. Taip, lyg negalėtum kvėpuoti, nors turi. Juk Katarynai iš kitur niekas neskambina, tik iš *Supo*, kartais, be galo retai, paskambina vyras iš Maskvos ir dar rečiau – sesuo iš *Haapsalu*. Sodriabalsės moters akcentas ragelyje daugiau nepasigirsta, bet niekad negali žinoti.

Lauke šalta kaip Sibire.

Aš noriu namo.

1951

Sofijos sesers Lėvės pirmieji metai kupini bado ir šalčio. Šiaurės Komijoje nėra nieko. Vien barakai su žemių asla, pastatyti ką tik išvežtų kalinių. Medžiai čia neauga ir medienos nėra net mirusiųjų karstams sukalti. Iš tiesų į karstą panašius daiktus iš medinių pagalių atveža į apylinkę, bet jie tokie reti, kad mirusios merginos šilkinė suknelė tarp pagaikščių plevėsuoja vėjyje it vėliava. Lavonus gabena jaučių kinkiniu – arklių nėra ir jie čionai neatlaikytų. O jaučiams nestato jokio tvarto, tik pašiūrė, kad ir koks šaltas būtų oras, ir suskilinėjusios jaučių prusnos pasidengia prikepusio kraujo šašais. Mirusios merginos plevėsuojantis šilkas pritraukia tiek žvilgsnių, kad naktį prie kapo dėl suknelės kyla aršios muštynės.

Kaimuose namų sienos drėbtos iš molio ir mėšlo mišinio, stogai dengti žemės kupstais. Kaip čia įmanoma gyventi? Po darbo dienos gali triūsti ir savo žemės sklype, bet padargų, – kas nepasiėmė jų kartu – ir darbinių gyvulių nebuvo. Lauką teko arti kastuvu. Kasdieniu darbu pelnytos duonos davinys valgomas su gėlių roputėmis, uogomis ir šaknimis, iš kurių taip pat verdama sriuba. Vaikų duonos davinys sumažintas ligi nulio, nes vaikai maži ir negali įvykdyti savo darbo normų. Kaip čia gali gyventi?

Kaimyniniame name apsinuodiję miršta šeši vyrai, jie suvalgė kritusį gyvulį.

Lėvė slapta verkia kieme sužinojusi, kad jos vaikystės draugė toli namuose tapo darbo didvyre, nes ji dabar kolūkio melžėja ir priėmė kolūkio karves į savo erdvų tvartą, darbo didvyrė, netgi premijuota, tačiau ji nieko neatsiunčia Lėvei. Galbūt Lėvės laiškai jos nepasiekia. Gal ji tikrai negauna, linksi Lėvė ir verkia slapta, nenorėdama, kad duktė matytų mamos ašaras ir alkį. Darbo didvyrė turėtų ko atsiųsti, o Sofija neturi, nes Sofija su Arnu privalo iš paskutiniųjų stengtis įvykdyti kolūkio normas. Tačiau Sofija parašo Lėvei iškart, kai sužino, kur yra sesuo. Kiti gauna iš namų siuntinius, jeigu koks draugas spėjo išgelbėti jų mantą ir siuntinėja ją po truputį, maisto ir drabužių. Pirmųjų siuntų turinys dingo kažkur pakely ir dėl svorio buvo pridėta akmenų, bet ilgainiui gavėjus pasiekia ir dėžių turinys.

Prieš naują derlių bulvių nėra kur gauti – jeigu kas ir turi, nenori jų parduoti. Kyza su Lėve eina pasiklausti vietinių, palei kurių namus plyti kažkas panašu į bulvių lauką, ar jie nesutiktų ko nors parduoti. Senė iš artimiausio namo rusiškai nekalba, bet supranta, ko ieško moterys, ir atneša joms kastuvą pačioms pasikasti. Žemė tik vietomis aptirpusi. Bulvių laukas po rudeninio bulviakasio nesuartas, paliktas, koks buvo. Įdėmiau apžiūrėjus matyti, kad ir kiti laukai tokios pat būklės. Nutirpusiose properšose Lėvė randa bulvių, sušalusių, bet nesupuvusių. Kito bulviakasio metu išaiškėja, kodėl tiek bulvių liko nenukasta. Pirmąją bulviakasio dieną išgertuvės dar buvo pakeliamos, bet rytojaus dieną degtinė didžiąją

dalį žmonių vakarop jau išguldė po stalu. Kai niekas nebepajėgė sėdėti, kitą dieną bulvių niekas nekasė, jos taip ir liko nenukastos, nes reikėjo užsiimti ir kelioms dienoms likimo valiai paliktais gyvuliais. Per bulviakasį svetimųjų prie lauko neprileido, bet pavasariniame lauke įšalusios bulvės vietiniams neberūpėjo.

Senė mostu pakviečia Kyzą ir Lėvę vidun. Grindys iš tankiai suklotų lentų, bet troboje nė vieno suolo, kėdės nei stalo, jokio baldo, vidury grindų tik panašus į odą patiesalas, ant kurio garuoja šūsnis virtų bulvių. Dviejuose dubenėliuose pilkas skystis. Senė mosteli Kyzai su Lėve sėstis, atsisėda kartu su jomis, bet pati nevalgo ir negalima sekti jos pavyzdžiu, kaip iš tikrųjų čia valgomos tos bulvės. Šaukštų ar šakučių nėra. Lėvė pamėgina, paėmusi vieną bulvę, ir mirko ją dubenėlyje, bet, šiaip ar taip, tai ne padažas, skystis be jokio skonio. Kyza su Lėve suvalgo bulves ir pasiima iškastas pašalusias bulves, už jas Kyza atiduoda senei savo palaidinę. Moterys sutarkuoja bulves, prideda žalėsių ir paskui žuvų taukuose iškepa kotletus. Iš bulvių gaminami ir miltai.

Kyzos lakiniai aukštakulniai už bulves vėliau iškeliauja pas vado žmoną ir, matyt, tai pirmieji jos gyvenime tokie bateliai, nes ji vaikštinėja, – tikra *ponia* – avėdama aukštakulnius visą birželį šen ir ten kaimo keliu.

Vado duktė išteka vilkėdama Kyzos naktinukus, o su Lėvės naktiniais ji žingsniuoja įsikibusi vado žmonai į parankę, ir abi, motina su dukterim, nuduoda dideles ponias. Kartais pasivaikščiojimuose dalyvauja ir kita duktė su Lėvės apatiniais, tada dukterys susikibusios už parankių seka motinai iš paskos.

MEČIAU
ĮPUSĖTUS

MOKSLUS. Savaime aišku. Kaipgi jie būtų išsitekę mano gyvenime? Ar jie galėjo ką duoti mano gyvenimui? Visiška beprasmybė. Kai kurios frazės privertė mąstyti. Virginia Woolf buvo protinga moteris, pasakiusi, kad žmogus negali gerai galvoti, kai jis gerai nepavalgo, neišsimiega ir nepasimyli. Ir Sylvia Plath, kuri „Miuncheno manekenėse" rašė: „*Perfection is terrible, it cannot have children*"[1]. Visa kita, be universiteto valgyklos, neturėjo jokios reikšmės. Akademiniame knygyne labiausiai domino virtuvės receptų skyrius.

Mokslo rėmimą nutraukė. Aš nebegavau paskolos studijoms.

Kai manęs kas nors klausė, ką mokiausi, aš nebeatsiminiau. Kažkokį dalyką.

Aš nepasakiau mamai.

Tėčiui irgi.

Tuomet jie supras, kad tai jų visai neliečia.

Ir atsidūrus tokioje padėtyje nebuvo kitos išeities, tik valgyti.

Bedarbio pašalpa buvo didesnė negu paskola studijoms ir už ją galėjai nusipirkti daugiau maisto, degtinės ir netgi vieną kitą ruoželį šniaukštelėti.

1. Tobulybė yra siaubinga, ji negali turėti vaikų (*angl.*).

Mama visuomet norėjo, kad išmokčiau kokios doros specialybės, tam turėjau baigti mokyklą, bet kurią mokyklą, svarbiausia, ne gyvenimo ir ne gatvės mokyklą. Žinoma, pirmumą teikė aukštajai. Ir mokyklą reikėjo baigti. Mamai niekuomet neįgrisdavo tai kartoti. Aš ir pati įtikėjau akademinio mokslo galia, kol neteko jo atsisakyti, nes nepajėgiau įkirsti net pačių pradmenų, to, ką žmonės mokosi pajusti ir daryti, būdami kūdikiai.

O aš turėjau tokią galimybę. Jos nevalia prarasti. Mama sakė, kad be universiteto diplomo tu esi niekas, netgi ne žmogus. O tėtis sėdėjo šalia, jis juk nelankė net gimnazijos.

1951

Sofija, būdama mieste, nugirdo, kad rusai vėl ketina rengti didesnius trėmimus, ir šįkart sąraše taip pat yra Arnoldo pavardė. Sofija skuba namo, kiek tik įmanoma su pakinkytu arkliu, sukelia vaikus ir maistą į vežimą ir išvažiuoja, Arnoldo nematyti namuose, turbūt jau sužinojęs jis patraukė į mišką. Sofija stengiasi priversti arklį bėgti dar sparčiau, kol kryžkelėje susigaudo nežinanti, į kurią pusę važiuoti, kur ji apskritai keliauja, du maži vaikai vežime, kuriame tarška tušti pieno bidonai, nes ji nespėjo iškelti. Kas bus, jeigu ją sučiups, ką padarys vaikams, ji negalėtų nė mėginti bėgti, negalima net į tardymą *Pagari* gatvėje pakliūti, ką padarys vaikams, juk negali jų nuvežti į mišką ir palikti kur nors bunkeryje laukti, kad atėję rusai juos ten nušautų. Ne, ji paprasčiausiai neturėjo vietos, kur bėgti.

Kai Sofija pargrįžta namo, ją pasitinka Arnoldas, jisai nieko negirdėjęs.

Melagingi pranešimai pasigirsta dar ne kartą.

MAMA

PASKAMBINO

Į socialinio draudimo fondą ir išsiaiškino, kad man nebemokamos mokslo rėmimo išmokos. Ji stebėtinai gebėjo išknisti apie mane visokią informaciją, tam tereikėjo mano asmens kodo ir šiek tiek atkaklumo.

Mama nesuprato, ką apkritai veikiu Helsinkyje, jeigu, kaip išaiškėjo, nelankau paskaitų. Mergaitė susirgo, manė mama. Mergaitei būtina pagelbėti. Mama negalėjo pripažinti pavėlavusi per dešimt metų. Be to, vienintelis simptomas, kurį ji matė, buvo tas, kad nelankiau paskaitų ir nesirengiau rašomiesiems darbams kaip grynasuomiškame kaime.

Vos sužinojusi, kad nebegaunu rėmimo, ji atvyko aplankyti manęs. Ji ant grindų ir už grindjuosčių, ir kažin kur surado keistų maisto parduotuvės čekių. Visada stengiausi iškuopti tokią nereikalingą informaciją prieš jai atvykstant. Tačiau šįkart ji pasirodė vos tik pranešusi ir stebėjo atidžiai, atidžiau, atidžiausiai, nes šįkart mama buvo tvirtai įsitikinusi, jog kažkas nutiko. Šiaip juk nebūčiau metusi mokslų, argi ne.

Kadangi ji nesuprato, kur glūdi priežastis, visa, kas buvo mano bute, tapo kažkuo potencialiai pavojingu.

Neįmanoma, kad aš suvalgiau kilogramą faršo. Nėra prasmės meluoti.

Kam aš gaminanti valgyti? Kieno virėją aš nuduodanti?

Aš juk per plona, kad būčiau galėjusi viską suvalgyti pati.

Ir kaip turiu paaiškinti, kad dviejų kilogramų miltų pakas, buvęs pilnas prieš dvi savaites per paskutinį mamos apsilankymą, dabar tuščias. Taip pat ir du kilogramai cukraus, kuriuos ji nupirkusi padėjo į mano spintelę, dabar buvo suvartoti.

Ar aš ką nors išlaikau?

Kad iš visų pasaulio moterų kaip tik aš turėjau imti žaist namus!

Pirmieji mamos tvarkymo kartai reiškė, kad turėjau slėpti receptų ir valgio gaminimo žymes. Socializmas tai moteriai neįdiegė nieko kita, išskyrus moters – lygiavertės draugės su kastuvu ir traktoriuje – įvaizdį. Nors tėtis kartais mėgindavo užsiminti, kad būtų gerai, jeigu išmokčiau šį tą pagaminti, nes *kada nors ji juk turės su kažkuo gyventi*, namuose mama neleido man virtuvėje daryti nieko, tiktai užkaisti kavą, ir tai tik po kurio laiko, nes aš neturinti tapti jokia kavos virėja. Kai mama gamino valgyti, aš ruošiau pamokas, kai mama mazgojo indus, aš ruošiau pamokas, kai mama gliaudė žirnius, aš ruošiau pamokas, mokiausi skambinti pianinu, mokiausi bet ko, svarbiausia, netriūsiau virtuvėje, nes tai galėjo baigtis tuo, kad tapsiu kieno nors maisto gamintoja. Ne ne, mūsų Ana, negamins. Vienintelė, galinti mūsų namuose gaminti valgį, buvo mama. Tėtis nemokėjo, kaip reikia išvirti bulves, ir ant indų palikdavo nenuskalautą ploviklį. Ana tikrai neims per anksti žaisti namus. Per anksti buvo ir tada, kai sukakau 24 metus. Visada buvo per anksti pradėti žaisti namus. Mūsų Ana nebus niekam ir niekieno tarnaitė. Mūsų Anos niekas neužvaldys, mūsų Ana pati užvaldys visą pasaulį.

IŠAIŠKĖJUS
PAVOJINGAI

BŪSENAI mama ėmė mane lankyti su trumpomis pertraukėlėmis. Nuo mamos būtinų slėpti dalykų buvo vis dėlto per daug. Aš niekaip nepajėgiau visko sukaišioti toliau nuo akių, dargi taip dažnai. Įtartinais mamai pasirodžiusių daiktų šūsnis vis augo. Anksčiau tereikėjo vienos nedidelės rakinamos spintelės, o dabar savo mantą turėjau išnešioti po kelias vietas mieste, bet vis dėlto rasdavosi paliktų įrodymų, pagal kuriuos mama darydavo savo išvadas ir pateikdavo kaltinimus.

Mama konfiskavo mano juodas su raudona spalva paklodes, kurias nusipirkau vietoje gautų iš mamos su beždžionėlėmis ir pingvinais. Kai mama ėmė jas kimšti į krepšį, pasakiau, kad geriau paliktų čia. Aš negalėjau patikėti, kad jas atgausiu. Mama nesutiko, nes, jos manymu, mokėjo geriau skalbti paklodes. Todėl būtinai turėjo jas pasiimti. Be to, ji nebuvo akla. Bent jau taip pasakė. Bet ji tikrai žinojo. Kuo aš užsiimu.

Tačiau mama nežinojo. Mama manė, kad mane išlaikė vyrai, o aš juos maitinau ir dulkinau. Juk tai mūsų genuose. Mama tuo tikėjo.

Juodos su raudona paklodės – tai kekšės paklodės.

Mano drabužiai buvo kekšės drabužiai. Ištvirkėliški. Nuodėmingi. Pernelyg daug raudonumo.

Ar mano palaidinukės iškirptė negalėtų būti kiek mažesnė?

Mama pasiėmė ir žvakes, mat, pasak jos, aš jų nenaudojau saugiai. Aš nedeginau žvakių tam skirtose žvakidėse. Buvau pastačiusi vieną žvakę ant televizoriaus, ko paprastai nedarydavau, ir pamiršau ją ten. Mama paliko ant televizoriaus raštelį su užrašu, kad čia negalima statyti žvakių ir kitų daiktų. Visa, kas susiję su manim, buvo įtartina, ir tai darė mane neatsakinga ir negalinčia pasirūpinti savimi ar savo namais.

Raudonas lempos gaubtas ir žvakės. Aiškių aiškiausia tai įtartina.

„*Džointo*"[1] trupiniai ant stalo. Aiškių aiškiausias narkotikas.

Aišku aiškiausiai – ligota, migdomųjų prisisiurbusi kekšė, kuriai reikia pagelbėti.

Po mamos apsilankymo šaldytuvas visuomet būdavo pilnas. Keli litrai pieno – tartum būčiau galėjusi išgerti šitiek litrų gėrimo, kuris tinka vartoti tokį trumpą laiką. Bent jau nevemiant. Šaldiklis pilnutėlis. Sieninė spintelė pilna. Seni lagaminai po lovą irgi pilni. Mama visus juos pripildė maisto. Saugaus maisto, pavyzdžiui, sriubų pakeliuose, smulkintų pomidorų ir kavos, bet labai daug ir kitko: šokolado, pyragėlių, vaisinių pyragaičių, makaronų tešlos. Nes esu tokia plona, mama turėjo už mane pripildyti maisto spintelę ir paprasčiausiai tikėtis, kad nesumaitinsiu viso to kam nors kitam.

– Ana serga rimtu mitybos sutrikimu, – tarė mama tėčiui.

– Pažiūrėjus į ją atrodo sveika. Ir ji juk nuolatos valgo, – atsakė tėtis.

1. *Joint (angl.)* – marihuanos suktinė (*šnek.*).

KARTAIS
MAMAI
PASIRODŽIUS išeidavau pas draugą. Aš negalėjau matyti, kaip rausiasi po mano daiktus. Ir negalėjau uždrausti jai ateiti – butas priklausė jai. Tikriau jis priklausė tėčiui, sakau taip, kadangi niekad jo neminiu, vietoje tėčio visuomet minėdavau mamą, netgi turėdama mintyje juodu abu. Sugrįždavau tik tada, kai mamos nebebūdavo. Skambinau namų telefonu, nors tenai niekas nekėlė ragelio. Jeigu kas atsiliepdavo, padėdavau ragelį. Kai mama būdavo namuose, ji visad atsiliepdavo į mano skambučius.

Nors mama jau augino savo darželyje tautines estų gėles, rugiagėles, ir merkė jas į vazas visame name, o ir estiškas knygas iš sandėlio padėjo į lentyną, jos požiūris į tam tikrus dalykus nepakito. Ji kaip ir pirma pabrėždavo, kad nesipasakočiau visko apie savo estišką kilmę. Kad manęs nieku gyvu nepalaikytų estiška kekše, nors akivaizdžiai dariau viską, kad prisiklijuočiau tą etiketę, nes užtvindžiau savo butą raugintų kopūstų kvapu ir blausia šviesa, aukštakulniais bateliais ir raudonu nagų laku. Ir kodėl ant mano gembės kabo ne kailinukai, o žieminis paltas su kailine apykakle rusų papročiu? Mama demonstratyviai rodo pirštu į kekšę *Kallio* paleistuvių gatvėje su lapės kailio kepure ir lapės kailio apykakle. Kodėl noriu atrodyti taip pat? Mamai nepriimtinas aiškinimas, kad dabar taip rengiasi ir suomės.

1952

Lėvei pavyko įsidarbinti kolūkio virėja. Smulkutei Lėvei toks darbas fiziškai tinkamesnis, tačiau kitas dalykas – kur gauti maisto valgiui gaminti? Ir indų? Beveik perpus perpjauta surūdijusi skardinė vonelė ir dar tokia pat, tik kiek mažesnė, košei virti, teks pasitenkinti jomis.

Lėvei į virtuvę atbogina statinę mėsos, bet atidariusi statinę Lėvė nėra tikra, ar tai įmanoma naudoti. Statinė prikimšta sukapotų jaučių galvų. Druskos, ko gero, kadaise dėta, tačiau sūrymas jau seniai išvarvėjęs. Lėvė niekuomet anksčiau nė vėliau nėra patyrusi tokios baisios smarvės. Tačiau sriubą reikia išvirti. Lėvė mirko jaučių galvas visą dieną, vakare sumeta į katilą nuo jų atpjautus mažus gabalėlius, pripila vandens, deda truputį išdžiūvusių bulvių, daugiau nieko nėra. Grįžę iš darbo badmiriai giria Lėvę už skanią sriubą.

Lėvės receptai paprasti: bulvienę ji verda iš bulvių ir vandens, miltienę – iš miltų ir vandens, kopūstienę – iš vandens ir kopūstų. Duoną kepa iš piktžolių sėklų, kiečių ir pelų, pagardina miltais. Rūgštynių sriubą verda iš rūgštynių, dilgėlių sriubą – iš vandens ir dilgėlių. Dilgėlių arbatą – iš dilgėlių ir vandens, uogų arbatą – iš džiovintų uogų ir vandens.

Lėvė kolūkyje gauna per dieną 500 gramų duonos. Kai kuriuose kolūkiuose dienos norma tėra 200 gramų duonos, taigi Lėvės maitinamiems dar pasisekė. Bet sklinda kalbos, kad yra tokių kolūkių, kur duonos duoda 1000 gramų. Visi norėtų patekti į tokį kolūkį.

GYDYTOJA
PASIŪLĖ,
KAD atsigulčiau kelioms savaitėms į *Lapinlahti* ligoninę – kelintas kartas, kai aš nutraukiu gydymą ir vėl jį pradedu? – paprasčiausiai išmokti valgyti. Galbūt mėnesiui. O gal imčiau lankyti dienos centrą. Kad įprasčiau prie valgymo ritmo.

Gėriau serotonino reabsorbcijos inhibitorius jau keletą metų, didžiausią galimą dozę, ir ji nepadarė galo mano priepuoliams. Mitybos gydytoja pasakė, kad ji labai gerai supranta – aš nenoriu atsisakyti to, kas teikė tokią stiprią apsaugą, užpildė tokią didelę mano gyvenimo dalį. Tačiau padėtis anaiptol nebuvo tokia nyki, kaip aš įsivaizduoju – tarsi būčiau šitaip maniusi, aš juk tikrai žinojau!

Žinojau viską apie mitybos sutrikimus, skaičiau ir tyrinėjau viską, aš žinojau. Man nereikia jūsų paskaitų apie bulimiją ir dietologų, – prieš dešimtį metų gal ir būtų reikėję, bet daugiau nebe. Esu per sena. Kiti, zujantys po kliniką, buvo gimę dešimtmečiu vėliau. Jūs, savaime aišku, manote, kad mano žinios – pasinešimas, būdingas tokiems kaip aš. Tačiau davėte man užpildyti testus, kurie pateikti klinikinio gydymo vadovėlių prieduose, ir juos esu perskaičiusi. Perskaičiau terapeutui skirtus nurodymus, kaip jis turi žiūrėti į pacientą, kaip visa paciento šeima tampa pacientais. Perskaičiau visus tuos testus, kuriuose dešimtimis įvairiausių būdų klausiama, ar aš manau, kad mano klubų apimtis esanti per didelė. Jūs dirbate pagal

tuos nurodymus, kurie ničnieko neduoda tokiam žmogui kaip aš, esančiam beveik normalaus svorio ir pilnamečiui, kurio supratimas apie savo kūną nėra iškreiptas ir kuris nesibjauri savo bulimija. Tokiam, kuris pilna burna geria kalcį ir vitaminus.

Vienintelis dalykas, kurį, mano manymu, buvo galima padaryti, – stabilizuoti mano santykius su Viešpačiu taip, kad jis nesiblaškytų kryžmai aukštyn žemyn, kairėn dešinėn, o tik būtų vietoje. Kaip tik toks buvo tikslas, o jūs paprasčiausiai įpiršote man netikro aukso viltį ir tuo pačiu netekote mano pasitikėjimo.

Sulaukusi amžiaus ketvirčio aš nebuvau dvasiškai pasirengusi grįžti į tą tašką, nuo kurio prasidėjo mano pirmoji dieta. Aš, kaip suaugusi moteris, nenorėjau pasakyti neturinti supratimo, kas esu, be savo bulimanoreksijos. Kad be jos manęs nėra. Kad, be kito valgymo priepuolio, aš nemokėsiu niekuo džiaugtis. Kad, be pilnos spintos atsargų valgymo priepuoliams, aš nemokėsiu dėl nieko liūdėti. Kad be šito aš nemokėsiu atsipalaiduoti, susikaupti, mylėti. Vienintelis dalykas, kurį mokėsiu be priepuolių – verksmas. Gana įnirtingas verksmas net nesuteikia galimybės galvoti apie maistą, tačiau po jo galima pasismaginti tuo valgymo priepuoliu.

Kodėl visus tuos metus mane gydė, jeigu nebuvo jokių prielaidų liautis?

Tipiška bulimikė būtų maniusi, kad jinai, nesusipratęs daiktas, užima kieno nors kito vietą gydykloje, nors jai pačiai to visiškai nereikia, nes ji niekuo neserga ir jos nėra ko gydyti. Tipiška bulimikė būtų taip pat jautusi širdį veriančius sąžinės priekaištus, kai būna renkamos aukos badaujantiems, ir visada, kai per televiziją kalbama apie badą ir būtinybę teikti humanitarinę pagalbą, arba kai senesni žmonės pasakoja apie pokario krizės metus. Badaujantys Afrikos vaikai minimi vi-

suose sutrikusios mitybos su laiminga pabaiga aprašymuose ir moraluose, nes taip ir yra.

Tačiau tai manęs visai nekasė. Radau sąsają tarp išpūstapilvių Afrikos vaikų ir savo mitybos sutrikimų tik tada, kai knygoje apie mitybos sutrikimus perskaičiau, kaip mano kolegės, galvodamos apie badą, save kaltina. Nestabilaus maisto ūkio Sovietų Sąjungoje aš nesiejau su savo valgymu ligi tol, kai manęs paklausė, ar jaučiausi dėl to labai kalta. Aš niekada nejaučiau sąžinės graužimo dėl nuleidžiamų į kanalizaciją duonos kilogramų ir spurgų razinų. Aš neaukodavau nė cento. Aš nebuvau kalta ir nesijaučiau esanti kalta. Dar viena detalė, neatitinkanti diagnozės.

Koksai skirtumas, kur žmonės kenčia badą? Arba kada? Badas visad yra badas. Badas visuomet verčia žmones vienodai elgtis, kęsti tuos pačius ligos požymius, verčia vienodai susijaudinusius pult valgyti miltų tiesiai iš maišo arba krimsti užšalusį faršą. Badaujančio žmogaus pasaulis visada yra lėkštės dydžio, nepaisant lyties, amžiaus, valstybės, odos spalvos, kalbos ar metų laiko.

Mano terapeutė galvojo, kad išgyvenau baisų jausmą, kai kitapus sienos gyvenantys mano giminaičiai turėjo stovėti už tuščių prekystalių, o aš tuo metu turėjau visko.

Tačiau aš neturėjau visko.

Mano pasaulis buvo kitur.

Kodėl jūs nesiliaujate sakyti ir kartoti man, kad maistas yra viskas? Juk širdis žino, kad taip nėra.

– Vardas?

– Amžius?

– Kur gyvenate?

– Dvejetas vaikų, tiesa? Kataryna ir Linda...

– Kaimynai?

– Kurie jie slepia banditus?

– Juk jūs suprantat, kad banditai yra nusikaltėliai?

– Kurie slepia banditus?

– Kurių giminės tapo banditais?

– Jūs nežinot? Draugė Sofija, jūs juokaujate. Mes taigi žinome, kad pačios draugės brolis Elmeris yra banditas. Jūsų pačios brolis tapo nusikaltėliu, argi ne taip? Jūs nežinot? Ar draugė žino, ką apskritai padarė draugės brangus broliukas? Jis darė baisius dalykus. Jis žudė bejėgius žmones, degino moteris ir vaikus jų namuose, apiplėšinėjo parduotuves ir traukinius, sabotavo rinkimų organizavimą ir juodino valstybę. Šmeižtas? Mes turime ne vieną liudytoją.

– Jūs netikit? Na, mes tikime, turime įrodymų daugiau, negu reikia, ir mes patrauksime jį atsakomybėn už nusikaltimus prieš tarybų šalį. O ar jūs žinote, kas būna nusikaltėliams ir valstybės išdavikams? Mirties bausmė. Tai vienintelė išeitis. Lengvesniais atvejais gali būti ski-

riama tradicinė bausmė 25+5, turbūt žinote apie ją? Ypač lengvais atvejais apsiribojama net dešimčia metų. Dešimt metų – tai niekis. Sulauksite savo brolio grįžtant iš Sibiro po dešimties metų. Jis tebebus jaunas vyras. Jis tiktai turi pasiduoti. Mes vis tiek jį surasime. Jūsų brolio gyvybė yra jūsų rankose, suprantat, jeigu pasakysite, kur yra jo bunkeris...

– Jūs nežinote? Na, jeigu jūs nežinote, vadinasi, kas nors kitas tikrai žino, ar taip? Kažkas jam padeda. Ir jūs dabar turite paprasčiausiai susekti, kas yra tas žmogus. Seserim patikės. Jūsų brolis negaus mirties bausmės, jeigu bus suimtas, kada reikia. Suprantat? Viskas priklauso nuo jūsų.

Sofiją tardė dėl Elmerio kelis kartus, tačiau ji niekuomet nieko nežino. Kartais Sofijai liepia pasiimti kartu vaikus ir, kol Sofiją tardo, mažos mergaitės lieka pas kagėbistus. Kartais viena ar kita mergaitė verkia.

PASAKIAU
HUKKAI,
KAD išvykstu į Taliną trumpai kelionei prisipirkti cigarečių. Blokas, kuris Suomijoje buvo 240 markių, laive kainavo tik 70 markių, žinoma, verta vykti, taigi pažadėjau *Hukkai* atvežti to alaus, jeigu tik *Hukka* sumokės už kelionę taksi nuo uosto ligi jo, pati juk nepajėgsiu atitempti, taigi pažadėjau kur nors paieškoti *Calvino Klaino*. Taip, taip, tokį didesnį buteliuką, Bučkis! Ir paskui skubu į laivą.

Daugelis juk vykdavo į Taliną prasiblaškyti. Čia nieko keista! Pasakiau, kad užsuksiu į kirpyklą ir pas kosmetologę kaip kitos suomės, galbūt net pedikiūro, ar aš dabar atrodžiau *Hukkai* pakankamai tikra suomė turistė? Bent jau į kirpyklą tikrai reikėjo nueiti, kad būčiau normali suomė turistė. Tiesa, galbūt ne tokia jauna. Bet gal vis dėlto.

...kirpėja iš galinio kambario atsineša kibirą vandens ir išpila jį man ant galvos šampūnui nuskalauti... mama prisimena, kaip ji užtvirtindavo savo šukuoseną alumi... šepečių, plaukų smeigtukų – pakelis aštuonios kapeikos – ir veidrodžių visada būna parduotuvėje, netgi kai nėra nieko kito... eau de toilette *yra kelių rūšių, nors lūpdažis tik tokio, paties ryškiausio, atspalvio, ir pieštuko akims vienintelė spalva yra violetinė... visi paviršiai matiniai, niekas nežvilga... vangių pardavėjų drabužiai smulkiai marginti gėlėmis, chalatai...*

Tačiau kirtusi sieną aš nenorėjau atrodyti kaip elnė. Vengiau klasikinio elnių turizmo. Mustamejės turgaus ir Prekybos halės, ir tokių restoranų, kurie kviečia suomiškais užrašais ir iškabomis. Vengiau automobilių su suomiškais numeriais ir turistinių suomiškų autobusų, susiradau iš mamos paimtą turgaus krepšį, ant kurio buvo atspausdinti skaičiai – 80, ir burlaiviai, 1980 metais Taline vykusiai olimpinei burlaivių regatai paminėti. Suradau piniginę iš nutrintos odos, 1984 metų tradicinį estų rankdarbį. Tie daiktai padės man apsipirkti ne užsieniečiams, bet estams skirtomis kainomis, nepaisant to, jog kalbu medine estų kalba. Tokios maskuotės gana.

... suomius turistus veža į „Beriozkos" valiutines parduotuves, kur gali gauti visko, bet tik už valiutą... kai verčia bėda, perkame tenai kavą ar saldainių vaikams... parduotuvėje taip pat vėsu kaip Suomijos krautuvėse, matyt, įrengta ventiliacija, o gal todėl, kad žmonių lankosi taip mažai... Maskvos „Beriozkoje" pilna gintaro ir dailiai išdažytų miniatiūrinių dėžučių... Prancūziškų kvepalų gauname kitur, iš po prekystalio, perkant už rublius jie juokingai pigūs. Rublinėse parduotuvėse jų apskritai nebūtų įmanoma pardavinėti, nes niekas negalėtų suvaldyti minios antplūdžio...

Dabar vilkėjau savo drabužius, tuos pačius kaip ir Suomijoje. Savo stiliaus drabužius. Ir plaukus nešiojau kaip anapus sienos, laisvai suimtus į kuodą, nes kuodeliai ir kasos su dideliais kaspinais Taline jau nebebuvo man draudžiamos šukuosenos, dabar jas vienodai nešiojo ir suomės, ir estės, tiktai madingesnius variantus – su kutais ir spaustukais.

Rusų kalbą Taline jau pakeitė suomių kalba, ypač ji buvo girdėti tylesnėmis dienomis, kaip šiandien, sekmadienį, šiugždantys treningai ir vežimėliai su alumi, gabenantys Suomijon

tuos leidžiamus penkiolika litrų alaus, o gal jau trisdešimt litrų. Ar šešiolika?

Kruizinis laivas buvo pilnas smarkiai kaušteléjusių pensininkų. Tėčiui taip pat daugiau nebepatiko kelionės laivu į Taliną, nes plaukiančiųjų vidutinis amžius labai šoktelėjo. Dabar jis paprasčiausiai liepdavo mamai parvežti didžiausią alaus krovinį, kai ji keliaudavo kitapus įlankos. Žilos, šaižiai plepančios moterys sėdėjo laivo perėjose ir tuštino alaus skardines iš plastikinio maišelio, padėto šalia. Jos šūkavo pro šalį einančioms musulmonėms nešvankybes ir sąmojus apie uždangstytas galvas. Važinėjo liftais aukštyn ir žemyn, greičiausiai nemokėjo niekur išlipti, pavojingai svirduliavo ant laiptų, užkišinėjo klozetus savo kajutėse. Sekmadieniškai apsivilkę seniai dirsčiojo į moteris ir mėgino su manim juokauti Talino uoste. Buvau jauniausia viena keliaujanti suomė visame laive ir rūpestingai pasislėpiau savo kajutėje visam reisui. Eidama į parduotuvę, užuot važiavusi liftu, turėjau lipti laiptais, nes įmitusi vidutinio amžiaus suomė gulėjo priešais lifto duris girtut girtutėlė ir kartkartėmis mestelėdavo kokį žodį. Personalas peržengdavo per ponią iš viršaus ir aplinkui, tik vienas kitas keleivis atkreipdavo į ją dėmesį, ilgiau nužiūrėjęs, bet niekas nepriėjo prie moters ko nors pasakyti ar ką iškviesti. Moteris nevilkėjo nieko, išskyrus juodą liemenėlę. Kai laivas atplaukė į uostą ir žmonės lipo į krantą, moteris tebegulėjo toje pačioje vietoje. Vežimėliai su alumi ratu ją lenkė, vaikai šokinėjo per ją, viena liemenėlės petneša nuslydo žemyn, o šiaip vakaras niekuo nesiskyrė.

...pusamžis suomis pasakoja apie savo spindinčių akių estaitę ir siūlo draugams estes, kurios tebeatrodo kaip moterys, kitokios, negu visai užmiršusios sijonus suomių bobos... Suomijoje grįžtančius iš Rytų keliauninkus gali atpažinti iš jų akyse likusio savotiško

blizgesio, savotiško įžūlaus žvilgsnio, savimi pasitikintys užkariautojai, tokie jie niekada nedrįstų būti su suomėmis, jie atsitraukia palengva, Helsinkio vyrai, po metrą, kol iš uosto pasiekia centrą, jie jau tokio pat ūgio kaip išvykdami, sudžiūvę ir išsisukinėjantys, atvykusiems iš toliau nuotaikos pakanka ligi vagono restorano...

Ėmiau vis dažniau vykti į tokias keliones apsirūpinti cigaretėmis ir truputį prasivėdinti. Visuomet, kai įgrįsdavo *Hukkos* priekabūs kamantinėjimai, kai oras pernelyg pritvinkdavo neatsakytų klausimų, neleisdamas kvėpuoti – tuomet išeidavau, skubėdavau į uostą ir išplaukdavau. Vien valgymo ne visada gana, – be to, maisto, vaistų, cigarečių ir degtinės iš Estijos parsigabenti pigiau.

Pastebėjau, kad sulig kiekviena kelione mano pasaulio palikdavo vis mažiau, ir tai skatino dažnas keliones. Tokio troškimo keliauti nejutau jau daugelį metų. Ilgą laiką lankydavausi Estijoje tik kartą per metus, vasarą, paskui – poros metų pertrauka, nes išsikrausčiau iš namų ir dėl savo mitybos nenorėjau keliauti su mama, bet viena taip pat nenorėjau, o Irenės jau nebebuvo. Kai po pertraukos vėl nuvykau paviešėti, išsigandau ir apstulbau; daugiau nebegalėjau būti tikra, ar tas namas, ar ana aikštė atrodė kaip tik taip paskutinį kartą. Gedėjau kiekvieno nuversto medinio namo ir pageltusių nėrinių užuolaidų ant jo langų, kiekviena nauja reklamos iškaba mane akino, nors tų pačių reklamų visiškai nepastebėdavau Helsinkyje, kaskart atsitrenkdavau galvą į visus kabančius gėlių vazonus, atsirandančius priešais namų duris. Gatvės grindinys sutvarkytas. Keliai lygesni. Žmonių gatvėse zujo mažiau, mašinų – daugiau, aukštai, ant *Tompea* kalvos, žmonių nebuvo matyti netgi savaitės vidury, po to, kai *Tompea* namai virto įstaigomis ir ambasadomis. Tie patys *Tompea* namai, kurių gyventojai sovietų valdžiai atėjus buvo ištremti į Sibirą, o į jų namus atvyko rusai ir leido visu garsu radiją...

...mamašos sėdi ant suolų priešais namus kaip ir visos kitos rusų mamašos visoje Rusijoje, estės taip nedarytų, estės nuolatos dirba, tie rusai, jie tokie tingūs, ne stebuklas, jog paplitęs užgauliojimas „kaip ruskis", juo išreiškiama visa, kas neskoninga, nesvarbu, ar turima mintyje apranga, ar gėrimo įpročiai, ar tiktai erzeliavimas... vaikai laksto su trumpomis tamsiai rudomis kelnėmis ar suknelėmis, kurios tokio pat ilgio kaip palaidinės, katės zylioja šen ir ten, jaunavedžiai stovėdami stebi senamiesčio stogus iš apžvalgos aikštelės šalia Toomkirik *katedros, stačiatikių bažnyčia irgi čia pat už kampo, bet ji vadinama rusų bažnyčia ir niekam nepatinka. Apžvalgos aikštelėje susirinkę žmonės valgo ledus, jų yra tik vienos rūšies, tai ne vaniliniai, nors iš spalvos panašūs. Ledai yra kartono skonio vaflinėse tūtelėse arba tokie kaip neglaistyti ledai ant pagaliuko, jie susukti į minkštą piešimo popierių primenančią pakuotę, tų popieriukų prišiukšlintos visos vietos, niekas jų nesurenka, nors valytojų matyti visur – gerokai perkopusios pensinį amžių moterys, tingiai kramenančios iš vienos vietos į kitą su kibiru ir šepečiu, kuriais niekuomet nesidarbuoja.*

Stogų čerpės yra, niekas jų netaiso, laiptinėse dvokia šlapimu, niekas jų nevalo, namų išorinės durys vos kabalioja, niekas ir jų netaiso, medžio drožinėjimai, reljefiniai raštai, kalkių sluoksnis, – viskas trupa, natūralios šimtmečių senumo akmens grindys neatpažįstamai įjuodusios, parazitai naikina turėklus, už kiekvieno kampo žmogaus išmatos, tiesa, – į viešąjį tualetą ir aš neičiau, o ir mama neleistų, mama niekad negalėjo atsistebėti, kaip tos rusės, naudojančios šiuos tualetus, su savo sunkiu pasturgaliu ir plonytėlaičiais kulniukais sugeba balansuoti ant klozeto krašto, nes tokį viešąjį tualetą, kuriame ant klozeto kraštų nebūtų aukštakulnių batelių pėdsakų, sunku atrasti...

1952

Edgaras nusišovė, kai jį norėjo suimti.
Richardas nerastas.
Augustas nužudytas.
Sofija neverkia.

JUO DAŽNIAU

AŠ keliavau į Taliną, juo labiau norėjau pasikalbėti su *Hukka* apie savo pasaulį. Aišku, galėjau pasakoti apie Taliną įprastines turistų istorijas, tačiau jų paviršutiniškumas, niekur nesikišimas ir klišės panaikintų visa, kas svarbiausia, iš ko *Hukka* sužinotų, tikrai sužinotų, kaip jūra teškena Talino uoste ir kaip neapsakomai gera karštą vasaros dieną užkandžiauti restorane „*Kullassepa kelder*“, liesti basomis pėdomis akmenines grindis, kvėpti rūsio akmens sienų vėsų viduramžių orą ir klaidžioti tarp Kopli nuskurusių medinių namų.

Ne, *Hukka,* tu šito nematytum, ir tai mane siutino. Bet kartu teikė palengvinimą, nes tai leido dar kartą atstumti *Hukką* toliau nuo savęs, ir, be jau esamų, aš nuolat ieškojau naujų kliaučių.

Nepaisydamas kivirčų *Hukka* skambino kas dieną ir siuntė rytinį bučkį, ir kas vakarą – palinkėti labos nakties, kai mudu neleisdavom nakties kartu. Netgi kai leidome kartu ir kivirčijomės, rytinį ir vakarinį bučkį gaudavau vis tiek. Mano namuose niekada nebuvo tokio papročio. Todėl tai atrodė kažkaip pernelyg intymu. Sakyti „labas rytas“ ir „labas vakaras“ ir dar bučiuoti. Tai reiškė per didelį dėmesį kitam ir tuo pačiu rūpestį. Ypač po kivirčo. Vis tiek, kad ir kas nutiktų.

1. Auksakalio rūsys (*est.*).

Hukka jau pasakė apie mane savo tėvams, seserims ir broliams, kurių nenorėjau niekuomet matyti, su kuriais nenorėjau niekuomet šnekėti, kurių lūpos buvo pilnos potencialiai nemalonių klausimų. Nors galbūt niekas nieko nebūtų klausęs. *Hukkos* draugai niekad nieko neklausinėjo. Tad buvo ir tokių. Žmonių, kurių nedomina niekas, išskyrus tai, kokios muzikos bus klausomasi toliau ar ką aš studijuoju. Deja, giminės nepriklauso tokiems žmonėms.

Hukkoje ir toliau slypėjo per daug artumo.

Per daug artumo Talinui.

Kai „Seronilai" ir „Seromeksai" pakeitė mano valgymo *libido*, visų pirma ilgą laiką nevalgytiniems valgiams priskirta estiška grietinė virto mano smalsumą kutenančia įkyria mintim, ar aš tebepamenu jos skonį, kuris anuomet man juk patiko, ir kadaise – visiškai atsitiktinai – mama namuose turėjo pakelį grietinės. Ir jokio kito mano kiaušininiam pyragui tinkamo pieno gaminio. Turėjau ją pavartoti. Kito varianto nebuvo. Atidariau pakelį – *grietinė* buvo celofaniniame maišelyje – supyliau į dubenį, įdėjau cukraus... Tasai skonis! Senelis pastaraisiais gyvenimo metais valgė tiktai grietinę su cukrumi. Kartais ir aš paragaudavau... Tas pats skonis. Tartum kažkas, ko būčiau nuolatos ieškojusi.

Su džiaugsmu pastebėjau ir tai, kad chalvos ir glaistytų varškės sūrelių po ilgos pertraukos vėl atsirado Talino parduotuvėse. Kai buvau penkiametė, šviežutėlio marcipano ir chalvos čia buvo aibės, kaip ir sūrelių, mažų saldžių varškės batonėlių. Paskui jie dingo iš parduotuvių. Aš nemačiau jų beveik penkiolika metų. Taip pat ir daug saldainių, kuriuos kadaise valgiau ir kurie dingo kaip į vandenį, o dabar po truputį rodėsi ant prekystalių. Kiekvienos kelionės metu atrasdavau, kad šis

ar tas miela iš senų laikų vėl radosi parduotuvėse. Susižavėjusi tempiau tuos pirkinius namo, kroviau laimikį į lagaminus po lova ir buvau patenkinta, kad susigrąžinau tuos nepakartojamus skonius. Daugelio pavadinimų tiksliai neatminiau, todėl ragavau visus senus pažįstamus. Vos atpažinusi seną skonį pirkdavau kilogramą ar du tokių saldainių. Jų skonis ir turėjo tirpti burnoje, tai buvo tikras skonis, jame glūdėjo mano išnykstantis pasaulis, nors saldainių popierėliai dabar vakarietiškai žvilgėjo ir to sidabriško popierėlio negalėjai nuimti nuo pagrindinio apvalkalo kaip ir „Kelioninių" saldainių, kuriuos valgiau būdama dar visai maža. Jie buvo baltame popierėlyje, tik galai žali, o per vidurį auksu žvilgėjo metališkas popierėlis, kurį miklūs pirštai galėjo atskirti nuo pagrindo. Didžioji dalis šokoladinių saldainių buvo pakuojami tuo pačiu principu, jų būta didelių, maždaug 2,5 centimetro iš keturių, išskyrus šokoladinius saldainius dėžutėse.

Dabar saldainių dydžiai suvakarietiškėjo, tad kiek sumažėjo, bet, laimei, ne per daug. Irisų forma taip pat pakito, iš buvusio kvadrato virto labiau stačiakampiu. Anksčiau jų popierėliai buvo suvynioti kaip dovanų pakuotės, o dabar blizgų sidabrinį popierėlį galima išvynioti iš galų, ir jų pavadinimas ne „*Kis Kis*", o „*Sonja ir Ronja*", ilgainiui jų ėmė rastis Suomijoje, visų pirma „Prismoje" už dešimtinę, arba už dvidešimtinę keturių šimtų gramų pakelis. Amžių sandūroje Stoties tunelyje nupirktų sveriamų saldainių buvo neįmanoma atskirti, kurie suomiški, o kurie estiški, nei iš skonio, nei pagal popierėlį. Mano pasaulį menančių saldainių buvo galima gauti kitapus sienos, nors ir juos maisto parduotuvėse jau pardavinėta 200 gramų celofaniniuose pakeliuose. Aišku, jie netrukus virs 170 gramų pakeliais, kaip Suomijoje, ir vis mažiau primins mano pasaulį, netgi išlikus tam pačiam skoniui.

Aš sunerimau. Ar visi baltiški skoniai dings susyk? Kiekvienas majonezo maišelis galėjo būti paskutinis. Niekuomet nežinia. *Hukka* apskritai nesuprato, kodėl grietinę, majonezą, šokoladą, *šprotus*, raugintus kopūstus ir kitokios mantos reikėjo tempti tiek, kad kitą dieną dėl nugaros skausmų be „Burana" nuskausminamųjų neįmanoma atsikelt iš lovos. Mažesnė kaina nebuvo įtikimas pateisinimas. *Hukka* vis tiek nesuprato, kam toks vargas. O aš ir nesakiau *Hukkai*, kiek stiklainių su raugintais kopūstais iš tikrųjų parsivežiau.

Tų maisto atsargų turėjau stengtis sukaupti keleriems metams, kad kuo ilgiau galėčiau justi mielųjų namų kvapą. Tarp šių naminių produktų buvo ir saugaus maisto, ir pavojingų valgių, tiek raugintų kopūstų sriuba, tiek ir grietinė. Tiesa, būdama maža, dažnai valgiau kopūstienę su grietine. Sriubą pardavinėjo stiklainiuose ant bjaurių vielinių lentynų ir, be stiklainio turinio, į puodą reikėjo supilti tiek vandens, kiek tilpo tuščiame stiklainyje. Anuomet Suomijoje rauginti kopūstai buvo brangūs, parduodami mažose poros šimtų gramų plastmasinėse dėžutėse ir per švieži, kad būtų skanūs, bet, kai norėdavau, mama jų pirkdavo. Su ta sriuba leisdavome tamsius vakarus, kai tėtis vėl būdavo kažkur Rusijoje, o mudvi su mama abi susėsdavom žiūrėti „*Knight Rider*" serialo. Raugintų kopūstų sriubą galėčiau valgyti be paliovos. Vėliau ir pati išmokau virti geriausią pasaulyje raugintų kopūstų sriubą, kuri vienu metu buvo skani ir saugi, jeigu nedėdavau mėsos ir grietinės. Ir, nors pati mokėjau virti kopūstienę, grietinės nemokėjau pasigaminti, ir tai mane nervino.

2001-ųjų kovo mėnesį pirmą kartą po ilgų metų nusipirkau šokoladinių saldainių dėžutę, kuriuos anksčiau žinojau kaip „*Paukščių pieną*" ir kurie dabar vadinami „*Reverance*", ir buvo bent trijų skirtingų skonių. Atvėriau dėžutę: joje vienuolika

saldainių. Vienuolika! Visi buvo sudėti į tokį pat plastikinį dėklą kaip Vakaruose, kiekvienas saldainis geltonoje plastmasėje turėjo savo lizdelį. Vienuolika! Ta šokoladinių saldainių dėžutė, kurią žinojau, buvo pičpilnė saldainių ir be jokių kiaušinių grotelių iš plastmasės, saldainiai buvo eilėmis tankiai sudėti vienas prie kito, dėžutė galėjo sverti gerą puskilogramį, o dabar ant pakuotės užrašyta 130 gramų, nors pati dėžutė lygiai tokio pat dydžio. Aš nusivyliau. Buvau apgauta. Kurgi tie mano paukštiškai pieniniai saldainiai?

Kartą vėliau nuvažiavau už Talino ir radau ten mažą krautuvėlę, kurioje buvo ir „*Paukščių pieno*“, ir „*Reverance*“ dėžutės. Abidvi! Ne, tikros, ne senos, Vadinasi, jas tebegamino, kodėl gi jų nebuvo Taline, kaip šaunu! Labai susijaudinusi iškart nusipirkau dešimt dėžučių „*Paukščių pieno*“.

Kiekių suvakarietiškėjimas man nė trupučio nepatiko. Taip pat ir gatavos pakuotės. Helsinkyje buvo prabanga, jei sūrio skyriuje galėjai pati paprašyti šimtą gramų sūrio ir gaudavai tą šimtą gramų. Be to, kodėl mažesnis kiekis pakuotėje kainuoja sąlygiškai daugiau už didelius? Seniau, kai kilogramo kaina buvo vienoda, nesvarbu, ar pirkdavai 50 gramų, ar visą kilogramą. Tokioje sistemoje jokio skirtumo tarp mažo ir mažesnio, brangesnio ar vertingesnio. Būdama bulimikė neturėčiau taupyti, pirkdama šeimos pakuotes ir todėl, ko gero, galbūt išvengčiau kai kurių valgymo priepuolių. Ir penkiasdešimt kilogramų sverianti moteris nėra vertingesnė už aštuoniasdešimtinę.

Tiesa, visoms moterims tinkamų drabužių dydžių sovietų šalyje nebuvo įmanoma gauti, ir skirtingų dydžių stoka sukėlė padėtį, kai niekas neįsivaizdavo, kad pardavinėjami ar šiaip kokie drabužiai galėtų atitikti kieno nors matmenis. Nekalbant apie tai, kad iš drabužių būtų galima spręsti, koksai turėtų būti ar kaip galėtų atrodyti vidutinis moters kūnas. Gatavi drabu-

žiai negalėjo sukurti mito apie kūną, būtiną visoms moterims, kurį tikrovėje turėjo tik pavienės moterys kaip Vakaruose. Sovietų šalyje nebuvo net manekenių, Estijoje vienintelės manekenės stovėjo Talino universalinės parduotuvės vitrinoje.

1952

Katarynos manymu, Remelių svetainėje taip puiku žaisti, nes ten tokia jauki minkšta sofa ir foteliai. Kai tėvų nematyti, galima šokinėti ant baldų. Jų spyruoklės lanksčios.

Remelių mergaitės vilki be galo puošnius drabužius. Tokius gražius, kad mieste žmonės atsigręžia joms iš paskos. Kai Kataryna kiek ūgtelėjo, Sofija jai pakuždėjo, kad Remeliai atsinešė tuos daiktus iš Reugų namų, kai Aino ir Eduardas Reugai su vaikais buvo išvežti į Sibirą. Be to kuždesio, apie tai daugiau nekalbama, nors visi žino. Kas ir ką ir iš kieno namų atsinešė. Ką iš kokio sandėlio „atnešė“, – niekuomet nesakoma pavogė, apšvarino, apiplėšė, o tiktai „atnešė“.

O Karla spėjo apeiti tiek svetimų namų, kad niekas neįstengė pasakyti, kieno gi daiktų prikimšti jo namai – žmonės tik žinojo, kad Karlos namuose yra keli užrakinti kambariai, tų užrakintų kambarių langų užuolaidos buvo užtrauktos ir dažniausiai iš ten nematyti šviesos. Jokio svečio neleido įeiti į tuos kambarius. Betgi Karlos žmona Elfrydė nešė savo anytai, Arnoldo motinai, keletą metų avies vilnų, ir toji prasigyvenimui verpė iš jų kojinių siūlus. Karlo ir Elfrydės ūkyje niekada nebuvo avių, jie jų nepirko ir, kiek žinia, Karla taip pat niekur nepirko vilnos. Už tuos pinigus Katarynai nupirko naujus batus

eiti į mokyklą. O Katarynos senelė suko ir mynė ratelį, vis suko ir mynė ratelį, vis suko ir mynė ratelį šaltomis rankomis ir niekad nepamiršdavo Elfrydei, savo mylimai marčiai, siūlydama arbatos įspjauti į ją „švytinčio šventojo vainiko“. Kaip ji kadaise darė pas juos įkeldintiems rusų kareiviams. Ir visuomet, kai atsirasdavo galimybė, cukrinės turinį pakeisdavo druska. Še tau – *čaj*.

ĖJOME
KAIP

PAPRASTAI iš baro, iš to paties baro, šalia kurio esančioje taksi stotelėje mudu pirmą kartą susitikome. Aš kikenau, *Hukka* kvatojo, žengtelėjome keletą žingsnių ir sustojome pasibučiuoti. Buvo pusė penkių ryto, smagiai praleidau naktį ir apsinešiau nuo „*White Russian*“ kokteilių. Aš nuėjau prie kiosko nusipirkti cigarečių, o *Hukka* į grilio barą parnešti ko nors užvalgyti. *Hukka* parėjo namo pirmas, jau patogiai įsitaisė, sėdėjo ant sofos ir valgė, prie kiosko buvo baisiai ilga eilė ir kažkokių nesklandumų, tad grįžau namo gerokai vėliau. *Hukka* atėjo atidaryti durų, bet, prieš man spėjant nusivilkti apsiaustą, jis jau vėl sėdėjo ant sofos, tartum nė nebūtų nuo jos pakilęs, ir nežiūrėjo į mane, tik valgė. Likau stovėti ant slenksčio, tačiau *Hukka* nepagręžė galvos. Man ėmė gniaužti gerklę, nurijau, pasukiojau kaklą, lyg tai būtų padėję, tada žengtelėjau toliau, sofos link, atėjau prie stalo ir stabtelėjau. *Hukka* buvo pasidėjęs du mėsainius, kurių vieną kaip tik kirto, o kitas dar neišpakuotas gulėjo ant stalo.

– Kas gi dabar? – *Hukka* žvilgtelėjo į mane. Aš nieko neatsakiau. Stengiausi sulaikyti ašaras ir seilėtekį, kurį sukėlė ta sezamu nuberta bandelė.

– Ar tu nori, kad išeičiau namo?

Hukką nustebino mano klausimas ir kad nesijaučiau ten laukiama.

– Kodėl gi?

Kadaise *Hukka* mane glamonėdavo ir pabučiuodavo, vos įžengdavau pro duris, jis manęs laukdavo. Taip sakydama kiek atkišau apatinę lūpą, tartum aikštydamasi.

– Bet mėsainis atauš!

– Ir tai svarbiau už mane?

– Tu irgi turėtum kažko užkąsti, pasitaisys nuotaika. Nezirzėsi daugiau.

– Aš nenoriu, kad pasitaisytų.

– Tu turi valgyti.

– Aš nevalgysiu. Aš nedrįstu.

– Suvalgyk bent duonos.

– Duonos tai jau tikrai nevalgysiu.

– Na, tai ko nors saldaus. Kad geriau pasijustum, kad neimtų skaudėti galvos.

Bet man neskauda galvos. Aš taip dabar nesakiau. *Hukka* blogai nugirdo. Bent jau daugiau nebeskauda.

Hukka norėjo, kad baigčiau tą žaidimą ir pasakyčiau tiesiai šviesiai, jog sudirgau, nes jis man nieko nepasiūlė.

– Bet čia ne tai!

– Nevaidink, – nusijuokė *Hukka*. – Tu juk norėjai mėsainio. Imk.

– Ne!

Dabar aš rimtai įpykau. Nes *Hukka* buvo teisus. Tačiau aš neketinau kada nors to pripažinti. Rankos niežtėjo nuo nerimo, tapusio įžanga suduoti ilgai geistą smūgį. Kokių galų jis valgo ir neduoda antro mėsainio savo moteriai? Mintyse iškoneveikiau *Hukką,* išvadindama gobšuoliu ir skruču.

– Užkąsk bent krislą. Tarpais reikia užvalgyti. Kad ir truputį.

– Nereikia. Aš niekada nejaučiu pareigos valgyti.

– Gal vis dėlto ko nors paimsi?

– Ne!

Stengiausi pažaboti savo įniršį, kad antrasis mėsainis nė nebuvo skirtas man. *Hukka* iš tikrųjų ketino ir jį sušveisti. Lyg niekur nieko. Nesvarbu, kad jis žinojo, jog nesutikčiau tokios pliurzos nė paragauti, tai neturėjo nieko bendra. Aš neketinau kada nors prisipažinti, kaip įniršau, kad *Hukka* ne man nupirko tą antrąjį mėsainį.

– O kas būtų, jei... – *Hukka* nutaisė gudrią miną.

Hukkos pažįstamas buvo išplaukęs ir atvežė vieną labai didelį baltą „*Toblerone*“ šokoladą, tokią keturių šimtų gramų pakuotę, parduodamą *tax-free* parduotuvėse. *Hukka* nenorėjo jo valgyti, jis nemėgo baltojo šokolado, nuo jo gėlė dantis, bet kažkas juk turėjo jį suvalgyti, antraip šokoladas netrukus suges. *Hukka* metė į mane savo vilkiškai nerūpestingą žvilgsnį. Jis galėtų kad ir dabar atnešti man iš spintelės.

– Baik jau.

– Argi turiu išmesti jį į šiukšlinę?

– Ne!

– Tai gal norėtum jo paragauti?

– Jeigu atsikąsiu, suvalgysiu visą.

– Viso tu negausi. Tik porą gabalėlių.

– Aš nenoriu poros gabalėlių!

Nuėjau prie lango parūkyti ir tvardžiausi, kad neimčiau drebėti.

– Ar tikrai reikės jį išmesti? Tik pagalvok, kaip jis burnoje... Paimk nors gabalėlį, paskanauk...

Sutikau nespėjusi susivaldyti.

– O žinai ką... šokolado nėra!

Hukka prapliupo kvatoti ir atsiraugėjo.

Aš pravirkau.

Nors ašaros tvindo akis, nuo jų išpursta veidas ir išsitėplioja makiažas, aš nesilioviau verkti, ir tik norėjau išeiti, norėjau bėgt iš čia, nors tiesiai už durų buvo gatvė, o gatvėje žmonės, ir visi matytų mano ašaras ir nuo tąsymosi išsipešusius plaukus, kai *Hukka* stengėsi mane sulaikyti savo namuose, per smakrą varvančius snarglius, tai visai nesvarbu, tai nė truputėlio nesvarbu.

Paprastai *Hukka* ar kas kitas man apsiverkus būtų gebėjęs įtikinti ramiai likti toje pačioje vietoje, nes aš nieku gyvu nebūčiau išėjusi į lauką žliumbdama, taip viešai apsinuoginusi kitiems matant. Tačiau dabar tai neturėjo jokios reikšmės. Aš nemačiau savęs iš šalies ir nesirūpinau dėl išsileidusio blakstienų tušo ar snarglių, kurie varvėjo už apykaklės. Man nerūpėjo paraudusios akys, buvau pasirengusi išbėgti kaip stoviu. Aš nepasakiau sau iš šalies: „Brangioji Ana, tokia tu tikrai negali niekur eiti. Kai iš veido galima pamatyti, ką tu jauti. Ana niekada taip nesielgia."

NUĖJAU

TIESIAI

Į rytinį tuščią tramvajų, važiuojantį į uostą, o uoste įlipau į katamaraną, nuplukdžiusį mane į Taliną. Bagažo neturėjau. Laikiau tik rankinę, joje buvo kalendorius, cigaretės, pasas, piniginė ir pudrinė, nuo kurios viršelio buvo atsiklijavęs ir kažin kur dingęs veidrodėlis. Nors, kita vertus, mano rankinės visuomet buvo vadinamos lagaminais, nes nešiojausi jose adatas, siūlus, žiogelius, pleistrą, nosinaites, pieštukus, arbatos pakelius, saldainius nuo kosulio, kramtomąją gumą, tabletes nuo galvos skausmo, „Diapamus", „Seronilus" ir „Ksanorus," „Hermesetus", kišeninį peiliuką, visokiausius čekius ir kosmetiką bet kuriam gyvenimo atvejui... man visuomet atrodė svarbu, kad bet kada galėčiau vykti beveik bet kur. Nutikti gali bet kas, ir aš esu tam pasirengusi. Kaip kad seniau, kai pas močiutę stipriai spausdavau glėbyje tą skardinį lagaminėlį su Pepės Ilgakojinės atvaizdu, laukdama mamos, sugrįžtančios iš miško.

Vykstant į suplanuotą kelionę, be viso to, reikia daug kitų vienodai būtinų dalykų, ir visa tai turi tilpti rankiniame bagaže, nes niekada negali žinoti, kur pateks likęs bagažas, lagaminai juk taip lengvai supainiojami, nutikti gali bet kas. To vis dėlto išmokė ilgametės kelionės į Sovietų Sąjungą. Ir niekada negali būti tikra, ar kada nors pargrįši į pradinį kelionės tašką, todėl verta susikrauti daiktus taip, tartum niekuomet nebegrįžtum.

TAI
BUVO
MUDVIEJŲ paskutinis kivirčas.

Dieną prieš kivirčą tebuvau suvalgiusi tik vieną šveicarišką sūrio sriubą, kurios septyniuose decilitruose buvo 210 kalorijų. Ant pakuotės užrašyta, kad čia yra du daviniai, arba penki decilitrai, tačiau aš dar pripyliau vandens, kad būtų daugiau sriubos. Nuo žemo cukraus kiekio taip maudė galvą, kad ausyse spengte spengė. Nuo to gerai gelbėjo romas ir „*Pepsimax*“, nes pastarajame beveik nėra kalorijų, ir toksai derinys, alkoholis bei angliarūgštės dujos, veiksmingai slopino alkio pojūtį. Tai kėlė man nuotaiką.

Hukka raižė veidrodyje dryžius ir vyniojo iš banknotų šiaudelius... Iggy Pop dainavo: „*Home, boy, home, boy, everybody needs a home*“. Buvo penktadienis, paskambino Gioranas, vienas atsitiktinis *Hukkos* pažįstamas, jis paprašė *Hukkos* „spido“ ir užsirūkė šalia manęs ant palangės. Apačioje, Aleksio Kivio gatvėje, zujo viena kita mergina ir tokie pat prekiniai furgonai kaip kiekvieną dieną.

Gioranas stvėrė nuo virtuvės stalo puodą košės ir sviedė saują rytinės košės ant šaligatvio, nusitaikė, kliudė taikinį, juokėsi, vėl nusitaikė, vėl kliudė, juokėsi visą laiką; *Hukka* priėjo prie Giorano pažiūrėti, ką tas sumanė, kaip Gioranas svaido

1. Namo, vaikine, namo, vaikine, visiems reikia namų (*angl.*).

maistą žemyn į kelkraščiu einančias moteris. *Hukka* irgi šyptelėjo pamatęs, kaip moterys bėgo slėptis, užsidengusios rankomis galvą. Ties kelkraščiu sustojo automobilis, iš kurio išlipo baigusi savo darbą mergina. *Hukka* išgrandė košės likučius ir metė juos į merginą, Gioranui ir *Hukkai* buvo baisiai linksma, aš nuėjusi virtuvėn atsisėdau. Netrukus *Hukka* atėjo pasiimti iš šaldytuvo daugiau maisto, sučiupęs jogurtą ir grietinę, sugižusį pieną, nubėgo pas Gioraną laukti kitos aukos... tarpais jie žvengė taip smarkiai, kad nepajėgė nusitaikyti ir dėl prunkščiojimų kliudyti taikinį, bet, sprendžiant iš juoko, mesti pro šalį buvo lygiai taip smagu, kaip ir pataikyti, galbūt merginos vėl taip bėgo pamačiusios, jog kažkas lekia pro jas ir teškiasi žemėn... *Hukka* šūktelėjo, kad ateičiau pasižiūrėti, bet aš nulindau į sofos kampą svetainėje, suvalgiau visus sūrius sausainius ir, kai jie baigėsi, pasiėmiau paltą, rankinę ir nuėjau į prieškambarį. *Hukkai* su Gioranu buvo taip linksma, kad jie net nepastebėjo, kaip išėjau.

BUVAU
PAŽADĖJUSI

HUKKAI išpildyti jo mažą įgeidį, nors jis nepasakė, kokį. Žinoma, mudu turime meilės dieną ir visa kita... Juk buvome kartu ištisus pusantrų metų. *Hukka* irgi laikėsi savo pažado, kad šiandien nebus kivirčų, nebus kalbų apie blogus dalykus, nei klausimų, į kuriuos aš nemoku atsakyti.

Padariau *Hukkai* dovaną, pildydama jo norą, tačiau vakarienei pagaminau ir mėgstamą *Hukkos* valgį, ir savo firminį patiekalą – pyragą su tunu. Nors praėjusiais metais mėginau patiekti *Hukkai* daug kitokių mėgstamų valgių, dešimt skirtingų patiekalų su raugintais kopūstais, chalvą, krienų padažą ir kitus prisiminimus iš savo estiškos vaikystės, tačiau *Hukka* nesugebėjo jų pamėgti, tikriau ne itin norėjo ir paragauti. *Hukka* savo ruožtu stengėsi mane valgydinti virta dešra, dešrelėmis ir Turku garstyčiomis, betgi Turku garstyčios su obuolių džemu negali pakeisti estiškų garstyčių stiprumo. Kurį laiką *Hukka* prikraudavo savo šaldytuvą tik virtos dešros manydamas, kad sugebės mane įpratinti prie minties apie ją ir prie jos skonio, bet tuomet apskritai nesutikdavau valgyti.

Tik vienas nedidukas įgeidis. Prašymas. Tai, kas jau kurį laiką tiksėjo *Hukkos* galvoje. Iš tikrųjų *Hukka* tai sumanė ką tik, savo ruožtu keista, nes noras buvo pats paprasčiausias. Juk žaisdavom ir kitokius žaidimus. Eidavau su *Hukka* pasivaikščioti be kelnaičių ir su pėdkelnėmis, kurių šakumas buvo kiau-

ras... ir panašiai, kai mėginome išsiaiškinti, kas man iš tiesų patinka. Kai ką galėjau pasakyti, bet nedaug, tardavau, kas ant seilės užeina, *Hukkai* pamaloninti, tačiau tai ne visad gelbėdavo, kai *Hukka* perprasdavo, kad apsimetinėju.

Hukkos noras meilės dieną buvo tas, kad suvaidinčiau jam prostitutę. Jis norėjo man iš tikrųjų sumokėti ir norėjo, kad iš tikrųjų paimčiau pinigus, susikiščiau juos sau į liemenėlę, paklausčiau *Hukkos*, kaip jam patiktų. Turėčiau pateikti savo kainoraštį ir paskui daryti tai, ko pageidauja mano klientas. Galėčiau kalbėti su akcentu, mėginčiau kalbėti kaip užsienietė, tai jį ypač sužadintų, deramai pigios gatvinės kekšės balsu, aš juk taip moku. Jis įmanytų mane paimti netgi nuo kelkraščio, galėčiau nuėjusi ten atsistoti, tartum laukdama kliento, tai atrodytų natūraliau, jeigu jis atvažiuotų su mašina, sustotų prie manęs, nuleistų langą, ir mudu susiderėtume, prieš man lipant į mašiną!

Kekšė užsienietė.

Paklausiau, ar jis norėtų, kad būčiau tailandietė, švedė, rusė, estė, juodaodė ar baltoji?

Hukka norėjo, kad tik atrodyčiau kuo natūralesnė.

Galbūt jis vis dėlto norėtų įbrukti man pinigus į liemenėlę.

Tu, *Hukka,* juk nežinai, kad, jei nori didesnio natūralumo, turėtum duoti man pėdkelnes, arba kavos filtrus, arba dezodorantus. Tuomet būtų kaip tikrovėje.

Kaime, senelės namuose, dar dabar galima rasti aštuntojo ir devintojo dešimtmečio dezodorantų buteliukuose, kuriais niekas nesinaudojo. Šampūno, „*Elvital*" apvalius indelius iš aštuntojo dešimtmečio, ir keletą higieninių įklotų. Galiniame spintos kampe. Pieno bidone. Kuriame buvo slepiami vertingi daiktai. Iš tikro mudvi su mama buvome atvežusios tuos daiktus.

...Estės parsiduoda už pėdkelnių porą... Sovietų Sąjungoje gera gyventi, kai turi mašiną, butą ir meilužį suomį...

Dinkit man iš galvos.

Mano krikštatėvis ir tėčio draugas, tas, kuris, pasak mamos, yra baisiausias pasaulyje vyras, veda saviškių Maskvos moterų apskaitą. Per dvejus metus 226 moterys.

Jeigu pas ką nors iš Suomijos atvažiuodavo žmona, visa brigada mesdavosi rengti viešnagę, naikinti žymes ir išprašinėti anas moteris. Nors žmoną mielai apgyvendindavo atskirame viešbutyje, reikėjo ir brigados viešbutį prieš pasirodant jai iškuopti nuo kekšių juoko ir paversti būstą kuklia poilsio vieta, kurią prabėgomis parodydavo žmonai. Draugai valė ir tikrino visus judėjimo kelius ir restoraną, kur turėjo valgyti žmona, kad nebūtų nereikalingo triukšmo ir pažįstamų moterų.

Dinkit.

Estai šaipėsi, esą suomių darbininkai yra *violetiniai* – violetiniais vadino homoseksualus, – nes visų krepšiai pilni pėdkelnių ir kitų moteriškų apdarų, skirtų neva lauktuvėms ir dovanoms, tačiau iš tikrųjų reikalingų jiems patiems, kaip ir dera darbininko krepšyje rastai mantai.

Negražios žmonos suomės mūvėjo aptemptas puskojines ir buvo trumpai apsikirpusios. Vyrai akylai stebėjo, kaip jos geria degtinę.

Dinkit.

Kai kokia rusė vienmarškinė būdavo išmetama į viešbučio koridorių, ją pasiimdavo kitas suomis.

Kai mama ir aš tėčio viešbutyje ėjome koridoriumi, rusės įdėmiai lydėjo mus žvilgsniu, smerkiančiu, kupinu neapykantos.

Toji moteris vilkėjo tokį pat odinį sijoną, kokį tėtis kartą pirko „Seppälä“ parduotuvėje. Ne lygiai toks, tačiau beveik!

Tėčiui nė trupučio nepatiko, kad atėjome į jo viešbutį. Jis žingsniavo kelis metrus priešais mus ir raukėsi. Mama panūdo nueiti ten vien priešgyniaudama, nes ji žinojo, kad tėtis to nenori. Ir, žinoma, Maskvoje tai buvo mūsų atramos punktas, nes viešbutis „*National*“ stovėjo puikioje vietoje, Raudonosios aikštės pakraštyje, tiesiai priešais Kremlių.

Tėčio numerio durys buvo užrakintos ir jis pasakė, kad neturi pasiėmęs rakto. Mama pasiūlė kreiptis į aukšto budintįjį, bet tėtis jau nuskubėjo laiptais žemyn ir laukė mūsų per šimtą metrų nuo viešbučio.

Pamaniau, kad mamos padėtis ne pati geriausia.

Vis dėlto buvo ne taip. Mama labai gerai žinojo, kad daugelio darbininkų žmonos su vaikais pasprukdavo, arba pakeisdavo namų durų spyną, ir pagrįžęs atostogų vyras negalėdavo su savo raktu patekt į namus. Mama tyčia norėjo nuvažiuoti tuo adresu, kurį ji buvo aptikusi tarp tėčio daiktų. Tėtis susinervino ir užpyko, bet negalėjo to parodyti, mama kikeno į saują ir liepė tėčiui nuvesti mus į operą, o per pertrauką atsistoti eilėn prie bufeto ir nupirkti mums grybų suflė bei ikrų.

1953

Mirė Stalinas.

1954

Tarybinis ūkis jau tapo kolūkiu ir kaime nebeliko nė vieno žmogaus, kuris nepriklausytų kolūkiui, tačiau vis tiek visos namudės turi vykdyti grūdų, mėsos, pieno, kiaušinių ir avių vilnos normas – nesvarbu, ar namų ūkyje esama būtinų prielaidų normoms vykdyti, pavyzdžiui, ar apskritai yra avių, duodančių vilnos. Anksčiau tarybiniam ūkiui nepriklausančių namudžių normos buvo kur kas didesnės, dabar jos sumažintos ir suvienodintos, tačiau visi tikėjo, kad normų netrukus bus atsisakyta, nes kolūkis jau gyvavo, klasinių priešų neliko, būklė stabilizavosi, ir visi savanoriškai perdavė savo turtą, išskyrus įstatymo numatytą vieną karvę, vieną avį ir vieną kiaulę. Vis dėlto, priešingai negu žadėta, padėtis darėsi vis baisesnė. Net bulvių normą teko vykdyti iš to daržo ploto sklypelio palei namus. Grūdų normą taip pat.

Sofija sako, kad ras ir ko kita, ir dalija pieną tarp Arnoldo bei vaikų, taip pat mėsą ir sviestą. Vaikams reikia pieno. O vyrui reikia daugiau mėsos ir pieno negu jai. Sofijai nereikia. Ji ras ko kita.

Sofija patenka ligoninėn, jai švirkščia gliukozę tiesiog į veną.

Gydytojų komisija atleidžia Sofiją nuo sunkesnių kolūkio darbų, lengvesnius ji gali dirbti. Atleidimas nepa-

lengvina gyvenimo, nes dabar Sofija neturi iš kur vogti. Mat dirba atsitiktinį darbą – lopo grūdų maišus, čia nieko neįsimesi po marškiniais. Laimei, Arnoldą paima tampyti pilnus maišus grūdų, tad jam pavyksta batų auluose parnešti šeimynai miltų. Bet Sofija dabar neturi palikti vaikų vienų, kaip buvo anksčiau, jai išėjus dirbti; kai Sofija pasakė negalinti eiti į miško darbus, nes namuose nėra kam palikti vaikų, partorgas liepė darbo metų laikyti vaikus pririštus prie stalo kojos. Dabar Sofija turi laiko ir karvei pašaro suieškoti, o tam gali prireikti visos dienos. Juk būtina, kad, įvykdžius normas, pieno liktų ir šeimai. Jeigu pašaras būtų kokybiškesnis, karvė duotų daugiau pieno. Teisė nusipirkti pašaro duodama už pieninėn atgabentą pieną, bet to kiekio negana. Ta pati sistema taikoma visur kur – už normų nevykdymą baudžiama, mažinant maisto normas, o po to nebeįmanoma grįžti prie pradinių normų. O viršijus normas, jos keliamos, kol nebepajėgi vykdyti.

Be normų, reikia mokėti 216 rublių žemės ūkio mokestį, nors Arnas už darbą kolūkyje neužsidirba net poros šimtų rublių per metus. Dar draudimo ir viengungio mokestis, taikomas visiems vienišiems asmenims arba mažavaikėms šeimoms, toms, kurios turi mažiau kaip trejetą vaikų, taigi ir Arnui su Sofija, abudu privalo mokėti po 25 rublius. Bent jau pieno norma sumažėjo nuo beveik devynių šimtų litrų ligi kiek daugiau nei šimto litrų.

Gyvulių kiekis tikrinamas reguliariai.

Partorgas Alfredas Silmas eina iš namo į namą ir surašinėja skaičius: viena avis, viena karvė, viena kiau-

lė. Kataryna su Linda tomis dienomis slepia perviršinę kiaulę galiniame kambaryje ir saugo ją, šeria ir kaso papilvę, kad kiaulė tylėtų, kai ateis Alfredas Silmas.

Alfredas Silmas nėra Arnoldo ir Sofijos draugas, bet Karlos – taip, toks geras draugas, kad tiki Karlos žodžiais, kai tas pasako turįs tvarte tik vieną karvę, ir neina tikrinti. Iš Karlos ir Elfrydės kiemo tarpais atsklinda vienai karvei ir vienai kiaulei per garsūs balsai, bet gal kalta tik Sofijos klausa, nes viską tikrinantis Alfredas neranda nieko, dėl ko reikėtų taikyti poveikio priemones.

AŠ

DAUGIAU

NEBEGALIU *kvėpuoti. Aš turiu liautis šnekėt.*[1] Turiu sutramdyti savo kūną, priploti jį su musmušiu ir pribaigti. Tam nebereikia didelių pastangų. Dar truputį... Dar truputėlį. Taip nedaug.

Esu ketvirtį amžiaus sukakusi senolė, kurios kaulai tokie trapūs ir cholesterolio lygis neleistinai aukštas, kaip ir dera padoriai bulimanoreksikei. Kurios perdžiūvusią odą muša prakaitas, šaltas arba karštas. Kaip tikros profės. Kaip kieno nors, kas moka tai daryti taip gerai, kad to neįmanoma išgydyti, atimti. Tai priklauso man. Tiktai man. Aš esu viso to įvaizdis, o tai yra mano įvaizdis – mes gimėme iš kits kito, tačiau iš mudviejų tik vienas ketina nužudyti antrąjį, ir tai nesu aš.

Aš nepajėgiu tapti nebūtimi.[2]

Esu tai išmėginusi.

Aš užsirišau burną ir sugalvojau savo kūnui kalbą, kurios žodžius žymi kilogramai, o skiemenis – ląstelės, kur paliegę inkstai ir plyštantys viduriai yra rašyba – priešybė tam, kas darosi naujagimio kūne. Aš tylėdavau ir kalbėdavau. Mano gerklė sausa ir kimi, bulimija bet ką paverčia tuštuma, tropinius miškus dykumomis, kai mėginu užtraukti dainą, ji panašėja į varnos krankimą, žodžiai painiojasi, sakiniai be prasmės, kaip apskritai galiu mąstyti, betgi privalau. Aš negaliu to pergalėti.

1. *Marguerite Duras. „C'est tout"* („Štai ir viskas" – *pranc.*).
2. Ten pat.

Būtina būti. Būtina tai žinoti. Būtina žinoti, aš jaučiu. Būtina žinoti, kad tai esu aš. Būtina suvokti, kad tas kūnas išdžius, pradings, išnyks, taip, jis tą ir padarys, tačiau taip baisiai lėtai, kad ligi nebūties dar be galo ilgas kelias ir to ilgo kelio metu spėsiu išmąstyti visokių minčių, netgi nepajėgdama, netgi stengdamasi negalvoti, vis tiek susiduri su įvairiais žmonėmis ir patenki į visokiausias situacijas, kad ir kaip stengčiausi išsekinti save ligi nesusivokimo ir nebūties, tas kelias per ilgas, ir jam įveikti reikia pernelyg daug valios, o valia yra būtis ir būtis yra mąstymas. Koks begalinis kelias.

Aš nebeturiu nei burnos, nei veido.[1]

Va, kaip būna, kai nugrimzti į savo kaulus. Ir kreivus veidrodžius.

Dulkės kelyje, vedančiame pas tetą, gerai dera su mano išdžiūvusia gerkle. Kelias kaip visados netaisytas. Prie skerdyklos vamzdis prakiuręs kaip ir prieš penkiolika metų. Iš vamzdžio tebevirsta garai kaip ir prieš penkiolika metų; sovietiniais laikais niekas neskubėjo dirbti itin greitai ir, kas Estijoje buvo įpusėta sovietmečio pabaigoje, taip ir liko įpusėję.

Tetos durų girgždesys ir medinio namo kvapas. Toks pat drėgmės kvapas, kaip ir kituose mediniuose apmūrytuose *Haapsalu* namuose su mediniais laiptais. Tokios pat bevardės durys kaip ir visuose kituose sovietmečio ženklintuose namuose. Nepriklausomybė neatnešė ant namų durų pavardžių, viršum jų tik skaičiai, kaip buvo įprasta Sovietų Sąjungoje.

Tačiau lempų šviesa pasidarė ryškesnė, išaugo vatų kiekis. Prieškambaryje ne taip tamsu. Klozeto kraštų nedengė kažkokia neaiški kamštinė medžiaga, bet balti rėmai. Tualetiniam

1. Ten pat.

popieriui nebevartota laikraščio „*Pravda*“. Tualetinio popieriaus rulono laikikliai madingi net kavinėse, tokie, ant kurių dedami rulonai, nebėra dėžučių su kvadratiniais popierių lakštais dešimt centimetrų kart dešimt. O grindys tos pačios – rudai dažytos storos lentos. Dujinė ir malkomis kūrenama viryklės, kaip beveik visuose butuose, dvi krosnys skleidžia šilumą. Teta visą dieną kalbėjo, kokia ji patenkinta, kad neparūpino savo sūnui buto kokiame naujame name, o čia pat, kaimyniniame name, šildomas malkomis, taigi butas už prieinamą kainą; aš nesupratau, ar dėl šildymo mokesčio, ar todėl, kad neįmanoma gauti jokio kuro, kažkas panašaus.

Iš čiaupo po senovei teka keistos spalvos vanduo. Suomijoje buvo toks klasiokas, Didis Keliauninkas, nes buvo nuvykęs į Vyborgą ir Maskvą ir pasakojo garsiai, kad tenai buvęs keistos spalvos vanduo, ir todėl net dantis teko valytis su limonadu. Iki tol aš niekuomet nemaniau, kad tas vanduo iš čiaupo kažkoks keistas. Jis paprasčiausiai buvo toks, o Suomijoje vanduo buvo kitoks.

Galėčiau pamėginti, ar troškulio troškulys yra toks pat kaip alkio alkis. Kai kurios mūsiškės yra taip pratusios – be alkio alkio, jos taip pat jaučia troškulio troškulį. Tačiau tada turi būti visiškai tikra, kad oras neatšils, kad nebus sausros, nes turėčiau vartoti daugiau vandens ir, jeigu mano kūnas jau anksčiau stokojo vandens, gana greitai atsidurčiau ligoninėje, ir tikrai netikiu, kad ligoninėje kas suprastų, kokia čia problema, vis tiek, ar būčiau nuoširdi, ar meluočiau kaip visada. Tiktai mūsų gydymui specializavęsi gydytojai žinotų, *kame kampas* – jei apskritai ir jie... Nors *Hukka* pasakytų, kad tokia nuomonė – mums būdinga pasipūtėliška pažiūra.

Hukka susikirto.

Paprasta užduotis, be galo paprasta.

O jisai susikirto, silpnas padaras.
Kodėl gi apskritai turėčiau skambinti *Hukkai*?

Mano senas mylimasis už viską stipresnis.

Po galais, jis moka mane paimti tiesiog kiaurai kaulų smegenų, kiaurai smegenų ir visuotinai! Įbučiuoja man ant odos strazdanų ir sutrūkusių kraujagyslių, tarpais netikėtų inkštirų, ir įčiulpia man kakle mėlynes kaip šelmiškai paauglei, išsiurbia iš mano kūno kalį ir palieka širdį virpėti baltai ir tuo pačiu tonu kaip mano popierinis skruostas... šiugždėti iš sausumo, vidury mano sujauktų hormonų ir tokių egzotiškų žodžių kaip *amenorėja* ir *lanūgas*.

Mama atvežė mane čionai, pas tetą. Mamos nuomone, man praverstų nedidelis poilsis ir kaip tik čia, *Haapsalu*, kur nebuvau nuo mažumės, ne karto po nepriklausomybės atgavimo, netgi gerokai prieš tai, nes keliaudama apsiribodavau Talinu.

Ji neleidžia skambinti *Hukkai* nei kam kitam. Aš nepajėgiu ginčytis. Jeigu apskritai to noriu. Guliu ant svetainės sofos vidury senų laikraščių, nes nieko nepasiėmiau skaityti, ir ne itin sugebėčiau to daryti. Pasiėmiau vaistus ir kosmetinę, nieko daugiau.

Atsidedu kavos gėrimui ir 45 kilogramams svorio. Mama gerai nesupranta, *kame kampas*, nors žino ligos pavadinimą. Ir aš nieko nesakau. Ir nieko čia baisaus. Ana tik truputėlį pailso. Ir nieko daugiau. Greičiausiai nuo buvimo ne toje draugijoje. Mama visus mane supančius žmones mano esant ne tą draugiją. Visi stengiasi mane išnaudoti, seksualiai ar finansiškai, arba abiem minėtais būdais ir, aiškus dalykas, dar kokiais kitokiais būdais, kurių mama paprasčiausiai nenutuokė. Todėl ji visuomet numesdavo ragelį, kai koks vaikinas norėdavo su manim

kalbėti ir, ko gero, būtų norėjusi taip elgtis su merginomis, bet nedrįso, nes skambinančioji galėjo lankyti su manimi tas pačias paskaitas, ir pokalbis turėjo liesti mokslus, ne kokią lengvabūdišką sumaištį.

Visų pirma atvykau viena į Taliną. Po to paskutinio, to paties paskutinio kivirčo su *Hukka*. Aš tiesiog išėjau, nepasakiusi kur. Atplaukiau katamaranu į Taliną, atvykau į saugią vietą ir iš uosto paskambinusi mamai pasakiau, kur esu. Mama atplaukė man iš paskos ir nuvežė čia, pas tetą, į namą su trupančiomis plytomis. Jo pilkų sienų kvapas žinomas, ir kažkur netoliese krinta kaštonai. Ir iš visų žmonių paskambinau kaip tik mamai, argi ne kvaila, matyt, nebūčiau prisiminusi jokio kito numerio. Paskambinau mamai ir pasakiau: „Mama, mano pilvas tuščias". Ana yra čia, ir Anos pilvas tuščias.

Atsinešu iš tetos spintos dar aštuntojo ir devintojo dešimtmečio laikraščius ir kraunu jos po ranka, ant grindų, ant sofos, kur guliu. Viename gana šviežiame laikraštyje, kurį radau ant stalelio prie sofos, rašoma apie moterį iš Pernu, jai 1972 metais buvo taikomas elektros ir insulino šokas gydant ligą, kuri tik dabar diagnozuota kaip bulimija. Šiuo metu toji Majė yra visiškai be sveikatos, ji trigubai išsipūtė, jai užaugo barzda, o rankose neliko čiuopimo juslės, ji stengėsi per teismą pasiekti, kad galėtų gauti užsienyje kokį nors atstatomąjį gydymą. Bent jau žinovai manė esant savaime aiškų dalyką, kad moteris daugiau nebetikėjo savo tėvynės medicina.

Aš labai patenkinta, kad negimiau dešimtį metų anksčiau. Išplėšiu straipsnį iš laikraščio ir paslepiu savo kalendoriuje. Laikraštį įmetu viryklėn, kad niekas netyrinėtų, kas tenai išplėšta. Kita vertus, galbūt nebūčiau taip įsimiklinusi vemti ir mesti svorį, jeigu nebūčiau sužinojusi apie įvairius triukus, kuriuos siūlė literatūra apie mitybos sutrikimus ir laikraščiai. Gal-

būt man nė į galvą nebūtų šovę vemti. Gal būčiau vėmusi, bet vėliau. Arba būčiau maniusi, kad visi taip daro, tik nesiviešina.

Mama atneša ant padėklo konservuotų žirnelių, kuriuos ėmiau valgyti nuo tada, kai paragavau per senelio šermenis. Nuo tada plaukdama laivu „Georgas Otsas" turėjau kaskart patekti prie švediško stalo, užkąsti vien konservuotų žirnelių, nors, mamos manymu, čia nebuvo jokios logikos. Bet juk kažko turėjau užkąsti, be „*Fruit Drops*" ir saldymedžio pastilių, nes kartu pasiimtas maistas buvo niekam tikęs. Kaip visuomet, kai nesutikdavau valgyti to, kas padėta ant stalo. Kaip visuomet, kai mano gausūs ir keblūs mitybos įpročiai bei taisyklės vaikė žmones po miestą ieškoti kaip tik tos rūšies saldymedžio saldainių, tik „*Ballerina*" firmos konservuotų žirnelių, kuriuos žinojau kažkur esant, nes jokie kiti netiko.

Valgau žirnelius po vieną, kiekvieną žirnelį iš dubenėlio imu smiliumi ir nykščiu, apžiūriu ir įsimetu burnon. Mama negali žiūrėti, kaip vangiai aš valgau, ir išeina. Galėčiau dubens turinį švystelėti pro langą, tiesą sakant, juose yra per daug krakmolo, iš tikrųjų žirneliai virto jau truputį pavojingu valgiu, tačiau konservuoti žirneliai – išimtis, su jais negalima taip elgtis. Suvalgau viską.

Vėliau, aišku, aš valgydavau prie švediško stalo ir visa kita. Kai mudvi su Irene dviese rengėmės plaukti laivu į Taliną, pasninkavome prieš kelionę kelias savaites ir numatėme visa, ką tik ten valgysime. Vos užmigome naktį. O paskui nuėjusios nušlavėme stalus.

O tupykloje pas tetą tualetinį popierių toli gražu ne visada pakeitė „*Pravda*", tai ir nebūtų buvę įmanoma. Kam tetai pirkti rusiškus laikraščius? Nors rusinant dėl tariamo popieriaus stygiaus estiškų laikraščių ir knygų stengtasi spausdinti kuo mažiau, ir, norint nusipirkti kitos dienos „*Postimees*", rei-

kėjo jau iš vakaro užsiimti eilę prie kiosko, teta ar senelė vis tiek nebūtų pirkusios laisvai parduodamų rusiškų laikraščių. Turėjo būti tik „*Postimees*[1]“. Arba „*Õhtuleht*[2]“, arba panašiai. Kitur, ko gero, galėjo būti „*Pravda*“, bet tetos ar senelės namuose turbūt nederėjo tualete naudoti „*Postimees*“, kuris vis dėlto buvo pirmasis estiškas laikraštis, tikriausias ridikas, iš viršaus raudonas, viduje baltas, ir vienintelis, kurį galų gale sutiko skaityti senelis, nes visi kiti laikraščiai buvę mėšlas, ir dar – raudonas mėšlas. Taigi „*Pravda*“ tapo tualetinio popieriaus sinonimu. O aš, savaime aišku, nieko panašaus nenaudojau, tokia išpaikusi Suomijos panelė, aišku, kad ne... *Suomijos panelė*... Mama pirkdavo ištisus krepšius popierinių servetėlių, nes ir tikrasis tualetinis popierius, kartais „išmetamas“ į prekybą, buvo šiurkštesnis už servetėles. *Suomijos panelė* buvo tokia įnoringa, net savo užpakalį šluostėsi pačiomis geriausiomis, pačiomis balčiausiomis servetėlėmis. Toksai jautrus buvo šios panelės užpakalis.

Suomijos panelė tokia įnoringa, kad mama neleido jai valgyti net duonos plutelės, nupjaudavo, nes tiek rankų parduotuvėje ją čiupinėjo – fe! – neįpakuotą duoną, tiek piemenų savo suskeldėjusiomis rankomis mėgino, ar ji minkšta, o visi suskirdusių rankų skilimai buvo užakę purvais, nagai taip pat. Ant dėžės su duona kabojo peilis, kuriuo galėjai kepalą perpjauti pusiau. Šalia gulėjo žalsvi arba balti popieriaus gabalėliai, skirti duonai prilaikyti raikant kepalą. Juokinga, ir tiek. O dar juokingiau tai, kad žmonės iš tiesų naudojo tuos popierėlius – ir čia pat dėjo neįvyniotą duoną į lipnų metalinį krepšį tik su viena rankena ir neišlaikantį pusiausvyros, nes rankena buvo pritvirtinta tik prie vieno šono, tą krepšį pirkėjai dėjo ant dar

1. Žinianešys (*est.*) – stambiausias Estijos dienraštis.
2. Vakaro žinios (*est.*) – Estijos dienraštis.

purvinesnių grindų, o duoną – ant išterlioto prekystalio, ir pardavėja vyniojo ją savo nešvariais pirštais. Ar mama valgė duoną su pluta? Ne, mama ją nupjaudavo... o gal vis dėlto ne, nenupjaudavo. Tik pjaudavo pluteles nuo mano riekių.

Tetos virtuvėje buvo tie patys puodeliai ir šaukšteliai kaip ir pirma. Aliumininis šaukštelis maišo kavą taškuotame puodelyje – balti taškai oranžiniame dugne. Man oranžinė spalva nepatinka, kaip ir žalia, tokios spalvos puodelių yra daugiau. Teta raiko ant stalo kolūkinę duoną. Peilio geležtė patamsėjo, iš nusidėvėjusio krašto susiaurėjo. Teta liepia imti ir baltos duonos, *batono*. Bet aš nevalgau nieko, jei nesu tikra, kad išvemsiu. Ta kolūkinė duona yra *duona*. *Duona* dažniausiai vadino kolūkinę duoną. O *batonu* – tą šviesesnę duoną.

Duona parduotuvėse niekad nekvepėjo. Nei pas tetą, nei kur kitur. Aš nežinau, kaip kvepėjo šviežia kolūkinė duona. Ją atveždavo į parduotuves didelėse medinėse dėžėse, dėžes įstumdavo ant lentynos į tam skirtas vageles. Iš tikrųjų tai ne lentyna, bet stumdomi metaliniai rėmai. Metams bėgant kolūkinės duonos skonis keitėsi. Tačiau jis man visados patiko. Minkštimas kiek panašus į muilą, tešla būdavo ne visai iškepusi, kad standartiniam kepaliukui reikėtų mažiau žaliavos. Ji buvo rūgštoko skonio, ją sutepdavo nesūdytu sviestu, ir, nors nesūdytas sviestas manęs vėliau nedomino, kolūkinės duonos aš tebenoriu nuolat. Būdama maža kartais galėjau ją vadinti karvių duona, nes ja dažnai šerdavo gyvulius, karvėms ir kiaulėms jos pirkdavo maišais; kaina buvo prieinama, tokia prieinama, kad pagaliau nutarta ją pakelti, mat keturkojai gali misti ir kuo kitu, nei žmonėms kepama duona.

Mano dėmesio netraukė ilgainiui parduotuvėse atsirandančios naujos duonos rūšys, nematytų pavidalų pyragai ar rageliai su aguonomis, nors kiti buvo pasirengę užmiršti ko-

lūkinę duoną. Mano galva, kolūkinė duona kaip ir anksčiau buvo visų geriausia. Kažkuriuo metu ją imta vadinti *formine*, nes duona galėjo būti ir ne vien kolūkinė, o ir miltų skonis pamažu supanašėjo su vakarietišku, iš jų gamino duoną pagal suomiškus receptus, taikant suomiškus mechanizmus. Tik kmynų ir anksčiau, ir dabar čia dedama daugiau nei Suomijoje. Iš visuotinės pakavimo manijos išsigelbėjo vien kolūkinė duona, kuri, kaip ir anksčiau, liko pigiausia.

1964

Kataryna pateko į vidurinę mokyklą mieste, todėl kolūkis duoda jai sutikimą persikelti į miestą.

Arnoldas džiaugiasi, nes kolūkis gali viską atimti, o vaikų – ne.

Mokykloje Katarynai įteikiamas moksleivio bilietas, kuriame surašyta 17 punktų, kaip turi elgtis moksleivis.

Pirmoji taisyklė: Moksleivis privalo uoliai įsisavinti žinias ir įgūdžius, kad galėtų tapti plataus akiračio ir išsilavinusiu komunizmo statytoju.

Ketvirtoji taisyklė: Visuose savo veiksmuose moksleivis turi vadovautis komunistinės moralės reikalavimais.

Kai kolūkius apninka kolorado vabalai, biologijos pamokoje aiškinama, kad kiekvieno pionieriaus garbės reikalas yra rinkti kibirus kolorado vabalų.

1968

Kataryna nesutinka nė vienoje iš pildomų anketų savo tėvų specialybės skiltyje rašyti *kolūkietis*. Žemdirbių po žemės nusavinimo bendram naudojimui jau nebėra, o kolūkiečiais vadinti savo tėvų Kataryna niekada nesutiks. Kataryna ten įrašo *pensininkas*. Visi bus pensininkai kada nors.

1970

Richardo naujas vardas, nauja gimimo vieta, naujas darbas, naujas butas. Rusiškai jis jau seniai kalba taip gerai, tad niekas negali sukelti abejonių, jog pagal dokumentus jis baltarusis. Savo tėvų jau nebematys, bent žino, kad jie gyvena gerai, ir Estijoje jis padarė ką galėdamas. Pats Richardas taip pat turi šeimą, jisai sutiko raudoną, kaip ir dera, merginą, ir mergina, kaip dera, nuo jo pastojo, ir butas buvo tartum skirtas jų šeimai.

Mergina prisiekusi komunistė, o komunistų draugijoje nėra senų Richardo pažįstamų, jeigu apskritai kas nors iš jų tėra gyvas ir gyvena Estijoje. Richardas saugiai gyvena neseniai į Estiją atkilusių žmonių ir rusiškų kalbų pilname name, pastatytame kolūkiečiams. Mergina rengia namuose liepsningus susirinkimus, ji apdovanojama medaliu už didvyrišką darbą kolūkio labui ir tampa partijos organizatore. Mergina kelia namuose ir gausingus pietus ir išsigąsta, kai Richardas per pirmąjį bendrą pasisėdėjimą pasiriša kaklaraištį: „Bemat nusiimk! *Fe!* Miesčioniški prietarai!" Be to, vaikinas, su kuriuo ji anksčiau draugavo, buvo išmestas iš komjaunimo kaip tik todėl, kad ryšėjo kaklaraištį. „Taip neturi nutikti ir antrą kartą, *fe,* taip nesmagu! *Fe!*"

Kartais jiedu važiuoja į Maskvą, į suvažiavimus, tačiau Maskvoje Richardas nepatenka į restoraną, nes neturi kaklaraiščio. Žmona jau įėjo, Richardas nežino, ką daryti, bet, laimei, durininkas tokiems atvejams turi keletą atsarginių kaklaraiščių, ir Richardas patenka vidun su atsarginiu kaklaraiščiu. Dabar žmona nepyksta, nes korektiškai atrodyti juk privalu... tam tikrose vietose.

Žmona mėgsta partijos teikiamas privilegijas ir vakarais dalijasi su Richardu savo svajonėmis: tai šaunu būtų, jeigu ir ji, kaip Kremliaus moterys, galėtų užsisakyti maisto Kremliaus valgykloje. Tiesiog nepakartojama. Kad ji, iš teisybės, laukia nesulaukia kito pavasario, kai partiečiai važiuos į Paryžių sveikinti proletariato, sako, kad Paryžius pavasarį toks nuostabus. Koksai nepakartojamas komunistinis internacionalizmas! Prancūziją į socialistinių valstybių dangiškąją sąjungą! Partija dvelkia šampanu, konjaku ir prancūziškais kvepalais. Pajūrio vilomis ir raudonu aksomu. *Visų šalių proletarai, vienykitės!*

„Tarybų valdžia – tai kelias į socializmą, kurį atrado darbo žmonių masės ir todėl – jis teisingas ir todėl – nenugalimas“, – šiais Lenino žodžiais ji ketino pradėti savo kalbą Paryžiuje. Toliau ji išdėstytų, kokia pažangi yra Tarybų Estija: „Kiekvienam 1000 gyventojų Tarybų Estijoje tenka daugiau gydytojų, negu, pavyzdžiui, Anglijoje, Prancūzijoje ar Suomijoje, nekalbant apie kitas, mažiau išsivysčiusias valstybes! Mūsų tautos valgių stalas yra gausesnis už daugelio kapitalistinių valstybių gyventojų! 1968 metų statistiniais duomenimis, Estijoje vienam gyventojui teko 121 kilogramas grūdinių produktų, tai atitinka Tarybų Sąjungos sveikatos ministerijos parengtų fiziologinių

reikmių tenkinimo optimalias normas, o Jungtinėse Amerikos Valstijose tuo pačiu laikotarpiu vienam gyventojui teko tik 101 kilogramas grūdinių produktų! Žuvies produktų Tarybų Estijoje vienam gyventojui teko 23,8 kilogramo per metus, Švedijoje – 20 kilogramų, Suomijoje – 11 kilogramų, o Jungtinėse Amerikos Valstijose tik 6,2 kilogramo! Per šį penkmetį mūsų žemdirbiai galės naudotis, be kitų, 13 500 naujų traktorių, 2600 kombainų, 1200 buldozerių ir daugeliu kitų žemės ūkio mašinų. Laukai bus tręšiami 865 000 tonų mineralinių trąšų, tai yra 35 procentais daugiau, negu 1970 metais! Tarybų Estija yra iš tiesų pažangi! Dabar mes galėsime kartu atšvęsti jos 35-metį ir pažymėti: ne stebuklas, kad Estija nepanoro išstoti iš Tarybų Sąjungos, tai būtų tikrai įmanoma, jeigu Estija būtų pageidavusi, skirtingai, negu nuolatos teigia antikomunistinė propaganda. Tarybų Sąjunga išgelbėjo Estijos tautą iš tikros pražūties, kurion ją stūmė buržuazinė valdžia! Toks tikrasis kelias ir tiesa.“

IMU
SKLAIDYTI
APLINKUI išdėliotus laikraščius ir žurnalus.

Teta visus išsaugojo, tarp leidinių yra daug suomiškų žurnalų moterims, kuriuos mama kadaise čia atvežė. Pats geidžiamiausias buvo „Burda“. Taip, jie ir skyrėsi, buvo žvilgūs ir ryškūs. Miglotai pamenu, kad ir pati juos čia varčiau, nes vienintelis vietinis žurnalas moterims buvo „Tarybinė moteris“, o jame buvo mažai paveikslėlių, todėl žurnalas man nekėlė jokio susidomėjimo. Net ir tada, kai išmokau skaityti, jis vis tiek nekėlė susidomėjimo. Čionykščius laikraščius sudarė vos keli puslapiai, ir pašto dėžutėje, perlenkti, jie buvo mokyklinio sąsiuvinio dydžio. „Tarybinė moteris“ buvo rudais viršeliais, ant ketvirto viršelio dažniausiai gėlės, pirmajame – neretai vaikai ar kartais nesišypsanti melžėja, vidiniuose puslapiuose – grybų ar uogų, ar gėlių paveikslėliai, atsižvelgiant į metų laikus. *Visų šalių proletarai, vienykitės!* – toks užrašas buvo visų numerių vidiniame viršelyje, bet sakinį pastebėjau tik dabar. Suomiški moterų žurnalai man nebeįdomūs, ypač tie seni numeriai, kuriuose rašoma, kaip Virpi Miettinen vėl įkliuvo, vogdama faršą, o Eva-Riitta Siitonen papildomame svorio stebėtojų įdėkle pasakoja, kaip išlikti lieknai.

„Tarybinėje moteryje“ reguliariai, tam tikrais laiko tarpais matyti interviu su melžėjomis, agronomėmis ir žuvų augintojomis, žurnale beveik nebūna visu ūgiu nufotografuotos mo-

ters ar bent jau kažko, kur būtų žymi moters figūra, tačiau yra moterų su grėbliu ir dalgiu, sėdinčių prie siuvamųjų mašinų arba gamyklos darbininkų grupinėse nuotraukose, kuriose beveik neįmanoma ką nors atskirti, nespalvotose paso nuotraukose ir galiausiai viename 1986 metų viršelyje pasirodo spalvota nuotrauka, moters veide kažkas, ką sąlygiškai galima vadinti makiažu. Visu ūgiu dedamos tik neperžengusių paauglystės amžiaus vaikų nuotraukos. Sveikatos rubrikoje nagrinėjami tik su vaikais susiję klausimai. Kiekviename numeryje yra receptų ir mezgimo raštų, bet nė viename nėra pamokymo, kaip laikytis dietos arba mankštintis, valgiai gaminami tik vaikams ir šeimoms, ir tik vaikams taikytinos mitybos problemos: *Ką daryti, kai vaikas nenori valgyti*? Argi galima leisti, kad taip nutiktų? Eilėraščių vaikams kiekviename numeryje taip pat gausu, bet apie šukuosenų madas kalbama tik tuomet, kai skelbiamas interviu su kirpėja – šiaip jau tai gana keista, kad toks amatas buvo laikomas vertu pokalbio. Visoms melžėjoms jų darbas patinka ir kito nė nenorėtų, visos agronomės patenkintos, galėdamos kuo geriau pasitarnauti kolūkiui, melžėjos nuomone, esą tinkamiausi melžėjos darbo drabužiui yra palaidinė trumpomis rankovėmis, ir yra gana svarbu, kad jie atsirastų žurnale. Dažniausiai vartojamas žodis turbūt „darbas“, rečiausiai – „grožis“, o „karjera“ visiškai nežinomas. Vis dėlto ne visuomet, štai kelios eilutės atsakant į klausimą, kaip dažnai galima trinkti galvą, nors kalbama ne apie kirpėjos darbą.

Aš noriu matyti jūsų lašinius! Noriu matyti jūsų plaukuotas blauzdas ir mėsinės darbuotojų dėmėtus chalatus! Noriu čia matyti jūsų plaukuotus apgamus ir jūsų rėkiantį grimą, kurio, sprendžiant iš žurnalo nuotraukų, nė nebuvo. Noriu, kad parodytumėt man iš jūsų suknelių trumpomis rankovėmis nukarusias rankas ir išburkusioje odoje įstrigusius žiedus!

Arba kurią iš tų žvitriaakių, vaikštinėjančių išilgai *Viru* gatvės su metaliniais kulniukais ir trumpais sijonėliais. Noriu išvysti ką nors, kas priklausė mano pasauliui! Ką nors, ko ieškau. Noriu matyti bent vieną talinietės nuotrauką, kai ji oriai žingsniuoja *Viru* gatve, laikydama vietoj rankinės celofaninį maišelį ir kitoje rankoje dėžę su tortu, ir skuba pas ką nors į svečius – kurgi tos tortus, gėles ir celofaninius maišelius laikančios damos su savo „kietais" kulniukais! Noriu matyti gatvėje dėžes su tortais ir dėžutes su pyragaičiais, bet ne su picomis kaip Suomijoje! Kur visos tos eilinės rusės? Tos, kurių sunkūs sėdmenys, virtuliuodami nuo vieno šono ant kito, užpildydavo gatves. Ir tie plisuoti sijonai ligi kelių, viršuje baisiai įtempti, nes pilvas ir užpakalis buvo tokie dideli, kad klostėms neleido pasireikšti... Ir basutės, taip, tik basutės su pašėliškais kulnais... Ryškiaspalvės kartūninės suknelės ir rėkiančiai raudoni lūpų dažai, palei smilkinius ryškiai mėlyni vokų dažai, visi tie ryškiai dažyti moterų veidai ir kartūninių suknelių kraštai ligi kelių, po jomis nuogos, neskustos, senesnių moterų su išsiplėtusiomis venomis blauzdos ir plikos sukietėjusios pėdos sandaluose, kurių fasonas metų metus išliko toks pat. Ūsuotos moterys su dažytomis arba nedažytomis lūpomis, melsvo juodumo antakiai, ką tik nutėplioti nenusiplaunančiais dažais, kuriais visos buvo dažomos tiktai ta pačia spalva. O kurgi tokie aukšti, neapsakomo dydžio šukuosenų bokštai, kad bet kuri linaplaukė suomė pamačiusi imtų aimanuoti, vyresnių moterų plaukai susukti į kuodelį, jauniklės su kasomis, į kurias įpinti plačiausi kaspinai. Aš noriu vietoje lūpų blizgiklio matyti ūsus, plaukuotas blauzdas, kartūnines sukneles, ne kelnes, o kartūnines sukneles ir būtinai su trumpomis rankovėmis, sandalus ir supleišėjusius kulnus, storus lūžinėjančius kojų nagus ir apgamus, inkštirus ir spuogus, nu-

bėrusius visą veidą, nosies pakraščiuose, ant nosies, ant kaktos, ant viršutinės lūpos, pasmakrėje su šiurkščiais juodais plaukeliais, tokiais pat juodais kaip plaukai. Moteris, kurios savo krūtimis, apgamais, kilogramais ir pirkinių krepšiais užtvindydavo gatves, užimdavo perėjų vietas, plūsdavo į universalinę parduotuvę ir apkartindavo vietiniams gyventojams stovėjimą eilėse, visur kur rusių ordos, kaip ir *rusų valdžia*, sako mama, ateina kaip rusų galia, mama meta tuos žodžius visoms *matuškoms* ir *dievuškoms*, kurios užima visą šaligatvį, ateina kaip *rusų valdžia*, su pasitenkinimu priduria ji, kad išgirstų *dievuškos matuškos natašos svetlanos*, nors greičiausiai tos nieko nesupranta, paprasčiausiai eina sau nosies tiesumu, vilkėdamos per siauromis, gerai aptemptomis kartūno suknelėmis, į kurias aš stebeilijau. Mama pasakė, kad visos rusės, kol jaunos, tokios nedidelės ir lieknos, tapusios motinomis, išstorėdavo. Tačiau tokių storų moteriškių su ūsais jau nebėra.

Ir kodėl čia taip tylu? Kur visi tie grįžtantys iš esančios kitapus gatvės „*Vietnamo žvaigždės*“, visi svirduliuojantys namo ir erzeliuojantys vyrai? Kur apskritai pradingo tas žemas, panašus į sandėlį „*Vietnamo žvaigždės*“ barakas, tas stebuklų turgus, iš kurio tetos vyras išeidavo nešdamas po pažastim į popierių susuktą išpjovą kepsniui arba pilną maišelį kiaulių ausų? Tenai keitė bet kokią mantą į degtinę, alų, tikriau pirmiausia į pinigus, o jau paskui į karčiąją. Vietą galėjai rasti tik iš lalėjimo ir triukšmo, apšviestų vitrinų, juolab kad jokių iškabų tenai nebuvo.

Kur karinės mašinos, kurios žvangėdamos ir keldamos stulpus dulkių važiuodavo tuo keliu į kareivines? Kur liko karo lėktuvai, žemai skraidantys per mokomuosius skrydžius?

Tetos namas su trupančiomis plytomis buvo paskutinis namas priešais karinės dalies teritoriją, į kurią civiliai negalėjo

patekti penkiasdešimt metų. Kareivinės raudonomis sienomis dabar stovi tuščios, piktžolės skverbiasi pro kelio dangą, išmušti langai ir kabaliojančios durys kaip kituose apleistuose kaimuose ir kolūkių griuvėsiuose. Jūra šalia, visiškai arti, taip pat ir jūros vėjas. Einu į paplūdimį pasivaikščioti, į anksčiau draudžiamą zoną, tenai nieko nėra, ten niekas nežiūri iš aukštai, tarpais tik matyti valkataujantys šunys. Ir paukščiai. Einu surengti pikniko ant apleistų namų laiptų, šalia pamesto kelio, vidury negyvenamo kiemo vejos.

Stojus tamsai šviesos čia, kaip ir pirma, mažai, gatvių apšvietimo už centro ribų nė nebūta, bent jau kelių eismo ženklai pamažėle vėl atsirasdavo – tik atgavus nepriklausomybę metalo laužą supirkinėta taip brangiai, kad vogti jį buvo pelninga. Lengvųjų automobilių tarp Talino ir *Haapsalu* juda vos vienas kitas. Kaip ir anksčiau. Tačiau pokšintys kolūkių sunkvežimiai pradingo, kelias suremontuotas ir mašinos nebešokčioja, ir ilgas „Volgos" galas kas minutėlę neatsitrenkia į žemę. Kaip žmonės čia susisiekia? Kur autobusai? Kur dingo visi vaikai?

Nuodugniai suremontuotu *elnių keliu* gali pasiekti net Saremą. Nors elnių kelias irgi neapšviestas, jo pakraščius bent jau žymi stulpeliai su atšvaitais.

Karinės dalies teritorija kaip ir anksčiau nenaudojama, kaip ir anksčiau čia niekas nesilanko, nes tenai nieko nėra. Man patinka ten būti. Gera vemti. Tenai galima pasiimti pikniko krepšį niekam nepastebėjus. Nors aš viešiu giminaičių bute, bet jame gyvena keletas žmonių ir tėra vienas vonios kambarys, viskas puikiai girdėti už kito kambario sienos, ir bulimikei čia keblu. Nebenoriu vėl rimtai apsišauti. Gana ir to vieno karto. Tuomet, kai savaitgalį buvome kaime, gulėjau kamaroje su savo kava ir 45 kilogramais, ir vakare buvo visai sutemę, o aš turėjau išsivemti, viduje tupyklos nėra, ir

vienintelis žemės lopas, kurį galima sukasti avint kaliošus ir kurį galėjau šiaip taip įžiūrėti pro užuolaidų tarpą prasiskverbusioje šviesoje, buvo tetos gėlynas, ir patamsy neįtariau čia esant gėlyną. Mano galva, gan gerai uždengiau iškastą duobę ir užmečiau ant viršaus kažkokių šakigalių. Rytą mane prikėlė tetos reiškiamas nustebimas, girdi, kas nutikę jos gėlynui? *Kas čia? Koksai padaras šitaip daro?*

Milicininkai iš visur pranyko. Mūsų daugiau niekas neseka. Galime laisvai judėti, kiek drįstame, atsižvelgdamos į nusikalstamumą.

Atrandu, kad Talino universalinėje parduotuvėje įrengtas stiklinis liftas, tik pamanykit, kabina iš *stiklo!*

Roosikrantsi gatvėje parduotuvė virto „*Spa*".

Kelius juosia reklamos, gatvėse reklaminės lentos, reklamos ant tramvajų, neoninės reklamos ant miesto centro stogų. *Toyota! Honda! McDonald's!* Būdama maža aš net nepastebėdavau, kad gatvės vaizde trūksta reklamų, o dabar reklamą ir čia atneša į namus. Vienintelė visame mieste neoninė reklama buvo ant „Viru" viešbučio stogo, tai ir pavertė jį Sovietų Sąjungos Baltaisiais rūmais.

Anos pasaulio jau nebėra. Ledai nebepatiekiami visur vienodose metalinėse vazelėse, ir plastmasė neatsiduoda blogu kvapu. Mamai nereikia bartis kaip anksčiau su savo seserimi. Dabar dėl senelės laukų riboženklių teta kivirčijasi su kitais kaimo gyventojais. Senelės kaimas ištuštėjo. Senelė numirė, bet žemė grąžinta jos vaikams. Visur suniokoti kolūkiai, tušti daugiabučiai namai, kurių durys išvirtusios, daug pilko betono. Tarpais stulbinamai ryškios žalios spalvos daugiabučiai, kuriuose sveikų langų skaičius mažėja kiekvienais metais ir lupinėjasi sovietiniai dažai, ir trupa sovietinis cementas... *Rusų darbas... Rusų laikai...* Iš tikrųjų devintąjį dešimtmetį

kolūkiai buvo pertvarkyti į tarybinius ūkius, bet aš ir toliau juos vadinu „kolūkiniu“, kaip ir daugelis kitų. Be to, kolūkių laikais buvo geresni atlyginimai, tad, ko gero, tas žodis skamba maloniau.

Skirtingai nei ankstesniais laikais, profės daugiau neišsiskiria iš gatvės vaizdo. Mama daugiau negali linktelėjusi duoti ženklo, kuri iš kavinėje sėdinčių moterų *tuo* verčiasi, kurios iš sėdinčių restorane yra „šitutės“ – ta su aukšta šukuosena ir užsieniniais drabužiais moteris, toji blondinė, kuri pagal vietos papročius avėjo aukštakulnius, vilkėjo mini sijonėlį, bet taip pat ir užsieninį švarkelį, ana, kurios plaukai neabejotinai nudažyti *importiniais* dažais, ta, su veidrodiniais akiniais nuo saulės, kurių čia negali gauti. Būdama maža aš nemokėjau ištarti žodžio „prostitutė“, aš jo neįsimindavau, ir žodis buvo per sunkus, taigi visuomet sakydavau „prostitė“ arba „prostutė“. Arba paprasčiausiai „tutė“. Drabužiai buvo akivaizdus įrodymas, ir vėliau išmokau atpažinti naujus požymius. Tasai žvilgsnis, ta moteris, pernelyg įdėmiai žiūrinti į triskart vyresnį už ją vyrą, ir toji, tenai taip žingsniuojanti, tos, sėdinčios ana ten tokiomis pozomis. Kai buvau paauglė, daugelis kekšių vilkėjo juodų ir baltų spalvų drabužiais, tai buvo kažkokia kekšių mada ir aš, keliaudama į Estiją, neprivalėjau vilkėti nieko juodo, kad ir kokia „*rock*“ ir „*punk*“ aistruolė buvau Suomijoje. Ir, nors man ir dabar patinka dėvėti savo juodų ir baltų drabužių derinį, vis dėlto ilgiuosi linksmo elgesio merginų, zujančių apie „Viru“ viešbutį.

Aš ilgiuosi šurmulio.

Vakarietiškos spalvos yra netikros.

AŠ
NORIU
NAMO.

Namie pasakysiu, žinai, mama, mama, tai vėl tas pats vyras... Ir mama perspės, kad vyrui negalima rodyti jokio dėmesio, būtina elgtis, kaip niekur nieko, bet iškart turi pasakyti, jeigu kur nors ir vėl pamatysi tą vyrą.

Ten, kur namai, teta darbe kas dieną stato prie maišo cukraus kibirą su vandeniu, kad cukrus per naktį sugertų dalį vandens ir būtų sunkesnis.

Namie kaimo krautuvėlės pardavėja sumą už grąžintus butelius ne atima nuo sąskaitos, o prideda prie jos. Ji tik tarškina skaitytuvų bumbulus šen ir ten, tad stovintysis už prekystalio visai pasimeta.

Persikų sultys išpilstytos į didelius stiklainius, o netoli senelės namų esančiame dvare įrengiama kolūkio kontora, draugė Merikė nuplėšia nuo durų medžio raižinius, kad būtų lengviau dažyti duris, paskui persigalvoja, nuplėšia visas duris, sumeta šimtmečių senumo medinius lapus ir pynes į židinį ir vietoj jų pageidauja neperšaunamų durų, nes priešas gali mėginti įsilaužt į kolūkio kontorą, galbūt net ją užgrobti.

Tenai, namuose, visur yra pietų pertrauka, kai parduotuvės ir įstaigos, ir muziejai, ir visos kitos vietos būna uždarytos arba nuo dvyliktos ligi pirmos, ar nuo pirmos ligi dviejų. Arba daroma inventorizacija, tai dažna dingstis uždaryti parduotuvę, kai pardavėjos neturi noro dirbti arba atsiranda kitų reikalų,

arba parduotuvėje nėra ko parduoti, ar prekės parduodamos *iš po prekystalio*. Sprendžiant iš inventorizacijų dažnio galima manyti, kad parduotuvėje yra daugiau prekių, negu apskritai gali tilpti patalpose.

Namie kavinių puodeliai iš skirtingų servizų.

Galbūt turėčiau likti namie? Tikriau tenai, kur mažai kas iš jų tėra likę? Juk aš nuolatos norėjau čionai. Ar tai toji vieta, kurion norėjau patekti, stebėdama savo svorį?

1988 metais degtinę pradėta pardavinėti pagal korteles, jos reikėjo įsigyti kuo daugiau, netgi jei pati nevartojai degtinės, ir tetos drabužinė, ta pati drabužinė priešais mane, palei svetainės sieną šalia krosnies, pildėsi degtinės butelių, degtinė virto grynа valiuta. Tomis dienomis teta už degtinę padarė daug vertų sandorių. Tas pats ir su cigaretėmis, cigarečių vienam asmeniui duodavo penkis pakelius per mėnesį, Rusijoje – 300 cigarečių per ketvirtį! Degtukai buvo deficitas, ypač tiems, kas rūkė ir gyveno malkomis šildomuose namuose, o kurie gyveno tokiame mieste, kur didžioji dalis namų buvo šildoma krosnimis, per mėnesį gaudavo penkias dėžutes degtukų. Jeigu tokių namų buvo nedaug, degtukų normą sudarė penkios dėžutės per ketvirtį.

Tie, kas ketino paminėti kokią didesnę šventę, *apvalų jubiliejų* ar panašiai, gaudavo, kiek gi ten buvo, senelės 80-ajam jubiliejui, atrodo, skyrė dešimt butelių konjako ir penketą šampano, atrodo, taip, gerai nebepamenu... Tai buvo Gorbio blaivybės programa, alkoholio reforma, ar kaip ją ten vadino... Rusijos kolūkiuose galvijai dvėsė iš bado, ten niekas nedirbo, visi kiaurą parą būdavo girti iki žemės graibymo, nes Rusijos parduotuvėse negalėjo gauti nieko, išskyrus degtinę, kuri net pagal vietinį kainų mastelį gana pigi, ir kitokių pasilinksminimų beveik nebuvo. Taigi Gorbis uždraudė pardavinėti degtinę darbo metu ir apskritai ėmė riboti alkoholio pardavimą.

Svaigiųjų gėrimų būdavo ir per laidotuves... Senelės laidotuvės... atviras karstas pastatytas vidury šio kiemo, priešais tą patį daugiabutį... senelės negyvai vaškinis veidas... kažkas grojo bažnytines giesmes elektroniniais vargonėliais, padovanotais Suomijos parapijos ir užkeltais ant kolūkietiškai mėlyna spalva dažytos statinės... laidas su ilgintuvais buvo prijungtas iš tetos buto... Durys gerai neužsidarė, pro jas driekėsi laidas, ir visi būtinai už jo užkliūdavo, nes niekas nepastebėdavo tiesiog po kojomis vingiuojančio laido... mama gėrė raminamuosius ir mėgino išsmukti iš tetos buto su elektroninių vargonėlių laidu... ant šermenų stalo garavo nuskustos didelės geltonos bulvės ir mane supykino, oras pritvinko bulvių kvapo, ėmė svaigti galva, teta primygtinai liepė valgyti, bet aš nė kąsnio nenurijau, atrodė, visur, visose vietose pilna dubenų su bulvėmis... jų kvapas įsigėrė į plaukus, o paskui į pagalvę, nuo jos dar buvo justi ir kitą dieną... langų stiklinis žvilgsnis į kiemą... senelės tebuvo likę išsikišę skruostikauliai... girgžda surūdiję stovai baltiniams džiauti... negyvos musės tarpulangėse.

1956

Skirtingai negu tėvai ir seserys, Reugų vaikinai nesutinka pargrįžti iš Sibiro, jie tikrai nenori namo, nors visuotinė 1956-ųjų amnestija taikoma net politiniams kaliniams, taigi ir Reugų šeima turi teisę grįžti. Vaikinai randa Sibire ruses žmonas ir pasilieka tenai. Kur jiems grįžti? Į savo kaimą, kuris juos išdavė, į savo namus, kur jau gyveno kiti, o už stalo sėdėjo kokio skundiko šeima ar kokio ruso stora *dievuška*, gėrė sau *čai* arba krimto raugintus agurkus, į savo šalį, kur auginamos kolūkio karvės, tarp savų žmonių, tarp tų, kurie juos ištrėmė, bene į tą patį kaimą, minti tuos pačius kelius, dirbti tų žmonių labui, vairuoti tą patį kombainą, sėdėti tame pačiame suole, žiūrėti, ar Karlos, jų brangaus dėdės, kavos puodelis buvo tas pats, iš kurio kadaise gėrė jie, ar Karlos sūnūs spėjo nudėvėti jų kelnes, ir kaip Elfrydė greičiausiai bus paskelbta motina didvyre, kaip ji bus įamžinta nuotraukoje, vilkėdama jų motinos Aino suknele tą dieną, kai bus apdovanota socialistinio darbo didvyrės aukso žvaigžde ir aplodismentais, ir šlove?

1956-aisiais, amnestijos metais, namo sugrįžta Kyza su savo sūnumis ir Lėvė su dukterimis, jie važiuoja pamatyti, kas tėra likę po Didžiojo tėvynės karo. Osvaldas likosi tundroje.

Talinas tebėra Talinas. Storosios Margaritos ir Ilgojo Hermano bokštai savo vietoje. Tuopos. Ievos. Tos pačios tuopos ir ievos kaip ir tada, kai traukinys išvežė juos į Sibirą. Ir gatvėse tebėra žmonės, jie juokiasi, čiaudi ar kūkčioja, vaikai ir įsimylėjusios poros, šnekučiuojantys žmonės.

Rusų kalba šnekantys žmonės.

Rusų kareiviai.

Visų kryžių ir karūnų vietas pakeitė kūjis ir pjautuvas.

Bent jau kažkas žinoma. Bent kai kas iš Sibiro pasiekė ir Estiją. Dabar dėka to jie išgyvens, nes yra pratę kvėpuoti lediniu Sibiro oru.

Niekas nenori išnuomoti kambarių pargrįžusiems iš Sibiro, niekas nenori jų įdarbinti. Nes juk niekada nežinia. Kas gali nutikti. Tai juk gali palaikyti... Bet kuo. Prijautimu estiškumo dvasiai. Kuo tik įmanoma.

Kyzos sūnūs tokio amžiaus, kad gali kelti grėsmę. Tąja prasme. Pati Kyza tokio amžiaus sulaukė, kad... Bet vis dėlto ji pargrįžo iš Sibiro. Ką čia žinai. Ir šiuose namuose jau tiek daug žmonių. Nes netrukus grįžta duktė, baigia mokslus. Nes jaunieji ką tik susituokė ir turi gyventi atskirai nuo kitų. Ir veikiai susilauks vaiko. Nes senelė nebeapsitvarko pati ir netrukus persikels pas mus, tu juk suprask, Kyza, čia bus per ankšta, tu suprask, Lėve, tai neįmanoma, supraskite, vaikinai, jūs paprasčiausiai čia netilpsite. Jums nėra vietos.

Reikia baigti pagrindinę mokyklą, jeigu norit pas mus įsidarbinti. Pažymėjimo reikia. Be jo juk negalima. Vaikinai, jums reikėjo baigti mokyklą ten, kur buvote. Simuliantų niekur negerbia.

Tačiau Sibire jau bebaigią mokyklas vaikinai būtų turėję pradėti mokslus nuo pirmos klasės, taip jau buvo, ir niekas, kas nedirbo, negaudavo savo 300 gramų duonos davinio, o motinos davinio negana dviem beveik suaugusiems vyrukams, ir jie neturėjo kitos išeities. Tiktai vairuoti traktorių.

Galų gale vaikinus priima Estijoje į vairuotojų mokyklą ir jie tampa vairuotojais.

Vaikinai laukia tinkamo momento, nuosaikesnės tvarkos, kuri įsivyrauja po poros dešimčių metų. Tada Karla nebeturi užnugario ir jokios valdžios. Tada Karla nereikalingas net kolūkiui. Tada vieną tamsų rudens vakarą galima nekvaršinat galvos primušti Karlą, prieš tai jam pasisakius, kas esantys. Ligoninėje Karla dar pagyvena vieną kitą savaitę, jis geba kalbėti, bet neprataria nė žodžio.

Joks kaimo gyventojas nenueina į laidotuves.

1984

METAIS

PIRMĄ kartą gavome neigiamą atsakymą, pateikusios tetos kvietimą. Mama vis dėlto norėjo pamatyti senelę, todėl turėjome vykti turistinėn kelionėn į Taliną, nakvoti viešbutyje ir apgyvendinti dar senelę, kuri apsikentė atvykt į Taliną, pas Jūli. Mūsų kelionė truko tris dienas, kaip ir įprastinės turistinės kelionės anuomet į Taliną.

Mums atsakė ir kitais metais.

Senelė manė, kad čia Linda bus nagus prikišusi.

Mama įtarinėjo Mariją, kurią vaikinas pametė dėl to džinsinio švarkelio, nes mama neatvežė.

Iškvietimus tvarkantis valdininkas už šimtą finmarkių pasakė, kad neigiamas atsakymas atėjo iš *Haapsalu* apygardos. Tenai buvęs kažkas, nenorėjęs, kad vyktume į tą miestą, tačiau valdininkas nežinojo, kieno tai darbas.

Kitais metais po to dokumentus ėmėsi tvarkyti Jūli. Remdamasi gydytojų pažyma dėl silpnos senelės sveikatos būklės ji išimties tvarka turėjo teisę pateikti iškvietimo svečiuotis popierius už senelę, nors Jūli nebuvo mūsų artima giminaitė, tik mamos pažįstama. Įstaigose priėmimo valandos trukdavo tik porą valandų, paprastai vidury darbo dienos, bet, laimei, ir visi kiti atliko savo asmeninius reikalus darbo metu, tad Jūli nekilo keblumų tvarkant dokumentus. Jūli turėjo politiškai neprie-

kaištingo asmens reputaciją ir gyveno dviese su savo sūnum nuosavame name – gyvenamojo ploto gana užsieniečiams apgyvendinti, ir apskritai namas buvo tokios būklės, kad nedarė Sovietų Sąjungai didelės gėdos.

Jūli pavyko sutvarkyti iškvietimą.

Tačiau senelė negalėjo atvykti į Taliną dėl kojos.

Mama lakstė iš vienos įstaigos į kitą. Privačias vizas tvarkantis valdininkas pakartojo, kad iš *Haapsalu* apygardos gautas neigiamas atsakymas.

– Betgi mano motina, Sofija, negali atvykti į Taliną. Ji nevaldo kojos, ją buvo ištikęs infarktas.

– Tuomet važiuokite, – tarė vyriškis – važiuokite.

Mama prisipažino, kad ji jam nenunešė nieko daugiau, tik gražiai įpakuotą losjoną po skutimosi ir skutimosi putas bei kavos pakelį. Nieko daugiau. Tik pamanykit.

1987 metais gavome privačią vizą važiuoti į *Haapsalu*. Mama nebeleido tetai užsiimti iškvietimais.

Žinoma, tai reiškė, kad Jūli reikėjo atvežti daugiau dovanų nei pirma. O tai, savo ruožtu, didesnės išlaidos. Visi atsitiktiniai nedideli mamos uždarbiai buvo skirti įsigyti į Estiją gabenamai mantai, kartu mama dar kiek nugnybdavo nuo ūkio pinigų. Norinčiųjų buvo pernelyg daug, o pinigų per mažai. Apie visa tai sužinojau pripuolamai, pastebėjusi, kaip nuodugniai mama susipažino su nukainavimo sistema. Kai už prieinamą kainą būdavo kaip tik Jūli tinkami batai – ačiū Dievui, Jūli koja buvo maža, taigi jai visad būdavo galima rasti nukainotos avalynės, – ir kai dešimtinė piniginėje buvo tos dienos maistui, mama nepirkdavo maisto ir tik pasirūpindavo, kad jos vaikas būtų sotus. O kai tarp nukainotų prekių mama rado Jūli tinkantį sijoną, ji nenusipirko dažų plaukams. Namuose

buvo savų bulvių, todėl mama diena iš dienos valgė bulvių košę. Ji nenorėjo, kad tėtis pamatytų ir sužinotų, kam leidžia savo menkas pajamas. Todėl niekuomet neprašė tėčio pinigų, bet sakydavo, kad jų puikiausiai pakanka.

Pirkti paltą Marijai ar nešti taisyti savo batus?

Dezodorantas Lindai ar dantų pasta sau?

Pėdkelnės Jūli ar sau?

Pasirinkimas visada būdavo mamos nenaudai.

Be to, dar parduoti skirti drabužiai, mamai ir jie atrodė svarbiau už savo reikmes.

Netgi dantų gydymą mama atidėjo kitai kelionei į Estiją.

MAMA
VAŽIUOJA

TVARKYTI reikalų į Taliną ir tėtis ta pačia proga vyksta kartu. Aš lieku pas tetą poilsiauti. Čia paskambina mama iš Talino ir prašo, kad neišsigąsčiau. Tartum aš sugebėčiau. Mūsų automobilis nuvarytas iš Talino centre esančios mokamos stovėjimo aikštelės. Draudimas ką tik pakeistas, jis negalioja ne Europos Sąjungos valstybėse. Policininkai įrašo neteisingus duomenis, ir paieškų skelbime nurodytas visai kitoks automobilis negu mūsų. Tėčio manymu, dėl visko vėl kalta mama, ir tėtis grįžta atgal į Suomiją. Mašina buvo nauja, *Audi*, kaip tik jos dabar ypač paklausios Rusijoje.

Važinėdami Estijoje automobiliu visuomet būdavome labai atsargūs, laikėmės visų saugumo reikalavimų, jeigu ketinome vykti toliau, išvažiuodavome iš Talino dienos metu ir atvykę paslėpdavome mašiną sandėlyje arba tarp krūmų. Jei kelyje prieš mašiną iššokdavo žmonės, nestodavome, tik nuspausdavom greičio pedalą, kaip ir tuomet, jei kas nors vidury kelio nuduodavo sužalotą. Ir staiga automobilis dingsta vidury miesto, iš saugomos aikštelės, apjuostos aukšta tvora.

Po to užsakinėdama bilietus į laivą mama nesutinka nurodyti automobilio registracijos numerio, nekalbant apie markę, nė vienai laivybos kompanijai, nė viename iš abiejų krantų.

Sugrįžus į Suomiją keičiamos visos grynasuomiško namo spynos, nes automobilyje liko ir raktai, ir gyvenamosios vietos

adresas, ir visi dokumentai. Mama turėjo kai kurių pažįstamų taliniečių namų raktus, mes pas juos kartkartėmis nakvodavome, bet ji nepasako jiems apie vagystę, tik nutraukia santykius. Kam juos be reikalo nervinti. Be to, juk niekas nemokės susieti nežinomų raktų su tikraisiais adresais. Bet vienas dalykas aiškus kaip diena. Mes tuose namuose daugiau nenakvosime ir su jų gyventojais nebesusisieksime.

Mama pasirenka naują vardą – estai turi tik vieną vardą, ir, kol mama gyveno Suomijoje, ji taip pat turėjo tik vieną vardą, tačiau dabar ji turi du vardus, taigi visai kitas asmuo. Banko sąskaitos uždaromos. Vien to, kad pavogtas pasas, negana, jeigu nori gauti naują asmens kodą, mama keikia tokią tvarką. Idiotai! Telefonų numeriai pakeičiami ir įslaptinami. Mama po lova slepia kirvį.

Aiškus dalykas, kažkur pasaulyje yra antra Kataryna, naudojanti mamos pasą.

Ar tik ne jie, mama. Daugiau nebe.

Visa tai jau baigta. To daugiau nebėra. Sovietų Sąjunga sužlugo, Sovietų Sąjungos nebėra. Tėra vien Estijos Respublika. Šaltasis karas baigėsi. KGB jau mūsų nepagrobs, mama, viskas baigta, teliko vien nuotrupos, betoninė šiukšlinė ties gatvės kampu ir surūdiję kombainai laukuose. Aš daugiau neištversiu!

Mama liepia man užsičiaupti.

Kagėbistai, ar ne, plėšikai iš ten niekur nedingo.

Viename Mustamejės šiukšlių konteineryje rastas didelis celofaninis krepšys, prigrūstas suomių pasų, bet mamos paso tenai nėra.

KAI
NUO

ĮVYKIO praeina metai, mama atranda internete įdomią informaciją – Estijos policija paskelbė tinklalapyje visų laikomų dingusiais ir nuvarytais automobilių sąrašą, kuris laisvai prieinamas. Tame sąraše mama randa ir mūsų automobilį. Pagal įrašus automobilis rastas praėjus dviem savaitėms po dingimo.

Rastus automobilius, kurių savininkai neatsiima per nustatytą laiką, galima laisvai ir teisėtai parduoti.

Mama skambina į policiją, į visas galimas tarnybas, klausia ir skambina, skambina ir klausia. Policininkai, kadaise tyrinėję mūsų atvejį, daugiau nebedirba. Argi nė vienas?

Ne. Nė vienas.

Ir juk jums, suomiams, automobilių per akis.

Vakare mama verkia, bet ne dėl automobilio. Vadinasi, tai tiesa. Kad didžiausias esto priešas yra kitas estas.

KAI
MAMA

NUSPRENDŽIA, kad aš deramai pailsėjau pas tetą, mes grįžtame į Suomiją, bet prieš išplaukdamos dieną praleidžiame Taline. Mama turi tvarkyti savo reikalus, aš tuo metu noriu pabūti senamiestyje. Nepajėgiu itin ilgai vaikštinėti, bet vis dėlto. Išsirenku prie *Viru* vartų puokštę tulpių. Prie puokštės užrašyta 10 kronų kaina. Klausiu pardavėjos, ar ji tulpes parduoda puokštėmis. Paklausiu estiškai su stipriu suomišku akcentu. Pardavėja atsako, kad taip. Duodu jai šimto kronų banknotą ir kiek pastovėjusi sumoju, kad pardavėja nė neketina grąžinti man nors centą. Puokštėje buvo dešimt tulpių.

Aš nueinu. Nesugebu nieko pasakyti.

Mano šalis sukčiaudama pasipelno iš manęs, mano šalis iš manęs vagia, mano šalis mane apgaudinėja. Toks blogas jausmas. Šlykštu. Gėdinga. Baisiai gėdinga. Jausmas, kurio negali perteikti žodžiais. Tokia pat gėda, kokią jaučia žmona, kurią vyras nuolat muša, bet jai sarmata ir nedrįsta niekam apie tai pasipasakoti.

Mano namai!

Mama papasakojo man apie mašiną, o aš nesakau mamai apie tulpes.

Einu su savo tulpėmis prieš kelionę laivu į „Karu" barą užvalgyti. Valgiaraštis ir suomių, ir estų kalbomis. Spalvotose nuotraukose pavaizduoti siūlomi patiekalai. Paskutiniuose są-

rašo puslapiuose nėra nuotraukų, bet surašyti visokie patiekalai. Tuose puslapiuose salotos ir pagrindiniai patiekalai nurodyti tik estų kalba ir jie maždaug tris kartus pigesni už valgius, įrašytus ir suomių, ir estų kalbomis.

Padavėja pati parodo iniciatyvą, kalbėdama suomių kalba, bet aš lieku prie estų kalbos.

Plaukiant atgal kauštelėję keleiviai laive surengtose varžytynėse siūlo už žemės riešutų pakelį dešimteriopą kainą ir ima nuo švediško stalo lašišą rankomis, nes šakute sunku pataikyti. Sprendžiant iš garsų, kažkas užkemša klozetą tame denyje, kur yra mūsų kajutė, ir aukštų patarnautojai įžengia į mūsų kajutę tris kartus nepasibeldę, jie nieko nesako, patikrina klozetą, daro tą patį ir kitose šio denio kajutėse, šnekasi tarpusavy estų kalba manydami, kad mes nesuprantame nieko, apie ką jie kalba. Uoste išlipa jaunimo draugija, atgabenusi visą važtą alaus ir nežinanti, kaip ją parsivežti į namus? Kažkam suplyšta krepšys su alumi, ir skardinės nusirita per terminalą. Vyrukas šliaužioja keturiomis, rankiodamas „Saku" skardines. Man ašaros gniaužia gerklę.

1970

Kataryna išsiskiria su savo mylimuoju Hugo paskutiniaisiais metais prieš baigdama studijas. Žinoma, ji nebūtų turėjusi taip pasielgti, ji būtų turėjusi ištekėti, bet tegu sau Hugo eina, čiuožia, nyksta, kur panorėjęs, svarbiausia, kad ne pas Kataryną. Netgi be paskui kitas lakstančio Hugo Kataryna nusprendžia likti Estijoje, labiausiai ji norėtų Taline, nors, kaip netekėjusią ir be šeimos, baigus mokslus ją paskirs dirbti į tokią vietą, kur nieku gyvu nenorėtų būti, kur nors į Rusiją ar Estijos užkampį, kuris Katarynai taip pat nepatiktų. Na, juk po trejeto metų galės pargrįžt į Estiją, tačiau net trejetas metų bet kuriame užkaboryje per ilgai laukti.

Kataryna nusprendžia susiveikti darbovietę Estijoje, netgi Taline, ir gana. Ir jokiu būdu ji nekurs šeimos vien todėl, kad galėtų užsitikrinti ateičiai teisę gyventi Estijoje.

Jau dabar beveik visos jų merginos ištekėjusios ir vis dažniau ji susitinka besilaukiančias bendrakurses.

Kataryna apsilanko įstaigoje, kuriai vadovauja jos pažįstamas. Ji pažada, jeigu reikės, kur nors gauti pinigų baudai, kurią įmonė turbūt turėtų sumokėti, priėmusi Kataryną į darbą, kai ji jau nukreipta kur kitur. Kata-

ryna žada sutaupyti, kad ir įmonės medžiagų sąskaita, ar net daugiau. O geros darbuotojos juk vis tiek reikės. Be to, ji neapsikrovusi šeima, jauna ir energinga, ką tik baigusi, ir dar moteris.

Iš tikrųjų tokios darbuotojos visad reikalingos.

O dar Kataryna išsiaiškino, kur ją nukreipė. Tai Viljandis, aišku, miestas, betgi užkampis, ir apskritai Katarynai netinkama vieta. Labiausiai pasisekė, kad Viljandyje Katarynai reikėtų pavaduoti moterį, kuri neturi atitinkamo oficialaus išsilavinimo, tačiau ilgai dirbo toje vietoje ir lyg tyčia dar – viršininko meilužė. Kataryna su ja susiekia, ir moteriškė labai nudžiunga išgirdusi, jog Kataryna mielu noru nevyktų į jų įmonę, jeigu juodvi tarpusavy susitartų. Moteriškės paskatintas su Katarynos pasiūlytu sprendimu sutinka ir viršininkas, galiausiai patenkinta pati Kataryna ir jos naujos darbovietės vadovas Velisma. Visos dalyvaujančios šalys laiko liežuvį už dantų, todėl nereikia nė baudos mokėti.

Katarynos draugė nori eit atšvęsti tai, nors Kataryna nuvargusi. Šalia Rotušės aikštės atidaryta kažkokia nauja užeiga – „Rotušės kavinė". Gal juodviem verta apžiūrėti?

Suomis pastebi Kataryną iškart, vos jai su drauge įžengus į restoraną, kurį jos palaikė kavine.

ANTROJI DALIS

SUSITIKAU
SU
JUO laive, kai mudvi su mama grįžome į Suomiją, netrukus po tos kelionės, kai aš su savo penkiasdešimt penkiais kilogramais ilsėjausi pas tetą. Neturėjau jėgų su savo lengvais kilogramais ilgiau slankioti po laivą, tad, mamai nuėjus į *tax-free* parduotuvę, likau sėdėti. Užsitraukiau cigaretę bare, o gal naktiniame klube. Po kažkokio kolektyvinio žaidimo kaip tik prasidėjo šokių vakaras ir tūkstantąjį kartą leido „Saremos valsą". Jisai priėjo paprašyt prisidegti. Pažvelgusi į jį pastebėjau, kad jo galvos forma lygiai tokia pati kaip Vileno. Ir ypač dėl to, kad plaukai buvo vos kelių milimetrų ilgio. Pasidaliju ir su juo savo įžvalga.

– Vilenas?

– Arba Vladimiras Iljičius Leninas.

Čia jis išsitraukė iš kišenės tokią kaip Lenino kepurę ir užsimaukšlino ant galvos. „Vau", – pasakiau aš. „Spasibo", – tarė jis ir atsisėdo. Nuvijau jį, kai pamačiau mamos viršugalvį naktinio klubo tarpduryje.

Mama jau žino, kad manęs neverta nieko klausinėti, aš neatsakysiu ir savo noru nekalbėsiu, tad nė viena, aš ir mama, nebūtume tarusios nė žodžio, jeigu, mamai sėdantis už mūsų stalo, Vilenas būtų likęs su mumis. Aš paprasčiausiai būčiau išsidžiovinusi savo drėgnus delnus į kėdės apdangalą, stengčiausi, kad žvilgsnis būtų tvirtas ir nerūpestingas, rankos griežtai pri-

spaustos, kad nebūtų matyti, kaip jos virpa. Bet vis dėlto būtų geriau, jeigu mamai grįžtant likčiau už stalo viena. Pasakiau tai garsiai ir visiškai svetimam žmogui, be to, lygiai taip, kaip kadaise sakydavo Irenė, išpoškinau pirmiausia: „Aš esu dviejų tautybių. Pusiau estė. Pusiau suomė."

Ir Vileno veidas net netimptelėjo iš nuostabos ar smerkiamai. Aš tik ėmiau šnekėti, ir nieko nenutiko, niekas nesušvilpė, nepaklausė kainos, visas baras neatsigręžė pasižiūrėt į mane, laivas nesustojo, nenutiko nieko ir kartu nutiko viskas.

KITĄ
DIENĄ

SUSITINKAME vienoje Helsinkio kavinėje, gurkšnojame kavą iš stiklinių, paskui persikeliame į „Kosmoso" restoraną. Šnekamės kurį laiką, kaip dabar Helsinkyje tapo madinga gerti kavą iš stiklinių ir kaip tai įprasta buvo Sovietų Sąjungoje, rūkome trečią cigarečių pakelį, burna džiūsta nuo nepertraukiamo šnekėjimo. Po paties pirmojo sakinio aš nebegaliu liautis kalbėjusi. Čiumpame abu sykiu iš pakelio po naują cigaretę, pakeliame taures ir vienu metu atsilošiame, aš viską pastebiu, bet tai nė trupučio neatrodo keista, atvirkščiai, savaime aišku, taip ir turi būti. Jis pasakojo, kaip parėjusiais metais keliavo į buvusias Rytų bloko šalis, jisai apkvaitęs, ir jo kvaitulingas balsas įtraukia mus į savo mažą pasaulėlį viduryje to popietinio baro, ir tarpais tarp jo žodžių įsilieja mano kvaitulingas balsas, paskui jis nori važiuot į Albaniją; *samovarai*, koldūnai ir rusiškos nėrinių užuolaidos sklando kalbų sraute kaip kolūkietiškai mėlynas sukutis, kurį būdama maža kartais paleisdavau pas senelę.

Sakau, kad man nepatinka važiuoti stikliniu liftu į Talino universalinės paskutinį aukštą, noriu kopti laiptais kaip anksčiau, kai nebuvo tų stiklinių liftų. Nors tie gniaužiantys žadą laiptai buvo sausakimši žmonių ir kėlė grėsmę nualpti, o ventiliacijos, žinoma, jokios, bet vis dėlto!

– Tikrai! – šūkteli Vilenas.

Dabar Talino centre „Stockmane“ įmanoma gauti visko ir iš vieno aukšto į kitą galima važiuoti eskalatoriumi arba liftu. KGB pasiklausymo centras „Viru“ viešbutyje dabar atidarytas ir rodomas viešai. Visiems leidžiama fotografuoti geležinkelio stotyje ir nebereikia ketvirtą valandą nakties stotis į eilę už parduotuvės durų dėl kiaulių kojų. Argi mąstau neteisingai, norėdama sugrįžti ten, tenai, kur geležinkelio stotyje draudžiama fotografuoti?

– Ne! – sušunka Vilenas.

– Ar tu supranti?

– Suprantu!

Uosto prieigose iškilo daugybė naujų viešbučių. „Tallink“ firmos *Torilinja*[1] autobusai veža suomius iš uosto į viešbučius ir Mustamejės turgų... Kas ketvirtį valandos, o gal kas pusvalandį... Mustamejės turgus dabar dengtas, švari prekyvietė, tenai vietoje ankstesnio erzelio ir žmonių sangrūdos vaikštinėja vienas kitas pirkėjas. Spekuliantų yra ir dabar, bet jie laikosi mandagiai, nes už piratinių prekių gabenimą per sieną muitinė gali skirti baudą, nors jie tebepardavinėja piratines garsajuostes, kokia muzika man patinka? Lauke pardavinėjamos milicininkų uniforminės kepurės, sovietiniai skaitytuvai ir pašto ženklai su nacistine simbolika, kišeniniai laikrodžiai, ant kurių dangtelio yra Hitlerio, Stalino ar Lenino atvaizdas. Rusiško porceliano beveik niekur nebematyti, bet yra krištolo, maisto gali nusipirkti tik maisto parduotuvėje... Ar mudu šito norime, Vilenai, ar tu norėtum vykt į tokią vietą?

– Ne! – šaukiame abu sykiu. – Ne!

Noriu dar papasakoti apie kolūkietiškai mėlynus sunkvežimius ir begalines muito procedūras, ir kad Sovietų Sąjungoje

1. Turgaus linija (*suom.*).

nebuvo alergijos, ir kaip atvažiavusi Suomijon mama netikėjo, kad apskritai yra alergija. Ir apie blakes! Vilenai, jos tokios šlykščios... reikėdavo palikti šviesą uždegtą, tuomet jos nepuldavo... mama Taline išdaužė jas iš po pagalvės... kai tėtis pargrįždavo į Suomiją, turėdavo savo lagaminus pirmiausia palikti garaže, nes mama bijojo iš už sienos parsivežtų blakių... Vilenai, aš ilgiuosi blakių!

– Gal todėl taip dažnai miegu naktimis užsidegusi šviesą?

– Ar pasakiau, kad taip darau?

– Pasakei.

– Aš nė nepastebėjau... Ar tu manai, kad taip gali būti...

– Nuo blakių? Taip.

– Taip nebūna! Baisu!

Mudu kvatojame ir kvatojame per ištisą degtinės butelį, kurio išgerti nuėjome pas mane.

Noriu papasakoti ir apie kekšes. Suomijoje kaip ir anksčiau pilna Estijos prostitučių, ir mažosios Lolitos vis sukinėjasi laivuose į Taliną, tačiau manęs ten kainos jau niekas neklausia, ir mama nelaikoma mano sąvadautoja. Ir vis dėlto, ar visa tai neteisinga, Vilenai, pasakyk man! Ir niekas man nebeliepia savo mažame krepšyje su fluoro tabletėmis ir birbyne neštis dar ką nors, nė vienos sportukų arba pėdkelnių poros. Vilenai, ar tai neteisinga, kad noriu sugrįžti, tenai, kur moterys parsiduoda už porą pėdkelnių.

Ir ar matei, Vilenai, tuos aguonų laukus Saremoje, žemus garbiniuotus kadagius, tartum milžiniški samanų kilimai. Ir javų laukus. Mama verkė dėl molėtos Grynasuomijos žemės – iš jos neišsikaldavo nė viena morka, ir kopūstai neaugo. Tiesa, kartkartėmis anyta ateidavo ravėti piktžolių, tuomet išnykdavo paskutiniai morkų daigai – anyta paprasčiausiai norėjo pagelbėti. Galbūt anytą erzino marčios užsienietės darbštumas, ji

pati negalėdavo užmigti, nepasivaikščiojusi vakare, o tai savo ruožtu supykdė mamą, nes kitapus įlankos vakarinių pasivaikščiojimų niekas nežinojo – žmonės savo sklype dirbdavo tol, kol įmanoma ką įžiūrėti, o paskui pusiau miegodami nuvirsdavo lovon. Mama parodė man grynasuomiško daugiabučio rūsio kitus sandėliukus, už jų vielinės pertvaros tebuvo daugiausia vienas ar du stiklainiai su kažkokiomis užkonservuotomis daržovėmis. Mūsų rūsys visuomet būdavo pilnas konservuotų atsargų ir uogienių, kaip ir tetos rūsys *Haapsalu*, senelės – kaime, ir visų kitų, tenai tuščių rūsių nebuvo, ir mama neįstengė suvokti, kaip čia miške likdavo pūti uogos, o senelės sode – obuoliai, nes niekam nekilo ranka jų nurinkti, ir aš labai didžiavausi mūsų sandėliuku rūsy, buvau labai patenkinta. Tokia patenkinta jaučiausi, lyg būtume... saugūs.

Būdama jau suaugusi su viena drauge nuėjau į parduotuvę, ir ji nusipirko braškių uogienės. Man tai pasirodė be galo neteisinga, apgailėtina, kvaila – pirkti parduotuvėje braškių uogienę! Kliedesys!

Vilenas ir aš juokiamės prie degtinės stikliukų visą vakarą ir per naktį, per visas *beriozkas*, iš Kijevo kotleto tekantį sviestą, visus rusiškus *multikus*, universalinių parduotuvių tuštumą ir bažnyčių prietemą, karininkienių stipriai įliemenuotus žemyn platėjančius *kliošinius* žieminius paltus, per butelius degtinės, už kuriuos suomiai mokėjo „City Market" lipduku, aš jaučiu iš Vileno odos sklindantį Rusijos ir *dačos* kvapą, nors nebuvau nė vienoje iš jų, Sibirą ir Kaukazą, tėtušio Stalino garbei žygiuojančias beprotiškas eisenas, visas jaunavedžių poras Lenino mauzoliejuje ir Chruščiovo žmoną, panašią į karvių fermos darbininkę, Vileno glėbyje groja balalaika, skamba Musorgskis, Kremliaus varpai, visai kaip Rachmaninovas. Rusiška šneka ir

visi tie juokingi pavadinimai, tokie kaip viešbutis „Družba“ ir kinai „Draugystė“, „Spalis“, „Taika“ ir „Partizanas“ bei viešbutis, kavinė ir kinas „Kosmosas“, laikraščiai „Darbo liaudies vėliava“, „Liaudies balsas“, „Kūjis ir pjautuvas“, užsinoriu verkti, tartum kartu girdėčiau visus Rachmaninovo koncertus, bet sykiu girdžiu juos visus atskirai, arba tartum Milizos Korjus senos plokštelės traškesys per vasaros lietų Lenemoje[1], mane apima graudulys kaip visose laimingose vietose, kaip kiekvie nam, kas per ilgai gyveno tremtyje. Ir rytmečio kvapas nuo Nevos, už kurios kyla saulė.

Savaime aišku, tai nereiškia, kad paliksiu neišvemtus pusry čiams keptus blynus. Nors šįkart nenorėjau to daryti. Būčiau norėjusi pasilikti juos sau.

1. Läänemaa (*est.*) – vakar.

VILENAS

IR

AŠ, mudu kalbame apie tuos pačius dalykus, juokiamės ir verkiame dėl tų pačių reiškinių. Ir, žinoma, aš turiu padaryti tai, kas yra mano prievolė. Ne todėl, kad būčiau norėjusi kažko daugiau ar geriau žinojusi, nei būdama su *Hukka*, ko aš noriu. Tačiau Vilenas neužduoda nesibaigiančių klausimų kaip *Hukka*, todėl nesunku vaidinti moterį, nuduoti susidomėjimą. Rankos dievina mano kūną, tiek teturiu to džiaugsmo. Tai teikia man pasitenkinimą, kaip ir žvilgsnis į mano bulimanoreksijos ligi tobulumo nugludintą kūną. To niekad negana. Ir negirdint klausimų taip gera lovoje. Rankos ant mano kūno galbūt užsimena, klausia, bet į tuos klausimus nereikia vėliau, netgi praėjus savaitėms, atsakinėti. Jų galima nepaisyti. Dėl jų nereikia atsiskaitinėti.

Vienos nakties priebėgos jau ėmė įkyrėti, visko gana, o ir įgriso ligi gyvo kaulo. Su Vilenu buvo pašėliškai smagu kalbėti apie dalykus, kurių anksčiau net neminėdavau, tad kūniškus malonumus su džiaugsmu pakeičiau dvasios malonumais. Visų geriausi buvo ilgi pašnekesiai ant lovos, kai sėdėdavome vienas priešais kitą ir gerdavome arbatą. Teikiau privalumą greitukui, kad kuo skubiau pasiektume kalbėjimo fazę ir nė vienas taip nenuilstų, kad užmigtų prieš pradedant šnekėti.

Būdama su Vilenu prisimenu tai, ko nemaniau esant svarbu įsidėmėti. Lovoje mudu su Vilenu rūkome jo parvežtas iš Peterburgo cigaretes, nuo jų peršti gerklę, jos primena cigaretes „Prima“,

kurias traukė dėdė. Vaisių krepšys ant virtuvės stalo primena bananus, Vilenai, ar tu pameni, tiesa, šito tu juk nežinai, koksai gyvenimas anapus įlankos buvo bananinio aukso metais. *Kad taip būtų bananų...* Visi apie juos svajojo ir niekas netikėjo mano mama, tvirtinančia, kad tai neišspręs jokių problemų, jeigu prekystaliai bus užversti bananais, ypač kai nėra pinigų jiems įpirkti. Bet nė vienas žmogus nesiklausė tos kalbos, nes sovietmečiu nereikėjo laužyti galvos dėl pinigų stygiaus. Tik prekių nepakako, ypač tuomet, kai Sovietų Sąjungos dydis ir galia devintąjį dešimtmetį ėmė irti. *Viską galima pakęsti, kad tik būtų bananų, kad tik jų būtų...* Dabar niekas nebepamena, ligi kokio dydžio išaugo bananų kaina. Kiekvienas Talino „Stockmano" vaisių skyriuje gali nusipirkti bananų, nors kaina ir ne visiems prieinama. Bananai pasirodė, bet laimės jie neatnešė. Bananai jau nebe *deficitas*.

Ir tos knygos, tos knygos iš Talino, Maskvos, Leningrado! Knygos, kuriose visi žmonės buvo sutelkę dėmesį, uolūs, dirbo fizinį darbą, socialistinės valstybės žmogus, draugas – *tovarišč*, nuotraukos, kuriose seniai visuomet susimąstę, o vaikai plačiai juokiasi, ar pameni tuos milžiniškus Lenino monumentus ir bal zamuotą Leniną Raudonojoje aikštėje... Ar pameni! Ta eilė tenai, į mauzoliejų, atrodė net nesuvokiama, eilė buvo apjuosusi visą Raudonąją aikštę! Mes neketinome eit į mauzoliejų, bet kaip tik priešais mus žingsniavo jaunavedžių pora, o jaunavedžius tenai leisdavo be eilės ir, žinoma, kartu su jais praleisdavo visus vestuvininkus, tada mes nuėjome paskui jaunavedžius, ir jisai buvo toks didžiulis, tas balzamuotas Leninas, man jis pasirodė plastmasinis, bet nedrįsau to pasakyti balsiai, nes ten buvo tokia pakili nuotaika ir į jį neleido žiūrėti iš arti, reikėjo eiti koja kojon su kitais, nesustojant, tačiau mama pakuždėjo, kad Leninas dėl sifilio liko sūtrauka ir ten, prie amžinai degančios šviesos, man užėjo baisus juokas ir mudvi su mama puolėme išsikvatot į lauką.

AŠ NEŽINAU, AR dėl sutapimo, kad Vilenas panėšėjo į Leniną ir kad susitikome kaip tik laive į Taliną, aš pasirinkau Vileną pirmu žmogumi, kuriam išsipasakojau, ar tai galėjo būti kas kitas, leidęs pajusti, kad atėjo metas išsikalbėti, kad galų gale buvau tam pasirengusi. Nežinau, ar kitokia Vileno reakcija būtų privertusi mane apsigalvoti, betgi tada bent nebūčiau norėjusi susipažinti su Vilenu. Vilenas jau buvo suvaidinęs savo vaidmenį, todėl man negaila, kai jis pasako, kad po dviejų mėnesių keliaus į Balkanus. Kelionei jau pasirengta, ir lėšų akademinėms atostogoms surasta.

Tačiau jis nori pasiimti mane kartu. Tokios entuziastingos pakeleivės ir tokios gražios moters viename asmenyje jis daugiau nesurasiąs. Aš turinti vykti kartu. Vilenas deda savo ranką ant manosios. Tikrai gilesni jausmai. Ir Vilenas giliai įkvepia. Aš būtinai turinti vykti su juo.

Viliojanti mintis, gal tenai dar liko kai kas daugiau iš mano namų? Gal tenai rasiu visa, ko trūksta čia? Galbūt surinksiu kaip nors būtiną sumą? Jeigu Estija tampa pernelyg suomiška ir pernelyg amerikietiška, gal turėčiau savo namų ieškotis toliau?

Vilenas taip norėjo, kad šalia jo mėgaučiausi ta dekadentine ir nuosmukio romantika, jos dar galima aptikti buvusiose socialistinėse šalyse, kur elgetos, susimetusios kupron močiutės ir susidėvėję apdarai.

Nuosmukio romantika?

Galėtume skaičiuoti apstulbusius vietinių gyventojų žvilgsnius, pamačius mūsų komposteriuotus ir auskarais nusmaigstytus kūnus.

Tačiau kitapus įlankos esu jų užtektinai prisižiūrėjusi. Neseniai mačiau pirmuosius auskarus vėrimui *Haapsalu*, tenai jie gerai derėjo prie staiga atsiradusių parduotuvėje kompiuterių ir jų pelių, prie tame pačiame mieste pas tetą girdėtų keistų svetimų garsų, tokių kaip plakiklio ūžimas. Sakytum man dabar būtų smagu skaičiuoti apstulbusių vietinių žvilgsnius. Nejaučiu nei poreikio, nei noro. Aš jau ganėtinai jų prisižiūrėjau. Aš nesiilgėjau grietinės, nes tai buvo kaip priešgyna Vakarams ir savo tėvams, ir gimtajai kalbai, ir tėvynei. Ne todėl, kad tie dalykai būtų kažkokie išskirtini ir egzotiški. Aš paprasčiausiai norėjau namo. Grįžimas namo nėra nuotykis. Jis tereiškia tai, jog kažkas grįžta namo.

Aš to nepasakau, aš tik atsisakau keliauti kartu.

Vilenas pirmiausia mėgina kurį laiką mane įtikinti, o paskui ima guosti, kad metai – trumpas laikas, netrukus jisai sugrįš, jis neužtruks ilgai, tik vieną kitą mėnesį.

Na, ne taip ir baisu. Tikrai, kokie mes patetiški. Truputį banalu, bet sakau, kad jo lauksiu. Juk vis dėlto jis buvo pirmas. Ir visi tie kvaitulingi pašnekesiai! Taip, aš jų dar noriu. Nors, išgaravus pirmajam kvaituliui, pradėjau jausti savotišką nemalonų pustonį, tik nemokėjau jo apibrėžti. Gal jausiu jį ant liežuvio galo ir Vilenui išvažiavus. Kažkas širdies užkampio gilumoje. Vis dėlto taip atkakliai, kad nepajėgiu to pašalinti. Aš jau nebeturiu tiek išgalių toliau mėgint išmesti iš savęs ką nors nemalonaus, nekalbant apie tai, kad be tam tikro nepatogumo galėčiau išvemt ir pašnekesių su Vilenu ilgesį, o dargi ištisus metus laiko... Mano plokščias pasaulis jau nebegali

būti plokštesnis. Tai suprantu ir pati. Tik tak tiksi svarstyklės. Jeigu turėsiu dar nors truputį suliesėti, nupulsiu nuo savo lėkštės dydžio pasaulio krašto į tuštumą. Žinoma, pusmetį laukimo galima prilyginti to paties svorio išlaikymui pusę metų. Labai galimas dalykas. O atstumas, būtinas tarp manęs ir kitų žmonių, regis, gana konkretus. Galbūt man nereikėtų suliesėti, norint pabėgti. Laikas sustotų. Svoris sustotų. Ar tai pavyktų? Ar aš taip įstengčiau? Sustabdyti laiką, laikrodį ir svorį?

Bet aš esu dievybė. Aš privalau įstengti.

Aš laukiu.

Dievai nedvejoja. Mano penkiasdešimties kilogramų kūnas nedvejoja, dvejoja mano dvasia. Liepiu savo kūnui susidoroti. Jis neprivalo dabar imti bėgt. Tačiau jis turi atsikratyti tų pašnekesių ilgesio ir nemalonaus jausmo, kad visame tame slypi kažkas bloga. Ir negaliu šito padaryti kaip nors kitaip, tik suliesėdama ir vemdama.

Aš liepiu savo kūnui laukti ir išlaikyti esamą svorį.

Tačiau kiek gali iškęsti penkiasdešimties kilogramų kūnas? Kiek gali puikuotis badmirių šalies gyventoja? Kokia jėga mergina iš konclagerio pajėgs pulti savo prižiūrėtoją, kaip toli rakštėtos kojos nuneš Sibiro kalinį? Juk ne vien todėl, kad rastų maisto?

AŠ
NETURIU
IŠGALIŲ nė kilogramų, kad galėčiau laukti. Reikia pereiti prie kitos priebėgos, kito glėbio, kitų lūpų. Juk Vilenas nėra toks nepakartojamas, kad turėčiau pasakoti vien jam. Yra ir kitų. Juk yra.

Iš šį kartą manęs netenkins priebėga, šuolis, momentas, šįkart norėčiau į uostą, žemyną, ilgesniam laikui. Tiesa, eičiau nuo vienos priebėgos ligi kitos ir kiekvienoje priebėgoje kaskart pradėčiau nuo to paties sakinio, bet kai pamiršiu, nuo ko pradėti, būsiu pasiekusi uostą. Kai norėsiu kalbėti ir apie visa kita, būsiu pasiekusi savo vietą. Ligi tol turiu pradėti nuo ko sakinio pirmą, antrą, trečią, šimtąjį kartą, tol, kol niekas nebepastebės, kad tai ne prigimties įgūdis, o viso mano gyvenimo pareikalavęs nuodugnus darbas – tol, kol įsimiklinsiu jį dirbti ligi gyvos galvos.

Mano mama iš Estijos.

Betgi tu visai neblogai kalbi suomiškai, aš netikiu.

Mano mama kilusi iš Estijos.

Ar jos vardas toks pat juokingas kaip ir kitų, na, kaip jie ten, Raivo ir Kalju, ir iš jų vardų juk neįmanoma suprasti, ar tai vyras, ar moteris, nes ten ir moterims duodami vyrų vardai – Kai ir Janne.

Mano mamos tėvynė – Estija.

Ar tu gerai moki rusų kalbą?

Mano mama kilusi iš Estijos.

O, kaip puiku. Mes išties turime pažįstamų šeimą Pernu, visai šaunus pajūrio miestas, kartkartėmis apsilankome tenai, labai palankios kelionės apsipirkti. Visa šeima ten įsigijo akinius, turguje nusipirkome sukneles su sagomis ir vitaminų, ir vaistų, ir viso kito. Nors gyvenimas tenai toks, kad nežinai, kaip ir būti, nes visur kur tokia baisi nešvara...

Mano mama estė.

Mano tėvo draugužė irgi iš ten. Bet to negalima sakyti motinai.

Mano mama estė.

Na, tad ne stebuklas, kad tu tokia moteriška. Va, pažiūrėk, suomės nemoka būti moteriškos.

Mano mama iš Estijos.

Che?

Mano mama estė.

Tiesa? Ar iš tikrųjų?

Mano mama estė.

Knarkimas.

Mano mama gimusi Estijoje.

Ar tas valgis jau paruoštas?

Tačiau man daugiau neberūpėjo niekas. Nė vienas veidmainiškas žodis ar balso tonas nesubliuškindavo man krūtinės ląstos, nevertė manęs bėgti, netgi raudonuoti. Kvėpavau įprastu ritmu, mano balsas toks pat kaip ir tariant kokį kitą nereikšmingą sakinį, širdis plakė kaip visuomet. Gal netgi ramiau. Kaip bažnyčioje. Kaip žengiant prie altoriaus. Kaip tūkstantąjį kartą sakant tą pačią maldą, lygiai taip aš ištardavau šį sakinį susitikusi su kokiu nauju žmogumi.

Ir kiekvieną kartą nutinka tas pat stebuklas – nieko manyje nenutinka.

Didžioji dalis žmonių užmiršdavo, ką pasakiau, jau po kito sakinio ar kito žmogaus. Nors mokėt ištarti jį man prireikė ketvirčio amžiaus.

Tačiau aš imu vis labiau švytėti, ir spindesys stiprėja. Esu lengva ir nevemdama.

Ar mano Viešpats dabar paliks ramybėje? Juk jis jau privertė mane išsakyti viską, ko nesu kalbėjusi?

Viltis želdina mano krūtinėje jaunus lapelius. Iš mano pėdsakų išauga karklų kačiukai, o iš pakinklių sunkiasi sultys. Viskas kinta, šiaip ar taip. Mano žingsnis lengvas, nors nevemiu, ir juo mažiau žmonės domisi mano estiška kilme, kuo labiau Estija vakarėja.

MAMA,
LIAUKIS
JAU.

Mieloji mama, širdele, liaukis taip kalbėti, tu geri suomišką kavą kaip ir aš, argi ji ne gera, tiesa? Tu žiūri Suomijos televiziją ir nebesiklausai estiškų melodijų, kurių visada parsiveždavai į Suomiją ir klausydavaisi viena virtuvėje, kai nuotaika subjurdavo ar imdavo pernelyg mausti ilgesys. Tavo šuo laka tik suomišką pieną. Bibliotekoje pasirodė daug naujų estiškų knygų, bet tu nepaimi jų, nors jos po pat ranka, naujoji estų literatūra ir į estų kalbą versta literatūra, ir visa kita po pat ranka, bibliotekoje. Mieloji mama, širdele, tu niekuomet nepersikelsi atgal. Tiesą sakant, tu net nenori išvykt iš Suomijos. Taviškė tauta tave jau prarijo ir tau nebeliko jokios dingsties tenai pargrįžti.

Mieloji mama, širdele, aš jau nebebijau. Ir aš nenoriu sugrįžti.

TREČIOJI DALIS

MAŽASIS
TROLIS

BUČIUOJA mano gipsą, uždėtą nuo pirštų ligi kelio. Rytoj jis mane nuneš į bulimijos paskaitą *Lapinlahti* ligoninėje, nors praėjusį kartą iš jos nebuvo jokios naudos. Bet vis tiek nuei-siu. Į paskaitų salę veda tokie siauri ir seni laiptai, ir aš vis netikiu, kad galėsiu įsitekti juose su savo ramentais. Gavau juos tik vakar.

Susilaužiau bluzdikaulį. Ant laiptų peršokau vienu šuoliu dvi paskutines pakopas. Būčiau galėjusi išsinarinti koją, bet ne išsinarinau. Būčiau galėjusi parvirsti ant kelių ir juos sutrupinti, bet nenukritau. Būčiau galėjusi plotis ant nosies arba užsidirbti gumbą kaktoje. Tačiau aš nusileidau ant abiejų kojų. Gal kiek susverdėjau, bet ėjau toliau, keistą skausmą susiejau su tuo už-kliuvimu. Nužingsniavome į barą, kaip ir ketinome, Mažasis Trolis ir aš, kelis kartus sušokau. Kai šviesos rodė ženklą, kad baras baigia darbą, turėjau atsiremt į Mažojo Trolio ranką, bet kojos skausmas nebuvo toks baisus, maniau, kad peršti koją.

Rytą galėjau eiti tik keturpėsčia.

Rentgeno nuotraukas tyrinėjantis gydytojas paklausė, ar mano šeimoje kas nors sirgo paveldimomis ligomis.

Ne, nesirgo.

Ir tik du laipteliai sykiu?

Ir paskui nuėjai šokti?

Paskui nuėjau šokti.

Gydytojas mane ir mano koją nusiuntė operuoti į *Töölö* ligoninę.

Gerai, aš sergu mitybos sutrikimu, jau kurį laiką.

Gydytojas nužvelgė mane įdėmiai ir tik iš lėto sulinksėjo.

Tačiau aš geriu kalcio tikrai pakankami, taip pat ir vitaminų. Mano didelė lentyna pilna vitaminų ir mineralinių papildų stiklainių. O po priepuolio aš visuomet geriu sultis, kurių sudėtyje yra dešimt vitaminų.

Aš su tuo nesutinku!

Vienintelis dalykas, keliantis man rūpestį, kaip su tais ramentais ir gipsu galėsiu eiti apsipirkti. Aš nepajėgsiu stumti vežimėlio ir nešiotis krepšio. Turėčiau į parduotuvę eiti su kuprine pirkiniams parsinešti. Kuprinės neturiu ir mano name nėra lifto. Aš nežinau net to, kiek dabar sveriu. Mažasis Trolis nenumano, kiek sveria mano gipsas. O aš nedrįstu su gipsu stoti ant svarstyklių. Šiaip ar taip, jis sveria nemažai. Kaipgi dabar sužinosiu, ar priaugau svorio, ar ne? Aš privalau sužinoti!

Guldama į ligoninę pasiėmiau sidabrinius sandalus, maniau, kad jų gana žemas kulnas, tiktai du centimetrai, ir jie buvo kone visiškai atviri, riešą juosė vos vienas dirželis. Juose tilptų net ištinusi koja. Tačiau nepagalvojau, kad gipsas netilps į sidabrinį sandalą, o dėl ramentų negalėjau sidabrinio sandalo apsiaut ir ant kitos kojos.

Sidabriniai sandalai dera prie mano sidabrinių ramentų.

Mažasis Trolis atnešė batą, kuris tilpo ant sveikosios kojos.

Dar reikia plėvelės gipsui apvynioti, jei, pavyzdžiui, imtų lyti. Kad galėčiau nueit į parduotuvę. Juk negaliu nuolat įsakinėti Mažajam Troliui lakstyti po *Kallio* parduotuves ir ieškoti reikiamos rūšies ledų. Ko gero, Mažasis Trolis nesutiktų tempti gana didelio kiekio ir kaip tik tokio maisto, kurio aš noriu,

žinodamas, kad maistas skirtas tam atvejui, kai man cingteli galvoje. Kvėpuok ramiau, tss... Mudu tikrai susitvarkysime. Aš iš ankstesnių laikų turiu nemenkas maisto atsargas. Reikia mėgint apskaičiuoti, ar jų užteks šešių savaičių priepuoliams. Ne, to negana. Savaitę gal išsiversiu. Na, ir kas. Nieko tokio, mano Viešpats jau tikrai ras išeitį.

PO
SAVAITĖS

MAN suvysto ir kitą koją. Dešinysis kelis neatlaikė nuolatinio šokčiojimo ant vienos kojos, ir ne stebuklas, nes mano keliai nelakstė ir nešokinėjo per du laiptus jau daugelį metų. Nė karto po to, kai baigėsi fizinio ugdymo pamokos ir privalomasis bėgimas. Be to, susitrenkiau kelį jau pradėjusi savo netinkamos mitybos karjerą, kai ėmiau daryti prisėdimų pratimus iš pat pradžių po šimtą kartų per dieną, be jokios sportavimo patirties. Vėliau padidinau skaičių ligi tūkstančio. Po dvejų metų mano keliai pasidarė tokios būklės, kad negalėjau vaikštinėti be tvarsčio. Buvau priversta parengti sau tokį mankštinimosi planą, kuris visai neapkrauna kelių, ir jo pareigingai laikiausi kiekvieną dieną, kol praėjusiais metais viskas įkyrėjo.

MAŽASIS
TROLIS

NEŠA mane laiptais aukštyn į savo butą. Netgi su gipsu esu tokia lengva. Jisai paguldo mane ant savo lovos, pakiša po koja pagalvių, atneša kavos ir cigarečių, ir maisto, ir išeina į darbą. Vakare jis pargrįžta iš darbo namo, paduoda man naujos karštos kavos ir atsigula prie manęs miego. Naktį, kai ledai ir kavos grietinėlė baigiasi, jis atneša man jų iš kiosko papildomai. Mažasis Trolis mano, kad man čia, kur daugiau erdvės, lengviau judėti su ramentais. Ir jis pats po ranka, jeigu kiltų kokių rūpesčių.

Aš niekam neskambinu, neatsiliepiu telefonu, nekalbu su niekuo kitu, išskyrus Mažąjį Trolį. Gera būti dingusiai, nors visą gyvenimą norėjau traukti į save kitų žvilgsnius ir juos valdyti. Nevemdama jaučiuosi keistai. Čia net nėra nieko užkrimsti. Tai kelia galvos sopulį ir verčia mane bambėti ant Mažojo Trolio. Mes pernelyg aukštai, negaliu nurėplioti nuo laiptų, o parduotuvės per toli, kad iki jų nurepečkočiau. Nesuprantama, kaip žmogus gali gyventi, turėdamas tokį tuščią šaldytuvą. O šaldymo kameros apskritai nėra.

Ir vis dėlto mintis kam nors paskambinti atrodo nepakeliama, nors žinau, kad ir neprašydama gaučiau šūsnis pacientą guodžiančio maisto. Valgius dovanoja arba atneša lauktuvių tik patys artimiausi žmonės. Niekas niekada neatneša man vynuogių ar krevečių, bet visuomet to, kas pavojinga, nuolat ir

nuolat, kad ir ką būčiau apie tai kalbėjusi, nors jie puikiausiai žino, kad mano santykiai su valgiu sudėtingi. Nesvarbu, ar pasakyčiau, kad pasveikau, ar ne, lauktuvės ir dovanos visados vienodos, tradicinis nešulėlis ligoniams: sausainiai, šokoladas, pyragaičiai. Jiems visiems be galo svarbu PAMATYTI, kaip aš valgau. Ir visi taip įsitikinę, kad, jų manymu, daro gerą darbą ir užima mano gyvenime ypatingą vietą, brangesni už kitus, nes tai patvirtina faktas, jog valgau jų atneštą maistą. Jokio žmogaus narciziškumas neištvertų tiesos, kad, vos užsivėrus durims už jų, aš einu šalinti iš savo pilvo tai, kas nereikalinga, arba viską. Ir niekas čia ne išimtis. Niekas nėra privilegijuotas. Supraskite galų gale.

Ne, jie nesupras.

Tik vienas trumpas telefono skambutis, ir mama bemat atlėktų čia, nuvežtų mane gydyti į geresnę, jos manymu, visų geriausią vietą, arba į savo namus. Šaldikliai sausakimši maisto, rūsiai ir šaldytuvai laukia, kol juos ištuštinsiu. Mama džiaugtųsi, kad jos mergaitės geras apetitas.

Įsirangau lovos kampe apie gipsinę savo lervą ir laukiu, kol Mažasis Trolis pareis namo.

Taip, mama, aš leidžiu vėjais visas tas galimybes, kurių tu neturėjai. Leidžiu, kad viskas dingtų kaip nušluota, ir atsidedu visų svarbiausiam: valgymui. Išvėmiau visas galimybes, kurias tu man sumaitinai! Išvėmiau ir visa kita, nes aš nemoku įsisavinti nieko, kas eina į vidų, galiu priimti tik išorėje glūdinčius dalykus, kad ir žvilgsnius. Žvilgsniai padengia mano kūno paviršių žvilgia plutele, nuo kurios rikošetu atsimuša į kitų moterų kūnus, nukarusių sėdmenų kriaušes ir storų tetulių kojas ir skverbiasi gilyn, versdami savininkes susigėsti, o man teikdami pasitenkinimo, tikrą pirmykštį pasitenkinimą.

Dabar aš negaliu vemti, galiu tik įsirangyti lovos kampe apie savo gipsą, kol ateis Mažasis Trolis, ir leisti, kad visa kita apie mane toliau lėktų pro šalį, iš viršaus, apačios ir šonų, leisti, kad visa kas nuskalautų ir nušlifuotų mano kaulus, virstančius dar trapesniais mezginiais, tarp pirštų drykstančia palaidine, kurios dengiamų krūtų nebereikia prilaikyti.

AŠ

TAPAU

TOKIA drąsi, kad išsipasakojau Mažajam Troliui apie save viską. Pirmą kartą gyvenime aš nemeluoju ir nieko nepalieku neišsakiusi. Pasakau viską ligi galo. Esu pusiau estė ir kenčiu dėl mitybos sutrikimo beveik visą savo gyvenimą. Aš nemoku valgyti.

Tai jo nė kiek nestulbina.

Mane stulbina tai, kad jis neapstulbo.

Klausiu Mažąjį Trolį, ar jis kada nors sutiktų vykti su manim į Taliną, ir jis sutinka, bet aš nesakau apie tulpes ir automobilį, kol kas, nes nesu tikra, ar apskritai noriu tenai vykti.

Klausiu Mažąjį Trolį, ar jis kada nors sutiktų eiti su manim kur pavalgyti, ir jis sutinka.

Jis su viskuo sutinka ir niekas jo nestulbina.

Taip pat iškart prisipažįstu, kad nežinau, ko man reikia lovoje.

Sako, gerai.

Ir jis neapstulbęs.

Sakau, kad nuduodavau orgazmą.

Jis nesistebi, kodėl.

Sakau, kad nuduodavau dažnai.

Jis nesistebi ir tuo.

Apgaudinėdavau daug kartų ir visokiais būdais.

Liepdavau vaikinui eiti dulkinti kitas.

Aš maniau, kad čia yra tai, dėl ko neverta sukti galvos.

Aš manau, kad monogamija yra juokinga, ištikimybė – toks pat prasimanymas kaip tikėjimas, jog yra Kalėdų senelis ir baronas Miunhauzenas.

Aš nemoku dulkintis su tais, kuriuos myliu, ir nemoku mylėti tų, su kuriais dulkinuosi.

Ir aš sudaviau savo motinai. Kelis kartus.

Daugiau nebeprisimenu nieko, kas galėtų jį nustebinti.

Būdama suaugusi sausakimšame autobuse leidau dešimtmečiui snargliui grabalioti savo krūtinę ir kišti ranką po sijonu. Vyliausi, kad niekas neatkreips dėmesio. Iš siaubo virtau druskos stulpu.

Aš dažnai vogiau ir melavau.

Mečiau įpusėtus mokslus.

Mečiau įpusėtus mokslus, nes...

Išvemiu suvalgytą maistą.

... nes penkiasdešimt kilogramų man yra visas darbo krūvis.

Išvemiu ir tavo pagamintą valgį, kad ir kaip pasišventęs jį gamintum, ir net tuomet, jei mudu visą savaitę nevalgytume nieko kito. Jei tu nukreiptum žvilgsnį kitur, tikriausiai suvalgyčiau ir tavo dalį. Ateityje aš sušveisiu savo vaikų šokoladinius saldainius ir per Kalėdas dovanosiu tuščias saldainių dėžutes, nes vis tiek niekas nedrįs dėl to pareikšti nepasitenkinimo.

Aš nemoku valgyti, nemoku dulkintis ir gerti saikingai, ar apskritai, kaip dera žmogui, dėl lėtos medžiagų apykaitos aš netgi nešiku, aš nemiegu ilgiau kaip porą valandų anoreksikės miego arba bulimikės kieto miego. Ar supranti!

Kai nueisime kavos pas tavo motiną, aš paslėpsiu valgį po kilimu ir vogsiu maistą iš tavo pažįstamų šaldytuvo. Pasiūlyto šokoladinio saldainio negalėsiu slėpti saujoje, nes jis ištirps, o

jeigu jį suvalgysiu, vadinasi, tai reikš, kad, man apsilankius, tavo kolegos šaldytuvas perpus ištuštės. Kaip tat paaiškinsi darbe? Jie to nesupras. Manys, kad esu pamišėlė arba kad tu esi kankintojas, marinantis badu savo žmoną. Galiu atiduoti visus pinigus ir palikti tau rūpintis pirkiniais, ir uždrausti tau pirkti maistą, keliantį man grėsmę, pati sakydama, kad einu į parduotuves tik pasižvalgyti, ir čia pat įsikišdama kišenėn geidžiamą dalyką. Pats pagalvok. Tu stumi pirkinių vežimėlį, galbūt šalia tavęs kas nors kitas, vaikai ar draugai, ir čia prieina apsauginis apieškoti mano kišenių, kuriose randa galą kepeninės dešros kaip pas kokią nusivažiavusią alkoholikę. Kaip paaiškinsi tai savo penkiametei krikštadukrai: teta Ana mėgino nukniaukti kepeninę dešrą, kai mes iš tikrųjų ketinome tik nupirkti ledų krikštadukrai. Tiesa, aš ne tokia atgrubnagė, kad įkliūčiau, bet iš esmės tai įmanoma.

Ir jeigu tu norėsi vaikų? Jei aš pastočiau? Ar tu manai, kad tuomet mano mityba susitvarkytų savaime, ar kad tebevemsiu per mažos lėliukės galvą? Kad tai sveika lėliukei, ar kaip? Ar supranti, kaip lengva nuduoti, kad vėmimas susijęs su pykinimu dėl nėštumo, o netikėti valgymo priepuoliai ir seilėtekiai tėra tai, kas įprasta „tokiai" būsenai? Juk tu iš tikrųjų netiki, kad galėčiau nors dieną ištverti be tablečių, rūkalų, alkoholio ir bulimanoreksijos? Aš privalau visa tai turėti, o mažai lėliukei, ko gero, niekas iš viso to netinka.

O kas bus, jeigu persileisiu? Jeigu ji gims negyva? Nes ji vis tiek gimtų prieš laiką. Netgi jei nėštumo metu nenutiktų nieko bloga, gimdant tektų daryti bent jau Cezario pjūvį? O jeigu ji bus be kojų? Ausų? Jei turės ne visus pirštus, arba jų bus per daug? Kas tuomet bus kaltas? Katras katrą kaltins? Ar esi pasirengęs gyventi su ta nedalia? Ar esi pasirengęs tam, kad mano priešlaikinė lėliukė galbūt visai nepajėgs gyventi, arba

bus protiškai ar fiziškai atsilikusi. Ar esi pasirengęs tam, kad dėl mano ligos tavo vaiką kiti kieme murkdys į sniego krūvą ir muš jį, nes gimė su trauma, kadangi jo mama nemoka valgyti? Jeigu tavo vaikas neišmoks skaityti? Ar tu žiūrėtum į tai iš šalies ir būtum patenkintas bei laimingas? Arba kai tavo vaikas neturės vaikų, nes jo motina nemokėjo valgyti. Kaip manai, kiek, gimus vaikui, mano kauluose teliks kalcio?

O jeigu mane uždarys gydyti? Pogimdyvinė depresija garantuota tokiai kaip aš, ir kas bus toliau, kai mano valgymas pasieks tokį tašką, kad išveš ligoninėn? Ar tu mane lankysi, ką pasakysi kitiems? Kad tavo žmona beprotyne, ar ne? Ką pasakysi savo dukrai? Tavo mama mokosi valgyti beprotyne. Kodėl mama vemia tualete? Kodėl mama ištuštino mano taupyklę? Kodėl mama mums nepaliko nieko valgyti?

Ar esi pasirengęs tam, kad mano širdis to neištvers? Tam, kad beveik kiekviena mano kūno dalelė gali apvilti? Tam, kad vieną gražią dieną aš galbūt išgersiu per daug „pamų", per daug „šnapso", per daug bet ko? Argi tu nematai, kad su manimi negalima gyventi, būti, net kurti jokių planų? Ar tu nematai, kad aš be ateities, kad man nėra vietos už stalo, prie kurio tu valgai? Aš negaliu gyventi su tavimi vieno gyvenimo, tuose pačiuose namuose, prie to paties stalo. Su kraujais vemiančiu žmogumi negalima kurti bendros ateities. Juk aš nesugebu eiti į darbą, ilsėtis per kavos pertraukas ir tarpkalėdį. Tavo atlyginimas eis man naujiems dantims statyti ir virtuvės kampe butelių kalnui kaupti. Be to, tapsiu alkoholike ir priklausoma nuo raminamųjų, jau tokia ir esu. Valgymo priepuoliams nėra kitos alternatyvos – galiu kiaurą dieną tik gerti, tuomet nevemsiu. Arba gersiu „pamus" ir tada dieną ištversiu nevemdama. Jeigu manai, kad sugebėsi galutinai atimti iš manęs mano Viešpatį, tu prasimanai tai, kas neįmanoma. Jeigu tu persistengsi, aš

tau suduosiu, aš tave nužudysiu, nebeturėsiu galimybės rinktis. Arba jeigu per daug priartėsi. Jeigu neleisi manęs po valgio į tualetą, aš imsiu tavęs nekęsti. Supranti? Leisk man išeiti. Paleisk mane!

– Bailė, – taria Mažasis Trolis. – Bailė, nedrįstanti net pamėginti, net nenorinti pamėginti, nenorinti išdrįsti, nes taip paniškai bijo susimauti. Tokia kaip aš, buvęs stebuklingas vaikas, niekada nesusimaus.

TADA
PRANEŠU

MAMAI, kad apie viską išsipasakojau savo naujam mylimajam.

Mama sako, kad nesu tokia stipri.

Betgi esu, iš tikrųjų.

Jau viską jam išsipasakojau ir kaskart, trinktelėjus durims, bijau, kad išeis. Baimė atsileidžia tik tuomet, kai jis namuose, kai miegam susiglaudę. Tačiau baimė nesitraukia. Aš nesugebu kitaip jos atsikratyti, tik išvemti. Bet ji nedingsta. Gėdą iš tiesų pavyko išvemti, ir kas toliau? Jos vietoje radosi tik kitas vėmimo pakaitalas. Aš taip labai bijau, kad amžinai trokšiu godžiai ryti. Nuolatinis rijimas migdo. Aš nuolatos mieguista. Viską išsipasakojus burna išdžiūsta labiau nei nuo bulimijos.

Aš jo dar tikrai nepažįstu.

Esame kartu tris mėnesius, ir aš per tą laiką nemiegojau su niekuo kitu.

LAPINLAHTI

LIGONINĖJE

PASKAITOS apie bulimiją ne tokia nesąmonė, kaip maniau, ir nebuvau tenai net vyriausia, nors iš pradžių tikrai taip galvojau. Jie ten gana gudrūs, gebėjo kalbėti kaip tik tokius dalykus, kurie įkvėpia šitokias kaip mes daryti grynus stebuklus, pavyzdžiui, reguliarus valgymas ar sunormintas mankštinimasis. Man aiškina, kad pavalgius šilumos gamyba pareikalauja ligi 10 procentų visos vartojamos energijos. Tai pirmą kartą priverčia rimtai susimąstyti, ar nevertėtų pradėti valgyti dažniau, nei kartą per dieną. Tikri gudručiai. Jie, ko gero, ne tokie beviltiški, kaip tikėjausi, kaip paprastai būna su medicinos darbuotojų žiniomis apie mitybos sutrikimus. Galbūt jie net kažką išmano.

Pirmą kartą gyvenime nusiperku tik vieną ledų tūtelę, grietininių su agrastais, ir negrįžtu nusipirkti daugiau. Ledų niekada nepriskyriau tiems valgiams, kuriuos verta pirkti tokiais juokingai mažais kiekiais. Be to, litrinės ir šeimos pakuotės būna pigesnės, o į visų pigiausius dalykus buvo orientuojamasi ištisą mano vaikystę. Manąją ledų tūtelę sudaro tik 65 kalorijos, bet vis dėlto čia ledai.

Didžiuojuosi savimi.

HELSINKYJE
GERA
GYVENTI.

Vėjas plevena užuolaidas.

Nusilakuoju savo kojų nagus tamsiai raudonai ir išgeriu porą kavų su grietininiu likeriu. Kruopščiai iššveičiu tualetą ir papurškiu oro gaiviklio. Surenku tuščias vakarykštes sausainių pakuotes ir saldainių popierėlius ir, išmetusi į šiukšlių maišą, užmazgau jį. Šiandien esu tokia aptingusi, tesugebėjau suvalgyti tik kilogramą akytų čiulpinukų ir juos išvėmiau, nes juos vemti taip lengva ir smagu, ir gera. Palengvėjusi ir vangi po vėmimo užsitraukiu cigaretę ir laukiu pargrįžtant iš darbo savo mylimojo, Mažojo Trolio.

Aš daugiau nebėgu.

Nei slėptis, nei apskritai.

Aš daugiau nešokčioju.

Nei iš džiaugsmo, nei apskritai.

Korsetas ar lotoso žiedu sudėtos kojos, arba penkiasdešimt kilogramų. Jokio skirtumo.

Tokia viso ko kaina, ir aš ją moku nedvejodama.

Mano darbas pavertė mane sena ir pavargusia. Tačiau tai bet kurios sėkmingos karjeros dalis. Padavėjos kojos išvargsta, fermos darbininkės drabužiai išsipurvina, prostitutė gali apsirgti sifiliu, o graži moteris – osteoporoze. Na, ir kas? Dabartinis darbas tai grožis, tai kūnas, tai lieknumas.

Be to, sugebėjau stabilizuoti savo bulimiją. Ji kurį laiką be jokių pokyčių. Tik vienas priepuolis per dieną, ir kitu metu nieko nevalgau. Tiesa, kas dieną išgeriu po litrą kavos su grietinėle ir „Gefilus" sulčių. Tokios tokelės. Taip trunka jau ilgai, dabar, kai Vilenas ir *Hukka* iškrito iš žaidimo. Galbūt tai nieko bendra su Mažuoju Troliu, nors jo vietoje galėjo atsirasti bet kas, galbūt paprasčiausiai pati buvau tam pribrendusi. Na, tai neturi reikšmės.

Kelias nueitas. Pasiekiau vietą. Esu namuose. Galiu mylėti žmogų ir miegoti su juo, ir taip pat mokėti su juo kalbėt. Ir tai geriausia, ką aš gebu, gryna bulimanoreksija be švytuojančių priepuolių.

Mano trapūs nertiniai kaulai ilsisi tarp juodų paklodžių, kad kitą dieną vėl galėtų numesti svorio. Privalau būti, apsiprasti, viską įveikti. 50 kilogramų – tai kova už būvį. Pasak gydytojo, esu biologinis stebuklas. Mano hormoninė pusiausvyra nepažeista. Aš galiu turėti vaikų. Tai bent pokštas. Tai *bajeris*.

Oksanen, Sofi

Ok34 Stalino karvės : [romanas] / Sofi Oksanen ; iš suomių kalbos vertė Danutė Sirijos Giraitė. – Vilnius : Versus aureus, 2012. – 448 p.

ISBN 978-9955-34-351-6

„Stalino karvės" (2003) – Sofi Oksanen literatūrinis debiutas, kuriame vaizduojamas trijų kartų moterų gyvenimas. Intriguojantis ir nuoširdus pasakojimas apie išgyvenimus pokario bei sovietinėje Estijoje ir vakarietiškoje Suomijoje. Sofijos, Katarynos ir Anos akimis vaizduojama šiurkšti užkarda tarp XX a. antrosios pusės Rytų ir Vakarų, atplėšusi mylinčias viena kitą motinas ir dukteris, privertusi jas jausti baimę, gėdą, nevisavertiškumą ir imtis tikrų žygių siekiant įrodyti, kad yra moterys. Kupinas maišto ir kartu lyriškas romanas buvo nominuotas Runebergo premijai, vienai autoritetingiausių Suomijos literatūros premijų. Pirmoji Lietuvoje išleista šios autorės knyga – romanas „Valymas" (2010).

UDK 821.511.111-31

*sofi***oksanen**

STALINO KARVĖS

Iš suomių kalbos vertė
Danutė Sirijos Giraitė

Redaktorė *Onutė Gudžiūnienė*
Viršelio dailininkas *Saulius Bajorinas*
Maketuotojas *Linas Vaškevičius*

Išleido „Versus aureus" leidykla
Rūdninkų g. 10, LT-01135 Vilnius
info@versus.lt | www.versus.lt

Spausdino UAB BALTO print
Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius
info@baltoprint.com | www.baltoprint.lt

Antroji Sofi Oksanen, pasaulinio bestselerio „Valymas“ autorės, knyga lietuviškai

Mama vertė, įkalbinėjo, saikdino mane slėpti savo mišrią kilmę, nors jos įrodymų buvo pakankamai, nors mama kalbėjo su mokytojais maišyta suomių ir estų kalba, bet tai visuomet būtų galima kaip nors paaiškinti, juk mano šneka, odos spalva ar vardas nieko neišdavė, kaip ir mamos vardas – Kataryna.

★★★

Mieloji mama, širdele, liaukis taip kalbėti, tu geri suomišką kavą kaip ir aš, argi ji ne gera, tiesa? Tu žiūri Suomijos televiziją ir nebesiklausai estiškų melodijų, kurių visada parsiveždavai į Suomiją ir klausydavaisi viena virtuvėje, kai nuotaika subjurdavo ar imdavo pernelyg mausti ilgesys. Tavo šuo laka tik suomišką pieną. Bibliotekoje pasirodė daug naujų estiškų knygų, bet tu nepaimi jų, nors jos po pat ranka, naujoji estų literatūra ir į estų kalbą versta literatūra, ir visa kita, po pat ranka, bibliotekoje. Mieloji mama, širdele, tu niekuomet nepersikelsi atgal. Tiesą sakant, tu net nenori išvykt iš Suomijos. Taviškė tauta tave jau prarijo ir tau nebeliko jokios dingsties tenai pargrįžti.

www.versus.lt | www.skaitytojuklubas.lt

ISBN 978-9955-34-351-6